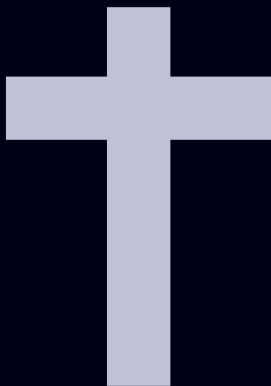

Nəkwəkəwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkʷə imərhakə kape kughen: nirpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language
of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna
de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

MATIU	1
MAK	93
LUK	148
JON	245
WOK MĪNĒ	316
ROM	399
1 KORIN	444
2 KORIN	485
GALESIA	511
EFESAS	528
FILIPAE	542
KOLOSĪ	552
1 TESALONAEKA	562
2 TESALONAEKA	571
1 TIMOTĪ	576
2 TIMOTĪ	588
TAETAS	596
FILIMON	602
HĪBRUS	605
JEMES	639
1 PĪTA	650
2 PĪTA	663
1 JON	670
2 JON	681
3 JON	683
JUD	685
REVELESEN	689

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame

Matiu rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Matiu

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpilig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimiə kwənəraus twelef kape Isrel.

- 3 kini Juda in rim Peres mine Zera, nisiriu e Tamara, kini
 Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,
 4 kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason,
 kini Nason in rim Salmon,
 5 kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim
 Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,
 6 kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim
 Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,†
 7 kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim
 Abia, kini Abia in rim Asa,
 8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram,
 kini Jehoram in rim Usia,
 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in
 rim Heskia,
 10 kini Heskia in rim Manase, kini Manase in rim Amon,
 kini Amon in rim Josaea,
 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni mine, kini
 kwasig ikin, neme Babilonia kimnhaven apa Isrel,
 mhavah-si ta neme Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapi
 əriə mhavən apa Babilonia.
 12 Kini in e nhag rip Yesu mine, ririkakun ye nipig yame
 kwənərəus mine kape Isrel kimnisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim,
 kini Eliakim in rim Asor,
 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in
 rim Eliud,
 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini
 Matan in rim Jakob,
 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri
 in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame
 Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-
 pə King Deved, kaha hah mine kape Yesu, kimirai nhagriə,
 iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə
 kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə
 m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel
 kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini
 mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)

1:3: Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2
 Saml 12:24 † **1:6:** Uria rimamha, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.
1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 **1:12:** Esra 3:2

18 In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pəniyen tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin. 19 Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatak, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. 20 Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Daved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. 21 Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu§, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

22 Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, 23 “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniyen tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,
Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.” (Aes 7:14)
(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

24 Josef rimnəm-ta nəmrəhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. 25 Mərig in ripəh nivəniyen tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

1 Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nimtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, 2 “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

3 Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. 4 Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə

1:18: Luk 1:27,35 § 1:21: Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.” 1:21: Luk 1:31; 2:21 1:25: Luk 2:21 2:2: Nam 24:17

mə, “? Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’”

(Maeka 5:2)

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuatur ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarən a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuatur a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nimri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nimrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nimar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrəhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Tukhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatur pisin, nharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarən kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

“Yimnokræn kîn narik yerman mæ tukritærhav Ijip.” (*Hos 11:1*)

Mobael minæ kape King Herod kwæshopni-hopni kwajikovæ narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mæ narmamæ yamæ mine kambahvæh nirkunien huvæ tuk næmien nimtætien ye kæmhau minæ kwænhakurao ye nærigien kafan, mækneikin niemha rhai pik. Kini mher-pæn kîn kafan mobael minæ mæ tukhavæn Betlehem mine ikin minæ fam ipakæ tukun masarha kîn kwajikovæ narman yamæ mine kapæriæ newk ripæh napitayen kîraru, mæ tukshopni-hopni fam æriæ. In rimirpen newk kîraru meinai rikin ramæsik mæ ye nipig atuatuk a in a næmæ minæ a kimisæm kæmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitærhav-pæ ror Nægkiarien kape Kughen Yermaru ruauæ minor næfrakisien kîn, yamæ rimini-ærhav tuk profet Jeremaea kupan mimæ,

¹⁸ “Narmamæ ipakæ tuk Betlehem* kimisærig piraovîn kîrik ramasæk pik, meinai ramærig raha pik.

Piraovîn a in Rejel†. In ramasæk tuk kafan kwajikovæ minæ.

Ripæh nipæhyen mæ narmamæ tuksægkiar huvæ kimin, meinai kafan kwajikovæ narman minæ kwænhamhæ fam.” (*Jer 31:15*)

Josef mine Meri mine kwajikovæ krhitærhav Ijip mirherig-pæn Nasaret

¹⁹ Mærig nipig Josef mine Meri mine kwajikovæ kîrharæ apa Ijip, King Herod rimhæ. Kini Josef rimnamrærhav mæm agelo kîrik kape Kughen Yermaru rini-pæn tukun ²⁰ mimæ, “Josef. Hekimter. Miræh kwajikovæ e mine nisini, mirherig-pæn ye tanæ Isrel, meinai narmamæ yamæ minæ khamæ tukshopni kwajikovæ a, iriæ kwænhamhæ ta.” ²¹ Ror pæn, Josef rarar, miræh kwajikovæ a mine nisini, mirherig-pæn min ye tanæ a Isrel.

²² Mærig nipig Josef rimnærig mæ kwæn a Akeleas rimivæh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kîn nirerig-pæniæn tanæ a Judia. Kini mamæmrærhav mæm Kughen rimnor kwirig kimin mimæ tukripæh nivæniæn Judia. Kini rimatærhav mivæn iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kîrhuvîn mirharæ ye taon kîrik, nhagin e Nasaret. Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarien kape profet minæ kupan ruauæ minor næfrakisien kîn, yamæ kimnhani mhamæ,

“Tukamni kimæ in yemæ Nasaret.” (*Aes 11:1; 53:2*)

* **2:18:** Gris ramni “Næmæ Rama.” Rama in taon kîrik ipakæ tuk Betlehem.

† **2:18:** Rejel e nisin kwæn a Isrel kupan; kamni kimæ Rejel in mama kape næmæ Isrel. Nipig ramni “Piraovîn a in Rejel tukrasæk” nipran ramni mæ nipian Isrel minæ fam tuksasæk. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)*

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarieren kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mīmə, “Saraq ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mīmə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mīmə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatak.’” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “! Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2

King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9

11 “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. 12 In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. 14 Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

15 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. 16 Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, mamək wətə-pən iran. 17 Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. 2 Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərav pik. 3 Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

4 Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min

3:11: Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes

42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Setan in yemehua kape nanmin has minə.

4:1: Hib 2:18; 4:15 **4:2:** Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniən ruə.”

ye nægkiarieren minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ” (Dut 8:3)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəəkkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniēn nihum ye kapier kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mərig Yesu rhorpən kafan nægkiarieren mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ” (Dut 6:16)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nægkiarieren kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimmhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nægkiarieren kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimmharaptəəkkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nægkiarieren kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehua e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehua rimməsia-pen əriə yamə mine kimmisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəəkkin əriə ye nipig mifam.” (Aes 9:1-2)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen mamni mimə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nıkar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kıraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəkəh min, məm kwərə mir kıraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərə, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərə-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nıkarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ² Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigətə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiriə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramar-maru irəriə.

¹¹ “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarrien hah misoriah əmiə kin. ¹² Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

¹⁴ “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin

yerpīrig ye tukwas. ¹⁵ Kini yermamə kirik rīkək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nītip. Nīkam. Nīpīg tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. ¹⁶ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, sor laet rəsia ye nīmraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rīmimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rīmnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni mīn mīmə, “Rīkimiə tukrīpəh nuhyen mə yīmauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan mīnə. Nīkam. Pəh nien mə yīmauə mə jakarakikin əriə, mərig yīmauə mə jakor nəgkiarien mīnə a khauə mīsor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nīpīg tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in mīn tukramarə. To nar kirik rīpəh nīrkəkien iran. Nar apnapīg in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien mīnə fam kape Loa tukhauə mīsor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mīshajoun narmamə mə iriə mīn tuksəpəh, nar apnapīg mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa mīnə a, mīshajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpīrig əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nīmri Kughen rapita norien kape Farisi mīnə mine nəmhajoun mīnə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nīmri Kughen, to nakhapəh nhavəniēn mīsarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni mīn mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rīpmiə mīnə, mhamə, ‘Takhapəh nīshopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nīmri mīrh mivəh narpinien.’ (Dut 5:17)

²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rīmnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nīmri mīrh mivəh

narpinien. Kini tukmæ yermamæ kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mæ in tukrærer ye nimri kaonsel. Kini tukmæ yermamæ kirik ramæko-pæn yarmhæ kimi in kirik, ratuatuk mæ yermamæ yame rimini nægkiarien a tukrivæn ye nap ehua.

²³ “Kini tuk norien a, tukmæ nakamvæn ye tebol ye Nimæ Ehuæ Kape Kughen mæ takvæhsi-pæn nar kirik kimi Kughen, mærig aikin a, tukmæ rikim ramæsik piam yame rimnor niemha kimik, uæ ik nimnor nar kirik kimin yame ripæh næmhenien, ²⁴ pæh pi pom kafam nivæhsi-pænien, kini mivæn mæm piam mwærehu huvæ nætærigien kapæmiru, miræpæh niworien tikmir, miwor kirikianæ, kini ai, mipivæn mipivæhsi-pæn nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmæ yermamæ kirik rimæ tukrærip ik ye nimri mirh, kini tukmæ nakramæ takwæriwæk kwis miravæn ye nimri mirh, rhuvæ mæ takamækeikei mækupæn mærehu næmærinuyen tuk æmiru minæ, tamæ rækækin ik mivæn ye nimri mirh. Kini yamehuæ kape kot reighan-pæn kin ik ye kwermi polis. Kini polis riræh ik mivæn mætæpig æsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre næfrakisien tuk ik, mæ tukmæ ror mæknakin, to nakpæh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripæh nækræhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig nægkiarien e mæ, ‘Kimiæ yamæ mine nakwæsarkuræk ta, takhapæh nisækræhyen kin piraovin. (Eks

20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yerman ræm piraovin pisin kini rikin ramækræh kin, in rinor ta tævhagæ has yerkin, ræmhen kin yame rimnækræh æfrakis kin. ²⁹ Kini tukmæ nimrim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takikum ierig ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh nimrim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehua kin nipram piæpiæ. ³⁰ Kini tukmæ kwermim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takæru ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh kwermim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehua kin nipram piæpiæ.”

Takpæh næpæhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarien e yame ramni mimæ, ‘Yermamæ yame ramæpæh kafan piraovin, in tukramækeikei nivæhsi-pæn nækwækwæ kirik kimin yame ramhajoun mæ rimnæpæh.’ (Dut

24:1-4) ³² Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yermamæ

* 5:22: Nægkiarien Gris ramni mæ, “Tukmæ ramni-pæn tuk piauni mæ ‘!Rakah!’ Nægkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nivən-hanəyən tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rīmnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rīmirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rīmnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsu ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarien kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, ‘Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarien kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemiə mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarien kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Tukmə yermamə kirik rhapsi nimir yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimirin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nitip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru.

42 Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mīrerig-pə min mīrəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.” (Lev 19:18) 44 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, 45 kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mīrh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rīp mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. 46 Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to rīpəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. 47 Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

48 Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

1 Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai rīpəh nərokien əmiə iran. 2 Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nīpig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. 3 Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has

5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Wok 7:60; Rom 12:14,20 5:48: Lev 19:2; Dut 18:13

6:1: Mat 23:5

minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimie yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniēn norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimie yame kipəh nəmien In. Kini Rimimie, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiariēn ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiariēn minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimie In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagim rəmrahək, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptəəkkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiariēn e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, riphəh norien infamien. Amen.”

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimie ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimie min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimirie rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkirie rəmkimik. Irie kasor nimirie ror pisin, mə narmamə tuksəm ərie mə nikumhə raməs ərie, khasiai ərie tukun. Yakamni əfrəh mə irie kwənhavəh ta nərok piəpie kapəriə-[in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimirie, misətei huvə ye nikwənemie, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmie khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimie, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimie yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmie tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Təhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimie tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimir mir kirəhuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

24 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kīrik, maməmakin kīrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kīrik, məpəh kīrik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginiēn, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə (Luk 12:22-31)

25 Kini Yesu ramni mīn mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimirghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimirghien kapəmiə rapita nəviginiēn, kini nīpraimiə rapita neipən? 26 Səm-ru man minə ye nimagō-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginiēn, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginiēn ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man minə! 27 ? Tukmə nakətərig pik tuk nimirghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə mīn rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kīrikianə ye nimirghien kapəmiə.

28 “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. 29 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. 30 Jiji nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? ! Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. 31 Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakhanim naha?’ uə ‘?Jakhavəhsipən naha neipən?’ 32 Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimirghien kapəmiə. 33 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimirghien atuatur, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimirghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsipre narimnar kape nimirghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. 34 Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimirghien kape

towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə

(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pəniyen nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə.

² Meinai nəgkiariyen skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimmor.

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə mipihasure-ta.”

Nivəhsi-pəniyen nəgkiariyen kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniyen narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniyen nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nikam? !Nikam!

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24

7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

¹⁰ ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmia. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmia, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksın əmə tuksəm.”

Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmia tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmia misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparū yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwai riə yame rhuvə, tukərapir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nīpig yame Kughen tukrəkir

narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minə.’²³ Mərig Yo jakni-pən atuatur tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! ! Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim (Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rımə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiet apig, mor pən nimə iran.²⁵ Kini nipiɡ tukmə nəhiɡ rıp kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapiet.²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rımə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nıpakir.²⁷ Kini nipiɡ tukmə nəhiɡ rıp, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rımnor infamien ye kafan nəvhagien, nuk-whao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur²⁹ meinai rımnhajoun əriə, kisəm mə rıpəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rımasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin.² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmır ye tikin ruə meiwaiyu, mənimkur-pən tukun, mini-pən tukun mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mırıp kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeiki mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rımini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik

pəh in rəm mə nīpram rīnor məknən. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

*Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kini Yesu rimavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nīmə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Ʒwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmini-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhənien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīməhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarīen e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīne khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnəpig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.

¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasipən ye kantri pisin pisin mīnə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhəyen ehua.”

¹³ Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rīmnəsanin mīn.

*Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah yamə mīne
kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermın, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶ Kini nipig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmın has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmın has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

“In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,

kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə
mın.” (Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, ni-mairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yer-maru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²⁴ Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! ! Yemehuə! !Vəh mirəgh ətawə! !Kinasəmnim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “? Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mın.

* **8:14:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwān!”

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəæg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “! Eh! ! Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame rirəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəkəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmmim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narık, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarrien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarrien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

† 8:28: Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 9:1: Mat 4:13

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarieren kafak rəfrakis? ? Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ? Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimnokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nipig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin niprai nəgkiarieren e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’” *(Hos 6:6)*

Kini Yesu rirpin nəgkiarieren mīmə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwas

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Əm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ? Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimmnarkurək pə pə, ? mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimmnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiye. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yua, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mirap nəpəəg nimri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mīni-pən tukun mimə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rimmor ik nakwahuvə min.” Kini ye nipig a, pian a rimməsanin.

²³ Kini nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape yemehua a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nipei kape nimhəyen. Kini narmamə kimnhauvrig-uvrig pik. ²⁴ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mimə, “Sap

9:14: Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimmnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimməpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. **9:21:** Mat 14:36

mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nimhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisərh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rivən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmnor huvə nimrin pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini Inimrin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. ! Rikim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimrin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?”

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, “Əwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rimirap nimririu mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nimririu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimmnar minə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsaoərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarinen

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarinen, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarinen meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kipəh nəm-hanəyen nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəkotayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwanu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairieə raha, kamhahuvə. ³⁶ Nipig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk

narha-huvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginién rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatıksin əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khaue kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavənién misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavənién ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipiğ takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipiğ yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimri nirkunien

9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk

10:2 * **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nītip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pəniē sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginiēn.

¹¹ “Nīpig takhavən ye taon kirik uə yerkwānu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nīpig yame takhatərhav yerkwānu a. ¹² Tukmə nīpig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmir tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarēn kape nəmərinuyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nīkarin kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nīmraghiēn kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksīn khapəh nisəhitəyēn ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigiēn kin nəgkiarēn kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwānu kapəriə, misarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəmiə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpiniēn kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpiniēn yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparū* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nīrkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksəri-p-ərhav əmiə ye nīmri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginiēn kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nīmri namasur kape gavman mine ye nīmri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarēn Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel.

10:9: Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

† **10:14:** Norien e tukror nīmətətiēn mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik rīpəh nəmheniēn. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpiniēn yame Kughen rīmnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmir ye Jen

19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarēn kape nəmə Gris ramni nar miragh aparū kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom

16:19

¹⁹ Mərig nıpig tukharaptəəkın əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpın nəgkiarlen kapəriä, meinai ye nıpig atuatuk a, Nanmın kape Kughen tukrəhəjoun əmiə kın naha nəgkiarlen yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmın kape Rımimiə Kughen tukrəvəhsipre nəgkiarlen kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nıpig a, piauni tukreighaan kın piauni kamhopni. Kını yerman tukreighaan kın kafan kwajikovə kamhopni. Kını kwajikovə minə tukhani hah rımriə minə mine nisınriə minə, miseighan kın əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtım miseriaji nıpig kwasig, Kughen tukrəvəh mıragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrəh tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-famien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yəhajoun kapəriä. Kını slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriä.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kın yəhajoun kapəriä. Kını tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kın yemehuə kapəriä. Kını ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kını narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yemehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kın narmamə
(Luk 12:2-9)

²⁶ Kını Yesu ramni mımə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kın narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kını mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narımınar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kını narımınar yame yakaməsiwən kın, takasəkeikei mhani-ərhav ye nımri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kın narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kın Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmın apa ye nap ehua.

10:20: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26

10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk

11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12

29 “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. 30-31 Kini nimiraghien kapəmiə rapita nimiraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemie in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimiraghien kapəmiə.

32 “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. 33 Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

34 “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakəəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakəəhu nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. 35 Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“ Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

36 Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksini.’
(Maeka 7:6)

37 “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. 38 Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhən kin nəmhəyen ye nimirhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. 39 Yermamə yame ramgin tuk kafan nimiraghien, tukraməkeikei mimirhə. Mərig yermamə yame tukup tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimiraghien rerin.

40 “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhən əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhən əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimirhə-pə kin Yo. 41 Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhən kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə

† 10:29: Nəgkarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”
10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34 10:33: Luk 12:8-9 10:37: Luk 14:26-27
10:39: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

atuatuk, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatuk tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³ “? Rhawor? ? Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətərgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik
(Luk 7:24-35)

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mīmə, “? In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsi k mə taksəm naha nhagin? ? Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nūmətag? ! Nikam! ⁸ ? Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? ! Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ? Kini naha nhagin

* 11:5: Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimi-ni-ta mima, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk. † (Mal 3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon. § ¹² Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ram-skai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rimi-vəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətərgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.

¹⁶ “? Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktakun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə

† 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimririə. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “! Ah! ! Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. ! Ah! ! Kimiə nəmə Bet-saeda! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yak-pior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? ! Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yak-pior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpilig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhən əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə

11:19: Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek

9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15.

‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29

rikkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien. § ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə nimirghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərev. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərev.

⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ”

(Hos 6:6) Kini Yesu rirpən nəgkiarieren

mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun niprai nəgkiarieren e, mipiharkun narmamə yamə mine

11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10

12:4: Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10

12:6: Mat 12:41-42

kisatuatuk[‡], to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, rıpəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “? Rhawor? ? Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “? Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaa əmə. ? Pa e irəmiə in to rıpəh norien məkneikin? Rirkək. ¹² Mərig nımraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatumə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rıhuatumə kin kwermın, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermın nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nəmhəyen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmın kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatumə kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimir narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In rıpəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien; Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §
Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatumə tukror win ye norien yame rahas.

‡ 12:7: Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatumə. 12:10: Luk 14:3 12:12:

Luk 14:5 12:14: Jon 5:16 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 12:18: Mat 3:17

§ 12:20: Gris ramni mə, “Tukriyəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukriyəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”

21 Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape
Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran,
mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

*Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye
nəsaninien kape Setan*

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu.
Kwən a, nimrin ripis, ripəh nəgkiarinen, meinai nanmin has
ramərer-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a
rimnəm nar, mægkiar. 23 Kini narmamə m-fam kisəm kisakur
pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved
yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam.
Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape
yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə,
“Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə
minə, misarə kiraru, kini tuksorihə kapəriə narəyen, kantri
tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə
narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwənu a
to ripəh narə-huvəyen. 26 Kini rəmhen min kin narmamə
kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə
kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape
Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. 27 Kini
kimia minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen
kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has
minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani
neikuəyen ye nəgkiarinen yame nakamhani mhamə yakaməko
ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. 28 Mərig tukmə
Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin
kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen
ruauə ta tuk əmiə. 29 Kini mamhen min kin yame to yermamə
kirik nagheen rehuə rivən, mətu kafan narimnar, maməmir,
yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə
yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini
tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun
nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.*

30 “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir.
Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak,
in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. 31 Ror pən, yakamni-pre
əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien

12:24: Mat 9:34; 10:25 12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * 12:29: Niprai
nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə
mirkwəji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən
a yame reinein nəgkiarinen. 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen narpīnien iran tuk nīpig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpīnien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to rīpəh nərū-kinien tuk nīpig kirik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmīr yerkiəriə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rha-wor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkīr fam nəgkiarien pīsīn minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nīmraghien kape Jona, kini tukrīpior min ye Yesu
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksīn kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ? To nakor nīmətien əpsīpīs kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nīmətien pīsīn kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukrīpəh norien nīmətien kirik ye nīmriəmiə. Mərig tukror əmə nīmətien kīrikiənə əmə yame rimnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmīr ye tip kəməəm ehuə kape nīpig kīsīsər, yenpīg mine yeraan. Kini ye norien kīrikiənə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmīr ye nəkwai nīmīr kape nīpig kīsīsər, yenpīg mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kīmīsərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətəriгийн kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən,

12:31: Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5

kwin kape kantri e Shipa†, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towej mine.

⁴³“Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. ⁴⁴Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin.’ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, yermamə rikək iran, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru lk apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nıkar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru

† 12:42: Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. 12:45: Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 12:50: Rom 8:29 13:2: Luk 5:1-3 * 13:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyyen wit.

nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Mərig nıpig mırh rhaktə, kini mhen, kisauei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaitiə wan hundred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarrien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarrien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarrien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nıpran. ¹⁴ Nımraghien kapəriə ror nəgkiarrien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai, kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar, kini misətəpig kin nımririə.

To kipiəpəh nisorien məknakin, kipsisəm nar kin nımririə, mıpisərig nar kin nimətirgiriə, mıpiharkun nar yerkiəriə,

mıpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakrivəh mıragh əriə.’ (Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimiə e, Kughen rımnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. ¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien.

† 13:7: Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nəərəs kirik ror nhirin.
13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

18 “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsim.
 19 Kweru nai yame rımnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarieren kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rımavən yerkin. 20 Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nımoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarieren kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, 21 mərig nuan rıpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig kwakwə əmə. Tukmə nıpig ətən uə nahasien kirik ruə ye nımraghien kafan tuk nəgkiarieren a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen. 22 Kini kweru nai yame rımnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarieren kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narımnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarieren kape Kughen. Kini nəgkiarieren a rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan. 23 Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nımoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarieren kape Kughen, kini mirkun nıpran. Kini ye nımraghien kafan, rıkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan hundred, tiksin sikisti, tiksin toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

24 Kini Yesu rımini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame rıməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. 25 Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mıvitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. 26 Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwairiə. Mərig ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

27 “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nımisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ?Mənvhirik has rısi-pkaa?’

28 “Kini yamehuə a rıni-pən tuk əriə mımə, ‘Tikmir kirik kafak rımnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘? Mərig nakmə jakhavən misəkwaı ta mənvhirik has a uə?’

29 “Rıni-pən tuk əriə mımə, ‘Nıkam. Hapəh. To nakasəkwaı ta mənvhirik has minə a, masor misəkwaı ta pikin kwənkwaı nai huvə. 30 Pəh iriu kwəhaktə kwis əmə mıravən mwəriaji kwənkwaı nai huvə rımrə. Ye nıpig a in a, jakni-pən tuk kafak

narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhauə ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsaninien kafan

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien.

³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehuə kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

“Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien.

³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitag-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə

tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapier huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviye kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarkopən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimia nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav.
⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwei nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?”
⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiayen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipiğ a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipiğ kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipiğ kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipiğ kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsə əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə

13:54: Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

takrah kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nıpran, mhavən mhanım. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nıpig Yesu rimmərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mımə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.”

²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nıpiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nımar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nıkar nu, mərig In raməmır əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə

fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarer məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə lk əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwaiyu.

³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarlen kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa

(Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Mərig kimie nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən

mimə, 'Takhasiai nisinmiə mine rimimə.' (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, 'Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.' (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig

kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, 'Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.' ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ " 'Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,

mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.' " (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, "Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimir Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimir Kughen."

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, "? Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?"

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, "Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimirriə ripis. Tukmə nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir."

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mimə, "? Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?"

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "? Rhawor? ? Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimir Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has

minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimir Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Daved. !Rikim tukreihua tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh ninien nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasig kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimir Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəæg tebol kape yamehua kapəriə.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehua. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimirin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən

15:24: Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nīprairiə rīmhə kimisəsanin, mine yamə mine nīhuriə rahas kimisəriwək, mine nīmrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rīmnor nīmtətien kirik, maməvīgīn narman fo taosen (Mak 8:1-10)

³² Ye nīpig a, Yesu rīmnokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rīkik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmīr nīpig kisīsər, kini nəriə nəvīgīnien rīrkək. To yakher-pən kin əriə yerkwānu, kamhavən kirik rəmkerəv ye swatuk, nīmrin rapīg, kini rīmīr.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəvīgīnien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tīksin.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.”

³⁶ Kini mīvəh nīpar bred ai mine kəmam, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvīgīn narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvīgīn, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhāpik nīpərpər nəvīgīnien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvīgīn, kimīvəh əmə nīhupīn ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nīsəvhuekinien nīpiraovīn mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mīvən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtətien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tīksin mine Sadusi tīksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtətien kirik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpīgyenpīg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrīp, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtətien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə

nhatətəyən ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtətien yame rımnor
(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəriə nhatətəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun? ¹⁰ Kini nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarrien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nıpig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “? Mərig rhawor irəmiə? ? Nakhamə Yo e pa?”

16 Məriḡ əmə Saemon Pita rımə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

17 Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rımnaütə-pre kin nihüvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rımnor əpu nar e kimik; məriḡ Rımik apa ye rao ye neai, In rımnor əpu nar e kimik. 18 Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nıpran ramni mə kapiet yame jakvhirəkin-pən nıməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nımhəyen rıpəh napıtayen kafak narmamə mınə. 19 Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapıḡ ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapıḡ ye naha tapıḡ ye tokrei tanə, tukrətapıḡ ye rao ye neai.” 20 Kini mını-əütən-pən tuk kafan narmamə mınə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.

Yesu rımnaükupən mırkun, mını-ərhav mə tukrımhə, kini mımragh mın

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Rırıkakun ye nıpıḡ a, Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu mınə Isrel, mınə jif pris mınə, mınə namhajoun kape loa kape Moses, tüksor nəmhəyen kımın, mhani mə tukraməkeikei mımhə. Məriḡ ye nıpıḡ yame ror kısısər kin, tukramragh mın ye nımhəyen kafan.

22 Məknekin Pita rırık In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mımə, “!Nıkam, Yermaru! Tukrıpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

23 Məriḡ Yesu rarar, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasıḡ kin Yo. Nəriḡien kafam rıpəh nəmhənen kin nəriḡien kape Kughen. Nəriḡien əmə kape yermamə.”

24 Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə mə, “Tukmə yermamə rımə tukrıkwasıḡ kin Yo, tukraməkeikei məta ye nəriḡien kafan, kini tukmə rəriḡ pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, məriḡ tukrıkwasıḡ kin Yo. 25 Meinai yermamə yame ramḡın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Məriḡ yermamə yame tukhopni tuk nıkwasıḡien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. 26 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pık ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nımraghien

* **16:16:** “Kristo” mınə “Mesaea” kwəm nəmhən. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kin tuk nıwəh-mıraghien ətawə.” † **16:17:** Nəḡkiarın kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nıpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. ‡ **16:17:** Gal 1:15-16 † **16:18:** Ye nəḡkiarın Gris, “Pita” nıpran ramni “kapiet.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimir nimirghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehua mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipiğ narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimir rukreikin muə mor pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nipiğ sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, nıprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik rei-waiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarieren kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarieren a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimiririsir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nırhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nırhəvsaoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimiragh min ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

16:26: Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12

17:2: 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nıkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig ətən. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknekin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

*Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi
Nimə Ehuə kape Kughen*

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?”

17:13: Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21

Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nīkam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ǝwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nīpa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrəh. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpīn mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkеikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavənien misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo.

⁶ Mərig Kughen tukror narpīnien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpīnien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

17:24: Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə irua əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nīpig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2

7 “! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. 8 Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. 9 Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei

(Luk 15:3-7)

10 Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. 11 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

12 “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei. ? Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei. 13 Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

14 “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik

(Luk 17:3)

15 Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. 16 Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† 17 Kini tukmə ripəh nərigien əmiə,

18:8: Mat 5:29-30 18:9: Mak 9:43-48 * 18:11: v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam.

18:12: Esik 34:11,16; Luk 19:10 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 † 18:16: Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.

hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisər kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

²¹ Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yer-maru. ? Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ? Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven. †

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘! Aweh! ? Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar mirəptərəkkin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘! Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7 † **18:22:** Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei maru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam. § **18:24:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * **18:28:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

29 “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu manimkur mamakeikei kimin mimə, ‘!Awéh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

30 “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

31 “Nipig yorwok minə tiksın kımısəm nar a, rikiriə rəmha pik tukun. Kisasar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kımısəm tuk king.

32 “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnapəh fam kafam kaon, meinai ik nimnakeikei kimi yo tukun. 33 ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ 34 Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhayen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

35 Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame pi-aumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

*?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nikar nu Jodan pən. 2 Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

3 Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

4 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) 5 Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) 6 Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nīpiraovın minə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rīpəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kīrik, kafan piraovın rīpəh nīvən-hanəyen tuk yerman pīsīn kīrik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rīmnəkrəh kin piraovın a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovın riskai pik məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən nīrkunien kimi əriə, kapəriə pīsīn əmə.

¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksīn to khapəh nisorien mared tuk nərigien pīsīn pīsīn minə. Tiksīn tukhapəh nisorien mared meinai nīprairiə rahas ror hanə. Kini tiksīn tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksīn kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nīvəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksīn khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kīmnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.”

¹⁵ Kini In mīpik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mītərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nīmraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Kini tamaruə kīrik ruə məm Yesu, maiyoh In mīmə, “Yha-joun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kīrik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In

rhuva. Tukmə nakmə takarə ye nimirghien rerin, əri-pən loa.”

18 Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. 19 Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisimim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

20 Kini tamaruə ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

21 Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimirghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

22 Nīpig tamaruə ai rimmərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “! Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien ye narmaruyen kape Kughen. 24 Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

25 Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimirghien rerin?”

26 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

27 Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

28 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nīpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimmhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. 29 Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piaurie

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28 * 19:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. 19:26: Job 42:2 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkweiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik ripəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rimmərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə

† 19:29: Nəgkiarinen e “Nipiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:2:

Nəgkiarinen kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatuk kape wok kape

nipig kirikianə. 20:8: Lev 19:13; Dut 24:15

yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimmərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nipiḡ piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehua rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərhə-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipiḡ yame ror kisisər kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rikir tını mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwtə ye nikarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye nikarım mawor, nipiḡ Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

20:16: Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranım-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprari nuhpikinien mirai əmə nıpran.

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkəwətə ye nıkarik matuk, kirik ye nıkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tuksəkəwətə ikin.”

²⁴ Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımrın pıs mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kımnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nımrın pıs mir kwəkəwətə ye nıkar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mimə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mırəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrımu tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərao-pən mırıp nımrıriu. Məknekin nımrıriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvæn Jerusalem mamor apu mæ In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinæmhavæn pakæ tuk Jerusalem, mhatærhav-pæn yerkwanu e Betfas, ipakæ tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pæn kin yermamæ kiraru kafan, ² mimæ “Takravæn yerkwanu a nakaravaag-pæn ikin. Kini mwæm dongki kirik, mine tini, kimirkwæji æriu. Nakararisin æriu, mwæsig mirauæ. ³ Kini tukmæ yermamæ kirik raiyoh-pre tuk æmiru mæ takweihe kin, takrani-pæn tukun miræmæ, ‘Yermaru rimæ tukræsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun æmæ tukreighaan kin dongki mir a kimi æmiru.”

⁴ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarrien kape profet kupan ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ,

⁵ “Hani-pæn tuk nipian Saeon* mhamæ,
‘Sæm-ru kapæmiæ king ruauæ tuk æmiæ,
mamæsua ye dongki.

Mamæsua ye ji dongki.

Kini king a In yemæ mar.’”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamæ mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravæn miraræh dongki mine tini mirauæ mwæm Yesu. Miravæhsi-ta kot kapæriu mawæpeinæ-pæn kin ye nimetai dongki. Kini Yesu ræsua iran. ⁸ Narmamæ khapsaah kisætu kot kapæriæ mimhahuvæ-pæn kin kimi swatuk; kini misærai nimar nai misætu-pæn min ye swatuk. ⁹ Narmamæ yamæ mine kasækupæn kin Yesu kini mine yamæ mine kimnhakwasig kin kasokræn apomh mamhani mhamæ,

“!Sægnægin Mikip King Deved!†

Pæh kivæh-si haktæ Kwæn e ramuæ ye nhag Yermaru. (Sam 118:26)

!Sægnægin Kughen yerpærig!”‡

¹⁰ Yesu rimatærhav-pæ Jerusalem, narmamæ m-fam aikin, rikiriæ rimnakur mamhani nægkiarrien ripsaah misaiyoh-pæn æriæ minæ mhamæ, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamæ khamæ, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pæn apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rimnæko ta narmamæ yamæ mine kasor nar apnapig ye
Nimæ Ehuæ kape Kughen*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivæn ye nimæ ehuæ kape Kughen. Kini mamæko yerhav narmamæ yamæ mine kasævrai narimnar mamhavæh

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamæ, “Hosana.” Kini nipran rimæ, “Væh miragh æmawæ,” uæ, “Sægnægin Kughen.”

‡ **21:9:** Kamæni nipe e ye nipig kape Pasova.

mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § 13 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,
 “ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig
 kimiə nakasor rəmhen kin
 ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

14 Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. 15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. 16 Khanipən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarrien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikiheriə.’ ” (Sam 8:2)

17 Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
 (Mak 11:12-14, 20-26)*

18 Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv. 19 Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nıkar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

20 Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “! E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə.

§ 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

* 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2

22 Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasiḡ-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Kini Yesu rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

24 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. 25 Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ 26 Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

27 Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

28 Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mimə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rīvən mini-pən tuk irehuə mimə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’

29 Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. 30 Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” 31 Kini Yesu raiyoh əriə mimə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Ratuatur. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatur kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. 32 Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun

swatuk kape norien atuatur, kini mærig kimiæ nimnhapæh nhandiyen næfrakisien iran. Mærig yor tævhagæ has minæ ræmhen kin narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriæ kimnhani næfrakisien iran. Mærig kimiæ naksæm pawk nar a, mhapæh nisararien ye nærigien kapæmiæ mhapæh nhandiyen næfrakisien iran.”

Yesu ramni mæ næmæ Isrel kimishopni profet kape Kughen ræmhen kin yame yorwok minæ kimishopni narmamæ kape yemehuæ kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimæ, “Kini særig min ru nuhpikinien kirik. Yermamæ kirik rimnæsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pæn. Kini mikir kwætægtap kirik kape næviæsis-pænien kwænkwai grep iran. Mæ nehen tukraiyyu, kivæh kor waen kin. Kini in mor nimæ apomh kirik mæ tukramærer ikin mamarha huvæ tuk kafan plantesen. Kini in mææhu plantesen ai ye kwermi narmamæ tiksîn, tukhapik næriæ tiksîn, mhavæh-si-pæn nan kirik ræmhen kin nærokien. Maræ, mitærhav min aikin miævæn ye tanæ pisin. ³⁴ Kini kwænkwai grep rimhiak, kini yemehuæ kape plantesen rher-pæn kin kafan tiksîn manaja mæ tukhavæn misæm narmamæ yamæ mine kisæsim aikin mæ tukhavæhsi-pæn grep nan, ræmhen kin nærok kafan. ³⁵ Mærig iriæ kisasar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuæ ai raræ mher-pæn min kin kafan tiksîn narmamæ kisapita yamæ minæ apa kupan. Khavæn, kini narmamæ yame kasæsim kimisor rahas pæn min kimi æriæ ræmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor mæknaikin mamhavæn, yamehuæ kape plantesen rher-pæn kin tini rivæn tuk æriæ. Ye nærigien kafan rimæ, ‘Tukmæ ror tuksæm kafak kwajikovæ, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mærig iriæ kisæm khamæ, ‘Kwajikovæ atuatur e kape yamehuæ kape plantesen. Pæh kishopni pæh plantesen e tukror kapætawæ kin.’ ³⁹ Mæknekin kharaptæraekin, misarkwærhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamæ yame kasætærig kin, mimæ, “? Rikimiæ ramæsik mæ nipig yemehuæ kape plantesen tukruæ, kini tukrhawor-pæn iran mine narmamæ yamæ mine kimisæsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pæn tukun mhamæ, “Tukroriah-oriah næmæ has minæ a, mhopni æriæ. Kwasig ikin, tukreighaan pæn kin

21:32: Luk 3:12; 7:29-30 **21:33:** Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mæ næmæ Isrel kimishopni profet tu minæ tiksîn kape Kughen, kini mærig ruirkun ta mæ tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12

kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekinhanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəşarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ *(Sam 118:22,23)*

⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.” †

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.

⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehuə tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniēn.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptəəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin

† **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35

mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisahə, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin ripəh nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpiniən nəgkiarien kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkīn kwermīn mir mine nihun mir, kini misarakikīn-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rirpīn nəgkiarien mimə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatīksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarīn kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien.

¹⁶ Mishər-pən kin narmamə tiksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhāni-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginiən kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə niniiyən in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e

misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaüə.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarin kape nımraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nıpig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin pıraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rırəkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir pıraovın ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nırəaptərəkinien nhag piauni yame rımhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan ror mared, kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə. Kini yame rıkwasiğ kin rıkir pian a. ²⁶ Kini mımhə, mıpəh nırəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisısər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kımnhakir pıraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en pıraovın ai rımhə min. ²⁸ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?pıraovın ai tukror pıraovın kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nırkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rımnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nıkarin kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rımıni mımə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ (Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapıg kwərhimhə ta tu mırhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa

* **22:19:** Nəgkiarien kape Gris rıpəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”

22:21: Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8

rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə tüksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpilig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani.”

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, ⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “? Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ “ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə, “Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’

(Sam 110:1) ⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

† **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhəmhə min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpın nəgkiarinen kape Yesu. Kini ririkakun ye nıpig a mamvən, kımnhagin kin naiyoh-mın-ien kin nəgkiarinen skai kirik kimin.

23

*Yesu ramni mə narpınien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehuə*.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpırig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə,

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nıpran ramni yhajoun uə yemehuə. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavəniēn ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavəniēn. Mhapəh niseighaniēn kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyēn ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyēn in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhətan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyēn kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyēn ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyēn in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagiēn əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmiə.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyēn ehua tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimrimia ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, “Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsū ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiariēn ripam, kini marar mipəh norien nəgkiariēn yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, “Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsū ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ !Kimiə naksətəwao, nimrimia ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpilig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsū ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsū ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹ !Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpilig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsū ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsū əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsū ye

† 23:14: ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiariēn ikin e uə nikam. ‡ 23:16: Nəgkiariēn kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. § 23:16: Mat 15:14 § 23:17: Gris ramni olta, uə tebol.

nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimiə ripis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

²⁵ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhəmhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən niəpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiariən Gris Yesu ramni nuhpikiniən kirik mima, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel piəpiə.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3

norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

29 “!Man! Kimia Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhayen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Kimia nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. 30 Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ 31 Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimia kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. 32 Kini rhuvə əməkimia takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimie minə kimnharikakun.

33 “!Kimia snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimia ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nikam. 34 Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. 35 Ror pən, kimia takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekarəea† ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmmaan rhakə. 36 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

37 “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimia nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapiar apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimia nakasəpəh. 38 Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, 39 meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

23:28: Luk 16:15 † 23:35: Pəh nien mə Sekarəea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

24

*Nimtätien minə kape Nipig Kwasig
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)*

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rimiini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapiet iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimməriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ? narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtätien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig ətən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukriəkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer timtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel

rimini-ərhav,* 16 kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. 17 Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniēn imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. 18 Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniēn yerkwānu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. 19 !Man! Riskai pik tuk nipiraovīn yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. 20 Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiēn, 21 meinai nahasien ehua yame tukruə, yermamə ripəh nəmhanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuəminien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. 22 Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

23 “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniēn nəfrakisien iran. 24 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvīn Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. 25 Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiariēn yame yimīni-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

26 “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniēn mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniēn nəfrakisien iran, 27 meinai nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. 28 Rəmhen əmə min kin nipig ligkai‡ minə kamhaivə yerpig misewaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

29 “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien,
‘Mirh tukripis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyen;

kini kəmhou minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’

(Aes 13:10, 34:4)

* 24:15: Ǝm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. 24:17: Luk 17:31

24:19: Luk 23:29 † 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh

niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwānu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiariēn Gris

ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuaturuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuaturuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuaturuk yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimie min takasəkeikei masərer

matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nīpig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkīn wok kafan mīpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rīmnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nīpig atuaturuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narīmnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rīkin raməsik mə, ‘To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuuaa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksīn, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rīkin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehūə kimi manaja a, marakikīn-pən ikin kwənmmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovīn iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu iri-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovīn, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rīmnarkurək pə pə əmə tukruə mīkir kafan piraovīn mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovīn minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁴ Mərig nīpiraovīn kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuuaayen. Kini napirien ravəh nīpiraovīn minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovīn iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nīpiraovīn yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovīn yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awī! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəmawə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

24:47: Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46 **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7

* **25:3:** Nəgkiarīen kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

9 “Mərig nıpiraovın yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nıkam. Kerosin e rıpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nımri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

10 “Mərig nıpig nıpiraovın yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nıpiraovın yamə mine kasərer matuk kımnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

11 “Kwasig ikın, nıpiraovın yamə mine kisarmar kımnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

13 Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nak-seinein nıpig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimırhor wok kın mane

(Luk 19:11-27)

14 Kini Yesu rımını nuhpikinien kirik mın mımə, “Yakamni mın mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rımnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kın kafan yorwok misir kırhuə. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kın.

15 Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nıtip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kıraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kirikianə kimi kirik. Kini marar mıtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. 16 Kini yorwok yame rımivəh nıtip kirkirip rımavən mor aihuaa əmə biznes kın, kini mor win ye kirkirip mın. 17 Kini ye norien kirikianə əmə mın, yorwok yame rımivəh nıtip kıraru rımavən mor biznes kın mor win ye kıraru mın. 18 Mərig yorwok yame rımivəh nıtip kirikianə in rımavən mikir nımoptanə mınim nıtip kape yemehuə kafan.

19 “Kini newk rıpsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok mınə a rırerig-pə kini mokrən kın ərisir mə tukrəm-ru mə kimırhawor-pən ye kafan mane. 20 Yorwok yame rımivəh nıtip kirkirip rımavən mivəh nıtip kirkirip mın yame rımnor win iran mımə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nımivəhsi-pə nıtip kirkirip, kini yımnor biznes kın, mor win ye yame rəkwaqw nıtip kirkirip mın.’

25:11: Luk 13:25-27 25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 † 25:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6

21 “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkın huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kın, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkın huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kın ik, 25 mamvən, mikir nimir merkwaig kın mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has kirik! Nakamarpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. 27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, 29 meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. 30 Kini arakikın-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

31 Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikhakien kafak. 32 Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kın yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. 33 Jakəwhai sipsip minə tukhavən

ye kwermik matuk; kini nani minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimnəkwwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ? Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ? Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh naurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwwə iran, uə Ik nimauə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə nimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh naurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

45 “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

46 “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatuk tukhavəh nımraghien rerin.”

26

Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mını-pən tuk kafan narmamə minə mə, 2 “Nakharkun mə tuknahu ror nıpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

3 Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. 4 Mamharai mhun mə tukharaptərəkin apis-apis Yesu mişhopni. 5 Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nıpig kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rımivəh nımhəyen əutən ye tikin. 7 Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nımrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

8 Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “? Rhawor pian e ramoriah senta e? 9 Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mırkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsipənien kimi yavən has minə.”

10 Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. 11 Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nıpig fam. 12 Piraovin e ravi-təgpən senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. 13 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mīmə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.*
¹⁶ Kini ririkakun ye nīpig a, Judas rīnnamərig nīpig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nīrikakunien kape nīpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nīpig yame Kughen rīmīpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rīmini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmīr minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rīkiriə reiwaiyu, kini iriə kīrikianə kīrikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmīr minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeiki mīmə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmīr minə rīmnaiyoh mīmə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ǝwəh. Ik atuk nīmini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rīvəh bred məhuak mīni vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə

* **26:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” **26:15:**

Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 minə Aes 53 kīrani mīrəmə mə Mesiah tukraməkeiki mīmə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nīprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.”

minə mīmə, “Sən. In e nīprak.” ²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mīmə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukrayu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (Sək 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nəgkiarieren mīmə, “Mərig nīpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mīmə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarieren ai.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmır eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mīmə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə

mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimia kape nipig kwakwə uə?
⁴¹ Kimia takasərig əmia. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmia nakhamir. Rikimia rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuva, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimia raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarien kape Kughen riripəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nīpig a, Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao mīmā, “?Rhawor? ?Kimiā nakhamā ta Yo yermamā kape nākrahēyen uə nhopniyen yermamā, nakamhapik nau nisā mīne kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkīn Yo? Nīpig fam kitawə-m kimiā kasāmīr ye Nimā Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkīnien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kīn.”[§] Kīni kafan narmamā mīnə kīmīsəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nīmri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kīni khakīr Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mīne nəmehuə mīnə kape nəmā Isrel kwəsofugin ta əriə mīnə aikin. ⁵⁸ Kīni Pita rikwasig kīn əriə, mīpəh nīvən-pakəyen tuk Yesu. Nīpig ruauə pakə tuk nīmā kape hae pris, kīni mīvən mamkwətə iriə mobael mīnə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kīni jif pris mīnə mīne narmamā kape kaonsel kasarhakin narmamā tiksīn yame tukhauə mīseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mīshopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamā khapsaah khauə mīseikuə iran mamhani hah In, narmamā kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kīrik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamā kīraru kwhekīmter, ⁶¹ mīrəni mīrəmə, “Kwən e rīmīni mīmā, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimā ehua kape Kughen; mərig kwasig ikīn ye nīpig kīsīsər, jakərip yame rivi.’”

⁶² Kīni ai, hae pris rərer mīni-pən tuk Yesu mīmā, “?Rhawor nakpəh nəgkiarīen? ?Rhawor ye nəgkiarīen mīne kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kīni hae pris rarar maiyoh mīn mīmā, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mīvəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nīkam?”

⁶⁴ Kīni Yesu rīmā, “Rəmhen əmə kīn yame nakamni. Kīni yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nīpig kīrik, takpīsəm Yo, Ji Yermamā, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kīni takpīsəm mīn Yo jaksī faktə ye napuə meiwaiyupə.”

⁶⁵ Kīni hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rīnnhai pīk]. Mīmā, “! Raməgkiar məkneikīn mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarhakin hanə yermamā yame

26:55: Luk 19:47; 21:37 **§ 26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kīn, yame ramni mə tukhauh In, kīni kafan narmamā tuksaiyu rik rik. Əm-ru mīn Mat 26:31. **26:61:** Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ? Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mihmə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksın kisərkis nimrin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mımə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimnawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimririə, mımə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mitərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mımə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rivəh kwəsü mə pian a rameikuə; kini mımə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mımə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-ənpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmır minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min

26:65: Mat 9:3; Jon 10:33

26:66: Lev 24:16; Jon 19:7

26:67: Aes 50:6;

53:5 * 26:68: Matiu riph niniyen mə kimisərkis nimrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64. 26:75: Mat 26:34

tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natu-atukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jere-maea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.”

(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rinmərer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinmərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin,

mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yimnəm nəmərərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarieren kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimir narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehua kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimir mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukriəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir). * ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətəək-in-pən a kapən kapə ikin yerpilig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yer-mamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atukien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

* **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

45 Yerkwēiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. 46 Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mīmə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”†

47 Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

48 Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. 49 Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

50 Mərig Yesu rarar mokrən ehua min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

51 Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapiet minə kisakapir-pir. 52 Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapiet kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min. 53 Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

54 Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

55 Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. 56 Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57 Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu.

58 Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukriəhsi-pən niprai Yesu kimin.

59 Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. 60 Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapiet kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər

† 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 27:55: Luk 8:2-3 27:58: Dut 21:22-23

pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine nīfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kinnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kinnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehua. Rikimawə raməsik mə nīpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rīnnamragh hanə, mīmə, ‘Nīpig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nīmhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksīn mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nīpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nīpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nīmhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rīmə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

*Yesu rīmamragh min ye nīmhəyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nīmnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rīmasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapier, məsuə ta kin kapier mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nīpran raməsia rəmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minə kīmisəm, khagin kin, misətəmnīmīn. Mhamir masəmīr rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rīni-pən tuk nīpiraovīn minə a mīmə, “Takrapəh nīraginien. Yakirkun mə nakawarhakīn Yesu e, yame kīmīruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rīmīni. Rauə mīwəm tamhekin e kīmnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə mīravən mīrani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mīrəmə, ‘In ruimragh min ye nīmhəyen kafan, mīnəkupən ta kin əmīə muavən apa Galili. Nakharkun nīsəmīen In aikin.’ İnta, nəgkiarīen en yakwəni-pre ta tuk əmīru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehua kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’” ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misəəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarieren yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasiq.”

Mak Nægkiarien Huvə yame Mak rimirai Nægkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai niprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhani.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuaturə nəvsəoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsəo pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarjen Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə,
 “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarjen.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.* (Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,
 “Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” ’ ’ (Aes 40:3)

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəmiə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon ripəh nivəhsi-pəniən neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau. † Kini nan nəviginiən kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpərig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu
 (Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu rimasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmir ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, In məm məknekən mə napuə rimnəkwag. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarjen kirik rimasi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimnarkut tuk Yesu
 (Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekən, Nanmin kape Kughen rimnəkeikei kimi Yesu kini mikir mivən apa ye tipəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Yesu ramarə iriə

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 † **1:6:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8 **1:7:** Wok 13:25 **1:11:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

nar miragh aparu minə. Kini mərig agelo minə kimisarha huvə tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu ripivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mımə, “Taktəkun ai, rinor atuaturuk nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen.”

*Yesu rimnokrən kin narmamə kuas- narmamə kape niviyen kəmam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

¹⁶ Kini ai, Yesu rimnəriwək ye nıkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kiraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape niviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mımə, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape niviyen narmamə.” ¹⁸ Məknəkin krəpəh kapəriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mivən kəskəh əmə min, kini məm kwərə mir kiraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknəkin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərəer mwəpəh rimriu Sebedi raməmır ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mımə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nımauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mımə, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mımə, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknəkin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəmnimin pik kini mokrən ehua,

məta iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ? Rhawor e? Nəgkiarien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarien, nanmın aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmın has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(*Mat 8:14-17; Luk 4:38-41*)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivən, mivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmın has raməmır irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta min nanmın hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmın has minə mə tukhapəh nisəgkiarien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarien apa Galili
(*Luk 4:42-44*)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmın hah minə ye narmamə.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin

(*Mat 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimauə məm Yesu, kini mənimkur ye nimirin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu

tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mımə, “Yakorkeikei mə takhuvə mın. !Əsanın!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə mın, nəmhəyen ai rirkək mın iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mımə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nımri pris, pəh in rəm mın ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narımnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rımını mə takor, pəh narmamə kəsəm mə naknəsənın.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rımitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rımə to rıpəh mın nıvənien yerkwanu mınə məriwək ye nımri narmamə, meinai iriə kambahu-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikın ruhiko ikın. Narmamə fam khavən masəm In aikın.

2

*Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame nıpran rımamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Nıpig tıksın ruə mivən, Yesu rırerig-pən mın yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikın. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikın, mhavən imə, kwənmhaan rımərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə rısisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rımamhə. ⁴ Nımə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nımə, misəhipu ta nıkar nımə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajıkovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tıksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. ! Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırhəsıtayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mını-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekımtər mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mını-pən tuk yermamə nıpran

rimamhə mīmə,¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.”¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nikaokao ye nimiria, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

*Yesu rimnokran kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mīn ye nīkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əria. ¹⁴ Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə mīnə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksīn mīn kamni kimə “yor təvhagə has mīnə,” mine kafan narmamə mīnə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nīpig a, nəmhajoun mīnə tiksīn kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksīn a Farisi mīnə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has mīnə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “? Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has mīnə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien kapəriə, mīni-pən tuk əria mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisahə.”

*Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kini, ye nīpig a, narmamə mīnə kape Jon Baptaes, mine Farisi mīnə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə mīnə tiksīn khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə mīnə kape Jon, mine Farisi mīnə mīn, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə mīnə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əria, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in mīnə tiksīn to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripior nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə

yame kimmærkuræk kafan, mhavæn isok tuk In minæ tiksín. Ye nípíg a in a, In minæ tiksín kharkun nisæpæhyen næviginien iran.”*

²¹ Kini mimæ, “To yermamæ kirik rípæh nivæhyen kwonmut neipæn vi kirik kini mijir-pæn ye neipæn mætít kafan [yame rineikus ta]. To ror mæknakin, kwonmut neipæn yame rivi to reikus neipæn mætít, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamæ kirik rípæh nivæhyen waen vi kini mivi-pæn ye tiki waen mætít. To ramor mæknakin, kini waen a ye tiki waen mætít reikus, kini waen raiyu fam. Mærig yermamæ a tukrivi-pæn waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu ramævhag ye níkarin kape Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nípíg kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamæ minæ kasæriwæk mamhavæn mhatærhav-pæn yerki wit tiksín.† Kini narmamæ kafan minæ kharhi kwænkwai wit næriæ. ²⁴ Kini Farisi minæ khani-pæn tukun mhamæ, “!Eh! Sabat e towei, mærig iriæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamæ kasor mæknakin?”‡

²⁵ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ ror nakhapæh nisæhvekinien ye Nækwækwæ kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ, næriæ næviginien ramrirkæk, kisæmkææv. ²⁶ Nípíg e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehua kape Kughen mamæn bred yame pris minæ kwænhavæhsi-pæn ta kimi Kughen. Kini mærig Deved rimivæhsi-pæn min kimi kafan narmamæ, kini kisæn. Kini mærig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapíg tukhapæh nisænien. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisænien.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Sæmru, Sabat rípæh níkirien narmamæ. Mærig narmamæ kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pæn Yo Ji Yermamæ Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvæ kwermi yermamæ kirik yame rimnahas

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavæn min ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel. Nípíg ai, yermamæ kirik, kwermín rimnarpævin. ² Mærig narmamæ tiksín kimisarkut mæ tuksæm-ru naha nhagin yame

* **2:20:** “Yermamæ yame rimnarkuræk pæ pæ,” nípran e Yesu. Mine “In minæ tiksín” nípran e Kristen minæ. Nípíg Yesu rimnæpæh æriæ mimhæ ye nai kamarkwao kin, kimisasæk. † **2:23:** Wit in kwænkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-æhu mæ takpæh næsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved ramæmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermın rımnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nımri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ? Mə takshopni yermamə uə takhavəh mıragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapıg əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuatuk kin kwermın, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kısıp, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nıkar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksin kimnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nıkar nu Jodan, mine ye kwənmmaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rımnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rımnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərəpən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nımrin. Kini masokrən ehuə kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapıg kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksin narmamə yame In rımnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmır ipakə tukun tuk

3:4: Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16 **3:10:** Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41

3:12: Mak 1:34

* **3:14:** “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame

kamher-pən kin.

nini-ərhavyyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmın hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekın: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən mın nhagriu mə, Boanejes. Kini nıpran rımə, Pıkwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah mınə.

Narmamə tıksın kamhani mhamə Yesu ramor narımnar ye nəsaniyen kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm mın In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nıpig kape nəviginiyen ramrirkək mın. ²¹ Nıpig famle kafan mınə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakır, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhəjoun tıksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “! Nıkam! Rirkun nəko-tayen nanmın has mınə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmın has mınə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə mınə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikiniyen kirik tuk əriə, mımə, “Nıkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nıkam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə mınə, misarə kıraru, kini tüksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen mın kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə mınə, misarə kıraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen mın kin narmamə kape Setan mınə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kıraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rıpəh nərer-tımtinien. Tukrəsaaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen mın kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rıvən mətu kafan narımnar, kini in maməmır, yermamə pisin kirik to rıpəh nivəniyen məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rımə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniyen məkrəh kin kafan narımnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien mınə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə

3:16: Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyyen kin gavman kape nəmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25

nakhani has Nanm̄in kape Kughen, to Kughen r̄ip̄ah n̄iv̄ahsi-tayen n̄ip̄ig kirik. T̄av̄haḡə hah a tukram̄əm̄ir kape rer̄in.”
³⁰ Yesu ram̄əgkiar m̄əknakin meinai in apa kup̄ən kimnhani mham̄ə nanm̄in hah kirik ram̄əm̄ir iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor n̄əgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu min̄ə, mine nis̄ini khat̄ərhav-p̄ən m̄in. Kini mas̄əm̄ir iruə. Kini m̄isher-p̄ən kin kirik m̄ə tukriv̄ən mokr̄ən-p̄ən kin. ³² Narmam̄ə khapsaah kas̄əkw̄ətə im̄ə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-p̄ən tukun, mham̄ə, “Yemasur, nis̄inim, mine piam min̄ə mine kafam kak̄ə min̄ə kisorkeikei m̄ə tuks̄əm-ru Ik apa iruə.”

³³ M̄əriḡ Yesu rini-p̄ən m̄ə, “?Pa e nis̄inik? ?M̄ine n̄ipa e piak min̄ə?” ³⁴ Kini In marha m̄ər̄ərao ye narmam̄ə yam̄ə mine kis̄əkw̄ətə misarkurao kin, min̄i-p̄ən tuk̄ əriə m̄ə, “Kimiə e nis̄inik min̄ə mine piak min̄ə. ³⁵ Meinai yermam̄ə yame ramor nar̄imnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nis̄inik, mine in e kafak kak̄ə.”

4

Nuhp̄ikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye n̄ip̄ig a, Yesu rar̄ə meiwaiyu-p̄ə m̄in ye n̄ikar nu. Narmam̄ə khapsaah khauə mas̄əm̄ In. Kini Yesu ruv̄ən ye bot mamkw̄ətə aikin mam̄əvhaḡ kimi narmam̄ə. Kini narmam̄ə kas̄əkw̄ətə i-fiak mas̄ət̄əriḡ kin. ² In rimn̄əwhaḡ kimi əriə kin nar̄imnar khapsaah ye nuhp̄ikinien min̄ə. Kini mim̄ə,
³ “! S̄əriḡ-ru! Yermam̄ə kirik rimav̄ən m̄ə tikrisuv kweru nai apa ye n̄əsimien. ⁴ Kini m̄əriḡ in rimav̄ən m̄ə tikrisuv kweru nai, m̄ip̄ik m̄iv̄it̄əg-ət̄əg fam, kini tiks̄in r̄əsaah-əsaah-p̄ən ye swatuk, kini man min̄ə khauə mis̄ən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiks̄in r̄əsaah-p̄ən ye tokrei kapiar yame nimoptan̄ə rik̄əsk̄əh ikin, mur̄ə aihuaa əmə. ⁶ Kini m̄əriḡ m̄irh rhakt̄ə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə r̄ip̄ah neiwaiyu-p̄ikien. ⁷ Kini kweru nai tiks̄in r̄əsaah-p̄ən yerki kw̄ənurk̄əsik.†
 Kini mhakt̄ə mehuə. M̄əknekin, kw̄ənurk̄əsik rerko əsuun, kini kweru nai rur̄ə m̄ip̄əh n̄ikuəyen. ⁸ Kini tiks̄in r̄əsaah-p̄ən ye nimoptan̄ə huv̄ə, kini m̄haur̄ə, m̄iseihuə, m̄hakuə kin kw̄ənkwairiə khapsaah. Tiks̄in kimnhakuə kin kw̄ənkwairiə

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 4:2: Mat

13:34; Mak 4:33-34 * 4:4: Kw̄ən e ramsuv kweru nai kirik kamni kim̄ə “wit”

r̄əri-p̄ən norien kape nis̄uvyen wit. † 4:7: Yesu r̄ip̄ah n̄in̄iyen kw̄ənurk̄əsik, m̄əriḡ rim̄ini n̄ər̄əus kirik yame ror n̄hir̄in.

toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan hundred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə, mımə, “Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarinen e.”

*Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin nıprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın mın khavən minisaiyoh-pən kin nıprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.’ ”

(Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mımə, “? Rhawor e? ?Nakaseinein hanə nıprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun mın nıprai nuhpikinien minə mın tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nıpran ramni məknekın: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen.

¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarinen a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarinen kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta mın. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kapier kini murə aihuaa əmə.

Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarinen kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarinen yerkiria, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarinen Huvə kape Kughen, məknekın kamhamir.

¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarinen kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarinen e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarinen kape Kughen, ripəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini

narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksin kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksin kamhavəh sikisti; kini tiksin kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəriə.”

*Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə
(Luk 8:16-18)*

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien mīn rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən mīn nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ram-suv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yer-aan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekīn. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nīmarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nīpig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rīvən mamrhi meinai neriaji nīpig kafan.”

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai mīnə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai mīnə tiksin.

Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən ni-mairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə.

³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən niprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

Yesu rimi-ni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətənim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! ! Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mimə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik rewaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ? Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwai!”

5

Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa.

²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmir iran, keinein narkis-ətərkən-ien kin nəərəus uə jen.

⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətərkən nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərkinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmir apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməətəih-əətəih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmir hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mimə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpirig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pəniən əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.”

¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwənu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmīr iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwənu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min (Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin.

²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mimə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴ Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknəkin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakın yermamə yame rimirap In. ³³ Məknəkin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, məninkur ye nimrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Təkpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimmərig nəgkiarrien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Təkpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisər h iakei iran.

Məknəkin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarrien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”) ⁴² Məknəkin, piakəskəh a rhekimter

məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarieren, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ? In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasi-aiyen in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiksən yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimməm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav nisəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror

nimtätien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masakota nanmın hah mınə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh mın
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh mın kini mamor pik nımtätien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nıkam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pısın kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rımnərig, mımə, “Nıkam. Mə Jon Baptaes e, yame yımnərəru ta nıpətək nuan. Yakmə rımınragh mın.”

¹⁷ Herod rikin rımnesik məknekin meinai in apa kupən, rımırəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rınamkir pıraovın kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikır-ta mın. ¹⁸ Mərig Jon rımını-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nıkir-tayen pıraovın kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rıneinein ²⁰ meinai Herod rımısiai Jon, mırkun mə in yemamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nıpıg Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig mın.

²¹ Mərig nıpıg kirik, Herodias rımivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rımnor nəvıginien ehua kirik mamor nıpıg kafan yame rımnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə mınə kape mobael, mine namehuə mınə tiksın apa Galili; khauə ye nəvıginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rıvən mın aikin, mamor danis ye nımririə. Nıpıg Herod mine in mınə tiksın kimısəm, rikiriə rıgien tukun.

Kini Herod rını-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakırkun nıvəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakırkun nıvəhsi-preyen. Nar apnapıg tukmə rehuə pawk, yakırkun nıvəhsi-preyen kim ik.”

6:11: Luk 10:4-11 **6:11:** Wok 13:51 * **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis mın nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:**

Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nıkir-tayen pıraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rımhə, kafan kwajikovə rırəkək, takaməkeikei mikır kafan pıraovın. (Dut 25:5-6).

6:19: Lev 18:16

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “? Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekın, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimmhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu handred taosen vatu‡ ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nımrin nımrin.” ⁴⁰ Nımrin tiksın wan handred. Kini nımrin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mıvaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapuhapu bred mine kəmam, mıpik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nıkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmır, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowiə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rınəpignəp, bot ai raməmır hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmır pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nımətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nımar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nımar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpər nhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nımətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rımnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwaq ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rımnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə

‡ 6:37: Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?” 6:44: Mak 8:1-9

6:46: Luk 5:16

6:49-50: Luk 24:37

6:51: Mak 4:39

bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehuə, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mi-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu (Mat 15:1-20)

¹ Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvyən rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisərvyən rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kini mhapəh nisərvyən, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvyən rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, məriɡ kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

“Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,
məriɡ rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak məriɡ kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəɡkiarien e kape Kughen, məriɡ ror əmə nərigien kin kape yer-mamə.’”
(Aes 29:13)

* 7:4: Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “? Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinniə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17;

Lev 20:9) ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinniə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknakin to ripəh nivənien yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovın, nhopniyen yermamə, napir-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniiyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

† 7:16: Nəgkiarien ye v. 16 rıəkək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehua kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimməmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimmnarha apa Fonia, ye provins a Siria. Kini rimmnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupria rəsiis. Ripəh natu-atukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.” †

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənien nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.” §

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimmhorpin məknən nəgkiarien, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimmnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrərəhu-pən kwermən ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermən ye nimətərgi yermamə ai, majai kwənkwai kwermən, kini mirap nerami yermamə ai.

³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien

† **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhən kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § **7:28:** Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

*Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigən narman fo taosen
(Mat 15:32-39)*

¹ Ye nıpig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmır nıpig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərəv ye swatuk, nımrin rapig, kini rimir, meinai tiksın kimnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “? Tuhavəh hiə nəriə nəviginien? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nıpar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapır-pır, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tiksın min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mə tuhavəhsi-pən min kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nıpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tuksəm
nımtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtətien kirik ye nımririə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpır, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkin.” ¹³ Kini Yesu rəpəh nəmhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

*Yesu rimmor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai ka-
parhia kapə riskai pik
(Mat 16:5-12)*

14 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nīpər bred kirikianə əmə. 15 Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

16 Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kīnnhapəh nhavəhyen bred uə?”

17 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. 18 Nimrimia pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nimətərgimie pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narimnar yame kitawə kimisor. 19 Nīpig yimivəh nīpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

20 Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

21 Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rīmnor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

22 Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksīn kharəh nimrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermīn iran. 23 Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəhu-pən kwermīn iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nīkam?”

24 Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə irie nai minə.”

25 Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermīn ye nimrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar. 26 Kini Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənien yerkwanu e nīmasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo (Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

* **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rīvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52

8:19: Mak 6:41-44

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehua kirik nhagin e Sis-aria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk narmamə.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mīmragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nīpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen

8:28: Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27

nimri nimraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “? Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “? Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (Mal 3:1)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape

Kughen rīmā ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmħəyen ye narimnar ripsaah?’ †¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni.”

*Yesu rīmnəkota nanmīn has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə mīnə kape Yesu, misəm mīn narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mīne narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə mīnə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə mīnə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mīni-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimīrəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmīn has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien.

¹⁸ Tukmə nanmīn has rərər-pən pik iran, kini maməsua kin, ramīmīr-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwān ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmīn has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “! Kəsi! Kimiə yamə mīne naksarə e towēi, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmīn has rīmnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnīmīn, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwān ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “? Rīmnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rīni-pən tukun mə, “Rīmnamarkəskəh mīrikakun.

²² Nīpig ripsaah nanmīn has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwayiyu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mīne kashatətə irak.”

²⁴ Məknekin, rīm pikwarien ai rok-rapomh mīni mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik mīn iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmīn has mīmə, “Ik nanmīn hah.

9:12: Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmħəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mīpəh mīn nuəyen tukun.”

²⁶ Məknəkin nanmīn ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnīmīn kīni mətə iran. Kīni iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rīvəh kwermīn, mīvi haktə, kīni rheximter.

²⁸ Kīni Yesu rauru-pən mīn imə, iriə pīsīn əmə kafan narmamə mīnə kīnh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor mīseinein nəkotayen nanmīn has a?”

²⁹ Kīni Yesu rīmə, “Nanmīn has yamə mīne kisor məknəkin, nəhuakien pīsīn əmə rirkun nəkotayen əriə.”[‡]

*Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kīni khatərhav-pən mīn aikīn mamhavən mīsapita yerkwānu mīnə e Galili. Mərig Yesu rīpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikīn, ³¹ meinai In raməwhag kīmi kafan narmamə mīnə mamni mə, “Yermamə kīrik tikreighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mīnə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nīpig kīsīsə, Kughen tukror mīn Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə mīnə kafan khapəh nharkunien nīprai nəgkiarien a. Mhagin mīn kīn naiyohyen kīn nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kīni khatərhav-pə mīn ye yerkwānu kīrik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nīmə. Kīni Yesu rīmnaiyoh kafan narmamə mīmə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kīmi əmīə mīnə tuk naha?” ³⁴ Kīni iriə khapəh nhaniyen nar kīrik tukun meinai kīmnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mīnə tiksīn.

³⁵ Kīni Yesu rītei-əhu məkwətə mokrən kīn kafan narmamə twelef khauə, kīni mīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kīmiə kīrik rīmə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kīni mamor atuə kīn əmə kape narmamə.”

³⁶ Kīni rīrəh kwajikovə kīrik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mīrəh-si haktə, mīni-pən tuk əriə mīmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kīn ye kwajikovə kīrik rəmhen kīn yame, nasituyen e in e tukror mīn kīmi Yo. Kīni pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor mīn kīmi Yermamə yame rīmnher-pə kīn Yo.”

9:26: Mak 1:26 † **9:29:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nīniyen v. 29: “Nanmīn has yamə mīne kisor məknəkin, nəhuakien əmə mīne nəpəhyen nəvīgīniēn, rirkun nəkotayen əriə.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45

9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37:** Mat 10:40

*Yermamə yame rīpəh nīni-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kini Jon rīni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rīpəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rīni-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nīmtətien kin, to rīpəh narar-minien mīni has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rīpəh nīni-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rīni mīn mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet kirik ye nīpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nīpisien. ⁴⁴ In aikin, sirət mīnə to khapəh nhamhəyen, kini nap mīn to rapəh nīpisien. § ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət mīnə to khapəh nhamhəyen, kini nap mīn to rapəh nīpisien.*

⁴⁷ Kini tukmə nīmrīm ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nīmrīm kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nīmrīm kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“ ‘Sirət mīnə to khapəh nhamhəyen,
Kini nap mīn to rapəh nīpisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nīgar ye nəviginien. ⁵⁰ Nīgar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nīgar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekīn mīn? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərīnuyen.”

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41:** Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 **§ 9:44:**
v. 44 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rīmīrai əfrakis
uə nīkam. * **9:46:** v. 46 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutestamen. Keinein
mə Mak rīmīrai əfrakis uə nīkam. **9:47:** Mat 5:29

10

*?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kımnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “? Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapır loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “? Naha e loa Moses rımivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rımneighan kin mə yerman rırkun nıraiye nəkəkəkə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Moses rımırai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnrəhu nımoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rımni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸ ‘Tukwarə mə nıprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə khareg-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mımə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

*Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kımnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənien ye

* **10:4:** Nəgkiarrien e raməmır ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32

Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, məriğ rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənimkur ye nımrin. Mini-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napır-pənien tuk piraovın pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapıgien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mipəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nipig minə fam takamsiai rımim mine nisnim.’” †

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig kwən ai rımnerig nəgkiarrien yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarrien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mımə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru iran. † ²⁵ ?Nakasərig mə narmıragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Məriğ tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Məriğ Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narımnar fam.”

10:15: Mat 18:3 † **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. † **10:24:** Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivənien ye Rao ye Neai.”

28 Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rha-wor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhaue, mhakwasig kin Ik.”

29 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mimi-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mimi-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisısər kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

35 Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

37 Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

38 Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ? Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ? Uə nakramə kimiru

nakwəmhen mə takwarə ye nīpīg əutən rəmhen kīn yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kīni iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kīni Yesu rīni-pən mə, “Nəfrakis. Kīmiru nakrarkun nīwərigien nəmhayen rəmhen kīn yame Yo jakərig. Kīni kīmiru nakrarkun mīn narəyen ye nīpīg əutən rəmhen kīn yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kīn, mə kīrik tukrəkwətə ye nīkarīk matuk, kīni kīrik ye mawor, Yo yakeinein nīvəhsi-preyen. Mərig Kughen rīmivəhsi-pən kwənmhan mir e kīmi narmamə yamə mīne In rīmīni-ta mīmə iriə tuksəkwətə ikin.”

⁴¹ Nīpīg narmamə mīnə tīksīn kape Yesu, iriə ten, kīsərig nəvsaoyen kīn nar yame Jemes mīne Jon kwaiyoh kīn, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kīni Yesu rokrən kīn əriə mə tukhauə mīsəm. Mīni-pən tuk əriə mə, “Kīmiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə mīnə. Kīni kapəriə nəmehuə mīnə kasəviətərəkīn-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kīn əriə. ⁴³ Mərig rīpəh natuatukien mə kīmiə taksor məknakīn. Tukmə kīmiə kīrik rorkeikei mə tukrīvəh nehuəyen rapita əmiə mīnə tīksīn, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kīn kīrik kapəmiə. ⁴⁴ Kīni tukmə kīmiə kīrik rorkeikei mə tukramkīr əmiə maməkupən, in mīn tukruə rəmhen kīn yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo mīn, Ji Yermamə, pəh nien mə yīmauə mə narmamə tuksor atuə kīn kafak. Mərig yīmauə mə jakor atuə kīn kapəriə, kīni moriah kafak nīmraghien marpīn nīmraghien kīn kape narmamə fam.”*

*Yesu rīmnor huvə nīmri Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kīni Yesu mīne kafan narmamə khauə yerkwanu kīrik nhagin e Jeriko. Mīsarə, mhatərhav mīn, narmamə khapsaah kīmnhakwasig kīn. Kīni nīmriin pis kīrik ramkwətə ye nīkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nīpīg fam in ramawə-pən kīn mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kīni nīpīg in rīmnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kīn mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rīkim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kīni narmamə khapsaah kīsəgkiar-pən skai kīmin, mhamə, “!Ah! Pim.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rīmnəgkiar kīn nuhpīkīnien məkneikīn, “?Nakrarkun nīranīm-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprail nuhpīkīnien mirai əmə nīpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kīn nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rīmīrai.

Mərig in ramrîrpin əmə ye nokrəniən. Mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihua tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu raras, mini-pən tuk əriə mīmə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nîmrîn pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nîmrîn pis a raras məknekîn məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rîni-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rîni-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nîmrîk tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rîni-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rîmnor ik nakwahuvə mîn.”

Məknekîn nîmrîn rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mîkwasig kin Yesu.

11

*Yesu rîmavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kîraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kîrik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kîraru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kîrik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimîrkwəji. Nakrarsîn, mwəsig mîrauə. ³ Kini tukmə yermamə kîrik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor məknekîn?’ Nakrani-pən tukun mîrəmə, ‘Yermaru rîmə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpîn-pre mîn.’”

⁴ Kini ai, kîravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nîkar swatuk. Kimîrkwəji ipakə tuk kwəruə ye nîmə kîrik. Kini kîrarsîn, ⁵ narmamə tiksîn kasərer aikin mînəsayoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marîrsîn dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruîni-pən ta tuk əriu. Kini nəmə mînə ai kîseighan kin. ⁷ Kîrarəh dongki ai mîrauə mwəm Yesu. Mîravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nîmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.*

⁸ Narmamə khapsaah kîsətu kot kapəriə mîmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini mîsərai nîmar nai mîsətu-pən mîn ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kîmnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə mînor nəfrakisien kin.

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpərig!”‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritarhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehuə kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərəv. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarin ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarin in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, məriɡ kwənkwan rirkək, meinai riphə neriaji-hanəyen nipiɡ tukrikuə iran.

¹⁴ Kini Yesu rəɡkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukriphə min nənien kwənkwan tuk nipiɡ kirik.”§ Narmamə kafan minə kisəriɡ nəɡkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipiɡ khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.*

¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’

(Aes

56:11) Məriɡ kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’”

(Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməɡkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa

† 11:9: Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nīpran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ 11:10: Kaməni nipe e ye nipiɡ kape Pasova. 11:13:

Luk 13:6 § 11:14: Yesu rəɡkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. *

11:15: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesu kirik ye Sek 14:21.

kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhop-niyen. ¹⁹ Mærig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mærig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mærig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mærig Yesu tukrimə, ?Tukmə Kughen

11:18: Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhandiyen nəfrakisien iran?" ³² Mərig to khapəh min nhandiyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis." ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, "ʔHei? Yakseinein."

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "ʔhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e."

12

*Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniən kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptəək kin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniən nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ ʔmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, "Tukmə ror tüksəm kafak kwajikovə, khasiai." ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, "Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin." ⁸ Məknekin kharaptəək kin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen."*

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehuə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pi sin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “ ‘ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, məriḡ Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Məriḡ iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarieren kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, məriḡ nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Məriḡ Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Məriḡ nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisəriḡ nəgkiarieren kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nımragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nərighien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwa-jikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ Ye nərighien a, iriu kirirkun nırapərəkinien nhag piauni yame rimamhə.† ²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mipəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ²¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. Kini en piraovin a rimhə min. ²³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarieren ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisarkurəkien. Norien kape narkurəkien rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rimirai tu, mə Moses rimnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rimnamni-pən tukun mimə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ (Eks 3:2,6)

²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mırhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”‡

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərig nəgkiarieren minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamaiyoh pən In mimə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini mihuvə pik tuk nərıpənien?”

12:18: Wok 23:8 † **12:19:** Moses rimini məknekin ye Dut 25:5-6.

‡ **12:27:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəramragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **12:28:** Luk 10:25-28

29 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mimə,

“ ‘! Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen. 30 Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nərigien kapəmiə, mine ye nəsaninien kapəmiə.’ (Dut 6:4-5)

31 Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

“ ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimia naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18)

Loa kirik mın rirkək yame in rapita yamə mir e.”

32 Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru. 33 Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye nərigien kapətawə, mine ye nəsaninien kapətawə. Kini misorkeikei mın narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə mınə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə mınə. Nəri-pənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pənien kimi Kughen.”

34 Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)*

35 Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? 36 Mərig, səmrü, Nanmın kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,
“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir mınə kafam.” ’ ”§
(Sam 110:1)

37 Kini Yesu rirpın mimə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nıpəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nıpig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine

* **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.”

12:43: 2 Kor 8:12 **13:2:** Luk 19:44

Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ? narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘? Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermiə.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuəkin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin,

kimia e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmæ yermamæ ramapis iruæ ye nimæ kafan to ripæh nivæniën imæ tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmæ yermamæ ramamir yerki næsimien kafan, to ripæh nivæniën yerkwanu tuk niwæhyen kafan neipæn. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamæ mine kisor tipriæ, kini mine yamæ mine jiriæ minæ kasomaah hanæ, meinai tuksærig rahas pik. ¹⁸ Taksæhuak tuk nahasien e mæ tukripæh nuæyen miræh æmia ye nipig kape næhig ¹⁹ meinai nahasien ehua yame tukruæ, yermamæ ripæh næm-hanæyen ririkakun ye nipig Kughen rimnæræhu nimoptanæ meriaji-pæ ai taktækun mine. Kini nahasien kirik to ripæh nuæ-minien nipig kirik ræmhen kin nahasien a. ²⁰ Mærig Kughen rimnæraita nipig kape nahasien a yame tukruæ iran. Tamæ, narmamæ to khapæh nhamraghien tukun. Mærig In rimnærai nipig a mæ tukrivæh miragh narmamæ yamæ mine In rimirpen æriæ mæ kafan narmamæ minæ.

²¹ “Nipig a, tukmæ kirik rimæ, ‘Sæmru. Kristo e,’ uæ yermamæ kirik rimæ, ‘Sæmru, Kristo en,’ mærig kimia takhapæh nhaniyen næfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuæ minæ khapsaah tukhauæ mhasigævin Kristo misor nimtætien mæ tukseikuæ ye narmamæ. Kini misarkut tuk nisæmien swatuk tuk nivi-tayen narmamæ yamæ mine Kughen ruirpen æriæ. ²³ Mærig kwasig ikin narimnar a ruæ, yakamni-pre ta tuk æmia mæ takasærig æmia.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pæn tuk æriæ mimæ, “Kini nipig kape nahasien tukruæ mor infamien,

“ ‘Mirh tukripis,

Kini makuæ to ripæh min næsiæyen;

²⁵ Kini kæmhau minæ tuksæsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ ”

(Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mimæ, “Kini en, kwasig ikin, narmamæ tukpisæm Yo, Ji Yermamæ, jaksi-pæn ye napuæ mivæh nehuæyen mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ærhav kin agelo kafak minæ mæ tukhavæn misarkurao ye tanimtanæ, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamæ yamæ mine yimirpen-ta æriæ. ²⁸ Sætærig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmæ nipig yame kwermîn rinauræ kini nimarîn rinæmhaier, kimia nakharkun mæ kwænhauæ ipakæ tuk næsimien en. ²⁹ Ræmhen æmæ kin yame tukmæ naksæm narimnar mæknekîn, takharkun mæ Yo Ji Yermamæ, yaknamuæ ipakæ, minamærer ipakæ æmæ tuk kwæruæ ye nimæ kapæmia. ³⁰ Yakamni-pre æfrakis tuk æmia

13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11

13:15: Luk 17:31

13:17: Luk 23:29

13:19: Dan 12:1; Rev 7:14

13:22: Rev 13:13

13:25: Aes 13:10; 34:4; Joel

2:10

13:26: Rev 1:7

13:27: Mat 13:41

mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, məriḡ nəḡkiarien kafak to riḡəh nirkəkien tuk niḡig kirik. ³² Məriḡ narmamə fam kiseinein niḡig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Məriḡ Rimik piḡin əmə In rirkun.

³³ “! Takasəriḡ əmiə! ! Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein niḡig yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwənu mamvən yerkwənu piḡin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə piḡin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok piḡin pʊsʊn kimi əriə. Kini minipən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, ‘Takarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasəriḡ əmiə meinai nakseinein niḡig yame Yaməhuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenḡig əru, uə tukruə yenḡig-yenḡig, uə tukruə yerkwəiḡa. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha niḡig, pəh In tukriḡəh nəmien mə kimiə nakasapir. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasəriḡ əmiə niḡig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(*Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53*)

¹ Kini niḡig a, tukharaptərikin nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərikin apis-apis Yesu miḡhopni. ² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərikinien In ye niḡig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəḡ-pən senta ye kapan kapə Yesu
(*Mat 26:6-13; Jon 12:1-8*)

³ Kini Yesu riḡvən Betani miḡvən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. Kini Yesu raməviḡin hanə, piraovin kirik ruə miḡvəh botel kirik kimnor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəḡ-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Məriḡ narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “? Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun

nivəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pəniēn kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷Yavən has minə tukasəmīr kimiə miriə nīpig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nīpig fam. ⁸Piraovin e rīmnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavitag-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo. ⁹Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiariēn Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pəniēn kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pəniēn kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rīmher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpīrig ye nimə yame kimnətu huvə ta narīmnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narīmnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

* **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

Yesu rimi-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweres kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimi-ə kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukrai-ə mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-ninien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,† kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimi-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’ ” (Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

14:18: Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarieren ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16;

Hib 9:20 † **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mīkiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mīni-pən skai mīn mīmə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə mīn nəgkiarien kirikianə.

*Yesu rīmavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən mīn apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Kimiə taksəkwtə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mīkir Pita mīne Jemes mīne Jon, irisir mīn. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmīr eikin e, marharhahuvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənīmkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mīmə, “Rimik, tukmə nakeighan kīn, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mīmə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mīne tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə mīn tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nīpig kwakwə uə?

³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nīpraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mīrerig mīn maməhuak. Mīni-pən əmə mīn nəgkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mīrerig-pə mīn, məm irisir kwərhapir yeru mīn, meinai napirien rīmivəh nīmrisir. Mərig irisir kwərhauris mīrheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rīvən mīn. Marə muə mīn yame ror kisisər kīn. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nīpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has mīnə.

⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rīmnagien tuk neighan-pənien kīn Yo ye kwermi tikmir mīnə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmir mīnə kape Yesu khauə mharaptərakīn In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao

14:31: Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 § **14:36:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ? Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimnərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini miyən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin,

* **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnəreru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47;

21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak.

‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni.

jakərɪp yame rivi yame to yermamə rɪpəh nɪvhɪrəkɪnɪen.’”
 59 Iriə kamhani mhani mərɪg nəgkiarien kapərɪə rɪpəh nəm-
 nəmhenien.

60 Kini ai, hae pris rərər ye nɪmrɪrɪə mɪni-pən tuk Yesu
 mɪmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani
 məkneikin nəgkiarien iram?”

61 Mərɪg Yesu rərər əmə mamapnəpɪg. Kini hae pris rarər
 maiyoh mɪn mɪmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame
 kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

62 Kini Yesu rɪmə, “Yo en. Takpɪsəm Yo, Ji Yermamə,
 jakəkwtə ye kwermɪ Kughen matuk yame nagheen rehuə.
 Kini takpɪsəm mɪn Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

63 Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha
 rɪmnhai ni]. Mɪni mə, “?Rhawor kɪtawə kasarha kɪn hanə
 narmamə yame tukhani hah In? 64 Nakwəsərɪg ta mə rɪmɪni
 hah Kughen. ?Rɪkɪmɪə ramhaw-əsɪk? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mɪmhə. §

65 Kini tɪksɪn kɪshekɪmter masərɪg-əwhɪn. Tɪksɪn kɪsarkɪs-
 ətərəkɪn nɪmrɪn mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh,
 profet! !Ni-ru mə pa e rɪmuh Ik!”* Kini narmamə mɪnə kape
 hae pris kɪsəsɪk In mhakɪr.

Pita rɪmɪni mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

66 Kini Pita raməmɪr ipakə tuk nɪmə ehuə kape hae pris,
 kɪni piraovɪn kɪrɪk, yasitu kape hae pris, ruə. 67 Məm Pita
 ramərkəp. Rəm tɪm tɪm kɪni mɪmə, “Eh, ik mɪn kɪrɪk. Nakamk-
 wasɪg kɪn yemə Nasaret e Yesu.”

68 Mərɪg Pita rɪmə, “Nɪkam. Yo yakeinein əfrakɪs nar en
 nakamni.” Mɪtərhav meiwaiyu mɪn maməmɪr ye kwərue
 kape rukwanu a. Kini man kɪrɪkɪanə rəkakə. †

69 Kini yasitu a kape hae pris rarə muə mɪn. Mɪnamni-pən
 tuk narmamə mɪnə aɪkɪn mə, “Kwən e, in kɪrɪk mɪn a.” 70 Mərɪg
 Pita rɪmɪni neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mɪne kasəmɪr aɪkɪn khani-
 pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakɪsien, ik əfrakɪs kɪrɪk mɪn a.
 Meinai ik mɪn yemə Galili.”

71 Mərɪg Pita rɪni-pən skai tuk ərɪə mɪmə, “Yo yakeinein
 yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen
 tukror narpɪnien kɪmi yo.”

14:58: Jon 2:19-21 § 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rɪmə

tukmə yermamə kɪrɪk ramni hah Kughen, tukhopni. * 14:65: Aesea 11:3 rɪmə
 Mesaea, uə Kristo, nar apnəpɪg mə raməpɪr, mərɪg tukrɪrkun naha nhagin yame
 narmamə kasor. Narmamə e kasarkɪs nɪmrɪ Yesu kɪni mhamə tukmə-ru mə to Yesu
 rɪrkun əfrakɪs mɪn ərɪə uə nɪkam. † 14:68: Kopi akwas tɪksɪn kape Nɪutesteman
 khapəh nhaniyen mə man kɪrɪk rəkakə aɪkɪn. Kamhani əmə mə Pita raməmɪr ye
 kwərue kape rukwanu a.

⁷² Mæknekin, man rækakə mīkīraru. Pita, rīkin raiyu məsīk nəgkiarien yame Yesu rīmīni mīmə, “Man tukrīpəh hanə nīkakəyen mīkīraru, takni m-kīsīsər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pīk; rīkin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpīg-enpīg əgkəp, jif pris, mīne nəmehuə kape nəmə Isrel, mīne nəmhajoun kape loa kape Moses, mīne narmamə tīksin mīn kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarien kīrik. Mhani-pən tuk narmamə tīksin mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakīr In mhauə mhakīr-pən kimi Paelat, yamehuə kīrik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mīmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris mīnə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kīmīsəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh mīn In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rīmnəm mə Yesu rīpəh nīniyen nar kīrik, rakur.

Paelat rīmə Yesu tukraməkeikei mīmha

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mīnə fam, ye nīpīg kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kīrik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə rīrīsīn kīrik ramvən. ⁷ Kini narmamə tīksin kasəmīr ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mīshopni narmamə tīksin. Iriə kīrik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kīmnəhuə mīsəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mīrīsīn yermamə kīrik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrīsīn Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikīn meinai in rīmnəm ta mə jif pris mīnə kīmīsərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkīn Yesu tuk yamai mə narmamə fam kīsorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris mīnə kīmnəhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh nīseighanien kīn Yesu mə tukrītərhav, mərig mə tukseighaan kīn Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən mīn əriə mīmə, “?Mərig jakhawor kwən yame kīmīə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kīsokrən ehua mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kīn!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən mīn əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rīmnor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)*

¹⁶ Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kin mamhani mhamə, “!k e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame ni pran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərig Yesu ripəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərkən-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”‡

15:21: Rom 16:13

*

15:22: Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape

nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, ni pran rimə “kerhə irə jir.” † **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. **15:24-25:** Sam 22:18

‡

15:28: Nəgkiarien ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “! In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nīpig kisisər əmə! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yereweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrīg əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nīpran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?” §

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.”

³⁶ Kini kwən kirik raiyu atkin mivən mirəh nīpərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. Rəhipu apa yerpīg əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nīməyən kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nīpiraovın tiksın masəm In. ⁴¹ Nīpig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nīpiraovın apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhaüə.

15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § **15:34:** Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikın e. Nīməyən kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. **15:36:** Sam 69:21 **15:40:** Luk 8:2-3

Josefyemə Aramatia riminim Yesu
(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴² Nipig a, kamni kinə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətəpig əswasig kin kapier ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriu kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nimhəyen
(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmır ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekın e kimnərəhu ikin. ⁷ Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kini pia misir a krhitərhav,

meinai kimirhigin pik, kini marhätəmnimin. Ror pən krhīpəh nirhīni-əsaḥ-pəniēn tuk narmamə.*

Yesu rīmamragh mīn, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Yesu rarə mīmragh mīn ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mītərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rīmḥəkota nanmīn has seven iran kupən. ¹⁰ Kini pian ai rīvən məm narmamə yamə mīne kīmḥəhəkwasiḡ kīn Yesu, yame kasəriḡ rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kīn kimi əriə. ¹¹ Məriḡ nīpig kīmīsəriḡ mə Yesu rīmīmragh mīn kini Meri mīn rīmḥəm, iriə khapəh nḥaniēn nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu rītərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekin pīsīn. ¹³ Kini kīrareriḡ mīravən mḥəvsao kīn kimi narmamə mīnə kafan; məriḡ khapəh nḥaniēn nəfrakisien iran.

Yesu rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə mīnə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

¹⁴ Kasarə mamḥavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu rītərhav-pən mīn tuk əriə; kini məḡkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nīshatətəyēn iran. Kini kaparḥia kapə riskai pik. In rīmḥəḡkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh mīn nḥaniēn nəfrakisien ye nəḡkiariēn kape narmamə mīnə tīksīn yame kīmīsəm In, mamḥani-ərhav mə rīmīmragh mīn. ¹⁵ Kini rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Taksəkeikei mḥavən misarkurao ye tanīmḥanə mḥani-ərhav nəḡkiariēn huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrīvəhsi-pən nīmraghien rerin kimin. Məriḡ yermamə yame rīpəh nīniēn nəfrakisien irak, Kughen tukrīni mə tukrīvəhsi-pən narpīniēn kimin mə tukrīvən apa ye nap ehuə. ¹⁷ Kini narmamə yamə mīne kīshatətə irak, Kughen tukror nīmḥətīēn tīksīn ye nīmraghien kapəriə. Tukharkun nīsəkotayēn nanmīn has ye narmamə ye nḥaḡik; mḥarkun mīn nīniēn nəḡkiariēn pīsīn pīsīn; ¹⁸ mḥarkun nīrəhyēn snek, məriḡ snek to rīpəh nəsiēn əriə; mḥarkun nīnimīēn

* **16:8:** Kopi akwas tīksīn kape Niutesteman ye nəḡkiariēn kape nəmə Gris kharpīn nəḡkiariēn ye ves 8 mḥamə, “Məriḡ nīpiraovin mīnə ai kīmḥəhəkwasiḡ misəvsao-pən kīn kimi Pita mīne narmamə yamə mīne kasəmīr aikin. Misəvsao kīn narīmḥar yame kwən ai rīmīni-pən tuk əriə. Kwasiḡ ikīn ye narīmḥar mīnə a Yesu atuk rītərhav-pən tuk əriə mīvəhsi-pən nəḡkiariēn kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanīmḥanə misəvsao kīn Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen. Nəḡkiariēn ai ramni mə Kughen rīrkun nīwəh-mīraghien narmamə mīrkun nəmviēyēn narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəḡkiariēn ye v. 9 meriāji 20, rīrkək ye kopi akwas tīksīn kape Niutesteman. Keinein mə pa nḥaḡin rīmīrai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7

kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nəəhupəniən kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rīvəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame

Luk rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Məwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol mine Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak mine khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə məərəao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfraksien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturək nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfraksien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimirai yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar mine a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturək nəvsaoyen kape narimnar mine a. Kimnharai ta narimnar yamə mine

narmamə tıksin kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yiməwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatur narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatur yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatur nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuatur ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriu rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuatur ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapiet kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapiet yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrərəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig raməmər apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin. **1:15:** Nam 6:2-3

Yermaru ye nanmın mine nəsaniñien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən mın tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin mın narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə mın ye nirkunien kape nəmə atuatur minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor pən iran mine mırkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru mın.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kini In rımner-pə kin yo mə jakuə məgkiar kimik, mını-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Ətarig-ru! Neramım tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarien e, meinai nımipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kini ye nıpig a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nımə kape Kughen. ²² Kini rımatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kımnharkun mə in rımnam nəmrərhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rımnərpəvin.

²³ Kini nıpig rımnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nımə kape Kughen, in rırerig-pən yerkwanu. ²⁴ Kini rıpəh norien tu, kafan pıahwaru ror tıpin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yermaru rımnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mıpəh mın naurisien kin nımri jir.”

Agelo kirik rımini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nıpig Elisabet ror tıpin mivəh makuə sikis, Kughen rımnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rıvən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarien kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman rıpəh hanə nıvənien tukun, mərig kımırpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mını-pən tukun mımə, “Rhuvə, Meri. Kughen rımnərhəhu kafan nıhuvəyen kimik, kini mamarə kimiru mın.”

²⁹ Mərig tıpir ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarien a, mımə, “? Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mīmə, “Takpəh niginien, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpərig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Məriḡ agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaninien kape Kughen Yerpərig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, məriḡ rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piahwaru yame ror siə kin, məriḡ taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nikar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekaraea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nipig Elisabet rəriḡ Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nipiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Məriḡ yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nipig yimnəriḡ kafam nəgkiarien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nipei maməgnəgin Kughen

† 1:31: Nhag e Yesu, nipran ramni mīmə Kughen tukrivəh miragh narmamə mifam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

46 Məkneikin Meri rımə,
 “Ye nımraghien mınə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yer-
 maru,

47 kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh
 miragh yo,

48 meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig
 əmə, mərig rikin raməsik yo.

Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə
 Kughen rımnor huvə pə kimi yo.

49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
 In rımnor narımnar rehuə kimi yo.

Kini nhagin ramərhakə.

50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə
 e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə
 mine tukpihauə kwasig ikin.

51 In rımnor nar apsipis mınə ye nəsaninien ye kwermın.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye
 nətərigien kapəriə.

52 Mivəh-si-əhu namehuə mınə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə
 nətərigien reiwaiyu.

53 Narmamə yamə mine nıkumhə raməs əriə, In raməvigın əriə
 kin nəviginien yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In
 rımnher yerhav kin əriə, nar rımirkək tuk əriə.

54 In rımnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok
 mınə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei
 mamehuə tuk əriə, 55 ririkakun ye Ebrahim kupən
 mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-
 pən nəgkiarrien yame rımını-pən ta tuk kaha mınə
 kapətawə.”

56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini
 ai, mıpirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rımnarha-pə

57 Kini nıpig atuatuk kape Elisabet rımauə mə tukreimək
 iran, kini rımırəh tını yerman. 58 Kini narmamə yamə mine
 kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus mınə kimisərig
 nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor
 rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə
 iriə mın mə tuksagien kwis.

59 Kini nıpig pikwarien a rımivəh nıpig eit, kini iriə khauə
 mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə
 nıfnhag rımnı e Sekarəea, 60 mərig nisini rımını-pən mımə,

1:46: 1 Saml 2:1-10 1:50: Sam 103:13,17 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam 147:6

1:53: Sam 34:10 1:54: Sam 98:3 1:55: Jen 17:7; Maeka 7:20 1:59:

Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

“Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

⁶¹ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

⁶³ Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

⁶⁵ Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarku-rao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia.

⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

⁶⁷ Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatur ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpig;

meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin, kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nīpran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nīpig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nīpig atuatur yame tukririkakun wok iran ye nimirə nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nīpig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik minə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nīpig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nīpig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimirin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen

Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpərig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisərə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarieren yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərh Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuatur ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu

2:14: Luk 19:38 **2:19:** Luk 2:51

2:21: Luk 1:31

* **2:22-24:** Nakəm

loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28.

mīrhuvən Jerusalem, mīravəh mak ye tanə kīraru uə yəkwi-
nətuən kīraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen
Yermaru rīmīni.†

Kini kimīravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru.
Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mīmə,
“Nīmriṅ nupan mīnə yerman, tukaməkeikei kīvəhsi-pən əriə
kimi Kughen Yermaru mə kafan mīnə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

25 Kini huaru kīrik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon.
Kafan nīmraghien in ratuatuk huvə, kini nīpig mīfam in
raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kīn
nuəyen kape Kristo yame In tukruə mīvəh mīragh nəmə Isrel.
Kini Nanmīn kape Kughen ruə mīkuar yerkin. 26 Nanmīn
kape Kughen ruini-pən ta tukun mīmə tukriṅpəh nīmḥəyen
meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rīmīni mə
tukrher-pə kīn. 27 Kini Nanmīn kape Kughen rīmnor rīkin
mə tukrauru-pən ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini Josef
mīne Meri kimīrəṅəh Yesu mwaru-pən ye Nīmə kape Kughen
mə iriu tukwor narīmnar fam yame Loa kape Moses ramni.
28 Məkneikin Simeon rīmnəm Yesu, kini mīrəh kīn kwermīn,
kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mīmə,
29 “Kughen Yermaru, promes yame Ik nīmīni tuk yo, naknor
əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kīn yo, yorwok e kafam, pəh
yakmhə ye nəmərīnuyen,

30 meinai yaknəm kwajikovə e kīn nīmriṅ yame tukriwəh
mīragh narmamə.

31 Ik nīmnor apnəpeinə mə In tukriṅvəh mīragh narmamə,
kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

32 In tukruə rəmhen kīn laet, mhajoun swatuk kīn nəmə ye
kantri pīsīn pīsīn mīnə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

33 Kini rīm kwajikovə a mīne nīsīni kwakur pīk kīn
nəgkiarien yame Simeon rīmīni iran. 34 Kini Simeon rəhuak
mīmə, “Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini
mīni-pən tuk Meri, nīsīn kwajikovə a, mīmə,

“!Ərig-ru! Kughen rīmīrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə
Isrel khapsaah tukhamīr,

kini mə tukror mīn əriə khapsaah khavəh nīmraghien.

Kughen rīmīrpen pawk In mə In ror nīmṭətīen kīrik, mərig
narmamə tukhani hah In. 35 Ror pən tukəm əpu
nərigien has kape narmamə khapsaah.

† 2:22-24: Loa e raməmīr ye Lev 12:8. 2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11
2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhən kın yame yermamə kirik ramhai rikim kın nau nisə.”

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahwaru əgkəp. Nipig rimnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rimhə. ³⁷ Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mipiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmır ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Matuakəm mipəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuatak ye nipig yame Simeon raməgkiar kın kwa-jikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimiwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nimraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.† ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kın əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kın rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kın əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kın yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kın, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kın In nipig kisisər, kini mipiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kın əriə. Kini mamaiyoh əriə kın narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kın. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kın pik ik!”

2:39: Mat 2:23 † 2:41: Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nīmə kape Rīmīk.” ⁵⁰ Mərig iriu kīrəpəh nīrarkunien nīprai nəgkiarien yame rīmīni-pən tuk əriu.

⁵¹ Kīni In rīkwasīg kīn əriu, mīrheiwaiyu mīrhīvən apa Nasaret. Kīni In rīmīsiāi əriu mamor nəkwairiu. Mərig nīpīg mīfam nīsini ramətərig kīn narīmīnar mīnə fam a. ⁵² Kīni Yesu nīpran ramehuə, kīni kafan nīrkunien ramhaktə pīk. Kīni ye nīpīg mīfam, Kughen mīne narmamə, rīkiriə ragien əmə tukun.

3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kīn nəgkiarien kape Kughen
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)*

¹ Kwasīg ikin ye narīmīnar mīnə a, yemə Rom kīrik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins mīnə fam kape Rom. Kīni ye nīpīg in rīnamarmaru meriaji newk fiftin, kīni kwermīn mīnə tīksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mīne piauni Filip in ramehuə ye provins mīr e Ituria mīne Trakonaetas, mīne Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mīne Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nīpīg atuatur kape Anas mīne Kaefas yame iriu jif pris mīr.

Ye nīpīg a, Jon, jī Sekaraea, yame rīnehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kīni Kughen rīmīvəh-sipən nəgkiarien kīrik kīmin. ³ Kīni in rīmīnokrən apomh pən ikin mīnə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kīn nəgkiarien kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kīni mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has mīnə kapəriə. Kīni mə nīmītətien kīrik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarien yame Aesea rīmīrai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə,

“Kwən kīrik ramokrən ehua apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə, ‘Kīmīə taksor apnəpeinə ye swatur kape Yermaru, kīni mīsor kafan swatur ratuatur.

⁵ Nīkwətanə mīnə fam tuksuun huvə, kīni tukwas mīnə mīne nahawk mīnə fam tuksətən-ətən, kīni swatur iko iko mīnə tukərəhu atuatur, kīni swatur yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kīni narmamə mīfam tuksəm swatur kape Kughen tuk nīvəh-mīraghien narmamə.’ ” *(Aes 40:3-5)*

⁷ Kīni ye nīpīg a, narmamə khapsaah kīmīnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kīmīə naksahas rəmhen əmə kīn snek yamə mīne

kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimia nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimia kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimia tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmia mhawor kimia kwənərəus kape Ebrahim. ! Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmia mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksın kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksın kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig rhawor irəmawə? ? Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, “Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmia, uə jaksor əmia naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmia.’ Mərig rikimia tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmia.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes irəmia kin nu, mərig yermamə kirik tukripieuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmia ye Nanmin

3:7: Mat 12:34; 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai irəji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29

kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukriṗik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ṗiṗik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ṗipsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukriṗi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nṗig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e pi-ahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ṗipsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nṗig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nṗran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik narik keikei; rikik ragien ṗik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nṗig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,
Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,

Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nımraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Ye nipig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nipig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mımə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiet e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mımə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nımraghien əmə ye nəviginien.’ (Dut 8:3)”

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mımə, “Yo jakərəhu-pre narmaruyen ye tanımtanə ye kwermim, mine nautə kapəria minə fam, meinai narımnar mifam a raməmır ye kwermik, kini yakirkun neighan-pəniyen kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narımnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ (Dut 6:13)”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpərig əgkəp. Kini mini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhavru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə,

“ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəəkən ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ (Dut 6:16)”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvə yame tukruə min tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarien yame Aesaea rimirai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak

meinai In rimirpen yo,

jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə

yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

19 mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.”
(Aes 61:1, 2)

20 Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. 21 Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

22 Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ 24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiayen profet kirik yame ramsipən irəriə. 25 Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, 26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. 27 Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh norhuvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. 29 Kini kisarar mharəh In, misəkəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. 30 Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)

31 Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. 32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 4:24: Jon 4:44 4:25: 1 King 17:1,7 4:26:

1 King 17:8-16 * 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. 4:27: 2 King 5:1-14 4:32: Mat 7:28-29

33 Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, 34 “! Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ? Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirikun ta ik. ! Ik yemə rhakə kape Kughen!” 35 Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimi mimə, “! Ah, pim! ! Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

36 Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “! Eh! Nəgkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” 37 Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

38 Aikin, Yesu rarar, miterhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. 39 Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

40 Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermən irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. 41 Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “! Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.

42 Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. 43 Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

44 Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

† 4:38: Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kima, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kima, ‘Pita.’ ‡ 4:40: Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirəhyen yermamə. 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

Aposolyamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer

ye nıkar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməəm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivipirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməəm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməəm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməəm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməəm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməəm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknai kin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməəm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməəm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirikyame ravəh nəmhəyen əutən ye tikiñ†

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

* **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14.

¹² Nīpig kīrik, Yesu rīmneriwək mivən yerkwānu kīrik, kini kwən kīrik yame ravəh nəmħayen e leprosi, kini nīmħayen ai rīvəh fam nīpran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənīm-pən nīpəghigīn ye nīmoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yako- rkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmħayen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rīmini-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərħavyen narīmnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kīrik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rīmini ye yermamə kīrik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwəhuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərħav mamvən ikin mīnə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksetərig kin kafan nəgkīarien kini mhamə In tukror huvə nəmħayen mīnə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nīpig rīpsaah, In ramvən pīsīn əmə apa ikin kīrkək ikin, maməhuak.

*Yesu rīmnor huvə yermamə kīrik nīpran rīmhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Nīpig kīrik, Yesu rīmnħajoun apa nīmə kīrik, kini Farisi mīnə, mīnə nəmħajoun mīnə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwtə mīn aikin. Kimnħasi-pən apa yerkwānu mīnə apa provins mir e Galili, mīnə Judia, mīnə Jerusalem. Kini nəsanīnien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mīnə kamħamhə. ¹⁸ Ye nīpig a, narmamə tiksīn kīmnħarəh kwən kīrik mhauə yame ramapīr-pən əmə ye nīkaokao, meinai nīpran rīmhə. Kini iriə kīsorkeikei mə tukħarəh mīsərəhu-pən ye nīhu Yesu. ¹⁹ Mərig kīseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kīmnħavən apa ye tokrei nīmə, mīsəhipu ta nīkar nīmə kīrik, mħarəh nīkaokao yermamə ramapīr-pən iran, mħavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwān ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nħatətəyen kapəriə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yo kīrik. Kafam norien has mīnə, yakwərəh-si ta fam narpīnien iran.”

²¹ Mərig nəmħajoun kape Loa kape Moses mīnə Farisi mīnə, rīkiriə rəsik mīmə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pīsīn əmə In rīrkun nīvəh-sitayen narpīnien kape norien has kape narmamə. ?Pa mīn to rīvəh-si ta?”

²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?

Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwəhəsi-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhəsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwənu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsis minə e towel.”

Yesu rimnokrən kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimi-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərər, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptəəkən nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksin irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Əmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksin mə tukhapəh nisəviginien uə? !

Nikam! ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəhsita Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.” †

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit.

³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivipən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiyyu. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, “Waen akwas in rhuvə rapita.”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwei, masən kwənkwan.

² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.” ⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mirpəvin.

⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi

5:34: Jon 3:29 † 5:35: “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu.

Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. 6:1: Dut 23:25 * 6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9

minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rımhə mirpəvin mimə, “Yuə, mərer ye nımri narmamə m-fam.” Kini rıvən mərer əkupən. ⁹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” ¹⁰ Kini rımnarha məərəo irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huaturuk kın kwermım.” Kini ruaturuk kın kwermın, rhuvə əgkəp. ¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kımnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rımırpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nıpig a, Yesu rımnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-enpig, rımnokrən kın kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mırpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekın: Saemon (yame Yesu rımnhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rımnor kəut kəsua kın Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rımnəwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kımnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikın-kımnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nıkar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kımnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rımnor huvə narmamə yamə minə nanmın has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kın, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)

6:14: Jon 1:42 † **6:15:** “Selot” rəmhen kın yermamə kirik rikwasig kın nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kın nəmə Rom.

20 Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə,

“Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.

21 Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

22 Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipiğ narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narımnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

23 “Kini rıpriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Məriğ ye nipiğ narımnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

24 “!Kəsi! Məriğ nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, məriğ tukrıpior infamien.

25 !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tıpiəmiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.

26 !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipiğ narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, rıpriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

27 Kini Yesu rımini min mimə, “Məriğ yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasəriğ Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, 28 kini nipiğ narmamə kamhani hah əmiə, məriğ kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. 29 Tukmə yermamə kirik rəriş nıkapım, kini nakukreikin-pən min nıkarin pəh rəriş.

Kini tukmæ yermamæ kirik riræhsi-ta kafam kot, takpæh nini-æhuyen mæ tukripæh niræhsita-minien kafam sot. ³⁰ Væh-sipæn naha nhagin kimi yermamæ yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmæ yermamæ kirik riræhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpæh niniyen mæ tukrarpîn. ³¹ Kini taksor huvæ pæn kimi narmamæ mifam ye norien mifam yamæ naksorkeikei mæ narmamæ tuksor min kimi æmiæ.

³² “?Mærig tukmæ naksorkeikei æmæ narmamæ yamæ mine kasorkeikei æmiæ, nakhamæ ta mæ norien a ramor æmiæ nakhahuvæ uæ? Nïkam. Yor tævhagæ hah minæ min kisorkeikei narmamæ yamæ mine kisorkeikei æriæ. ³³ ?Kini tukmæ naksor rhuvæ pæn æmæ kimi narmamæ yamæ mine kasor huvæ pre kimi æmiæ, nakhamæ ta mæ nakhahuvæ tukun uæ? Nïkam. Yor tævhagæ has minæ min kasor æmæ nar kirikianæ. ³⁴ ?Kini tukmæ nakseighan-pæn æmæ kin narimnar kimi narmamæ yamæ mine kharkun nhavæhsi-preyen tain, nakhamæ ta mæ nakhahuvæ tukun uæ? Nïkam. Yor tævhagæ has minæ min kaseighan-pæn kin narimnar kimi narmamæ yamæ mine tuk nipig kirik tukpihawæh-sipæn min tain ræmhen. ³⁵ Mærig takasækeikei misorkeikei kapæmiæ tikmir minæ. Masor rhuvæ pæn kimi æriæ. Mhavæhsi-pæn narimnar kimi æriæ mhapæh nisaiyohyen kin tain. Tukmæ naksor mæknekin, nærokien ehuæ tukruræ tuk æmiæ, kini takpihauæ ji Kughen minæ yame In Yerpîrig, meinai In min ramor huvæ pæn kimi næmæ has minæ, mine narmamæ yamæ mine khapæh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rïkimiæ tukreihua tuk narmamæ ræmhen kin yame Rimimiæ Kughen rïkin rehua tuk narmamæ.”

Takhapæh nhaniyen nïkar narmamæ
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mimæ, “Takpæh næm-pænien nar has ye narmamæ, tamæ Kughen min ræm-pre nar has iram. Takpæh nini-pænien narpînien ye narmamæ, tamæ Kughen rini-pre narpînien iram. Takpæh norien tai tævhagæ has yame narmamæ kasor pre kimik, kini tukpæh norien tai tævhagæ has kafam. ³⁸ Væhsi-pæn narimnar, kini tukwæhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pæn, kæsian-æsian, rhaktæ mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmæ nakvæhsi-pæn narimnar ripsaah, tukwæhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mærig tukmæ nakvæhsi-pæn rïkæskæh, tukhavæhsi-pre rïkæskæh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi æriæ mimæ, “?Nimrîn pis to rïkir nimrîn pis kirik uæ, to reinein? Nïkam, tamæ kiræviæ ye nækwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minæ to khapæh nisarmaruyen ye yhajoun kapæriæ. Mærig narmamæ

yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimia nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmia kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini miwən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan

aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpipig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh,

mhekimter, kini mirikakun mægkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmmimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukrikun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam (Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokran kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’”

²¹ Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khap-saah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimririə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu ramægkiar ye Jon Baptaes (Mat 11:7-15)

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun mamægkiar ye Jon kimi nukwao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror ramægkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel. **7:20:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 **7:22:** Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisərə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,

“ Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’
(Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarhəpə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.”

Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisarig nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atu-atuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə.

³⁰ Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimiraghien kapəriə. ³¹ Kini Yesu rimnəgkiar min mimə, “? Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘! Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginiyen nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen,

mærig kimiə nakamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nævigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nærierien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’³⁵ Mærig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan mævigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin.³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnærig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin.³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mærer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye nihu Yesu, mənim-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mærig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yəkmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†.⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehuə, kini yamehuə a rīvəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mærig pian e in rimnəkwi nihuk kin

7:34: Luk 15:2 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə.

nehe nimirin, məspir kin nikwənen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimirəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. ⁴⁶ Ik nimirəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwəəh-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwənu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimir narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpnı, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın

7:50: Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyyen wit.

rəsaah-pən ye tokrei kapiet, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaيريا wan handred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarieren e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nıprai nəgkiarieren e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə, “‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Nıprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarieren kape Kughen. ¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsita yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to rıpəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, rikiria ragien tukun, mərig nuairia rıpəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəria ramarə kape nıpig kwakwə, mərig tukmə nəsəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəria nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəria, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəria, uə, kisorkeikei nautə rıpsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye nıprairia. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptəra kin nəgkiarieren kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

† 8:7: Yesu rıpəh niniyen kwənurkəsik, mərig nəəus kirik nirhin aikin.

Nhatətəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə
(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimiini mimə, “To kipəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəæg tebol. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrīg nar kirik, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəḡkiarien e yamə nakasəriḡ, sətəriḡ huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəḡkiarien, Kughen tukriyəhsī-pən mīn nirkunien kimi əriə. Məriḡ narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kini misor nar apnapīg iran, Kughen tukriyəhsī-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəḡkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye niḡig a, nisīn Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, məriḡ kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisīnim mine piām minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Məriḡ In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisīnik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Niḡig kirik, Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mīn. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Məriḡ nhatətəyən hiə kapəmiə?”

Məriḡ iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapīg mə nimətag mine tahik, məriḡ kawor nəkwān!”

Yesu rimnəko-ta nanmīn has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmın has minə kasəmir iran. In rimipəh nivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipig ripsaah, nanmın has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermın mine nihun ye jen mə tukharaptərəkın tim tim pəh ripsəh nori-ahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmın has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimnəm Yesu ruə mənımkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmın has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpırig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmın has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakın meinai nanmın has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmın has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kın əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmın has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kın əriə kamhavən. ³³ Kini nanmın has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kın ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmın has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kın nımririə kimisəvsao min kın kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmın has minə kimnasəmir iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kın. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a

yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə (Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kinnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukuraopən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwagien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuaturuk yame rimirap In, taktəkun əmə, rimnəsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.” †

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə

† **8:48:** Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mimə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. ² Kini Yesu rimnher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.” ⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min.

⁹ Mərig Herod Antipas rımə, “Jon e, yımıkis əru nıpətək nuan. ? Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rımivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharegig-pə min tukun, mhani-pən narımnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Bet-saeda. ¹¹ Mərig nıpig narmamə kimisərig mə Yesu rımauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rımnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rınamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nımrı nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nımrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rımivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mıvaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mıpik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tıpriə rəsiis, misəpəh nıpərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rımını mə Yesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸ Nıpig kirik, Yesu rımnəməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mımə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tıksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini

* 9:9: Nıpig mobael minə kimnharaptəkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merəkəl kirik.

tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh mīn.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rīmini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rīmini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kini In rīmini-pən mīn mīmə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narīmnar khapsaah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīnə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nīpig yame ror kisīsər kin, Kughen tukror Yo jakamrəgh mīn ye nīmḥəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīmḥəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmḥə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nīmoptanə e, mərig ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nīni-ərḥavyen nhagik mīne nəgkiarien kafak ye nīmri mīrh, Yo mīn jakauris kin nīni-ərḥavyen nhagim nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə mīn kimawə agelo rhakə yamə mīne tukhauə ye neiḥuəyen kape Rīmik. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamḥə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nīmriḥ rukreikin muə mor piḥin

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rīmnəgkiar ta, nīpig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mīne Jon mīne Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nīpig raməhuak hanə, nīmriḥ rukreikin muə mor piḥin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin naropigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mīne Elaeja ³¹ kratərḥav-pə, nīkhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar

9:19: Luk 9:7-8

9:20: Jon 6:68-69

9:22: Luk 9:44; 18:32-33

9:23:

Mat 10:38; Luk 14:27

9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25

9:26:

Mat 10:33; Luk 12:9

irisir Yesu. Marhini nimhøyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nægkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† 32 Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimrisir, kimirhapir kape nipig kwakwə. Mərig nipig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. 33 Kini nipig kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisər-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimnægkiar əmə mipəh nirkunien nar yame ramni). 34 In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rimnhorukin əriə, kirhigin pik. 35 Kirhərig nægkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “! In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” 36 Kimisərig ta nægkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nipig minə a, kimirhipəh nirkini-əravyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nirkiniyen narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

37 Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. 38 Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mimə, “Yha-joun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. 39 Nipig nanmin hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nehe nəkwən ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptəək in, mipəh nipəhyen. 40 Kini yo yimnəkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

41 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə taksarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

42 Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimnægkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

43 Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

† 9:31: Nægkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhəgkiar ye nipig yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimhøyen kafan. 9:31: Luk 9:22

9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22

Mərig nipiḡ narmamə kimisakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu rimnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, ⁴⁴ “Havəh tim tim nəḡkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” ⁴⁵ Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nīprai nəḡkiarien e meinai Kughen rimmerkwaig kin nīprai nəḡkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nīpran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “? Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

⁴⁷ Mərig Yesu rimirkun kapəriə nətəriḡien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nīkarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini mimə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagin, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rīvəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipiḡ yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimnəsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrərer əswasig kin. ⁵² Kini In rher-pən kin yəḡkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuk-sor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukriwən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.† ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ? Nakorkeikei mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40

9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 † 9:53: Nəmə Sameriə kasəməkin nəmə Jerusalem.

9:54: 2 King 1:9-16

Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawiə kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ ! Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha

§ 9:61: 1 King 19:20 § 9:62: Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsım, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. 10:1: Mak 6:7 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 10:3: Mat 10:16

10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, 'Pəh nəmərinyen tukramarə eikin e.' ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrırerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, 'Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.' ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ 'Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nımtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rımnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.' ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rımnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ "¡Kimiə nəmə Korasin! ¡Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yımnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narımnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mıpihavən ye neipən has, mıpisəsok-əsok ye nımrwak ror nımtətien mə kısırig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien."‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mımə, "Narmamə yamə

10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6 * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rımnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rımini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24

mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nımetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə mın nımetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nımetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nımetairiə kimi Yermamə yame rımnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın

17 Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. ! Nar apnapig mə nanmın has mınə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagım, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

18 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnam Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan. 19 Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnıyen snek mınə mine milpedş mınə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik rıpəh noriahyen əmiə. 20 In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rımə naksagien mə nanmın has mınə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

21 Kini ye nıpiğ a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmın kape Kughen, kini In raməhuak mamni mımə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narımnar fam-yerpırig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nımnerkwaig kin nıprai narımnar mınə e ye nımri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə mınə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

22 Kini Yesu rırpın nəgkiarın mını-ərhav mımə, “Rimik rımneighan-pə ta kin narımnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan mınə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rımırpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

23 Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə mınə mımə, “Kimiə nakasərə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narımnar mınə e ye nımrimia. 24 Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet mınə khapsaah, mine king mınə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narımnar mınə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narımnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 **§ 10:19:** Gris rapəh nıniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nıpikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mımə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nımraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mımə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nımraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nımraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mımə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptəəkın mhapiک ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin.

³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmır, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin.

³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun.

³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin.

³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəh-si-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mımə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mımə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mımə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:**

Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor mən rəmhen kin yame kwən a rimmor.”

Yesu rımavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nıpig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh mən nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nıpig kirik, Yesu rımmaməhuak apa ikin kirik. Kini nıpig rımnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Bap-taes rımnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nıpig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “Rımtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nıpig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nıpig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpınien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nıpəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’”

Tukamharpın ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə

kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarinen kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yəknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rīpəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei.⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə.¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməəm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam!¹² ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nīkam!¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pəniyen narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nīpig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiarinen. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin.¹⁵ Mərig narmamə tiksīn kimmhāni mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksīn aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nīmtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksorīah kapəriə narəyen, kantri tukrimīr. Kini rəmhen min kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to rīpəh narə-huvəyen.¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan

* **11:12:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19.

11:15: Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksın nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarrien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei rapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ririə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mimə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarrien masor.”‡

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarrien, meinai yarmhə raməmır iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48

‡ **11:28:** Эм-ру stori ye Luk 8:18-21.

Nimtätien yame Kughen rimmor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimmhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimtätien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtätien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nimtätien kirikianə əmə yame rimmor kupən ye nimraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimraghien kape Jona rimmor nimtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimraghien kafak tukror nimtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e ShipaŞ, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kimsərig nəgkiarieren kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pənien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimrim in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimraghien kafam, mə takpəh nivəniən ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirəkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nimraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

11:29: Mat 16:4 § **11:31:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.
11:32: Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

*Yesu rimmægkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape
Loa kape Moses*

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimmægkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksaikwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimmor nıprai yermamə iruə rimmor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “! Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə

* **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimiə nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nımar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimə mə taksasitu irəriə tuk nīpikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig rīpmiə minə atuatur kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame rīpmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nīməyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rīmamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatur yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nīpig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kīpəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame

† 11:51: Pəh nien mə Sekaraea e rīm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17

nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik atawə mamarha huvə tuk atawə

4 Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimirghien kapəmiə rapita nimirghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nīkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəhsi tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimir nəmehuə minə, uə ye nimir narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nīpig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrahajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Awəh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Takasərig əmiə!

Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rimiini nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mimə, “? Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə rıpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuve mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkin min nimə tiksın yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, məmərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nımənwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə rıpəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginiien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, məvəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə (Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nımraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nıpraimiə mə “? Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?” ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginiien, kini nıpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhəpəh nisərhakinien nəviginiien, mhəpəh nisətu-yen nəriə nəviginiien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pəniien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jiji nai yamə mine kamhəvus. Iriə khəpəh nisorien wok, mhəpəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuve pawk, mərig rıpəh nihuvə-pikien məpita jiji nai minə a. ²⁸ Jiji nai minə a

kashaktə tuk n̄ipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ? Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə n̄ikam? !Ǝwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rikun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiks̄in əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor n̄itip kapəmiə yame to ripəh n̄imətitiēn tuk n̄ipig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk n̄irerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk n̄ipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye n̄ipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə r̄irerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye n̄ipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəs̄um-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13

39 “Kini kimiā takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivəniē imə. 40 Kini kimiā, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiā nakseinein.”

41 Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

42 Kini Yesu Yermaru rimə, “? Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? 43 Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. 44 Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. 45 ? Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? 46 Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrəpəni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 47 Yorwok a yame ruirkun ta nəgkiarien kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrarer matuk mamor wok minə a, tukup in, rərig nəmhəyen. 48 Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukup mar əmə in. Tukup mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən narimnar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermən, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

49 Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to ripiuək ta; rikik ripiagian. 50 Mərig nipig əutən† kirik tukruə ye kafak nimraghien, kini rikik rəmhə tukun meriaji nipig yame

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 12:44: Mat 25:21,23 12:46: Mat 24:45-51

12:47: Jem 4:17 12:48: Mat 10:34-36 † 12:50: Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nipran ramni nipig əutən kirik.

tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanımtanə uə? !Nıkam! Pəh nien mə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek nıpıkwarien minə kapəriä; kini nıpıkwarien minə tukshek rımriə minə; kini nısın nıpiraovın minə tukshek nıpiakwəskwəh minə kapəriä; kini nıpiakwəskwəh minə tukshek nısınriə minə; kini kuhu nıpiraovın minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwao ehua mımə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nıpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pık nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kın napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımri mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kın ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mımə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpın fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nıpig a, narmamə tiksın kımnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar mıragh minə mhamə tuksor sakrefaes kın kimi Kughen, kini aikın, mobael minə kape gavman e Paelat kımnhauə mishopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mımə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nıkam. Yakamni-pre

12:50: Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kimsəriğ nəvsaoyen kın, mə gavman kape Paelat rımavən ye nımə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nıpig yame kımnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2

tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nīsararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtərəkīn əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nīsararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsīmien. Kini newk minə tiksīn ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nikuəyen. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsīmien mimə, ‘Em-ru. Yīmauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisisə, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Rīpəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nīmoptanə ye nəsīmien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsīmien rhorpīn nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nīmoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmīr-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramīrpəvin ye nīpig mīfam, to rīpəh nərər-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptərəkīn-minien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikīn rərər atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nīpig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nīpig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “! Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsīg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a

in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətəra kin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen?

¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpirig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehuə, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

*Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nipig Yesu rimməriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwanu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatiksın əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətəpig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mimə, ‘! Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini lk nimnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. ! Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nipig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai

yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi minə tiksīn kīmnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mīrə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Ǝm-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nīpig kīsīsər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rīmə tukrhopni yo, mərīg Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ ! Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rīmnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiet apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tīni minə, mərīg kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərīg kimiə nakharkun mə Kughen rīmnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kīvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rīrkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?” ⁴ Mərīg iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir

13:29: Sam 107:3 **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8

13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 **14:3:** Luk 6:9

* **14:5:** Kopi akwas tiksīn kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərīg kamhani “dongki.”

ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuəa əmə. ?Pa e irəmiə in to riḗəh norien məkneikin? Rirkək.”⁶ Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimməm narmamə tiksın yame kimmokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə,⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivəniən məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpərig pik rapita ik ruə,⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Ἐτα. Pəh kwən e tukrəkwtə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin.¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimmri narmamə mi-fam apa imə.¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rimmni-pən tuk yemehuə kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimmor irəriə.¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimmrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə.¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rimmni nuhpikinien kape nəviginien ehuə
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarien a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivəniən apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimi-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhaue.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehuə rimi-pən tukun, kini mিরerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehuə. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehuə rimi-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrərəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarer mini-pən tuk əriə mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

28 “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nime apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. 29 Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran 30 mhamə, ‘Ɛm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nime. Mərig reinein norien infamien iran.’ 31 Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. 32 Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinuyen. 33 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

34 “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? 35 Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

1 Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu. 2 Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

3 Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, 4 “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. 5 Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. 6 Kini nipig tukmə rajirəhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə

yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, 'Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.' "

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, "Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun."

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, "Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, 'Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.' "

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, "Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen."

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mamni mimə, "Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, 'Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.' Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehuə ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehuə rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, 'Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yimnor təvhagə

has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehuə tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, ‘Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermın. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nipig a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipig ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehuə, rikin rimhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivənien imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Imru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nimipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginien kirik kimawə yo minə tiksın. ³⁰ Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovın kape swatuk, kini nipig rirerig-pə yerkwanu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mimə, ‘Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.’ ”

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksın khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘! Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’ ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mimə, ‘! Eh! ?Naha nəgkiarien yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiarien minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mimə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ ! Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, məriɡ narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh

nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kın əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimia tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimia rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

*Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmir- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kın piraovin kape yermamə pisin.”

*Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros
mine Ebrahim*

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəæg tebol

kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nıkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisiayen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marhafaktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nıkarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mımə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narık, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimnamərig nəmhəyen ehuə ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nıpram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nimir ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mımə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nıkam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarien minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mımə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhənen. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nimhəyen kafan, kini mivən mægkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

17

*Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig

narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənién. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwa-jikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiér pam kirik ye nípətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nimraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimirin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mipəh niwəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nípig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mipəh niwəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)*

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənién tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kini miwən miwə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginién a.?’ !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginién, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginién mine nik ninimien. Nípig nimnor fam kafam wok, nakirkun niwənién məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nípig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə

yor wok minə əmə. Rıpəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rimmor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nıpig Yesu rimmeriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nıpig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “! Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nıpig Yesu rimməm əriə, mini-pən tuk əriə mımə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nıpraimiə.” Kini nıpig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mırerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mımə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimiini mə, “?Nəfrakisien mə yimmor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nıkam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Erer meriwək mamvən. Kafam nhatətyen rimmor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nıpig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mımə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nımririə. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinaı narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmır yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nıpig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nıpig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə, ²⁴ meinaı ye nıpig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naroapigien yame raməsiə ye neai ye nıkarin kirik muə meriaji-pən nıkarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narımmnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə

yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nīpig kape Noa. ²⁷ Ye nīpig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginiən kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nīpig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniən ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nīpig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəriə. ²⁹ Mərig ye nīpig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapiə yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əriə m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nīpig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nīpig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mīpəh nivən-minien a ye nimə mə tukripiək kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mīpəh nuə-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəəkien kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mīpəh nīkwasiɡien kin Yo, in tukripiəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mīkwasiɡ kin Yo, in tukripiəh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig a, yenpiɡ, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginiən, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mīpəh kirik.”*

³⁷ “Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mimə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpiɡ misewaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

17:28: Jen 18:20; 19:25 **17:31:** Mat 24:17-18 **17:32:** Jen 19:26

17:33: Luk 9:24 * **17:36:** Nəɡkiariən ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipiḡ mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mimə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəḡkiarien minə. Kini ripəh nisaiyen Kughen, kini mipəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipiḡ mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mimə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəḡkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipiḡ mifam. Kini yeni a ramətərig mimə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mipəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəḡkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəḡkiarien mimə, “Sətərig kin Yo. Nəḡkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipiḡ mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom”? Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nipiḡ Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mimə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməḡkiar atuatur iran mimə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nipiḡ kiraru ye

wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamurais, mipəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mimə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihua tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipig kwərə mir e tukrərerig-pən yerkwənu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatuk. Mərig Farisi rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rimnokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin ripəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to ripəh nivənien ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihua

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kini yeməhuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwirikun ta loa yame Moses rimini mimə, ‘Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim.’ (Eks 20:12; Dut 5:16-20)”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimnərig nəgkiarieren a, mini-pən tuk kwən a mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən,

məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien yame Yesu rimini kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rimini mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.”

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimmor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimmərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimmor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauə atuatur a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

* **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen. **19:7:** Luk 15:2

⁸ Kini nīpig kīmnhavən ye nəkwai nīmə kape Sakias, in rərer mīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narīmnar mīvwəhsi-pən nīpərin kīmi yavən has mīnə, mīpəh nīpərin kafak. Kini narīmnar yame yīmnəkrəh kīn, yo jakarpīn-pən mī-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh mīragh ik mīne kafam mīnə. Meinai ik mīn nīmnhatətə ye Kughen, kīni ik nīmauə kwənərəus əfrakis kīrik kape Ebraham. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakīn narmamə yamə mīne kwəsərwei, mīwəh mīragh əriə.”

Nuhpīkinien ye narmamə yamə mīne kīmisor wok kīn mane (Mat 25:14-30)

¹¹ Nīpig Yesu rīnamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rīkiriə rīmnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tukturuə. Kini Yesu ramrīpīn nəgkiarien kafan mamni nuhpīkinien kīrik kīmi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kīrik rīmə tukrīvən apa kantri pīsīn kīrik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kīrik. ¹³ Kwasig ikin rītərhav, in rīmnokrən kīn kafan yorwok ten, məwhai mane mīvəhsi-pən kīrikianə kīrikianə kīmi əriə†. Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Kīmiə takasəkeikei masor wok kīn mane, pəh raməhuə, mīseriaji yo jakrerīg-pə mīn.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kīmīsəməkīn kwən a, kīni mīsher-pən nəgkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nīsorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kīvəh-si haktə in kīnor king kīn, kīni in rīrerīg-pə mīn. Kini mokrən kīn kafan yorwok yame mīne rīmnəwhai kafan mane irəriə. Rīmə tukrīrkun-ru mə kīmisor win ye naha mane ye nīpig rīmnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rīmauə mīni-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nīmnərəhu-pə mane kīrik ye kwermīk, kīni yīmnor win mīn ye irəkwaq ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rīmīni-pən tukun mə, ‘Ik nīmnor wok yame rhuvə, meinai nīmnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rīkəskəh, kīni taktəkun ai, yakeighan kīn ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kīn ruə mīni-pən mə, ‘Yemehuə. Nīmnərəhu-pə mane kīrikianə ye kwermīk, kīni yīmnor win mīn ye irəkwaq kīrkīrip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rīmīni-pən tukun mīmə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kīrkīrip.’

²⁰ “Mərig yorwok mīn kīrik ruə mīni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yīmnərkīs ətərakīn kīn neipən

* **19:8:** Eks 22:1 mīne Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kīrik raməkrəh kīn nar kīrik, turkraməkeikei marpīn-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31

19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rīmīvəhsi-pən “mīna” kīrik kīmi əriə kīrikianə kīrikianə. Mīna kīrikianə in rəmhen kīn wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.'

²² "Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, '! Ik yorwok has! Nəgkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ? Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?'

²⁴ "Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, 'Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.'

²⁵ "Kini iriə kimnhani mhamə, 'Yamehuə. Rapəh natu-atukien meinai ruivəh-ta mane ten.'

²⁶ "Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, 'Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.' "

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ "Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, '?Nakararisin dongki a tuk naha?' Kini takrani-pən tukun mirəmə, 'Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.'

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini.

³³ Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, '!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?'

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, "Yermaru rimə tukrəsua iran."

³⁵ Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə

məsua ye kwaji dongki a.† 36 Nipig rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

37 Kini nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamua ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimmhauə. Rikiria m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nimtətien yamə mine kimisəm In ramor. 38 Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərinyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpig əgkəp ye rao ye neai,
pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

39 Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

40 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapiə minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

41 Kini nipig Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. 42 Mamni mimə, “! Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərinyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nikam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. 43 Mərig nipig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. 44 Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapiə kirik ye kapəmiə nimə minə rīpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimie nakseinein nipig e towie yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. 46 Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7)

† 19:35: Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkwətə-pən ye dongki mamua Jerusalem rəmhen kin king. 19:44: Luk 21:6

mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien minə kafan, kini nəgkiarien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini

in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mıtərhav ye tanə pısın marə kape nıpig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rımhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərək kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkın kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrırerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrırerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rımə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhophni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pısın.”

Kini nıpig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rımnarha tım tım irəriə mımə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,
mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.’
(Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiarien e nıpran naha? ¹⁸ Mə narmamə mıfam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nıkıririə tukrakapır. Kini yermamə yame səpaag a tukrımamır, mhophni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatur mə tukharaptərəkın aihuua əmə In, mhavəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

*Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape takis
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)*

20:9: Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruırkun ta mə tukshophni min In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarjen kirik iran tuk nəgkiarjen kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar mishər-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuatur mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarjen kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarjen yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nimri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarjen ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarjen kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptərəkın min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh

min iran, iriä ai seven iriä piauriä minä, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Märig Yesu rimini-pän tuk äriä mimä, “Ye tokrei tanä e, narman mine nipiraovin kisarkuräk. ³⁵ Märig ye nipig kape naräyen vi, narmamä yame Kughen rikin ragien tuk äriä mä tukhamragh min ye nimhøyen kini miväh äriä mivän kisarä ye naräyen vi, to iriä khapäh nisarkuräkien. ³⁶ Kini iriä to khapäh nhamhøyen meinai tuksämhen ämä kin agelo minä. Kini iriä ji Kughen minä meinai In rimnor äriä kamhamragh min ye nimhøyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye näkwäkwä kafan mä narmamä tukhamragh min ye nimhøyen kapäriä, mamni mä nipig in rimnäm nai kirik ramuäk; aikin, Moses rokrän kin Kughen mimä Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhagnägin hanä Ik.’ ³⁸ !Kitawä kharkun mä irisir kirharä iriä Kughen meinai nar apnapig kwärhimhä ta tu mirhokupän Moses, märig Kughen ramni mä karhagnägin hanä In. !Kini pa rimä narmamä mhä minä ksagnägin Kughen, märig narmamä yamä mine kamhamragh!” †

³⁹ Kini FarisiŠ tiksän kimhani-pän tuk Yesu mhamä, “Yhajoun, nimirpen huvä nägkiarien.” ⁴⁰ Kini iriä m-fam kimnhagin kin naiyoh-pän-minien nägkiarien kirik kimin.

Yesu rimiväh-si ähu Farisi minä kin naiyohyen äutän kafan (Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pän äriä mimä, “?Rhawor e kamni kimä, ‘Mesaea in kwänäräus ämä kape Deved?’ ⁴² Märig, sämrü, Deved rimirai-pän ye Ol Sam mimä, “‘Kughen Yermaru rimini-pän tuk Yermaru kafak mimä, “Äkwätä ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuä ye tikmir kafam minä.” ’
(Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nägkiarien e, Deved rimnokrän kin Mesaea mä ‘Yermaru.’ ?Märig nakshawor mamhani mä Mesaea in kwänäräus ämä kape Deved?”

Yesu rimnägkiar ye nämhajoun minä kape Loa kape Moses (Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamä kisätärig kin, In rimini-pän tuk kafan narmamä mimä, ⁴⁶ “Kimiä takasärig ämiä tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriä rikiriä ramagien tuk nivähsi-pänien neipän huvä. Kini tukmä khavän apa ye maket, misorkeikei

20:37: Eks 3:2,6 † **20:38:** Sadusi minä kimnhani näfrakisien ye Ol Testamen, märig kimnhapäh nhaniyen näfrakisien mä narmamä yamä mine kwänhamhä tukhamragh min. Märig Yesu ramhajoun äriä mä Ol Testamen ramni mä Ebrahim, Aesak mine Jakob kwärhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pän mä narmamä yamä mine kwänhamhä tukhamragh min. § **20:39:** Nägkiarien kape Gris ramni mä “nämhajoun kape Loa kape Moses.”

pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukasəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nıpig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapiar ehuə minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapiar minə kape nimə e, kapiar kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktəkun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narımnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukrıpəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehua minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpilig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehua minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərəkın əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nımrı king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nipig atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərigkupənien mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuaturuk kimi əmiə kini mivəhsipre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighanpən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkın əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipig ətən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nımraghien, takhavəh nımraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Aweh! Nəmhəyen ehua tukruə tuk nıpiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehua tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini

tukshapni narmamə kin nau, kini nīpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nīpig kapəriə tukror infamien.†

25 “Kini nīmtətien tiksin tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə. 26 Narmamə tukhagin pik, nīmririə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə. 27 Kini ye nīpig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nīmar napuə kirik ye nəsaninien, nīkhakien ehuə tukrarkurao iran. 28 Kini nīpig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

29 Kini In rimini nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksin. 30 Tukmə nīmariə rəsaa, mhapir-pir min, ramor nīmtətien mə in nīpig kape nəsimien. 31 Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nīmtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. 32 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. 33 Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nīpig kirik.”

34 Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nīpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin nīnimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nīpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur. 35 Meinai nīpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. 36 Mərig nīpig mīfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nīpig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nīpig taksərer ye nīmrin.”

37 Kini nīpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav

† 21:24: Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. 21:24: Sam 79:1; Rev 11:2 21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarinen apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nipig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiriə. ⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarinen kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mima, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrak-wasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor əpnəpeinə ye nəviginien aikin.”

* **22:2:** Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə (Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətəpən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasar-maru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsihaktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə?”

Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpırig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nıpig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nıpig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nıpig yakamarə ye nıpig əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nıpig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nıpig a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

*Yesu rımə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nıkam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nıpig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nımnhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ? Nımisəkwəkwə kin nar kirik uə nıkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nıkam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nımri nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarinen e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapır loa.’† Əwəh, nəgkiarinen e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

38 Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Ɛmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif (Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 40 Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” 41 Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mimə, 42 “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen† yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” 43 Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. 44 Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəmətəih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

45 Nipig rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsəpir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. 46 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasəpir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In (Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

47 Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran. 48 Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

49 Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” 50 Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

51 Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

52 Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehua kape Kughen, mine

† 22:42: Nəgkiarient kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” § 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarient ye ves 43 mine 44 rirkək.

nəmehuə mīnə kape kwənərəus kape Isrel, yame kīmnhauə mə tukharaptərəkīn In. Mīni-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kīni nakamhapik nau nisə mīne kwətavhə mīnə mamhauə mə takharaptərəkīn Yo uə? ⁵³ Nīpig mīfam yakamarə kitawə-m kīmīə ye Nīmə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkīnien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nīpig atuatur kapəmīə- nīpig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rīmə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kīni khauə mharaptərəkīn Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kīni Pita rikwasig kīn əriə, mərig rīpəh nīvən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə mīnə a kīmīsher nap kīrik ipakə tuk nīmə kape hae pris, kīni mīsəkwtə rəo rəo kīn nap. Kīni Pita rīvən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kīni piakəskəh kīrik yame in yorwok kīrik rīmauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniēn kape nap risiə-pen in. Kīni pian a rarha tīm tīm iran, mīni-pən tukun mīmə, “Kwən mīn e in e iriū Yesu kīmnawerīwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rīmīni-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kīni kwasig ikin, rīpəh norien tu, kwən mīn kīrik ruə mīni-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik mīn kīrik yermamə kafan.”

Mərig Pita rīmə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, əoa kīrik ruə muavən ta, kīni kwən kīrik raməgkiar skai kīmī əriə mīmə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rīnamerīwək iriū Yesu, meinai in mīn in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rīmə, “Kwən apa, yakpəh-nīrkun-əgkəpien nəgkiariēn e nakamni.” Kīni Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kīni Yesu Yermaru rarar mīvaag-pən məm Pita. Kīni Pita, rīkīn ruh nəgkiariēn kape Yermaru yame rīmīni iran mīmə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kīsīsər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kīni Pita rīmatərhav iruə, rīnnasək rīnnasək.

Narmamə kīsarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kīni ye nīpig a, narmamə yamə mīne kīmnharaptərəkīn Yesu kīmīsarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Mīsarkīs ətərəkīn nīmīn kīni mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kīni kīmnhani nəgkiariēn hah rehuə iran mīsorīah In.

Kīmnarīp Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kīni yenpig-yenpig kīn, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mīne hae pris mīnə, mīne nəmhajoun kape Loa kape

Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimirri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarien a ye nherin.”

23

Yesu rimnərer ye nimirri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmə; kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mherpən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimirri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərer ye nimirri Herod Antipas

⁸ Kini nīpig Herod Antipas rīmnəm Yesu, rīkin rīmnagian pīk, meinai rīmnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rīmnərig əmə nəvsaoyen kīn, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nīmtətien kirik. ⁹ Kini rīmnaiyoh kīn nəgkiarien rīpsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnāpig əmə mīpəh nhorpīnien kafan nəgkiarien. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kīmisərer ye nīmri Herod mamharuk-pən nəgkiarien rīpsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kīmisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rīni-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kīn kot huvə kirik kīmin, kini mhakir mhavən mīn kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kīmawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nīpig a, iriu kīmirauə kirikianə.

*Paelat rīmini mə Yesu tukraməkeikei mīmħə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

¹³ Kini Paelat rīmnokrən kīn jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mīfam kīmnəhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Kwən e, nīmnharəh mhauə ramərer ye nīmrik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nīmrimə, kini mīpəh nəmien mə rīmnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran rīpəh norien nəfrakisien kīn. ¹⁵ Kini Herod Antipas mīn, in rīnəkir mīn məm mə rīpəh norien nar has kirik. Ror məkneikīn in rīmnher-pə mīn kīn kimi ətawə, kini rīmar əmə tuk nəmien mə kwən a in rīpəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kīsərkis-ərkis əmə in kini ai mīsher-yəhav kīn pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nīpig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mīrisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kīsokr-apomh mhamə, “!Kīr ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig rīsin Barabas rīrerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kīmivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rīmnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukrīrisin Yesu ramvən, kini in məgkiar mīn kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kīsokr-apomh pīk mīn mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kīn! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kīn!”

²² Mərig Paelat rīmnəgkiar mīn kimi əriə yame ror kīsīsər kīn, mīmə, “?Rhawor? ?Kwən a In rīmnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rīmnor nar has kirik yame

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rīkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rīmirai əfrakis uə nīkam.

ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mimhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kivən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nipiğ mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərəkin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.”

²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarer marhapən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mimə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimie minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipiğ ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimie nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nipiğ a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

‘Əkwətəsuun əmawə.’

(Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap

ramuək məkna nipiğ nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye

nipiğ yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə,

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikinien kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə.

“Tatə, takpəh narpin-pəniēn tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiariēn kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpilig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknēnkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyēn Kughen. Narpiniēn e kapətəsir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mirh ripəh nəsiayēn, kini nəpignapiēn rimnēiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərīn kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nimraghiēn kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə,

“! Nəfrakisien, kwən a In yemə atuaturuk!”⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria.⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuaturuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni.⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh.⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin.⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu.⁵⁶ Kini ai, nipiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwanu mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimimragh min ye nimhəyen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovin minə kimnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran.² Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, misəm kapier yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapier, mərig kinəsua ta kin.³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh nisəmien niprai Yesu Yermaru.⁴ Kini miseinein apomh masətarig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə.

⁵ Kini nīpian mīnə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə mīnə? ⁶ In rūirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk əmiə ye nīpig yame rinamarə apa Galili mīmə, ⁷ ‘Narimnar mīnə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has mīnə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nīpig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.’”

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəæg kapier, mhavən mhani-pən narimnar mīnə a tuk narmamə leven kape Yesu, mīne kafan mīnə m-fam. ¹⁰ Kini nīpiraovīn yamə mīne kimnhani-ərhav narimnar mīnə a kimi aposol mīnə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisīn Jemes, mīne nīpiraovīn mīnə mīn tiksīn yamə mīne kimnhavən ye nəpəæg kapier. ¹¹ Mərig aposol mīnə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nīpran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəæg kapier, məmrəmīr mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig nīprai Yesu kin, mərig nar mīn kirik rirkək. Kini in rarar mīrerig mivən yerkwānu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ Ye nīpig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək mīravən yerkwānu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nīpig iriu kweriwək mīravən, kini marəni narimnar yamə mīne rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mīrhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nīrhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərəer, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mīne rimatərhav-pə ye nīpig yamə mīne ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriu mīmə, “?Naha mīnə e?”

Kini kirəni-pən tukun mīrəmə, “Narimnar yamə mīne kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mīne kafan nəgkiarien mīnə

khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun.
²⁰ Mərig kapəməwə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nīpig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəməwə nərgien skai iran mə In tukririsin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəməwə. ²² Nar kirik min, nīpiraovin tiksın irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Toweı, yenpīg-enpīg əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nīpran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, “Yesu ramragh.”’ ²⁴ Kini kapəməwə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nīpiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ? Nakrarkun uə nīkam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhəyen ye nīpran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh nīwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nīpig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini

Saemon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yer-mamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrin aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermi mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəvigini kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin.

⁴³ Kini rən ye nimirə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nipran meriaji mimhə. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nimhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə.

⁴⁸ Kimia nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuatuk nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmir ye taon e

mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermən mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nipig raməhuak hanə, mipəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai.

⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien.

⁵³ Kini nipig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuatuk nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarrien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu
¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarrien rimnəmır ta.* Nəgkiarrien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarrien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarrien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarrien a rimipəh norien. ⁴ In

* **1:1:** Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarrien." Em-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2

e, in Nuknei nımraghien, kini nımraghien e, in nıkakien yame raməsia-pen narmamə mıfam. ⁵ Nıkakien a raməsia-pen nəpıgnəpien, kini nəpıgnəpien to rıpəh napıtayen.

⁶ Yermamə kırık yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rımnərer-ərhav mə tukrını-ərhav-pən nıkakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nıkakien, mərig in rımauə əmə mə tukrını-ərhav nıkakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarrien a rımauə ye tokrei tanə], kini in nıkakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapıg mə Kughen rımnor tokrei tanə ye Nəgkiarrien a, kini rımnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kımiseinein In. ¹¹ Rımauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rımirpen əriə‡ kımnhaukreikin-pən nımeitairiə kim In, mhapəh nısorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiəriə, rikiriə ragien tukun, mışatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarrien a rımauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yımısəm kin nımrımawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kırıkianə Əmə, yame rımasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nıhuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rımnərer-ərhav mamokrən apomh mımə, “Yermamə e in e yame yımnamni mımə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kırık min aikin yame tukrıpikwasig kin yo. Mərig In yerpırig rapıta yo. Meinai nıpig yımıpəh hanə narhayen, mərig In rınarə rerin ta.’”

¹⁶ Kini In rukwar kin nıhuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nıpig m-fam In ravəhsi-pə nıhuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rımıvəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nıhuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nısəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kırıkianə Əmə, yame ramərer ye nıkar Kughen,

1:4: Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rımirai nəkwəkwə e. Ror pısın ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rımauə pawk apa Isrel, mərig namə Isrel, yame Kughen rımirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16 **1:17:** Rom 5:21

in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(*Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17*)

¹⁹ Kini nəməhuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimi-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in rıpəh nerkwaiyen kin, mərig rimi-pən atuatur əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimi mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimi-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatur kape Kughen Yermaru.” ’ ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwən irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpırig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimmor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimmor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4
nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri.
17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

§ **1:19:** Lifaet in yamehuə kape
1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14;

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “! Ei! ! Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’ ³¹ Nipig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mimə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mimə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’”

Yesu rimirpen kafan tiksin narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mimə, “! Eh! ! Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarinen a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “! Eh! Kwərə mir. ? Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ? Nakamarə hiə?” (Nəgkiarinen e rabae, nipran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kinnarhəmər mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarinen yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, “! Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, nipran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nħag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarieren kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rımırpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nħagin e Filip, mini-pən tukun mīmə, “Yuə mıkwasig kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rınnaməvsao kin ye nəgkiarieren kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nħagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rımə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to rıpəh nısi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rımə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rınnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rıni-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakırkun yo?”

Kini Yesu rıni-pən tukun mīmə, “Yınnəm ik nakamkwətə ye tikımkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rımə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rımini-pən tukun mīmə, “? Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nıpig nınnamkwətə ye tikımkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rımukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kinnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rınavən ye narkurəkien a. ² Kini kinnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kımnhanım fam waen, kini mama kape Yesu rımini-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruıkək.”

⁴ Mərig Yesu rımə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rıpəh hanə norien nıpig kafak.”

1:42: Mat 16:18 **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “tikımkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12

⁵ Mərig kafan mama rimi-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapiet. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien rimi-nim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimmokrən kin yermamə yame rimmarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimməəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpi-havəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimmətien yame Yesu rimmor apa Kena ye Galili in nimmətien yame In rimməkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimməkau ye rhav narmamə yamə mine kasor nar ap-napig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimməiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimmhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimmavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimmər minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

* **2:6:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisisər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6

17 Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nægkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” (Sam 69:9)

18 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “! Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

19 Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

20 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisisər əmə?”

21 (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgiar atukəmə iran. 22 Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nægkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nægkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

23 Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. 24 Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. 25 Yermamə kirik to ripəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

1 Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. 2 Kini nipig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgiar iriu Yesu, mimə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmirien tuk Ik, nakpipəh norien nimtətien minə e.”

3 Kini Yesu rhorpin nægkiarien kafan mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

4 Nikodimas rinərig nægkiarien a, rakur, maiyoh In mimə, “? Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nirerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmın kape Kughen, tukripəh nivəniyen mamarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiariyen kafak yame yimini-pre tuk ik mə, “Takaməkeikei marha wi mın.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətag. Nımətag ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nımətag ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə khapəh nisəmien Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mimə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımnar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə mınə yakharkun narımnar mınə mamhani-ərhav, misəvsao kin narımnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiariyen kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiariyen. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiariyen ye nıkarin kape narımnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mırkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, mıruk haktə nar yame rimnor misıgovin snek kin, mıruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nımraghien rerin. ¹⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen

3:5: Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5 **3:8:** Esik 37:9 * **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əria. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsıgovin snek, yame Moses rimıruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamha. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimıruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

18 “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniēn narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyēn nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. 19 Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyēn nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpiēn, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. 20 Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniēn aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

21 “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

22 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. 23 Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. 24 Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniēn Jon ye kalabus.

25 Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravvyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiēn ye nimri Kughen. 26 Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

27 Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. 28 Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. 29 Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer

mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpīrig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpīrig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpīrig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmīn kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermīn. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mirerig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkweiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiyaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehua rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimiraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehua, yakwirkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim.

nīsəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəria, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwirun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam niprai nəgkiarinen minə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig kharəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakua, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

35 “Sətərig-ru kin nıprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nıpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

36 “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nıpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nıpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. 37 Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ 38 Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

39 Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. 40 Kini nıpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nıpig kiraru. 41 Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. 42 Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nımni-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

43 Yesu rimnamarə mivəh ta nıpig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. 44 (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiayen In.”) 45 Kini nıpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narımnar yame In rimnor aikin. 46 Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam,

kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivan məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarieren kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nipig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimnəsanin ye naha nipig atuatuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nipig atuatuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nimtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nipig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehuə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nimiria ripsis. Tiksin, nihuria rahas. Tiksin nikaria rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

4:46: Jon 2:1-11 * **5:4:** Nəgkiarieren ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarieren ikin e, uə nikam.

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukrērəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, məriḡ narmamə tiksın kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini ripəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Məriḡ kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Məriḡ kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Məriḡ takaməriḡ ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsahpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat. ¹⁷ Məriḡ Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nipig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehua kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimnakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatak e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətəriḡien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar

fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənién nımraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rımner-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarién, kini mamhatətə ye Kughen yame rımner-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nımraghien rerin. Nipig tukrərer ye nımrik, jakpəh nivəhsi-pənién narpinien kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nımhəyen muauə ime nımraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhamhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarién kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarién kafak tukhavəh nımraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nımraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurién. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhamhə ta tuksərig nəgkiarién kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nımraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nımhəyen masərer ye nımrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpinien.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rımner-pə kin Yo.”

5:21: Rom 4:17; Jon 11:25 **5:22:** Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42 **5:23:** Luk 10:16; 1 Jon 2:23 **5:24:** Jon 3:18 **5:26:** Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 **5:30:** Jon 8:16

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimirəpən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nipig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimirin nipig kirik. ³⁸ Nəgkiarien kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyən irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimiraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauəyən tuk Yo, mə takhavəh nimiraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nikam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rirkək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyən kape Rimik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nipig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nimir Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e

naksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nimir Kughen, ⁴⁶ meinai to kimiə nakpihani nəfrakisien ye Moses, mipihani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimnəvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rimivəh nəviginiien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khapsaah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasiğ ikin ye narimnar minə a, Yesu rimnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimtətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə. ⁴ Ye nipig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mimə, “?Tukhavəh hiə nimir bred rəmhen tuk narmamə minə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu hundred taosen vatu* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narmamə əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginiien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksən. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * **6:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.” **6:9:** 2 King 4:42-44

misəwhai nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nīmtətien yame Yesu rīmnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mīrerig-faktə min ye tukwas, maməmīr In pīsīn əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nīpig mīrh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rīnəpignəp, mərig Yesu rīkək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kīrik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nīmətag ehua kīrik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarhəpən misəm Yesu raməriwək ye nīmar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rīkiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nīpig Yesu rīmnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rīkwamer kin, narmamə tiksīn yamə mine kimnasəmīr iriə Yesu ye nīkar lugun kwənharkun mə bot kīrikiənə əmə rīmnəmərəf ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rīmipəh nīvənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksīn kimnhasipən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksīn, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rīmini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksīn, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarhəkin Yesu.

Yesu in bred kape nīmraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nīmnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarhəkin Yo meinai Yo yakamor nīmtətien, mərig naksarhəkin Yo meinai nīmisən bred, tipmiə rəsiis. ²⁷ Mərig rīpəh nihuvəyen mə kapəmiə

6:14: Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † **6:19:** Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ **6:25:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nīmau naghən?”

nəsaninien tukrirkək tuk nīvəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nīvəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nımtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nıpig rıptawə minə kupən kimiseriwək ye tıpəvsık, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“ ‘In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ *(Eks 16:4)*”

³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rimivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə ye tanımtanə.”

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəhsipəh bred e kimi əmawə kape nıpig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nımraghien. Narmamə yamə mine kamhauə tuk Yo, to khapəh min nisəmkərvyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisəkwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nıpig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narımnar yame yo yakorkeikei. Mərig yımauə mə jakor narımnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In rıpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nıpig Kwasig, Yo

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 **6:31:** Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 **6:34:** Mat 6:11; Jon 4:15 **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon 17:2

jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.
⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimia tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarien a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, nhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.

⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeiki misən nīprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nīmraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nīmraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nīmraghien. Kini Yo yakvəh nīmraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən nīprak tukhavəh nīmraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsipən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhəhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nīmraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarieren e nīpig rimnhajoun narmamə apa ye nīmə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarieren e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarieren e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarieren?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ?Nətərigien kapəmiə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nīkam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pəniyen nīmraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nīmraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarieren minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarieren yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nīmraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimie tiksın eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruvirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhəpəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

6:56: Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15 **6:58:** Jon 6:41,51 **6:62:** Jon 3:31; 17:5

6:63: Jon 6:68; 2 Kor 3:6 **6:64:** Jon 2:25 **6:65:** Jon 3:27; 6:44; 14:6

⁶⁷ Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə twelef mimə, “? Rhawor irəmiə? ?Kimiə min nimnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ? Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarien ravəhsi-pə nimraghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, minharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rimnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili. ² Mərig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nimtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripəh nerkwaiyen kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nimri narmamə khapsaah ye nipig kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuaturuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripəh hanə norien nipig kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nipig apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəmækien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmir əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu ripivən. Mərig In rimnaiyu apisapis əmə,

mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakın In, misaiyoh apnapıg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² İkin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tıksın khamə, “In yemə huvə kırık;” mərıg tıksın khamə, “Nıkam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mərıg iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kın Yesu, meinai kamhagın mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisəriğ nəgkiarieren yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rımavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəriğ nəgkiarieren kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rımnhawor mırkun narımnar mınə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yeməhuə kırık kapətawə rımıpəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarieren yame yakamhajoun narmamə kın, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rımnher-pə kın Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətəriğien kapəriə ramskai mə tuksor narımnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarieren kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərıg Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rımnher-pə kın Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rımivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərıg yermamə kırık rıkək irəmiə raməri-pən fam loa mınə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “! Man! ?Tukmə ror nanmın has ramərer-pən iram uə, mamor İk nakamni nəgkiarieren ətəwao uə? ?Pa e rımə tukrhopni İk?”

²¹ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnor nımtətien kırıkianə əmə ye Sabat, nımısəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərıg kimiə mın nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə mınə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərıg nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rımirikakun norien kape nıvəhyen nao kimi narmamə, mərıg kaha mınə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərıg tukmə nakharkun nıvəhyen nao kimi kwajikovə mınə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nıpıg yakamor huvə nıprai yermamə kırık ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame

yakamor ye narigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye narigien yame ratuaturuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipiğ a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nimri narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pəniən nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nipiğ Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipiğ a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye narigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptərəkin In, meinai ripəh hanə norien nipiğ kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipiğ Kristo tukramuə, tukror nimtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rikun norien nimtətien ripsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkin Yesu. ³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimie kape nipiğ kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakreriğ-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipiğ a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipiğ a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən

ikin, to kitawə khapəh nhavəniēn ikin. ?Nəgkiariēn e, nīpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksīn kape lafet. Kini ye nīpig a, Yesu rimmərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mimə, “Yermamə yame rinəkwəkwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu.

³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (Aes 44:3)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nīpig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniēn ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksīn kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksīn khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksīn khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksīn khamə tukharaptərəkin In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptərəkin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “? Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptərəkinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien

7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33

* **7:40:** Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.

7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasərə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmır, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwaı kwermın.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmır min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimrai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. * **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimrai-pən Natuakəmien Ten ye kapiar kin kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22

⁹ Kini iriä kímisərig nəgkiaríen kafan, misəriwək kíkírianə kíkírianə misap, rírikakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriä kímisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmir. ¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ? Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rímini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rívəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kın níkakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Níkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kın Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh níkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kíkik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiaríen raməfrakis. To kafam nəgkiaríen rípəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiaríen kafak in tukramərer tímtim, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mirkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımnhher-pə kın Yo, kapəmru nəkirien kíkírianə əmə. ¹⁷ Kımırai ye loa kapəmiə kımə, “Tukmə yermamə kíraru karəni nar kíkírianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiaríen kapəriu raməfrakis.” (Dut 19:15)

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rımik yame rımnhher-pə kın Yo, ramor nəgkiaríen kafak ramərer tímtim.”

¹⁹ Kini kímisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimini nægkiarien a nipig in rimnamhajoun narmamə apa ikin kaməəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptəəkən In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniēn aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “? Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniēn aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpən nægkiarien mimə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e tak-takun. ²⁶ Yakirkun ninien narimnar rehuə irəmiə, mivəhsipre narpinien ehuə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nægkiarien yame Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nægkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nægkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nægkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nægkiarien yame Rimik ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nægkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə

nakharp̄t̄ər̄əkin t̄im t̄im n̄əgkiar̄ien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatur̄ e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun n̄əfrakisien. Kini n̄əfrakisien en tukr̄ir̄is̄in əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-p̄ən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kw̄ənər̄əus kape Ebrahim. Kitawə khap̄əh n̄isor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ? Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mir̄is̄in əmawə yakhapiəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-p̄ən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru ir̄eriə, mamrapt̄ər̄əkin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to rip̄əh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. M̄ərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape n̄ip̄ig m-fam.† ³⁶ Ror p̄ən, tukmə Yo Ji Kughen yakamr̄is̄in əmiə, jakr̄is̄in əfrakis əmiə nakhapiəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kw̄ənər̄əus kape Ebrahim. M̄ərig nakasarha-kin swatur̄ tuk nhopniyen Yo, meinai nakhap̄əh n̄isorkeikeiyen mə taksət̄ərig kin kafak n̄əgkiar̄ien. ³⁸ Yo yakamni nar̄imnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. M̄ərig kimiə nakasor nar̄imnar yame kap̄əmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-p̄ən tukun mhamə, “M̄ərig r̄im̄tawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rim̄ini-p̄ən tuk əriə m̄imə, “To r̄ipi mə kimiə kw̄ənər̄əus atuatur̄ kape Ebrahim, to norien kap̄əmiə r̄ip̄iəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre n̄əgkiar̄ien əfrakis tuk əmiə yame Kughen r̄im̄ini-p̄ə tuk Yo. M̄ərig kimiə nakhamə takshopni Yo. M̄ərig to Ebrahim r̄ip̄əh norien məkn̄enkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuatur̄ kap̄əmiə.”

Kini iriə kimnhani-p̄ən tukun mhamə, “P̄əh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatur̄. Kughen p̄is̄in əmə In rim̄imawə.”

⁴² Kini Yesu rini-p̄ən tuk əriə m̄imə, “To r̄ipi mə kap̄əmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakp̄isorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-p̄ən iran, muə eikin e. P̄əh nien mə yimauə ye kafak n̄ərigien. M̄ərig yimauə meinai In rim̄nher-p̄ə kin Yo. ⁴³ ? M̄ərig rhawor e nakhap̄əh nharkunien n̄ip̄rai n̄əgkiar̄ien kafak? Meinai nakhap̄əh n̄isorkeikeiyen mə taks̄ərig n̄əgkiar̄ien

8:31: 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1

Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhp̄ikinien e, Yesu ramni mə n̄əmə Isrel kis̄əmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar ap̄nap̄ig Kughen rim̄irpen n̄əmə Isrel mə kafan narmamə, m̄ərig in r̄iv̄əhsi-ta neh̄əyən kap̄əriə, kiseiwaiyu əgkap r̄əmhen kin slef yame kafan nih̄uv̄əyən uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30

8:37: Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1

kafak. ⁴⁴ Kimiä, norien kapəmiä rəmhen əmə kin rimiimiä e Setan. Kini nipiḡ m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwān. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Məriḡ Yo yakamni-pre əmə nəḡkiarien əfrakis tuk əmiä. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəḡkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiä kirik rīpəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəḡkiarien əfrakis tuk əmiä. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; məriḡ pəh nien mə kimiä kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwān.”

Yesu In yerpiriḡ rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhani mhamə, “! Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Məriḡ Yesu rīmə, “Nanmin has rikək irak. Məriḡ yakamsiai Rīmik; kini kimiä nakhapəh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; məriḡ yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukripiəkir narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiä mə yermamə yame ramor kafak nəḡkiarien to rīpəh nimhəyen tuk nipiḡ kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “! Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rīmamhə, kini profet minə kimnhamhə min, məriḡ Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nimhəyen tuk nipiḡ kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəḡkiarien in ror nar apnapig əmə kin. Məriḡ kafak Tatə e yame kimiä nakamhani mə In Kughen kapəmiä In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimiä nakseinein pawk In; məriḡ Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mīpiuə yeikuə rəmhen kin yame kimiä nəmeikuə minə. Məriḡ yakirkun In mamor nəkwān. ⁵⁶ Rīpmiə e Ebrahim rikin ramagien pik mə tukripiəm nipiḡ kafak yame tukripiuə. Kini nipiḡ in ruirkun mə nipiḡ kafak rinamuə, kini rikin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nāmehuə kape Isrel kimmhāni-pən tukun mhamə, “! Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk rīpəh hanə neriaji-pənien fiiti. ? Rhawor e nakamni mə nimnəm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta. †”

⁵⁹ Məkneikin khapik kapiet asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Mərig Yesu rimmnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rimmnor huvə nimrin pis kirik

¹ Nīpig kirik, Yesu rīnaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nīmrin rīmapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khaue mhāni-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rīmnarha, nīmrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ? Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimmnor?”

³ Mərig Yesu rīmə, “Nimri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nīmrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nīmraghien kafan. ⁴ Kitawə kasarə ye nīpig kape nikakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. Mərig nīpig kape nəpignəpien tukruə, tukseinein nisorien wok ye nīpig a. ⁵ Nīpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nikakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mivəh nimoptanə mərig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nimri yermamə a. ⁷ Mini-pən tukun mimə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rīmavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mīrerig-pən iman yerkwānu.

⁸ Kini nāmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun in, mə in yermamə kirik yame nīpig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “! Eh! ? Kwən e in e yermamə yame nīpig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”

⁹ Kini tiksīn khamə, “Əwəh. Mə in.”

Mərig tiksīn khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rīmə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rīmnhawor nīmrin rhuvə.

† 8:58: Əm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. 8:59: Lev 24:16 9:2: Luk 13:2-3 9:3: Jon 11:4 9:4: Jon 12:35-36 9:5: Jon 1:4 9:7: Aes 35:5

11 Kini in rimə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rimivəh nimoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nimrik mir, mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

12 Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”

13 Kini khakir in mhauə kimi Farisi minə. 14 Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nimrin mir, nipig a ye Sabat. 15 Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimrim rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimrik, kini yimavən mar, kini nimrik rhuvə.”

16 Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarien a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien minə məknakin.”

17 Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimrin ramapis kupan, mhamə, “? Kwən a rimnor huvə nimrim, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

18 Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimrin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. 19 Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ? Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimrin ripis uə nikam? ?Rimnhawor nimrin rhuvə?”

20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmrə e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimrin ripis. 21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimrin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimrin. Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” 22 Karəni məknakin meinai krəgin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani ətən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. 23 Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta.”

24 Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimrin rimapis, mə tukruə mərəer ye nimririə. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

* 9:24: Nəmehuə minə kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamhə Yesu tukrivəh kwəsə ye nhag Kughen. Əm-ru Jos 7:19.

25 Mərig kwən ai rımə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nıkam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nımrik rımapıs. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

26 Kını kısıyoh-pən mın in mhamə, “?Rımnhawor ik? ? Rımnhawor mor huvə nımrim?”

27 Mərig in rımə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao mın kin? ?Kimiə mın nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

28 Kını iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses. 29 Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rımnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rımasıpkaa.”

30 Kını kwən ai rımə, “!Nəfrakisien! Kwən a rımnor huvə nımrik, mərig kimiə nakseinein mə rımasıpkaa. 31 Kitawə kharkun mə Kughen rıpəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kını Kughen ramətərig kin! 32 Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rımnarha əmə nımrim rıpıs. 33 To Yesu rıpıpəh nısi-pənien ye Kughen, to rıpıpəh norien nar kirik.”

34 Kını iriə kimışek mın in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nıpig mıfam, ririkakun ye nıpig yame nımnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kını kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nımrim pis

35 Kını Yesu rımnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kını rıvən mıvaag-pən kin, maiyoh-pən in mımə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

36 Kını kwən a rımə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

37 Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

38 Kını kwən ai rımə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kını in mənımkur maməhuak kımın.

39 Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Yo yımauə ye tokrei tanə mə jakəkır narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kısəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

40 Kını Farisi mınə tıksın kımısərig nəgkiarien kafan mhamə, “?Rhawor? ?Nakmə nımrimawə rıpıs mın uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimie nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rīpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh mīragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk norihyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nīhuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a

9:41: Jon 15:22,24; Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6
10:8: Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24 **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16;
 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak
 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16

tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimiraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmırien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimiraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimiraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nimiraghien, mine tuk nimiragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəməkin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipig a, nipig kape nok-ieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nımtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipig kirik.

10:14-15: Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 **10:17:** Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Əm-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44

Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermik.
²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpərig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermi. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə riviəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nımtətien huvə minə ripsaah ye nırmimə. ? Yimnor naha nımtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rımə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nımtətien kirik yame Ik nımnor. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimi-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’

³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rıpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimi-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rımnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nımtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtətien minə kini nımtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkın In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikın Jon rımnor baptaes ye narmamə ikın kupan. Kini mamarə apaikın. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtətien kirik, mərig nəgkiarien yame in rımnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikın a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

1-3 Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nīkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarieren tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

4 Yesu rimmərig nəgkiarieren a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nīmətətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwa-jikovə.” 5 Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. 6 Mərig nipig rimmərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimmərə Jodan mivəh nipig kiraru min. 7 Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

8 Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapiet apig. ? Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

9 Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nipig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yer-aan, to ripəh nhapitətərien, meinai rhakak. 10 Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mīrkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

11 Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

12 Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiesanin min.” 13 Mərig nəgkiarieren kape Yesu, nipran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

14 Kini Yesu rimini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. 15 Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərīg mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rimnərīg mə Yesu ramuə, kini rərər, mivən məm. Mərīg Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. 22 Mərīg yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrıpiamragh mın.”

24 Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh mın ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh mın iran.”

25 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapıg tukmə khamhə, mərīg tukasəkeikei mhamragh mın. 26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet mınə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

28 Mata rimini-ta nəgkiarieren ai, mivən mokrən kin nao-rahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərīg, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwtə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikirirə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. 32 Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nihun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasır, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

† 11:18: Gris ramin “stadia fifitin” rəmhen kin tri kilometa.
10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15
25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13

11:20: Luk
11:26: Mat

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmha pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “? Nimmhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimmorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimmhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimmor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e ripəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nimhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimmərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yer-maru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “? Rhawor? ? Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimmərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimmher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarrien a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ərer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimmhekimter, mipik neipən yame kimmhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimmərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimmisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimmor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimmhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimmnar yame Yesu rimmor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimmətien ripsaah. ⁴⁸ To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar!
⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə

tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rīmə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeina ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tukSOR narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əсах pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptəəkən.

12

Meri rimməvit-pən senta ye nihu Yesu

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nipig sikis əmə raməmir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rīmivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmir aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³ Kini Meri rivəh botel ehuə kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimmapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə

11:50: Jon 18:14 11:52: Aes 49:6; Jon 10:16 11:55: Eks 12:13,23,27 12:2:

Luk 10:38-42 * 12:3: Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.

12:3: Mak 14:3

kafan, rimini-əhu, mamni mimə, ⁵ “Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə. Senta e nimirin rəmhen kin tri handred taosen vatu.”[†] ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehua tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rimə, “! Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”[‡]

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” (*Sam 118:26*)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki. Maməsua ye ji dongki mamuə.” (*Sef 3:14; Sek 9:9*)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini

[†] 12:5: Nəgkiarien kape Gris ramni tri handred dinari. 12:8: Dut 15:11

12:9: Jon 11:43,44 † 12:13: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” 12:13: Jon

1:49 § 12:15: Nipian Saeon uə ji nəmə Saeon, nipran ramni nipiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsao kin narīmnar yame tukrīpitərhav-pə ye nīmraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narīmnar mīnə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə mīnor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nīpig Yesu rīmnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mītərhav-pə ye nīmri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kīmnhatərhav mīsərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rīmnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kīmīsərig nəgkiarien mə In rīmnor nīmətətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi mīnə kīmnhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanīmtanə kīnamhakwasig kin In!”

Nəmə Gris tīksin kīmisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nīpig narmamə kīmnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nīpig kape lafet e, kini nəmə Gris tīksin kīmnhavən mīn mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən mīsəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mīvən, mīni-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kīmīravən mīrəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kīnim-pən kweru nai ye nīmoptanə. To kipipəh nīnim-pənien ye nīmoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kīnim-pən ye nīmoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rīpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkīn huvə nīmraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mīkwəsīg kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kīmrū min. Kini Rīmīk Kughen tukrīsiai yor wok kafak mīnə.”

Yesu raməgkiar ye nīmhayen kafan

²⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mīnə? To yakpəh nīnim-pənien tuk kafak Tatə mīmə, “Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nīkam, to yakpəh nīniyen məknakin meinai narīmnar mīnə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Yo yakwərəhşi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimmor nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nıpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpig kwakwə əmə. Kini nıpig nıkakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin. ³⁶ Nıpig nıkakien tukraməmır tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nıkakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nıkakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rımini-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimmor ta nımtətien rıpsaah ye nımrı nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mimə, “Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mimə,

⁴⁰ “Kughen rimmor əriə mə nımririə tukrıpis.

To nımririə rıpipəh nıpisien, to iriə kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rimnor rikiriä ripäh naräyen.

To rikiriä ripiarä, to kipisarat ye narigien kapäriä, kini mishatätä iran, kini ripior nimraghien kapäriä ripihuvä min.” (Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesea kupan rimnamægkiar mamni mäknakin meinai in rimnäm näsäninien kape Yesu, mamävsao kin.

⁴² Kini mærig, ye nipig a, nämehuä minä ripsaah kwänmopin, iriä min kimishatätä ye Yesu. Mærig iriä kimnhapäh nhani-ärhavyen mä kwëshatätä iran, meinai kimnhagin kin Farisi minä, mä tamä kisher ye rhav kin äriä ye nimä kape nofuginien, ⁴³ meinai nämehuä minä a kimisorkeikei pik mä narmamä tukhaväh-si haktä äriä, rapita yame kisorkeikei mä Kughen rikin tukragien tuk äriä.

Nipig Kwasig tukruä, Kughen tukrivähsi-pän narpinien kimi narmamä yamä mine khapäh nhaniyen näfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mimä, “Narmamä yamä mine kishatätä irak, päh nien mä kishatätä pisin ämä irak, mærig kishatätä min ye Kughen yame rimnher-pä kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamä yamä mine kasäm Yo, päh nien mä kasäm ämä Yo, mærig kasäm min Kughen yame rimnher-pä kin Yo. ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauä ye tokrei tanä e mä narmamä yamä mine kishatätä irak tukhapäh nisarayen ye näpignäpien. ⁴⁷ Narmamä yamä mine kasærig kafak nægkiarien, mhapäh nisorien, to yakpäh nini-ärhavyen kapäriä narpinien, meinai päh nien mä yakmauä ye tokrei tanä e mä jakni-ärhav narpinien kape narmamä. Mærig yakmauä mä jakväh miragh äriä. ⁴⁸ Mærig Yermamä kirik aikin yame tukrivähsi-pän narpinien kimi narmamä yamä mine kamhaukreikin-pän nimeitairiä kimi Yo, mhapäh nhavähyen kafak nægkiarien. Tuk nipig yame Kughen tukräkir narmamä iran, Kughen tukrivähsi-pän narpinien kimi äriä, meinai kimisäpäh nægkiarien yame yimini-pän tuk äriä. ⁴⁹ Meinai nægkiarien yame yakamni, päh nien mä kafak pisin ämä, mærig Tata Kughen yame rimnher-pä kimi Yo, In rimini-pä tuk Yo mä jakamäkeikei mini mäknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwirkun ta mä nægkiarien kafan rirkun nivi-pänien narmamä ye nimraghien rerin. Ror pän, nægkiarien yamä mine yakamni, Tata Kughen ravähsi-pä kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwaiyu rämhen kin yor wok kirik, mäkwinihu narmamä kafan minä kin nu

¹ Rinor nīpig atuatur kape nāmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nīpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nīmraghien ye tokrei tanə mivən mamərə iriu Rimni Kughen. Nīpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig tak-takun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnərəhu-pən ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rēkimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimnətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə İk takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “İk nakpəh nirkunien nīprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nīpig kirik, takpīrkun nīpran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nīkam. To nakpəh nəkwī-əfrakisien nihuk tuk nīpig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpīpəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwī-əməyen nihuk, mərig əkwī min kapək kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nīkam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-minien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwī əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rimnəkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rinamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun nīprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə? ¹³ Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatur. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə

əmə mɪn, kɪmɪə mɪn takasəkeikei masəkwi nɪhumɪə mɪnə. ¹⁵ Yo yɪmnor mhajoun əmɪə kɪn, mə takasor əmə norien kɪrɪkɪanə əmə ɪrəmɪə mɪnə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmɪə mə yorwok kɪrɪk to rɪpəh nehuəyən rapita kafan yemehuə; kɪni yermamə yame ravəh nəgkiarɪen mameriwək to rɪpəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarɪen kɪmɪn. ¹⁷ Taktakun ai, kɪmɪə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikɪn ɪrəmɪə mɪnə, Kughen tukrɪvəhsi-pre nɪhuvəyən kɪmɪ əmɪə.

¹⁸ “Mərig pa rɪmə yakamni əmɪə m-fam. Yakɪrkun əmɪə mə nɪ-pa mɪnə e yakmɪrpen ərɪə. Mərig nəgkiarɪen e kape Nəkwəkəwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisɪen kɪn yame ramni mə,

“ Yermamə yame jakwən kwis bred kɪmru mɪn,
in tukrukreikɪn-pə nɪmeitaan kɪmɪ Yo, muə tikmɪr kafak.’
(*Sam 41:9*)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmɪə, mə narɪmnar mɪnə e rɪpəh hanə nɪtərhav-pəyən; mərig nɪpɪg tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisɪen ɪrak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmɪə mə tukmə yakher-pən kɪn yermamə kɪrɪk tuk nəvsaoyen kɪn kafak nəgkiarɪen kɪmɪ narmamə, kɪni narmamə rɪkɪrɪə ragɪen tukun, rəmhen əmə kɪn yame rɪkɪrɪə ramagɪen tuk Yo. Kɪni tukmə narmamə rɪkɪrɪə ragɪen tuk Yo, rəmhen əmə kɪn yame rɪkɪrɪə ragɪen tuk Yermamə yame rɪmnher-pə kɪn Yo.”

Yesu rɪmɪni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kɪn in ye kwermi tikmɪr mɪnə kafan

(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

²¹ Nɪpɪg Yesu rɪmɪni nəgkiarɪen a, rɪkɪn rəmħə, kɪni In mɪmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmɪə mə kɪmɪə kɪrɪk ɪrətawə tukreighaan-pən kɪn Yo ye kwermi tikmɪr mɪnə kafak.”

²² Kɪni kafan narmamə mɪnə kɪsarha-pən mɪsəm ərɪə mɪnə. Rɪkɪrɪə raməsɪk mə, “? Ramni pa?” ²³ Kɪni ɪrɪə kɪrɪk, yame Yesu rorkeikei pɪk, ramkwətə ɪpakə əmə tukun. ²⁴ Kɪni Saemon Pita rəsɪwən-apsapɪs-pən kɪmɪn mɪmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagɪn e ramni.”

²⁵ Kɪni kwən a rɪmneiwaiyu-pən ɪpakə tuk Yesu maiyoh In mɪmə, “Yermaru. ?Pa e nhagɪn?”

²⁶ Kɪni Yesu rɪmə, “Kwən a in e yame jakakapɪr bred meires ye sup mɪvəh-si-pən kɪmɪn.” Məkneikɪn In rəkəpɪr bred, meires ye sup, mɪvəh-si-pən kɪmɪ Judas, jɪ Saemon Iskariot. ²⁷ Kɪni Judas rɪvəh bred ai. Məkneikɪn Setan rɪvən yerkin.

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharku-nien nıprai nəgkiarinen kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nitip kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimini-pən tukun mə tukrivən mivəh nımri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rinəpiğnəp ta. Kini nıpiğ Judas rıvəh bred, kini mərəer, mitərhav.

Yesu rimini nəgkiarinen vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nıpiğ Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kini kimiə takpısarha-kın Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarinen kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mimə, ‘İkin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənien ikin.’

³⁴ “Yakamərhə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yımnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

*Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripi ni mə in reinein Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “İk to nakpəh nıkwasiğien kın Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nıpiğ kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mimə, “Yermaru. ? Jakpəh nıkwasiğien kın ik tuk naha? Yakmə jakıkwasiğ kın İk nar apnapığ tukmə kimə tukhopni İk, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “? İk nakmə takıkwasiğ kın Yo nar apnapığ tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakəhanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivənien tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mishatətə mīn irak. ² Ye nīmə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrerig-pə mīn mīkir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimiə, mə kimiə takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ikin a yakamvən ikin, kimiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yak-seinein aikin nakamvən ikin. ? Jakshawor-pən iran mīne mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamə yame ripəh nuəyen tuk Yo to ripəh nivəniən tuk Rimik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mīn Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mīn Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ? Nakamni nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nīmraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyen irak məknənkin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətətien yamə mīne yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mīne Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nīmətətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mīnamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

14:1: Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7

Yesu ru'ini ta mə Nanm'in kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rimnəgkiar mīrp'in nəgkiarien kafan mīmə, "Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu m'in kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rer'in kimiə m'in. ¹⁷ Yasitu a in Nanm'in kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə m'in. Kini In tukraməmīr yerkimia kape nīpig m-fam.

¹⁸ "Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə piš'in əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpīrerig-pə m'in tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-m'inien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nīpig m-fam. Yo jakamragh m'in ye nīmḥəyen kafak, kini kimiə m'in takhamragh m'in ye nīmḥəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nīpig kape narimnar m'inə e, kimiə takharkun mə nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen. Kini nīmraghien kapəmiə raməmīr irak, kini nīmraghien kafak raməmīr irəmiə.

²¹ "Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei m'in in. Kini Yo m'in jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo."

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nīfnagni kirik), rimnaiyoh In mīmə, "Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mīpəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?"

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, "Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir m'in. ²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nīmīsərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yīmivəh nəgkiarien m'inə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nīpig kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanm'in kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar m'inə fam. Kini

14:15: Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50

mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinyuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinyuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pişin ye nəmərinyuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukriyəh nəpouyen, mhapəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarrien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mīmə, ‘Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikin, mīpirerig-pə mīn tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpīrig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar mīnə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nīpiğ tukhauə mīsor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ məriğ yakamor atuaturk əmə nəgkiarrien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rīmə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rīmīni mīmə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rīmīk In yəsim. ² Kini kwermi nai mīnə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai mīnə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaīriə rīpsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarrien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rīpəh nəpit-pənien ye nīpran, to rīpəh nīkuəyen. Ye norien kīrikiānə əmə mīn, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmiə rīpəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin mīnə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nīmraghien kafan tukror kwənkwan rīpsaah. Məriğ tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kīrik. ⁶ Yermamə yame rīpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mīmsiə. Kwermi nai yamə mine kīsor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarrien kafak raməmīr irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi

14:26: Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11
15:3: Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10

əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkın tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptərəkın tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukrivəh miragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nımnharpen Yo; mərig Yo yimirpen əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini mivəhsi ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok

15:7: Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 **15:15:** Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14

kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehua.* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə mīn, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor mīn nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak mīnə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen mægkiar kimi əriə, to kipəh nəmpəniən nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin mīn Rimik. ²⁴ Yimauə mor nīmətətiən mīnə e ye nīmriəriə, yame to yermamə pišin kirik ripəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin mīn Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar mīnə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.” (Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipiğ Yasitu tukruə, in tukriini-ərhav Yo. Nanmīn kape Nəfrakisien tukriisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakherpre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə mīn, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar mīnə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyən tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipiğ yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar mīnə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein mīn Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar mīnə e tuk əmiə. Kini nipiğ tukmə nakwəsəm narimnar mīnə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar mīnə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmīn kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar mīnə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə

* **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12
15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36;
 Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14
16:2: Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1

kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimia kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmia, rikimia rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə rhuvə pik tuk əmia mə jakəpəh əmia. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmia, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmia. Mərig tukmə yakəpəh əmia mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimia min. ⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmia. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmia. ¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmia, mor əmia takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmia narimnar fam yame tuk nipig kirik kipihauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmia. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmia.”

Yesu tukrimha, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “? Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’

nipran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimiini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun niprai nəgkiarien e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmha, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə pi-raovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tni rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tni rimmnarhapə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nipig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkiarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyo h kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimmnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mimə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narimmnar minə e tuk əmiə. Mərig nipig ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nipig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimmnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkiarien kirik, kini ik nakwirkun ta nərigien kafan. ! Nar e ramhajoun-pən mə Ik nimasipən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nipig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmır. Mərig Yo yakpəh nəmirien Yo pisin, meinai nipig m-fam Kafak Tatə raməmır kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nimraghien kapəmiə raməmır irak. Nipig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimnəhuak tuk kafan nimraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mivəag haktə ye neai, mamni mimə,

“Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pənien nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nimraghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimnher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nimivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarieren iran kimi Yo, kini Yo

16:31: Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28
17:3: Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18

yakmāni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nimnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yəkpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nimivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nimnor narmamə minə e mə nimraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuku, jəkpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nipig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nimivəh-si-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mipəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarien minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik. ¹⁴ Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarien kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarien raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarien pəh ramor wok ye nimraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nimnher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanimtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə

17:10: Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20

m̄in tuksəmərhakə m̄isatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak m̄inə, m̄ərig yakaməhuak m̄in tuk narmamə t̄iksin m̄in yamə mine kafak narmamə m̄inə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarrien kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə k̄irikianə əmə, rəmhen əmə kin yame k̄irau kwarə k̄irikianə əmə. Kafak n̄imraghien raməm̄ir iram, kini kafam n̄imraghien raməm̄ir irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə k̄irikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə n̄imnher-pə kin Yo. ²² Ik nakwəvəhsi-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə k̄irikianə rəmhen kin yame k̄irau kwarə k̄irikianə. ²³ Kafak n̄imraghien raməm̄ir yerkiəri; kini kafam n̄imraghien raməm̄ir irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə k̄irikianə ye narimnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik n̄imnher-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə m̄inə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik n̄imnərhə-pə əriə ye kwerm̄ik mə iriə kafak narmamə m̄inə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun n̄ivənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik n̄imivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik n̄imnorkeikei Yo məkupan, n̄ipig tokrei tanə rimnamrikək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə k̄iseinein Ik, m̄ərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak m̄inə, iriə kharkun mə Ik n̄imnher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiəri, mə Yo m̄in jakamarə yerkiəri.”

18

*Tikmir m̄inə kape Yesu k̄imnhauə mharaptərk̄in In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rimnəhuak ta, m̄itərhav ye taon a, mukuraopən ye kwenimrhe tukwas mir, ye n̄ikwətanə k̄irik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, m̄ivən aikin kaməs̄im ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə m̄inə k̄imnhavən yerki nai m̄inə a.

17:19: Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27
17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsımien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarkin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarkin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu ye kwermiriə, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarkin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarkin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarrien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “! Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərekin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In

18:2: Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarrien e “Yo e” ye nəgkiarrien kapə nəmə Gris ramhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22

ramærer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pæn tuk næmehuæ kape næmæ Isrel mæ, “Rhuvæ æmæ tuk æmiæ mæ yermamæ kwænkwan kirikianæ æmæ tukrimhæ tuk narmamæ. Nar a rhuvæ rapita yame narmamæ ye kantri piæpia tukhamhæ.”†

Pita rimini mæ in reinein Yesu
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamæ min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvæ in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavæn ipakæ tuk nimæ kape hae pris. ¹⁶ Mærig Pita to ripæh nivænien imæ, mamærer æmæ ye kwæruæ. Mærig yermamæ a kape Yesu yame hae pris rirkun huvæ in, risi-pæn imæ, mitærhav-pæ ye kwæruæ, mamægkiar kæskæh kimi piraovin yame ramærer tuk kwæruæ, kini reighan kin Pita mæ tukrivæn imæ. ¹⁷ Mækneikin pian a yame ramærer tuk kwæruæ rarha-pæn mæm Pita, maiyoh in mimæ, “Eh. ?Ik min yermamæ kirik kape Yesu?”

Mærig Pita rimæ, “Nikam. Pæh nien mæ yo yermamæ kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minæ kape hae pris, mine mobael minæ kimnasarkæp. Kini Pita ramærer iriæ miriæ, masærkæp.

Hae pris ramægkiar kimi Yesu
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamæ minæ kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Yo yimnamni-ærhav kafak nægkiarrien ye nimri narmamæ ye tokrei tanæ. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamæ ye nimæ kape nofuginien, mine apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, ikin næmæ Isrel kasofugin ikin. Yakpæh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh mækneikin Yo? Rhuvæ pik mæ takvæn maiyoh-pæn narmamæ yamæ mine kimnasærig kafak nægkiarrien. Iriæ kharkun huvæ narimnar yame yakmæni-pæn tuk æriæ.”

²² Yesu rægkiar mækna kin, mobael kirik yame ramærer tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen ramærer ipakæ tukun, marar mærip nikapin, mimæ, “Nægkiarrien e nakamni-pæn tuk hae pris ripæh næmhenien.”§

²³ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “?Rhawor e yakamni æmæ nægkiarrien yamæ mine kisatuatuk kini nakamærip nikapik tukun? Tukmæ nakasæm mæ yakmæni nar kirik ripæh næmhenien, hani.”

† 18:14: Kaefas ruini ta nægkiarrien e ye Jon 11:49-51. § 18:22: Khamæ Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mæ, “Takpæh nini-hah-yen Kughen mine næmehuæ minæ kapæmiæ.”

²⁴ Mækneikin Anas rher-pən Yesu rīvən məm hae pris e Kaeafas. Kīpəh nīrisin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermīn mir.

Pita ramni mīn mə reinein Yesu
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kīni Saemon Pita ramərkəp hanə, kīni kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mīn e ik yermamə kīrik kafan uə?”

Mərig Pita rimə, “Nīkam. Pəh nien mə yo yermamə kīrik kafan.”

²⁶ Mækneikin, yorwok kīrik kape hae pris, in kwənərəus kīrik kape kwən a yame Pita rimnərəru-ta nīmətirgin, rīmīnī-pən tukun mə, “Rīkik raməsik mə yīmnəm əmiru mīn apa yerki nəsīmīen.”

²⁷ Mərig Pita rīmīnī-pən tukun mīmə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə mækneikin, man rəkakə.

Yesu rərər ye nīmri Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kīni yenpīg-enpīg əgkap, kharaptərəkīn Yesu mhatərhav ye nīmə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nīmə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kīrik. Kīni nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nīmə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkīmīk, miseinein nənien nəvīginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kīni iriə khani-pən tukun mhamə, “To rīmə kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakīrien mhauə kīmīk.”

³¹ Mərig Paelat rīnī-pən tuk əriə mīmə, “Nīkam. Rhuvə mə takhakīr in mhavən. Rhuvə mə kīmīə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmīen kapəmīə, mhavəhsi-pən narpīnien kīmīn.”

Mərig iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narpīnien kīmī yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu rīmīnī mə In tukrīmha məknaķin; kīni narīmnar mīnə a ritərhav-pə mor nəgkiarīen kafan ruə mor nəfrakīsīen ķin).*

³³ Mækneikin Paelat rīvən mīn imə, mokrən ķin Yesu mə tukruə mərer ye nīmīn, kīni raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik ķing kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kīni Yesu raiyoh In mīmə, “?Nərigīen en kafam nakamni, uə narmamə kamhānī-pre tuk ik?”

18:27: Jon 13:38 **18:28:** Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rīmīnī mə tukəsīk in ye nai kamarkwao ķin. (Əm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpīnien kīmī yermamə mə tukraməkeike mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao ķin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nīsorīen məknaķin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3

³⁵ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak riphəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To riphimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptəəkinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “İnta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

Paelat rini-vəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mimə

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kini Paelat ritərhav min miyən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risın Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksın mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis İn. ² Kini khapik nəərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mīni-ərhav mīmə, “Eh. Narmamə. Yakamkīr ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nəəus yame ror nirhīn, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris mīnə mīne mobael yamə mīne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kīmisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rīmīni-pən tuk əriə mə, “Nīkam. Kimiə atuatur hakīr mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeiki mīmə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimmərig nəgkiarīen a, rigīn pik. ⁹ Kini marar mivən mīn imə, maiyoh Yesu mīmə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpīnien nəgkiarīen kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor e nakpəh nhorpīnien nəgkiarīen kafak? ?Nakirkun uə nīkam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisīnien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kīmik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirīen Yo. Mərig hae pris rimməighan-pə kin Yo ye kwermīm. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimmor ta təvhagə has kīrik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nīpig a, Paelat rorkeiki mə tukririsīn Yesu. Mərig nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrīsīn kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kīrik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kīrik ramni mīmə in king, in tikmīr kape Sisa.”

¹³ Paelat rimmərig nəgkiarīen a, kini mikīr Yesu mīratərhav. Mivən ye kwənmhan kīrik kamni kīmə Kapier Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarīen kape nəmə Isrel, kamni kīmə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirīen nəgkiarīen. ¹⁴ Ipakə yerkwaiha, ye nīpig kape nor-əpnəpənəyen ye nəvigīnien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “!Kapəmīə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakīr yerhav! !Hakīr ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “? Nəfrəh? ? Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərək-in-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivan ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərək-in-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatuk a in a, kimisarkwətərək-in haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərək-in min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnəker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərək-in haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətərək-in haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiken mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərək-in-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapi kafen narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimirin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nīpiraovin kuas kīmnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nīpig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkīn wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwakwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikiher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nīmraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nīpig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nīpig ehua kirik). Kini nəmehua kape nəmə Isrel kīmnhapəh nisorkeikeiyen mə nīprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksīn kīmnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta nīprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kīmisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kīmiwaiyu miratərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nīmrin. Kini mamni-ərhav nəgkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kīmiə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kīmnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * **19:28:** Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.

19:28: Jon 17:4 **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19: 24,28,37

“To iriä khapəh nishopir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nəgkiarrien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Iriä tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (*Sek 12:10*)

Josef yemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin nīprai Yesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nīprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirərəhsi-ta nīprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nīpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk ninimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nīpəg kapier tuk ninimien yermamə, mərig kipəh hanə ninim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwəhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuua əmə. Kini nīpəg kapier a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən nīprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehua yame kimukrai əswasig-pən nīpəg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nīprai Yesu Yermaru ye nīpəg kapier. Kini yakeinein mə rimmərəhu hiə nīpran.”

19:37: Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapiet. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapiet. ⁵ Kini mamrəmir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə 'linen,' yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig ripəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapiet, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, ripəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nipəg kapiet, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nipig a, iriu kirapəh nirkun-hanə-yen niprai nəgkiarien ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeiki mamragh min ye nimhəyen).*

*Meri e pian Magdala rimnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rimnərer ipakə tuk nipəg kapiet mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapiet, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən niprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rivən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rivən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?" Kini in rini-pən tuk əriu mimə, "Kwərəhsi-ta niprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə."

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikin. Mərig in ripəh nirkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kin pa?"

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsim kirik, rini-pən tukun mimə, "Yemehuə. Tukmə ik nimirəh nipran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh."

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Meri." Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, "Raboni." (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran rimə, "Yhajoun kafak").

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Takpəh nirapien Yo, meinai yakpəh hanə nivənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən,

* **20:9:** Profesi e raməmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

məm naorahik minə mini-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknam-rerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tata, kini In min kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mimə, “!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rimini-pən tukun.

*Narmamə kape Yesu minə kimisəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermim kin əriə, mine nıkarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rimnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtana.” ²² Rimini ta nəgkarien e, mher əpu əriə, mimə, “Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukriyəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukriyəh nıvəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rimnəm Yesu kin nımrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nımrık mırıp, kini mırıp tamhek kwenhao ye nıkarin, mıpini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh nıniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mimə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mırıp tamhek nil ye kwermik. Mırıp tamhek kwenhao ye nıkarık kin kwermim.

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18 **20:25:** Mak 16:11 **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21

Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfrakisien irak meinai ik nimnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimmor nımtətien minə ripsaah ye nımrı kafan narmamə, yame kimnəpəh nırayien ye nəkwəkwə e.

³¹ Mərig kimirai narımmar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rimmor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narımmar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nıkar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nıpıg a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rınamraan, Yesu ruə mamərer i-flak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?” Mərig iriə khamə, “Nıkam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mımə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksın.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavihaktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mımə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarrien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nıpıg a

20:27: Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:**

Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7

rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan handred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksın yamə mine nimnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehuə minə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin ripəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rimivəhsi-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyo Saemon Pita mimə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyo min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mimə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyo min yame ror kisisər kin mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyo in m-kisisər mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

† 21:8: Nəkgiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kin wan handred meta. 21:14: Jon 20:1,19,26 21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 21:16: Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 21:17: Jon 13:38

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpın nəgkiarlen mini-pən tuk Pita mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nıpig nımnamatamaruə, nımivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyeen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarlen e Yesu rımnəkupan mamni-ərhav nımhəyen kape Pita, kini kafan nımhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rımnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək mıravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nıpig kape Pasova, rınnəiwaiyu mini-pən tuk Yesu mımə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)†

²¹ Nıpig Pita rımnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mımə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nımhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nımhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mımə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narımnar minə e, kini mırar-pən narımnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarlen minə e kasəfrakis.

Nəgkiarlen infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rımnor narımnar rıpsaah min. Tukmə nar-mamə khamə tukharai fam narımnar yame In rımnor, nəgkiarlen rıpsaah, tukreriaji nəkwəkwə rıpsaah rıpsaah rıpsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to rıpəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

^{21:19}: Jon 13:36; 2 Pita 1:14 † ^{21:20}: Jon rimini nəgkiarlen e ye Jon 13:23, 25.
^{21:22}: Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 ^{21:24}: Jon 15:27 ^{21:25}: Jon 20:30

Wok Mīnə

Wok yamə mine Aposol mīnə kimisor

Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e

Wok Mīnə

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

? Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rīnnher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nīpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rīnnher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

? Nīmraghien rīnnhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak mīnə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin mīnə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə mīn kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nīkarin kape Yesu Kristo.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rīnnəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nīmraghien mine nəməhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mīmə nīməhuak rīnnhawor pən iran mine mīrikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmīn Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yīnnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yīnnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mīvən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmīn Rhakə rīmavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol mīnə yame In rīmīrpen ta əriə. ³ Kini mərig, nīpig kimoh Yesu khopni, kini ai rīmīmragh mīn ye nīməhəyen kafan, kini marə mīn iriə kafan narmamə mīnə meriaji nīpig foti. Nīpig a, rīnnərer ye nīmīririə nīpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rīmamragh

əfrakis ye nĭmhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nĭpĭg ramarə hanə iriə min, In rivəhsi-pən nəgkiarĭen kĭrik kimi əriə mĭmə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmĭr mamawhin Nanmĭn Rhakə yame Rimĭk rimĭrpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo mĭn yĭmnəvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimnor baptaes irəmĭə kin nu, kini rĭpəh norĭen tu, Kughen tukror baptaes irəmĭə kin Nanmĭn Rhakə.”

Kughen rivəh Yesu mĭvən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nĭpĭg a, aposol mĭnə kimnhauə kĭrikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rĭnor nĭpĭg ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nĭkam?”

⁷ Kini Yesu rimĭni-pən tuk əriə mə, “Rimĭk pĭsin əmə In ravəh nehuəyen tuk nərhuyen nĭpĭg mĭnə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunĭen. ⁸ Kini mərig nĭpĭg Nanmĭn Rhakə tukruə irəmĭə, takhavəh nəsanĭnĭen, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwānu mĭnə fam ye Judia mĭne Sameria, mhavən yerkwānu mĭnə fam ye tanĭmtanə.”

⁹ Yesu ruĭni ta, nĭpĭg iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rivəhsi ta In kini mĭvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrĭg əpĭs In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kĭraru neipən kapəriu rhawən kĭrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mĭrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rivəhsi-ta In, mĭvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrĭrerĭg-pə mĭn rəmhen əmə kin yame In rimnhaktə ai taktəkun.”

Aposol mĭnə kimnhavəh-si haktə yermamə kĭrik mə tukrivəh tamhek Judas

¹² Aposol mĭnə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerĭg mĭn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nĭmə kĭrik mishaktə mhavən ye kwənmhaan kĭrik yame kimnasəmĭr ĩkin kupən. Narĭmnə a: Pita, mĭnə Jon, mĭne Jemes, mĭne Andru, mĭne Filip, mĭne Tomas, mĭne Batalomĭu, mĭne Matĭu, mĭne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mĭne Saemon Selot†, mĭne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nĭpĭraovĭn tĭksin mĭne Meri, nisĭn Yesu, mĭne naorahi

1:3: Luk 24:36-49; Wok 10:41 **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33 **1:6:** Mat 3:11 **1:7:** Mak 13:32 **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64;

Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarĭen kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakĭen yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nĭpĭg kape Sabat.” **1:12:**

Luk 24:50-53 † **1:13:** Selot, nĭpran rimə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mĭnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4

Yesu mīnə tīksīn, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiria kirikianə əmə. Nīpig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tīksīn ruauə muavən, narmamə yamə mīnə kīshatətə ye Yesu kīmnəhuə kirikianə. Iriə khapsaah kīsəmhen kīn 120. Aikīn, Pita rərer maməgkiar kīmi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kīn. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən nəgkiarien kīmi King Deved. King a rīmirkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptərəkīn Yesu.† Kīni nəgkiarien e ruauə ai taktəkun mīnor nəfrakisien kīn. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kīn Yesu, mivəh mane iran, kīni en mivən mivəh nīmri nīmoptanə kirik kīn. Ikin aikīn a, in rīməviə məwhan əteih tipīn nīsīnavīn rītərhav. ¹⁹ Kīni nəmə Jerusalem kīsərig nar a, kīshen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’ ”

²⁰ Kīni Pita rīmīni mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mīmə,

“ ‘Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnəpig əmə;
Pəh yermamə kirik tukripəh nəmīriən aikīn.’ (Sam 69:25)

“Kīni nəgkiarien kirik mīn ramni məkneikīn mīmə,
“ ‘Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekīn mivəh nehuəyen.’ ”
(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kīni Pita rīni mīrpin mīn mīmə, “Ror məkneikīn mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kirik yame rīmnəm kīn nīmriən mə Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrīni-ərhav mə Yesu In rīmnərer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rīnnaməriwək kīmawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīnnaməriwək kīmawə mīn. In rīmnəm noriən mīnə a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīnnamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rīmivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kīni iriə khani-ərhav nhag yermamə kīraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kīmə Basabas, kīni kamni mīn kīmə Jastas. Kirik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kīni iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nīmīrpen ta kirik ²⁵ mə in tīkrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rīmnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.” ²⁶ Kīni kīmīsəhuak ta, mharai-pən nhagriū ye kapier kīraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrīvəh neihuəyen a

† 1:16: Ǝm-ru Sam 41:9. 1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

“aposal.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kĭmnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rĭnor mĭn aposol iriə fam twelef.

2

Nanmĭn kape Kughen rĭmneiwayiyu-pə

¹ Kini ai, ye nĭpĭg kape nəvĭginien ehuə kirik kamni kĭmə Pentekos, * narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu kĭmnhauə kĭrikianə. ² Məkneikin, kĭsərig nar kirik rĭmasi-pən ye napuə rəmhen kin nĭmətəg ramavən mĭvən apa imə a kasəmĭr ĩkin. ³ Aikin, iriə kĭsəm nar kirik rəmhen kin nap raməsĭə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmĭn kape Kughen rukwar irəriə. Kini mĭvəhsi-pən nĭrkunien kĭmĭ əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pĭsin pĭsin.

⁵ Kini ye nĭpĭg a, nəmə Isrel tĭksĭn yame kamhasiai Kughen kĭmnhasi-pən ĩkin mĭnə fam ye tokrei tanə, mhauə mĭsəfugin e Jerusalem. ⁶ Nĭpĭg kĭmĭsərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pĭsin pĭsin, narmamə khapsaah khauə mĭsəm kĭsakur meinai narmamə mĭnə fam kasərig kamhani nəgkiarien atu-atuk kapəriə. ⁷ Kĭsakur pĭk kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mĭne kasəgkiar məkneikin, məriɡ iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ? Rhawor e kĭtawə m-fam kĭsərig kasəgkiar ye nəgkiarien pĭsin pĭsin kapətawə? ⁹ Kĭtawə narmamə ĩkin pĭsin pĭsin. ĩkin e taktəkun narmamə Patia, mĭne narmamə Media, mĭne narmamə Elam, mĭne narmamə Mesopotemia, mĭne nəmə Judia, mĭne nəmə Kapadosia, mĭne nəmə Pontas, mĭne nəmə Tarki, ¹⁰ mĭne nəmə Frijia, mĭne nəmə Pamfilia, mĭne nəmə Ijip, mĭne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mĭnə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tĭksĭn nəmə Isrel atuaturuk, kini tĭksĭn kĭmnhasi-pən ye tanĭmtanə mĭnə mĭsəpəh narəyen kape nar iməriə ĩkin, mhauə mĭsəhuak kĭmĭ Kughen); mĭne nəmə Krit, mĭne nəmə Arabia. ! Məriɡ kĭtawə m-fam kĭmĭsərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien mĭnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mĭnə yame Kughen ramor kĭmĭ ətawə!” ¹² Iriə kĭmĭsərig kĭsakur pĭk kin rukreikin kapəriə kapə mĭsaiyoh əriə mĭnə kin nĭpran.

¹³ Məriɡ narmamə tĭksĭn kĭsarh irəriə mhamə, “Nĭkam. ? Kĭsapĭs kin waen uə?”

Pita rĭmnhoprai nĭprai norien e yame Nanmĭn kape Kughen rĭvəhsi-pən nəsanĭnien kĭmĭ nəməhuak mĭnə

* **2:1:** Pentekos in nəvĭginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nĭpĭg yame kamni vi vi Kughen tuk nəvĭginien vi kape nəsimien. Kamor Nəvĭginien Kape Pasova, nĭpĭg fifti ai, kĭni ai kamor nəvĭginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11

2:3: Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

14 Aikin, Pita rimmərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. 15 Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape niniimien waen.] 16 Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimiini ta kupən mimə,

17 “ ‘Kughen rimiini-ta mimə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmiə minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə minə mine nəwharu kapəmiə minə tuksəmrərhav ye nəfrakisien.

18 Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nīpiraovin, pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

19 Yo jakor nimtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə: Nītə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

20 Mirh tukripiis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nītə; kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.

21 Ye nīpig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mirəgh əriə.” ’ ’ ” (Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

22 Kini Pita rimə, “! Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nimtətien minə pisin pisin yame Yesu rimmor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nimisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimmher-pə kin Yesu ruə. 23 Kughen rimirkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimie. Kini kimiə nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. 24 Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhəyen kape nimhəyen, mor In rimragh min; meinai nimhəyen rīpəh nəutənien mə to riraptərakin tim tim Yesu. 25 Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame King Deved rimiini kupən. Rimməgkiar iran mamni mimə,

“ ‘Nīpig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rīrkək tukror yo yakmīr.

26 Ror pən, rīkik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rīkik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukriyəh mirəgh nīprak.

27 Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

28 In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rikik ram-
agien. Mərig in ai In ramarə kimru min.' ” (Sam
16:8-11)

29 Kini Pita rīmə, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarīen e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kimīnīm in. Təwk iran raməmīr imətawə ikin maməmīr təvīr. 30 In profet kirik kape Kughen, kini rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kirik kafan tukruə min yermaru kirik rəmhen kin In. 31 Deved rīmnam nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nīmhayen, kini tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr rerin ye nəkwai nīmīr, kini nīpran tukrəpəh nīmətītien. 32 Kughen rīmnor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yīmīsəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. 33 Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwtə ye nikarin, mivəhsi-pən Nanmīn Rhakə kimin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narīmnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmīn Rhakə ramor kimi ətawə. 34 King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarīen e mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,
“Əkwətə-pən ye kwermik matuk

35 Meriaji nīpig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.”
,” (Sam 110:1)

36 Kini Pita rīrpin mīmə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

37 Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksin ? jakshawor-pən iran mine?”

38 Kini Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyən a Nanmīn Rhakə kimi əmiə. 39 Kughen rīmīrpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpīhauə.

Nirpenien e raməmīr ye narmamə yamə mīne Kughen Yer-
maru rīmnokrən kīn əriə.”

⁴⁰ Kīni Pita rīmīni-ərĥav mīn nəgkiarīen rīpsaah kīmī əriə
maməgkiar skai kīmī əriə mīmə, “! Takasəkeikei mīsəta ye
nəmə ĥah yamə mīne kīsarə ye tokrei tanə ai taktakun,
pəĥ Kughen tukrīpəĥ nīvəĥsi-preyen narpīnien kīmī əmīə!”

⁴¹ Kīni narmamə yamə mīne kīmnĥani nəfrakīsīen iran,
kīmīsor baptaes. Ye nīpīg a, narmamə rəmĥen kīn tri taosen
kīmnĥauə mĥakwasīg kīn narmamə yame mīnə kīshatətə ye
Yesu.

Norien kape narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu

⁴² Nīpīg mīnə fam narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu
kasarə kīrīkianə mīsətərig kīn nəvhagīen kape aposol mīnə,
mamĥavəĥ Nəvīgīnien Rhakə†, mīsəĥuak. Rīkīriə riskai mə
tukasəkeikei mīsor narīmnar mīnə a. ⁴³ Kīni Kughen rīvəĥsi-
pən neĥuəyen kīmī aposol mīnə tuk norien nīmətīen rīpsaah.
Narmamə kīsəm kīsakur pīk kīn. ⁴⁴ Narmamə yamə mīne
kīshatətə ye Yesu, nīpīg mīnə fam kasofugīn kīrīkianə. Iriə
fam rīkīriə ragīen tuk nəvraiyen kapəriə nautə kīmī iriə
mīnə tīksīn, ⁴⁵ rəmĥen kīn tukmə yermamə kīrīk kafan nar
kīrīk rīrkək, kīni kīrīk rəvrai kafan nautə, mīvəĥ mane iran,
kīni masītu iran. ⁴⁶ Nīpīg mīnə fam iriə kasofugīn ye Nīmə
Eĥuə kape Kughen, rīkīriə kīrīkianə. Kasəvīgīn ye nəkwai
nīmə kapəriə, mamĥavəĥ Nəvīgīnien Rhakə rəmĥen kīn Yesu
rīmīni. Nīpīg mīnə fam, nərigīen kapəriə reiwaiyu, kīni
masagīen, ⁴⁷ masəgnəgīn Kughen. Kīni narmamə kamĥani
vīvī əriə tuk norien kapəriə. Kīni nīpīg mīnə fam Kughen ravəĥ
mīragĥ narmamə mamofugīn əriə ye kwĥen kapəriə.

3

Yermamə yame nīhun raha, rĥekīnter meriwək

¹ Nīpīg kīrīk, ye nīpīg kape nəĥuakīen, ye tri klok yenaiyu,
Pita mīnə Jon iriū kīmīweriwək mīravən ye nəkwai Nīmə
Eĥuə kape Kughen. ² Yermamə kīrīk raməmīr aikīn, nīhun
rahas rīmnor ĥanə. Nīpīg mīnə fam in mīnə tīksīn kĥarəĥ in
mamĥavən ye kwəruə kape Nīmə Eĥuə kape Kughen. Kwəruə
a kamni kīmə “Rĥuvə pīk.” In ramawə-pən kīn mane kīmī
narmamə yamə mīne kīsauru-pən ye nəkwai nīmə. ³ Nīpīg in
rəm Pita mīne Jon kaweriwək mīravən mə tukwauru-pən ye
nəkwai nīmə, in rīmnaiyoh əriū kīn mane. ⁴ Aikīn, Pita mīne
Jon kwārĥa-pən mwəm kwən a. Kīni Pita rīni-pən tuk kwən a

2:39: Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəvīgīnien Rhakə, uə
Lodsapa: Nīpīg Yesu raməvīgīn infamīen iriə kafan narmamə mīnə, In mīni-pən
tuk əriə mə tukĥavəĥ nəvīgīnīen məknakīn, rīkīriə tukraməsīk In. **2:42:** Wok
20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21

mimə, “Arha-pə atuatur məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rivəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸ Rivia haktə, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rīmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhāan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə minə a, mīni-pən tuk əria mimə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpīrig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³ Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rīmnor nar e. In pisin əmə rīmivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nīmnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur minə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rīmnamni pawk mə tukririsin In, mərig nīmīsəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nīmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatur mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nīmīshopni yermamə a in nuknei nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini kimawə yīmīsəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rīnəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksīn, yakirkun mə nīmisor narīmnar minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarīen yame Kughen rīmīni kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarīen kape profet kafan minə

3:4: Wok 14:9 * **3:6:** Pita rīmə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nīpran rīmə, “Kafak mane rirkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swaturk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarīen ye v. 13: “nīmnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13

kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhəyen. ¹⁹ !Eh! Kīmīə takasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpīnien kape təvhagə hah kapəmīə kini mətu-pən əmīə imei napīsien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mīn kin Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narīmnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

“ ‘Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmīə rəmhen kin yo. Profet a in kīmīə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan mīsor nəkwān. ²³ Narmamə yamə mīne khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpīnien ehuə kimi əriə.’ ”

(Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rīrpin nəgkiarien mīmə, “Kini profet mīnə mīn tīksīn kīmnhani mīn nəgkiarien a. Rīrikakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narīmnar mīnə ai taktəkun. ²⁵ Nīrpenien yame Kughen rīmīni kupən tuk profet kafan mīnə, promes a kapəmīə. Kīmīə naksəmīr ye promes yame Kughen rīmīni ta tuk kaha mīnə kapəmīə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim mīmə,

“ ‘Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanīmtanə.’ ”

(Jen 22:18)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rīmnhher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmīə tuk nīvəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmīə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mīne Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris mīnə, mīne yamehuə kape mobael yamə mīne kasarha tuk Nīmə ehuə kape Kughen, mīne Sadusi mīnə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kīmīraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rīmamhə mīmragh mīn mor swatuk mə narmamə yamə mīne kwənhamhə ta tukhamragh mīn ye nīmhəyen kapəriə. ³ Məkneikīn, kharaptərəkīn əriū, mərig rīnenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriū ye kalabus mhamə tīkəni rīkwamer kin tuksəm əpu əriū. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kīsərig nəgkiarien kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak mīnə kīmnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimir kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksin yame iriə kwənərus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimir, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, raməer əkupən irəmīə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,
mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.”
(Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, raməer ye nimir.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhəp a ye kwənmmaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

19 Kini iriu krāni-pān tuk ərīā mirēmā, “Nīkam. Kīmīā taksəkīr mā ratuatuk ye nīmri Kughen mā jakwor nəkwaī Kughen, uā mā jakwor nəkwaīmīā. 20 Mərīg kīmrū jakrapəh nīwapnapīgīen. Kīmrū jakawəkeīkeī mīrāni-ərhav narīmnar a yame kīmrū yīmīwəm ye nīmrimrū, mīne yame yīmwərīg kīn nīmətīrgīmru.”

21 Kini kaonsel rīmīni-pān mīn tuk Pīta mīne Jon mā irīā tukhavəhsi-pān narpīnīen kīrīk kīmī ərīu tukmā irīu kawəkeīkeī mā tukarani-ərhav Yesu kīmī narmamā; kīni tuksher yerhav kīn ərīu. Kīmīsher yerhav kīn ərīu meinai kwəseīneīn mā tukshawor ərīu. Kīmnharkun mā narmamā apnapīg mīnā rīkīrīā tukrīmhā tukmā irīā khavəhsi-pān narpīnīen kīmī ərīu, meinai narmamā fam khavəh-sī haktə Kughen tuk nīmətīen yame rīmnr 22 ye kwən a yame nīhun rahas rīmnr hanā merīaji-pə aītaktəkun, kīni kafan newk rīnapīta ta fotī.

Nəhuakīen kape narmamā yamā mīne kamhānī nəfrakīsīen ye Yesu

23 Kaonsel a rher-yerhav kīn Pīta mīne Jon kīravən, taktəkun əmā irīu kīrarerīg-pān mīn tuk kapərīu narmamā mīnā. Kīni māwəvsao kīn nəgkīarīen kape jīf prīs mīnā mīne nəhuaru mīnā kīmī ərīā. 24 Kīni irīā kīsərīg nəgkīarīen a, irīā m-fam khauə kīrīkīanə mīsəhuak kīmī Kughen mhānī mhamā, “Kughen. Ik nīmnr neai mīne nīmoptanə mīne tahīk, mīne narīmnar mīnā fam yame kasəmīr ye tokrei tanā. 25 Kīni kaha kapəmawə a Dēved, yor atuə kīn kafam, rīmīni-ərhav nəgkīarīen e ye Nanmīn Kafam mīmā,

“?Rhawor nəmā tanīmītanə mīnā nīehmāa ramhāi ərīā?

?Rhawor narmamā mīnā a kamharai mhun mā tuksor nahāsīen mīnā e? Kamharai mhun təkun əmā nəgkīarīen.

26 Namehuə kape tokrei tanā kasor apnəpenə tuk nuhyen, mīne namehuə mīnā khauə mīsōfugīn mamhānī hah Kughen

kīnī mamhānī hah mīn Kīsto yame In rīmīrpen In.’”

(Sam 2:1-2)

27 Kīni irīā mhamā, “Kughen, nəgkīarīen e nəfrakīs. Herod mīne Pōnjes Paelat mīne nəmā Isrel, kīmīsōfugīn irīā nəmā tanā pīsīn pīsīn mīnā, mharai mhun nəgkīarīen mā tukshopnī Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nīmīrpen.

28 Kīmnharai mhun nəgkīarīen rārī-pān atuətuk əmā kafam nəgkīarīen yame Ik nīmīnī ta ye nəsanīnīen mīne nīrkunīen kafam kupən. 29 Mərīg Kughen, taktəkun aī, takaməkeīkeī mamərīg nəgkīarīen skāi yame kamhānī-pə tuk əmawə.

Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei ma-situ irəmwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavven nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamə, kini mor nīmətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nimə yame kimnasəmīr ikin rikiu-kiu. Kini Nanmīn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmīn aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rīmimragh min ye nīmḥəyen kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin nimə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rīmnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rīmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rīmnavrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimīwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rīmivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaiḡ kin nipərīn mīmə kafan. Kini kafan piahwaru rīmirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Ananaes. ? Nakhawor mameighan kin yarmḥə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmīn Rhakə, mamraptərakin nipar mane yame nīmivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nīmnor salem kin, mane iran raməmīr əmə ye kwermim. ? Mərig rhawor

nakameikuə məkneikin? Pa rīmə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarīen a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mīmḥə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksīn khauə, mhauvrig əpis nīpran, mharəḥ, mhatərḥav, mhanīm.

⁷ Kini aoa kisīsər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mīpəḥ nīrkunien mə kafan yerman ruamḥə ta.

⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mīmḥə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nīmīravəḥ ye nīmoptanə uə?” Kini pian a rīni-pən tukun mīmḥə, “Ἐἵ. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rīni-pən tukun mīmḥə, “? Rhawor nakawor məknenkin? ! Kimīru nīmīrəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ? Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanīm ta kafam yerman. ! Kini iriə tukharəḥ mīn ik mhavən mhanīm ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə mīn, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye niḥu Pita mīmḥə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamḥə mīn, kharəḥ mhatərḥav mhavən, mhanīm-pən mīn ye nīkar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mīne narmamə mīn tiksīn kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nīmṭətīen minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nīmṭətīen rīpsaah ye nīmri narmamə. Nīpig minə fam narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənḥaan kirik apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mīne khapəḥ nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nīpig m-fam, narman mīne nīpiraovīn khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nīmṭətīen rīpsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mīne kamhamḥə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nīkar swatuk mhapəḥ mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmīn tukrīrəḥ-pikīn əriə tiksīn, kisəsanīn. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah mīn yerkwānu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mīne kamhamḥə, mīne yamə mīne nanmīn has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəḥsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mīne in minə tiksīn ye kwḥen kape “Sadusi” kimisor tīmət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkīn aposol minə, mharəḥsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu,

agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwān. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarieren rivən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nimiria.

²² Mərig nīpig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nīpig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarieren a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mīmə, “! Eh! ! Narmamə minə e nimmhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apakin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nimir kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarieren kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimmor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rimmor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararieren ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien

kape tǝvhagǝ hah kapǝtawǝ. ³² Yakamhani-ǝrhav nar a yame yimǝsǝm, mine Nanmin Rhakǝ yame Kughen rivǝhsi-pǝ ta kimi narmamǝ yamǝ mine kasor nǝkwai Kughen.”

³³ Narmamǝ kape kaonsel minǝ kisǝrig nǝgkiarien a, nǝgkiarien a ramǝvi pik niemhaa kapǝriǝ, kini khamǝ aposol minǝ tukasǝkeikei mhamhǝ. ³⁴ Kini iriǝ kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamǝ kamhasiai in, ramǝrer ye nimri kaonsel, mini-pǝn tuk mobael minǝ mimǝ, “Takhapik ta aposol minǝ mhatǝrhav.” ³⁵ Kini mini-pǝn tuk kaonsel mimǝ, “Kafak narmamǝ minǝ. Pǝh kisǝrig huvǝ mǝ tukshawor-pǝn iran mine narimnǝ a. ³⁶ Pǝh nien mǝ tu ǝgkap e, kwǝn e Tudas rimnarar, mamni-ǝrhav mimǝ in yamehuǝ kirik. Narmamǝ tiksın rǝmhen kin fo handred kimnhakwasig kin in. Mǝrig kimnhopni in, kǝko rik rik kafan narmamǝ minǝ. Kwhen kafan ruirkǝk ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemǝ Galili, ritǝrhav-pǝ ye nipig gavman rimnamǝvheikin narmamǝ minǝ. In min ravi narmamǝ kamhakwasig kin. Mǝrig kimnhopni min in, kǝko rik rik kafan narmamǝ minǝ. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pǝh khapǝh narmamǝ minǝ e. Mharisin ǝriǝ khatǝrhav. Nar a kasor, to kape yermamǝ ǝmǝ, tukrirkǝk. ³⁹ Mǝrig tukmǝ rimasi-pǝn ye Kughen, keinein nini-ǝhuyen. Tukmǝ khani-ǝhu, tuksǝm ǝmǝ mǝ kitawǝ Kughen kasotgoh.” Narmamǝ kape kaonsel minǝ kisǝrig, kiseighan kin kafan nǝgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrǝn kin aposol minǝ khauǝ min imǝ. Khani-pǝn tuk mobael minǝ mǝ tuksǝrkis-ǝrkis ǝriǝ. Misǝgkiar-pǝn skai kimi ǝriǝ mhamǝ tukhapǝh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin ǝriǝ.

⁴¹ Khatǝrhav ye kaonsel, aposol minǝ rikiriǝ ragien mamǝsik mǝ nar huvǝ kirik mǝ Kughen rimnǝm-pǝn ǝriǝ mǝ iriǝ kisǝmhen mǝ tuksǝrig nǝmhǝyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig minǝ fam, khavǝn ye Nimǝ Ehuǝ kape Kughen, mine nimǝ apnapig minǝ, masǝvhag kimi narmamǝ, mhani-ǝrhav Nǝgkiarien Huvǝ, mhamǝ Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavǝh-si haktǝ dikon seven mǝ tuksasitu ye nǝmǝhuak minǝ

¹ Kini ai, narmamǝ kape Yesu minǝ kamhapsaah. Iriǝ tiksın kwǝnǝrǝus kape Isrel yamǝ mine kimnhasi-pǝn ye tanǝ pisin pisin; mǝrig iriǝ tiksın, kwǝnǝrǝus kape Isrel yamǝ mine kasarǝ rerin Isrel. Kini yamǝ mine khasi-pǝn ye kantri pisin pisin minǝ kimnhani nikar yamǝ mine kasarǝ

rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginiēn, kīpəh nisarha-huvəyēn tuk nipīəwharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksīn. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiariēn kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar*.”³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiariēn kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiariēn a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyēn rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyēn kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel.⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərhəu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiariēn kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksīn kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsaniniēn mine nihuvəyēn kimin, kini in ramor pik nīmətətiēn ye nimri narmamə.⁹ Mərig nəmə Isrel tiksīn kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven.¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rīvəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayēn in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksīn mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen.¹² Kini nəgkiariēn kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptəəkīn in. Mharəh mhauə misərer ye nimri kaonsel.¹³ Mhakir min narmamə tiksīn mhauə mə tukhani nəgkiariēn eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə,

6:1: Wok 4:35 * **6:2:** Nəwhaiyēn narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rīmivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven. **6:7:** Wok 2:41; 16:5 **6:10:** Luk 21:15

“Nīpig mīnə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mīne Loa kape Moses. ¹⁴ Yīmīsərig mīn ramni mīmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rīmnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mīne kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən mīsəm Steven meinai nīmriin rukreikin məmhen kin nīmri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarīen kape tikmīr mīnə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mīmə, “?Rhawor? ? Nəgkiarīen e nəfrakisien?”

² Kini Steven rīni-pən mīmə, “Tatə mīnə, mīne yo mīnə tiksin, sətərig kin yo. Kughen yame yerpīrig In rīmauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rīmīpəh nīvən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rīni-pən tukun mīmə, ‘Takapta ye kafam narmamə mīnə mīne rukwanu kafam, mīvən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ *(Jen 12:1)* ⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mīvən marə apa Haran. Nīpig ramarə aikin a, kini rīmni rīmḥə, kini Kughen rīkīr in muə ye tanə e kitawə kīsarə ikīn mhauə mīseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rīmauə aikin, mərig Kughen rīpəh hanə nərāiyen nīmoptanə kirik kīmin. Kafan nīmoptanə rīrkək pawk, mərig Kughen rīmīni ta mə tukrīpiaməkeikei mīvəhsi-pən fam nīmoptanə e kīmin. Kini rīmə, ‘Nīmoptanə fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nīpig a, Ebrahim, tīni rīrkək. ⁶ Nəgkiarīen yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmə, ‘Mərig kwənərəus kafam mīnə tukhavən mīsarə ye tanə pīsin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mītə əriə mhavən mīseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpīnien kimi nəmə kasərik mītə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam mīnə tuksəta ye tanə a, mharerīg mhauə eikin e, mīsəhuak kimi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*”

⁸ Kini Steven rīrpin nəgkiarīen mīmə, “Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmə In tukrarḥa huvə tuk əriə. Kini mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpīkwarien, ror nīmṭətīen kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ebrahim rīrəh kwajīkovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasīg ikīn, Jekob rəsīg-pən kwajīkovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nāmā Isrel mīmā Kughen rīmnher-pān pawk kīn Josef, mārīg kaha tu mīnā kape nāmā Isrel kīmisāpāh in
 9 Kīni Steven rīrpīn mīmā, “Kaha tu mīnā kapətawā kīmisāmākin naorahirīā e Josef, mīseighan-pān kīn in kīmi nāmā Ijip mā tukror atuā kīn kape nāmā Ijip. Mārīg Kughen rīmnarha huvā tukun,¹⁰ kīni mīvāh mīragh in ye narā-ororien kafan. Kīni mīvāhsi-pān nīrkunien kīmin. Nīpīg Josef rārer ye nīmri yermaru kape nāmā Ijip, yermaru a rorkeikei in, mīvāhsi-haktā in mīmā in yamehuā kīrik. Mā tukramarha huvā tuk nāmā Ijip mīne nautā kafan. ¹¹ Nīpīg a, sweiwei ramuh nāmā Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawā mīnā, nārīā nāvīginien rīmīrkāk, kasārīg raha. ¹² Kīni mārīg rīmriā Jakob rārīg mā nāvīginien apa Ijip, kīni rher-pān kīn kaha kapətawā mīnā khavān aikin, in e nīrikakunien kapārīā kīmnhavān Ijip. ¹³ Kīni, kwasīg ikīn, irīā khavān mīn, Josef rāsīk āpu in kīmi piauni mīnā. Kīni yermaru kape nāmā Ijip rām rīrkun kwānārāus kape Josef. ¹⁴ Kīni Josef rher-pān nāgkiarīen kīmi rīmni Jakob mīne kafan mīnā tīksīn tukhauā mīsarā irīā mīn. Irīā fam seventi faef. ¹⁵ Mākneikīn Jakob rāsok pīhiu mīvān apa Ijip. Kasarā mamhavān, in mīne kaha kapətawā mīnā kīmnhamhā aikin. ¹⁶ Kwasīg ikīn, kīmīrāh nīkīrīrīā kīrerīg khavān apa Sekem, kārāhu-pān ārīā ye nāpag kapier yame Ebrahim ruivāh-ta nīmriin tuk kwānārāus kape kwān a Hamor.”

Steven ramni hah nāmā Isrel mīmā Kughen rīmnher-pān pawk kīn Moses, mārīg kaha tu mīnā kape nāmā Isrel kīmisāpāh in

¹⁷ Kīni Steven rarar mīni mīn mīmā, “Kīmisarā mamhavān, ruā ye nīpīg yame nāgkiarīen yame Kughen rīmīvāhsi-pān kīmi Ebrahim tukruā mor nāfrakīsīen kīn. Ye nīpīg a, kaha kapətawā mīnā kīmnhauā mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kīmisarā mamhavān, yermamā pīsīn kīrik yame reīnein Josef ruā rāmhen kīn yermaru kape nāmā Ijip. ¹⁹ In mamor has pān pīk kīmi kaha tu mīnā kapətawā mameikuā irārīā. Mamarkut kīmi ārīā mā tukmā kīseimāk, mīsapitan kīn kapārīā kwājīkovā mīnā, pāh khamhā.

²⁰ “Ye nīpīg atuātuk a, Moses rīmnarha. Mor kwān huvā kīn.* Rīmni mīne nīsīni kwerkwaīg kīn ye nākwaī nīmā, mawarha huvā tukun mwerīaji makuā kīsīsār. ²¹ Mārīg nīpīg irīu kwapitan kīn in mā tukrīmāh, piakāskāh kape yermaru

7:9: Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2

7:13: Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33

7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8

7:19: Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nāgkiarīen ye v. 20, in e, “Moses rīmnarha, in kwājīkovā huvā kīrik ye nīmri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2

kape nāmә Ijip rәm in, kini mirәh mivән, mamrhi rәmhen kin tini atuatak. ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nāmә Ijip. Kini in ramәgkiar huvә, mamor nar huvә.

²³ “Kini nipig Moses kafan newk foti, rikin ramәsik mә tukrivән mәм narimnә iman e nāmә Isrel. ²⁴ Rarar mivән mәм yemә Ijip kirik ramor aha-pән kimi yemә iman ikin kirik. Kini Moses rimavән, masitu ye yemә iman; mivәhsi-pән tai norien mhopni yemә Ijip ai. ²⁵ (Moses, rikin rimoh mәta nāmә iman ikin tuksәм kharkun mә Kughen rimnher-pән kin in mә tukripik ta әriә ye nәmhәyen yame kamor irәriә; mәrig iriә kisәм, kharәh nharkunien). ²⁶ Kәni rikwamer kin, Moses ruә mәм yemә Isrel mir kiraru karauh әriu minә. Kini in rivән mә tukrini-әhu әriu mimә, ‘Ah! Kimiru piaumiru minә әmә. ? Nakwhawor mawor rahah irәmiru minә?’

²⁷ “Mәrig әmә kwән e yame ramor hah kimi in kirik rәsuә ta kin Moses mini-pән tukun mimә, ‘? Rhawor? ? Nakmә takarmaru irәmawә mivәhsi-pә narpinien kimi әmawә uә?’ ²⁸ ? Nakmә takhopni min yo rәmhen kin yame nimnhopni yemә Ijip a e niәv uә?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nipig Moses rәrig nәgkiarien a, rigin, marar map. Map a Ijip mivән mamarә apa Midian rәmhen kin yepsipis kirik. Kini mirәh kwajikovә kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruә mivән, nipig kirik, Moses rarar mivән apa ye tipәvsik ipakә tuk tukwas kirik kamni kimә ‘Sinae.’ Mivән aikin, mәм nap ramuәk ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritәrhav-pә tukun aikin. ³¹ Moses rәm rakur. Kini mivән ipakә tuk nai a mә tukrәм huvә. Mәkneikin mәrig nәgkiarien kape Kughen ramni mimә, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupән: Ebrahim, mine Aesak, mine Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimnәrig nәgkiarien a, rәtәnnimin, migin pik kin nivag-pәnien.

³³ “Kini Kughen rini-pән tuk Moses mimә, ‘Moses. Takrәh-si ta sandel kafam, mәrig in ai kwәнmhan e nakamәrer ikin in ramәrhakә. ³⁴ Yo yaknәм ta mә kafak narmamә minә apa Ijip kasәrig raha pik. Kini yakamәrig mә kasasәk; kini yakamuә mә jakpik-ta әriә ye nәmhәyen kapәriә. Yuә. Yakamher-pән kin ik takrerig mivән apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpin mimә, “Moses e in e, yermamә e nāmә Isrel kimisәpәh miseinein in mhamә, ‘Ah. ? Nakmә takarmaru irәmawә mivәhsi-pә narpinien kimi әmawә uә?’ Mәrig Kughen rimivәh-si haktә in mә tukrarmaru irәriә. Kughen rimnher-pә kin agelo yame rimitәrhav-pә tuk Moses ye nai yame nap ramuәk iran, mә tukrivәh-si haktә in mә in tukrarmaru irәriә, mivәh miragh әriә. ³⁶ Moses a rimnor

nimtätien minə tiksın nıpig rımmamkir nəmə Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

37 “In e Moses min yame rimini-pən tuk nəmə Isrel mimə, ‘Kughen tukripiyəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimie əmə kirik.’ (Dut 18:15) 38 Moses əmə e in e rımmamarə iriə nəmə Isrel nıpig kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rımmamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nıpig a agelo kirik kape Kughen rımauə məgkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəgkiarrien mıragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

39 “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. 40 Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) 41 Kini ye nıpig a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar mıragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginien ehua kirik, rikiriə rımnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. 42 Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mimə,

“!Nəmə Isrel! Kimie nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar mıragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ? mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

43 Nıpig minə fam kimie nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimie naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmiə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmiə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmiə takasarə apa isok,’ (Amos 5:25) takasarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein nıprai nəgkiarrien e “Nimə kape Kughen”

44 Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nıpig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses

† 7:36: Red Si nıpran rimə, “Tahik nuwig ripsaah aikin.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 7:38: Eks 19:3 7:41: Eks 32:2-6

rimnor atuatak ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nipig Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiria, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnamir meriaji-pə nipig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mimə, 'Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.' (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpərig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarien kape profet yame rimini mimə,

⁴⁹ " 'Kughen ramni mə "Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

? Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ? Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ? Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə." ' " (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, "Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmiə nərigien rəpignap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmiə minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipig minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərig kaha kapəmiə minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikuə mhakurao-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nisorien nəkwən."

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwətə ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk

əriə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rimməkweg, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen matuk.” † 57 Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nīmətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. 58 Mharaptərəkin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksark-whopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kīrik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

59 Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.” § 60 Mənimkur mokrən ehuə mīmə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarīen a, kini mīmə.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksīn khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksīn kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwānu minə tiksīn apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. 3 Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nīmə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovin yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Yesu. Rīpik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarīen Huvə apa Sameria

4 Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kīrikiānə kīrikiānə, mhavən apa ikin minə mamhāni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu. 5 Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwānu kīrik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. 6 Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətīen minə, khauə kīrikiānə misətərig huvə kin in. 7 Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nīkarīə rəpou, mine yamə mine nīhuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. 8 Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

† 7:56: Daniel min rimməm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmtätien ye norien kape yarmhə minə, ye nīmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig rīpsaah in ramor əriə kisakur kin nīmtätien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmtätien yamə mine Filip rīmnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rīmnəm mə Nanmin kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rīpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə min nīrkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “! Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kimiru min takravən ye nap ehə! ?Nakmə nakīrkun nīvəhyen nīmri nīhuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rīkim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnərək əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mimə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rimməgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mimə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mimə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu nivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mimə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nikam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarien ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mimə, “In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien
nipig kimnəkis nimrin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nimraghien
kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “? Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

* 8:27: “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mīmə, “Ɛm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nikam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīvəh mīn nəmīen, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhōpni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nīpiraovin, tukriraptərəkīn əriə, mīpik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nīpig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīne.”

⁷ Narmamə yamə mīne kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarien a, mərig khapəh nisəmīen yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter mīn, mərha, məm rīvəh nəmīen nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmīr nīpig kisisər, nīmīn rīvəh narhayen, mīpəh nəviginien, kini mīpəh nīnimien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokrən kin ye nəmrəhavyen kirik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimməm nəmərəhavyen kirik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimrin tukrihuvə mīn.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptərəkin narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukriini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel mīn. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəməyən tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimmher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə mīn nimrim, kini pəh Nanmīn Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin nīrigəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha mīn məm nar. Kini ye nīpig a kor mīn baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh mīn nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə mīn nīpig tiksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimmamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə mīn eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən

mhavai-pən in ye nitip ehuə kirik, mharuk-pən nərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimməm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginiən tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nipram, ik takhuvə min. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisasar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimivəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nipran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpirig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu

9:25: 2 Kor 11:32-33

9:26: Gal 1:17-19

9:27: 1 Kor 9:1

*

9:36:

Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

mīnə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kīn yermamə kīraru kīravən mwəm in. Mīweikeikei kīmin mīrəmə, “Ɖriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kīni Pita rarar mīkwasiɡ kīn əriu. Kīni rīvən mītərhav-pən tuk əriə, khakīr in mīshaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpīriɡ əɡkəp. Kīni nīpiahuaru mīnə khamhə-tan kīn əriə, iriə fam khauə, mīsərer rao rao kīn. Mīsasək, mīshajoun Pita kīn neipən yame Dokas rīmijir nīpiɡ rīmnamragh.

⁴⁰ Kīni Pita rher-ərhav kīn əriə, kīni mənīmkuur məhuak. Mīwag-pən məm pian ai ruamhə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekīmter.” Məkneikīn pian ai rarha-pən məm Pita, kīni mhəkīmter məkwətə. ⁴¹ Kīni Pita rasitu iran mīvi haktə in, ai rərer. Kīni Pita rokrən kīn narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu mīne nīpiahuaru yamə mīne khamhə-tan kīn əriə khauə, kīni rhajoun əriə kīn pian a mə ruəmragh mīn. ⁴² Kīni nəvsaoyen kīn norien a rarkurao fam ye Jopa. Kīni narmamə khapsaah khauə mīshatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kīni Pita rarə mīn apa Jopa ror tu, iriu yermamə kīrik nhagiṅ e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narīmnar kīn.

10

Kughen rīmnəɡkiar kīmi Konilias

¹ Yermamə kīrik, nhagiṅ e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kīrik kape mobael mīnə kamni kīmə “Mobael kape Itali.” ² In mīne kafan mīnə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kīni in mīvəhsi-pən mane ehua kīmi yavən hah mīnə. Kīni nīpiɡ m-fam, raməhuak kīmi Kughen. ³ Nīpiɡ kīrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nīpiɡ atuatuk kape nəhuakien, rīmnəm nəmrərhavyen kīrik, məm huvə mə agelo kīrik kape Kughen rīmauə tukun mīmə, “!Konilias!”

⁴ Kīni Konilias rigīn pik marha-əterik iran, mīni-pən tukun mīmə, “Ɖwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kīni agelo a rīni-pən tukun mīmə, “Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Mīnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. Kīni In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kīn narmamə tiksīn khavən apa yerkwānu a Jopa, mhakīr yermamə kīrik mhauə ikīn e. Yermamə a, nhagiṅ əɡkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kīrik nhagiṅ e Saemon yame in yermamə kape norien narīmnar kīn tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kīni agelo a rəɡkiar fam, mapta iran. Məkneikīn Konilias rokrən kīn kafan yasitu mīr kīraru mīne mobael kīrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mīn iran, mə irisir

tukrhua mīrhām. ⁸ In rhoprai-pən nāmṛərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nāmṛərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwmīr kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nāmṛərhavyen kirik. ¹¹ Məm mə napuə rīmnəkwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarīen kirik ramni mīmə, “Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nīmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarīen a rīmə, “Takpəh nīniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mīrhām Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nāmṛərhavyen yame in rīmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rīmnher-pən kin ərisir, kirhua. Mīrhayoh kin nimə kape Saemon, mīrhua, mīrhām. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mīrhokrən mīrhimə, “!Ei! ? Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin nīprai nāmṛərhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rīni-pən tukun mīmə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yīmnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kīmisir nakarharhakīn. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kirhīmə, “Yamehua kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ram-siai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwānu. Pəh in rərig

nægkiarien kafam.”²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwei nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprail nīprail nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksın ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin.²⁴ Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita.²⁵ Nīpig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənimkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin.²⁶ Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin.²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə nat-uakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniyen ye nəkwei nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə narmamə tiksın kisəmkimik ye nimirin uə kisahas.²⁹ Ror pən, nīpig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nīpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mimə, ‘? Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?’ ”

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mimə, “Nīpig kisisər ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwei nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərer ye nimirik.³¹ Mini-pə tuk yo mimə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə.³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.’³³ Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərer ye nimir Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nægkiarien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nīpig nəmə Isrel kasəvheikin nīpig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nīpig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nīpig minə a mhamə “nīpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nīpig minə a, tukhani mhamə, “nīpig kisisər.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mimə, “Taktəkun yakwirikun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam.

³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwano minə tiksın apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərakin-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmīn kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh mīn iriə mīn.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə mīn kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimisə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mīmə, “Nipig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. ! Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’ ⁹ Kini yimnərig mīn nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mīmə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a mkisisə; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuaturk əmə a, kwərə misir kisisə krhitərhavpə ye nəkwai nimə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisaria. ¹² Kini Nanmīn kape Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mīni-pən tukun mīmə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e

Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nægkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.'

¹⁵ "Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nægkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, 'Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.' ¹⁷ Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nipig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə."

¹⁸ Nipig iriə kisərig nægkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhamə, "Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə."

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mərig, kupən, nipig Sol mine in minə tiksın kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksın kisap mhavən apa Fonisia, tiksın apa Saepras, kini tiksın khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nægkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Mərig tiksın, iriə nəmə Saepras, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nægkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarar ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsipən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnəm Sol, rikir, iriu miravən apa Antiok mwarə

apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksın khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, mishər-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratu-atuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰ Kisor məknakin, misərəhu-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermi elda minə ye niməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimirəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərəkin nəməhuak minə tiksın mimə tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərəkin Jemes, piau Jon, misərəru-ta kapən kapə. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərəkin min Pita. Kiraptərəkin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nənien Bred yame yis rirkək iran.” ⁴ Kharaptərəkin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehuə tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Ǝrer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo

11:28: Wok 21:10 **11:30:** Wok 12:25 * **12:1:** King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.”⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in rīpəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrərhav əmə.¹⁰ Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nīpig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rīmə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimmher-pə kin agelo kafan mə tikrīrəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak.¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə.¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mimə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mimə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin.¹⁷ Kini Pita rīmīni-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mimə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mine kitawə minə tiksīn.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimmnor Pita.¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakīn Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rəriip mobael minə a ye nīmri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rīmhə

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimmhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipiḡ a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukriḡəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəḡəhu nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien riven min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nipiḡ yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməḡkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod riḡəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tiḡeiwə iran, rimhə.

²⁴ Ye nipiḡ a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəḡkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəḡkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapiḡ), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nipiḡ kirik, kisəḡəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misəḡəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəḡkiarien Kape Kughen apa Saepiras

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepiras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepiras, miravən

mīrəvhiak apa yerkwānu kirik kamni kīmā “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarīen kape Kughen ye nəkwai nimā kape nofuginien minā kape nəmā Isrel. Kini Jon Mak rīmnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mīrhivən mīrhatərhav-pən min yerkwānu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemā Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarīen kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarīen kape nəmā Gris, kamni kīmā “Elimas,” nīpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə tukrīpəh nīniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kīmā Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mīni-pən tukun mīmə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nīpig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrīrap ik, nīmrim tukrīpis. Takpəh nəmpipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nīmrim. Kini in rīmnəriwək mamərav-ərhav əmə marmarkut mīmə yermamə kirik tikrīvəh kwermīn mīkir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rīmnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarīen kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksīn kīmnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehuə kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kīmā Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwānu kirik kamni kīmā Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rīmnəpəh əriə ikin mīrerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kīmā Antiok, apa Pisidia. Ye nīpig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmā Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksīn. Tukmə kīmā

13:5: Wok 12:12; 15:39 * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarīen kape nəmā Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarīen kape nəmā Rom. Nīpig Sol rīmavən mor wok iriə nəmā Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarīen kape nəmā Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38

nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarien kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; məriɡ Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rivəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rivəh-si haktə namehua kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rivəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehua irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Məriɡ kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen

13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

13:22: Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16 **13:24:** Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmır ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

kape nāmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrivəh mīragh narmamə iran. ²⁷ Nīpīg Yesu rimatərhav-pə əmə, nāmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kīrik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisasar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nāmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nīpran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nāmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə,
“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nīpran to rapəh nəmətitiēn. Kini mamni mimə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’ (Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kīrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“ ‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nīpīg King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətit ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitiēn. †

38-39 “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarrien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimmor swatuk mə Kughen tukrērəhsi-ta narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyen mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarrien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə,
to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ” (Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarrien Huvə

⁴² Kini nipiğ Pol mine Banabas kīratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə mīn, mwəgkiar mīn kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriū kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig mīn nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriū kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarrien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nīraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəgkiarrien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarrien kimi əmawə mīmə,

“ ‘Yimmor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mīne Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin mīnə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nīpianehua yamə mīne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehua mīnə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [mwor nīmtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik rīpəh nəmhenien.] Kini kīravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə kape Yesu mīnə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mīne Banabas kimīravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor mīn apa Ikoniam. Apaikin, Pol mīne Banabas kimīwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak mīnə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mīne Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətgah tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nīmtətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə mīnə; tiksīn kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mīne nəmə Gris, mīne nəmehua mīnə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nīpig Pol mīne Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mīne Banabas kimīravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwānu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwānu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwānu mir a, iriu kīmarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kīrik apaikin nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətərig kin nəgkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mirkūn mə ruinita nəfrakisien mīmə Kughen to rirkūn nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rħekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə minhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nimə kape kughen e Sus, ramərer ye nīkar rukwānu pən. Kini pris kape kughen a rimavən mokwān-pən jīhi nai ye kau minə tiksīn məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwānu a kīmnor kin kapiēr. In mine kwħen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar miragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nīmtətien mə rikiriū rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwan irəriə mwokrən ehua mirəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kīmrū yermamə mir əmə e- rəmħen kin əmiə. Kīmrū yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nīmoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə. ¹⁶ Apa kupən, In rimnəta ye narmamə m-fam ye tanīmtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəriə. ¹⁷ Mərig nīpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkūn nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəvigīnien ramor kwənkwan ye nīpig minə atuatuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəvigīnien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kīrəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriu kīrapəh nəmħenien tuk nīrəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mahavən, kini nəmə Isrel tiksīn kīmnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mħatərħav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mħaraptərəkīn Pol, misəsik in kin kapiēr, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwānu a, misapəh raməmīr. Rikiriə

rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirən-ərhav Nəgkiarrien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tüksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiavən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuak, mawəəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihui miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarrien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihui, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarrien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa

14:19: Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.

14:27: Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2

Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsığ-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nımtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nıkam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmru. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəgkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nımtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprari-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə,

mipik ta əriə tiksin mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarrien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rimə,

¹⁶ “ ‘Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim.

Rinahas pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanimtanə-yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarrien kafak.’ ”

(Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rimə, “Nəgkiarrien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rivən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisəniən nəviginiən yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginiən minə a kisəmkimik ye nimir Kughen. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisəniən nitə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksin misher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

* **15:16:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rimə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nipran rimə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə. **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pišin pišin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksın kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pəniən nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin.

²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e mishə-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas.

²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

²⁷ Kimawə yakshə-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai.

²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en:

²⁹ Takhapəh nisəniən nəviginiən yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisəniən nitə. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə.

³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə.

³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim.

³³ Iriu kimīwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini mishə-pre kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimishə-pre kin əriu.

³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimīwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrarerig miravən mwəm kirau minə tiksın yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.”

³⁷ Mərig Banabas rorkeiki mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu.

³⁸ Mərig Pol rəm mə ripəh

natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimnəpəh əriu, mirerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rimini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehua kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai ripəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mirhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmərəhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhipəh nirkivəniyen mirhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mirhua ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† ripəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mimə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mimə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rimnəm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən

15:38: Wok 13:13; Kol 4:10 **16:1:** Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22

* **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rimə to rəsipən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.

apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimnokrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuətuk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmır kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramar-maru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisəriḡ mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwətə, misəḡkiar kimawə nıpiraovın yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətəriḡ kin əmawə. Nhagın e Lidia. In piraovın kape nəvraiye nıpən huvə minə[†] mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mımə in tukrini nəfrakisien ye nəḡkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mımə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misərə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misərə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nıpig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovın kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nımrın. Pian a, nanmın hah raməmır iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narımnar yame tukrıpuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksəriḡ nəḡkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasiḡ kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mımə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpıriḡ! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh mıragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimnor nar a nıpig rıpsaah. Ror Pol raməriḡ rahas pik. Rarar məḡkiar kimi nanmın has yame raməmır ye pian a, mımə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mımə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmın has a rəta ye pian a.

¹⁹ Məriḡ namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərəkin Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərəer ye nımrı mırh. ²⁰ Misəriḡ əriu kawərəer ye nımrı yemə

[†] 16:14: Neipən a nımrın rhaktə, kini rimrimrə apıḡ.

16:17: Mak 1:24

Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworlah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərəkin-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kinŠ. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mimə, “! Ah! ! Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mimə, “! Yemehua mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafan minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

16:20: Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 **§ 16:27:** Ye nipig a, tukmə yermamə kiwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.

16:27: Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rĭmini-pən tuk Pol mĭmə, “Yamehuə kape kaonsel rĭmə kĭmawə jakharĭsin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərĭnuyen.”

³⁷ Mərig Pol rĭni-pən tuk mobael mĭnə a mĭmə, “! Ah! ? Rhawor e? Kĭmru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kĭrapəh nĭwəm-pawk-eyen mə kĭmru yĭmwor nar has kĭrik, mərig kwəroh-ta əmru ye nĭmri mĭrh, mwarko-pən kĭn əmru ye kalabus. Kini taktakun ai irĭu kworkeikei mə tukwher-ərhav apĭs-apĭs əmə kĭn əmru. ! Nĭkam! Pəh irĭu kĭrauə, mĭrakĭr əmru kĭmawə mĭrii.”

³⁸ Kini mobael mĭnə a khavən mhani-pən nəgkiarĭen kape Pol mĭne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mĭne Saelas irĭu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini irĭu kĭravən rĭkĭrii reiwaiyu tuk Pol mĭne Saelas, mĭrakĭr-ərhav ərii ye kalabus. Kini mawəkeikei kĭmi ərii mə tukravən.

⁴⁰ Pol mĭne Saelas kĭratərhav ye kalabus, kwasig ikĭn, kĭravən imei piraovĭn kĭrik, nhagĭn e Lidia, mawəm nəməhuak mĭnə tiksin aikĭn a. Kini irĭu mawor kwirĭg kĭmi əriə. Kwasig ikĭn, kĭmiravən.

17

Pol mĭne Saelas kĭmiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mĭne Saelas kĭmĭweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfĭpolis mĭne Apolonia, mĭravən mwerĭaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikĭn aikĭn a, nĭməhuak kĭrik aikĭn kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kĭn yame ramor rerĭn, mauru-pən ye nĭmə kape nofugĭnĭen kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a merĭaji Sabat kĭsisə. Kamhani nəgkiarĭen rĭpsaah ye nĭkarĭn kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rĭmnhoprai-pən kĭmi əriə mĭmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatur kĭmə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nĭpran merĭaji mĭmhə, kini Kughen tukror In ramragh mĭn.” Kini mĭmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmĭə, In e Kristo.”

⁴ Kini nəmə Isrel mĭnə tiksin, mĭne nəmə Gris khapsaah yamə mĭne kamhasiai Kughen, mĭne nĭpĭanehuə mĭnə khapsaah mĭn, kĭsərig nəgkiarĭen kape Pol, kamhani nəfrakĭsĭen iran, mamhakwasig kĭn Pol mĭne Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəməkĭn ərii; kini mhavən apa ye maket, mhapĭk nəmə has tiksin mĭsor kwhen kapəriə kĭrikĭanə, mĭsor nahasĭen rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kĭrik nhagĭn e Jeson. Mĭseikus kwəruə ye nĭmə kafan, mĭsauru-pən ye nĭmə mĭsarha-kĭn Pol mĭne Saelas. Mhamə tuksərii ərii ye nĭmri mĭrh. ⁶ Mərig khapəh nĭsəmĭen, kharaptərəkĭn Jeson mĭne nəməhuak mĭnə tiksin mĭn, mhaukəkĭn əriə mhauə kĭsərer ye nĭmri nəmehuə mĭnə

kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirauə min eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yer-maru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarieren a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarieren kapəriu. Kini nipig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarieren kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nipig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarieren kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarieren kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarieren ripsaah. Kini nipig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni

kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khaue misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarrien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig nar-mamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimmor In rimragh min.”

19 Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Are-opagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarrien vi yame ik nakamni-ərhav. 20 Nəgkiarrien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.” 21 Kamhani məkna meinai nipig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

22 Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. 23 Nipig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarrien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. 24 Kughen e In e rimmor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. 25 To In ripəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimmor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. 26 Apa kupən əgkəp, In rimmor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimiini nipig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. 27 Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə. 28 Rəmhen kin nəgkiarrien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nimraghien, mine

* **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik ripəh nərigien nagienien uə nəmhyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23

nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nipe kirik mamni mimə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhəvhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam!³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mimə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.’³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, “Kımawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.”³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən.³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukri-vi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpīg a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nīmətətien mimə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mimə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwānu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpīg a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkīn Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kirik ror məkneikīn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimia nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.” ¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikīn mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikīn, nəmə aikin tiksīn kisasar mharaptərəkīn yemehua kape nimə kape nofuginien

18:5: Wok 17:14-15 **18:6:** Wok 13:46,51; Wok 20:26 **18:10:** Jos 1:9; Aes

41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

kape nēmā Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nīmri narmamā. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rīmīrerīg mīn muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rīmnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nēməhuak mīnə. Kwasig ikin, rīmīpəh əriə məsok pīrə, mīvən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənen meinai in apa kupən rīmnatuakəm tuk nəkisien nīkwənen meriaji nīpig kape nəspirien, kini nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kīrik aikin a mīvirīə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mīne Prisila kīrakwasig mīn kīn in. ¹⁹ Krhīvən mīrheriaji rukwanu a Efesas, mīrhīvhiak. Kini Pol rəta irəriu mīvən ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nēmā Isrel, məm əriə, kisəgkiar pīk. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə mīn ror tu iriə mīn. Mərig rīmnəpəh. ²¹ Mərig nīpig rīnamvən, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə Kughen rīmə jakrerīg-pə mīn, yo jakrerīg-pə mīn məm əmīə.” Mīvən mīn ye rao kīrik, mītərhav Efesas.

²² Kini Pol rīmavən mīvhiak mīvən Sisaria. Məriwək mīvhiak mīvən məm nēməhuak mīnə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rīrerīg mīn muə Antiok. ²³ Marə mīn Antiok ror tu. Kini mītərhav mīn məriwək mīvən mītərhav-pən Galesia mīne Frijia. Mamərip tīm tīm narmamə kape Yesu mīnə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mīne Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kīrik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rīmnarha apa Aleksandria. Nīrkunien kafan rehuə; kini mīrkun mīn Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kīnhajoun ta in kīn Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nīkarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rīmīrkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rīmnor kupən). ²⁶ Kini in ramətghah kīn nəvhagien kīmi narmamə ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nēmā Isrel. Kini Prisila mīne Akwila kīrauə mawətərig kīn in. Kini ai, mīrakīr in mīrhīvən iməriə ikin. Kini Prisila mīne Akwila kwhoprai-pən huvə mīn Swatuk kape Kughen kīmin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rīmə tukrivən apa Akaea. Kini nēməhuak mīnə kīmisasitu iran, mharai nəkwəkwə kīrik rīvən kīmi narmamə kape Yesu mīnə apa Akaea, mīsaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rīmauə Akaea, mamasitu pīk ye narmamə yamə mīne Kughen rīvəhsi-pən ta nīhuvəyən kīmi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mīmə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. Kasəgkiar ye nīmri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nēmā Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməmır hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu.

² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “? Rhawor? ? Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “? Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermın ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın.

⁹ Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapiک mhavən apa iməriə ikin, kini

narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimia nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milion vatu. *) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeiki mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye

19:12: Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11 * **19:19:** Gris rīpəh nīniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in rəmhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.

ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpilig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpilig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkkin yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kisinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpilig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Artemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun

nhavəniēn ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeiki mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimmhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiariēn a, mətəpig kin nəgkiariēn, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rivən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misəərəhu min nəmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khaue kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mitərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mitərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsipən nəgkiariēn rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mirerig-pə min Siria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmīr misor nəviginiēn ehue a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nīpig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwariēn kirik rimamhə mimragh min

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginiēn Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpīrig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwariēn kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmīr misī-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmīr-pən

* 20:9: Nhag e “Yutikas” nīpran rimə “laki.”

iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimiə tukripəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!”¹¹⁻¹² Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikiria ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig min mishaktə mhavən min apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriə.

Pol ramaowiə kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmır iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai ripəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarrien apa Efesas mokrən kin elda minə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə minə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nipig kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye nipig yimauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasək tuk əmia. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nipəhyen nasituyen irəmia. Maməwhag ye nimri narmamə, mine ye nəkwai nimə minə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

† 20:10: Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. 20:17: Wok 18:21 20:18: Wok 18:19—19:10 20:23: Wok 9:16; 21:11 20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7

25 “Səm-ru, yakwĭrkun ta mə kimiə m-fam yamə mine yak-maurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nĭpig kirik. 26 Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən†. 27 Meinai yo yakpəh nəpəhyen nĭni-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

28 “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnərahū-pən əriə ye kwermimiə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. 29 Yakwĭrkun ta mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. 30 Kini kimiə tiksĭn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. 31 !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisisə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

32 “Kini taktəkun ai, yakamərahū-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. 33 Rikik rĭpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. 34 Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakamənnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. 35 Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

36 Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. 37 Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. 38 Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpĭr mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nĭpig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

1 Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə

† 20:26: Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rĭvəhsi-pən narpĭnien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk.” 20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 20:31: 1 Tes 2:11 20:34: 1 Kor 9:11-12 20:34: Wok 18:3; 1 Tes 2:9

Patara. ² Aikin misəm rao kirik rīmə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmır kimawə miriə nipig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nipig tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, mərkis atuk kwermın mine nihun kin, mimə, “Nanmin kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərkın in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rīmə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras

21:4: Wok 20:23 * 21:8: Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7.

21:10: Wok 11:28 † 21:11: Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikinien, kini ai, mhoprai-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. 21:13: Wok 20:24

kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rivən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmīr min aikin. ¹⁹ Pol rərer mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk nīraptəəkīn-tim-tim-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptəəkīnien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuuə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmirə ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen. † ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nīmri nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nikarīn kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin.” §

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nīpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukrivaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

21:19: Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 † **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rimnor ye Wok 18:18. **21:24:**

Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kimnharai raməmīr ye Wok 15:23-29. **21:26:** 1 Kor 9:20

Nəmә Isrel kharaptәрәkin Pol ye nәkwai Nimә Ehuә kape Kughen

²⁷ Ipakә nipig seven a kape nәspirien ror infamien, nәмә Isrel tiksın yamә mine kimnhatәrhav Tarki mhauә ye Nimә Ehuә kape Kughen misәм Pol. Misor narmamә kisarar mhani-hah Pol, khavән mharaptәрәkin in ²⁸ misokrән apomh mhamә, “! Ah! ! Nәмә Isrel! Sasitu. Kwән e in e yame in ramarkurao ikin minә mamhajoun narmamә mamor әriә kamhani hah әtawә. Mamor narmamә khapәh nhasiayen loa kape Moses mine Nimә Ehuә kape Kughen. Kini taktәkun ai rikir nәмә Gris tiksın mhauә ye nәkwai nimә e kapәtawә kasor kwәнmhan rhakә e ramәmkimik.”* ²⁹ (Kamhani mәknakin meinai kupән kimisәм yemә Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwәk iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamә-ta mә Pol rimikir in muә ye nәkwai Nimә Ehuә kape Kughen).

³⁰ Nәgkiarrien a ror nәмә Jerusalem kisarar misaiyu mhauә mharaptәрәkin Pol, mhaukәkin mhatәrhav ye Nimә Ehuә kape Kughen. Taktәkun әmә pris minә kisәtapig ye nәkwai nimә a. ³¹ Mhamә tukshopni Pol. Kini әmә aikin, yamehuә kape mobael minә kape nәмә Rom rәrig nәvsaoyen mә kasor norien hah ehuә kirik apa Jerusalem. ³² Taktәkun әmә yamehuә kape mobael minә a rikir mobael minә mine namehuә minә kapәriә, misaiyu mhavән tuk narmamә minә a. Narmamә minә a kisәм yamehuә kape mobael mine kafan narmamә minә; kini kisәpәh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuә kape mobael minә a ruә ipakә tuk Pol minipән tuk mobael minә mә tukharaptәрәkin in. Mharkwәji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pән әriә mimә, “?Naha e yermamә? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamә a kisokrән apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrән pik, yamehuә kape mobael ripәh nәmien nәfrakisien. Minipән tuk mobael minә mә tukharәh Pol mhavән ye nәkwai nimә kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misәriwәk, ipakә әmә kiseriaji kwәruә. Narmamә kamhasig-sig pik әriә minә, ror pән mobael minә kimnharәh-si haktә Pol mharәh mhavән. ³⁶ Narmamә minә kimnhakwasig kin әriә masokrән apomh mhamә, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-әrhav nәmien kafan

³⁷ Ipakә әmә mobael minә kharәh Pol misauru-pән imә, in raiyoh-pән yamehuә kape mobael minә mimә, “?To yakәgkiar kәskәh kimik uә?”

* **21:28:** Kamni-әhu mә narmamә pәh nien mә kwәнәrәus kape nәмә Isrel tukhapәh nisauru-pәnien ye nimә ehuә kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4

† **21:36:** Narmamә kimisokrән ye Pol mәknakin rәmhen kin in e kimnokrән ye Yesu ye Luk 23:18.

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimmərer mamni-hah gavman. Kwasiġ ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Məriġ Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwānu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətəriġ kin yo. Pəh jakni kafak nəriġien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisəriġ in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwānu a Tasas ye provins a Silisia. Məriġ yimnehuə ye yerkwānu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimmhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnasanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptəakin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptəakin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkweiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini məriġ nəgkiarien kirik rimini-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, məriġ khapəh nisəriġien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

11 “Nikhakien a rimnāsia-pen pik nimirik, mor nimirik ripis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

12 “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməripən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. 13 In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimirim tukrhuvə min!’ Ye nipig əmə min ai, nimirik rimahuvə min. Kini yakəm in.

14 “Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarrien kafan. 15 Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimməm mamərig. 16 Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

17 “Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. 18 Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarrien kafam yame nakamni irak.’

19 “Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptəəkkin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə. 20 Kini nipig kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iarhav İk, mərig yo min yimnamərer kimawə miriə, kini rikik rimnagien tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

21 “Mərig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

22 Kini narmamə aikin kisətərig huvə kin nəgkiarrien kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarrien infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarrien a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a ripəh nəmhenien mə tukramragh.”

23 Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokrur. 24 Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. 25 Kasarkis-ətəəkkin hanə

* 22:11: Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5. 22:18: Wok 9:29-30

22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Ripəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kipəh hanə nəmien mə in rinnor nar has kirik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarrien a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, “!Eh! ? Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ? Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, “? Rhawor? Yo yimnərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarrien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nimri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaes rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Mərig Pol rimi-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik; * Kughen tukrəsik ik. ? Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə Pol rimi-pən tuk hae pris a Ananaes mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kimnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig nīprai nəgkiarrien a rimə, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27

⁵ Kini Pol rīmā, “Yo mīnā tiksīn. Yakirkun mā Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pəniēn kimi yermaru kapəmiā;’ (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mā kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriā mīrkun mā iriā tiksīn Sadusi mīnā, kini tiksīn Farisi mīnā, rokrən ehua kīn əriā mīmā, “Yo mīnā tiksīn. Yo Farisi kīrik. Kini rīmīk mīne rīpīk mīnā, iriā Farisi mīnā mīn. Mərig kamərip yo e ye nīmri mīrh meinai yakamni nəfrakisien mā Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə, tukhamragh mīn.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi mīnā mīne Sadusi mīnā kasotgoh kimi əriā mīnā. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kīraru. ⁸ Meinai Sadusi mīnā khamə narmamə yamə mīne kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīniēn. Iriā mhamə agelo rirkək mīne nanmīn rirkək. Mərig Farisi mīnā kamhani mā nar mīsīr a, irisīr nəfrakisien.

⁹ Nəgkiariēn kapəriā ramhaktə. Kīsokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mīne iriā Farisi mīnā, kīmīshekimter mhani skai mhamə, “Kīmawə yakhapəh nisəmīēn mā kwən e rīmnor nar kīrik yame rapəh nəmheniēn. ?Tukmə ror nanmīn uə agelo kīrik rīmauə məgkiar kīm in uə?” ¹⁰ Kini kīsotgoh pīk, kini mhauh əriā mīnā. Yermaru a kape mobael rəm rīkīn rīmnəsīk mā narmamə tuksəpīk Pol, kini rīni-pən tuk mobael mīnā kafan mā tukhavən mharəh Pol mharerīg mhauə mīn imei mobael mīnā.

¹¹ Yenpīg, Yesu Yermaru rītərhav-pə tuk Pol mīni-pən tukun mīmā, “Pol. Takpəh nīgīniēn. Nakwəni-ərhav ta Yo eikīn e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mīvən apa Rom mor mīn məknēnkīn.”

Nəmā Isrel kamharai mhun mā tukshopni Pol

¹² Kəni rīkwamer kīn, nəmā Isrel tiksīn kīsəkwətə kīrik mamharai mhun mā tukshopni Pol. Kini mhani kwis mā tuksəpəh nəvīgīniēn mīne nīnīmīēn, mīsəriaji nīpīg yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mīne kamharai mhun nəgkiariēn a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris mīnā mīne nəmehua mīne kape nəmā Isrel mhani-pən tuk əriā mhamə, “Yakwənhani kwis ta mā jaksəpəh nəvīgīniēn mīsəriaji nīpīg yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kīmīā mīne narmamə kape kaonsel mīnā taksher-pən nəgkiariēn kimi yermaru kape mobael mīnā mīsaiyoh pən in mā tukrīkīr Pol muə pəh rərer mīn ye nīmri mīā. Meikuə ye yermaru a mā naksorkeikei mā taksəm əpu mīn Pol. Pəh kīmawə jakasəmīr ye swatuk maseito kīn in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rīmnərig nəvsaoyen kīn, rarar mīvən imei mobael mīnā mīni-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokræn kin yamehuæ kape mobael kirik mini-pæn tukun mamækeikei kimin mimæ, “Takikir pikwarien e mivæn kimi yermaru kape mobael minæ. In ravæh nægkiarien kirik mæ tukrini-ærhav-pæn tukun.”

¹⁸ Mækneikin yamehuæ a rikir pikwarien a mivæn kimi yermaru kape mobael minæ. Kini mimæ, “Kwæn e Pol, yame ramæmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mæ jakikir pikwarien e muæ mæm ik. Meinai in ravæh nægkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturæm-pæn kimi pikwarien a miravæn iriu pisin æmæ. Kini raiyoh-pæn mimæ, “? Nakmæ takni-pæ naha tuk yo?”

²⁰ In rimæ, “Næmæ Isrel kwænnharai mhun ta nægkiarien kirik mæ tukianækwamir, kisaiyoh-pre ik mæ ik takikir Pol mivæn ye kaonsel kapæriæ. Mæ tukseikuæ iram mæ iriæ kisorkeikei mæ tuksæm æpu min Pol. ²¹ Mærig yakamaiyoh ik mæ takpæh norien nækwairiæ, meinai iriæ tiksîn, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mæ tukshopni in. Kwænhani kwis ta mæ tuksæpæh næviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasærer matuk maseito kin æmæ ik mæ takor nækwairiæ.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarien a mini-pæn tukun mimæ, “Takpæh nini-ærhavyen tuk narmamæ mæ ik nimini-pæ nægkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pæn kin in ramvæn.

Yermaru kape mobael rher-pæn kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuæ kape mobael minæ a rokræn kin yamehuæ kafan kiraru mini-pæn tuk æriu mimæ, “Kimiru takravæn mwæfugin nukwao kirik kape mobael minæ. Mobael yamæ mine kaseriwæk æmæ, iriæ fam 200; mine mobael kape kwenhao minæ iriæ fam 200, mine mobael yamæ mine kasækwætæ ye hos, iriæ fam seventi. Taksor apnæpenæ tuk nivænien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnæpenæ ye hos tiksîn kape Pol mæ in tukramvæn huvæ muæ tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nækwækwæ kirik mivæhsi-pæn kimi yamehuæ mir a miravæn kimi gavman a. Nækwækwæ a ramni mimæ,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuvæ” tuk ik. Ik yamehuæ æfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimik.

²⁷ Kwæn e Pol, næmæ Isrel kwænnharaptæraekin ta, ipakæ æmæ kishopni in. Mærig yo yimnærig nævsaoyen kin mæ in yemæ Rom atuatur, kini yimnhavæn kimawæ kafak mobael minæ mharæhsi-ta in tuk æriæ mhavæh miragh in. ²⁸ Yakmimæ jakæm-ru mæ rhawor e kamhahi hah in. Kini yo yimikir

mivən ye kaonsel kapəriā. ²⁹ Məm mə in rīmipəh norien nar hah kirik yame to rīmḥə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriā. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-pre kin kimik. Kini mīni-pən tuk tikmīr mīnə kafan mə tukhauə mhani kapəriā nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikin, mobael mīnə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael mīnə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pişin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael mīnə tiksın kharerig mamhavən iməriā ikin. ³³ Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mīmə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rīmatərhav a Silisia, ³⁵ rīni-pən mīmə, “Pəh khawhin tikmīr mīnə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mīni-pən tuk kafan mobael mīnə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nīmə kape gavman kamni kimə, “Nīmə ehua kape King Herod.” Mharaptərəkīn in apaikin.

24

Pol rīmnrer ye nīmri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə mīnə tiksın kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə, misərəer ye nīmri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kin Pol rīvən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mīmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərīnuyen ror tu. Ik nakamərəhu atuatur nīmraghien eikin e. ³ Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has rīpsaah. Ramarkurao ye tanə mīnə, mamor nəmə Isrel mīnə kasotgoh kimi əriə mīnə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nīmə Ehua kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikin, kimawə

yakharaptərəkīn. ⁷ Mərīg yamehuə kape mobael minə e Lusias, rīmivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kīn nəgkiarien kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kīni tukmə nakaiyoh-pən Pol kīn norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpiṅ nəgkiarien a, mamhani mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kīni ai, gavman a rəwhan kapən kapə kīn Pol mə tukrəgkiar. Kīni Pol rīmə, “Yemehuə. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rīmar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksīn ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³ Kīni khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərīg yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kīn Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərīg yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəmawə. Kīni yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kīni yakamərəhupən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kīn yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nipig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel tiksīn yame kimnhatərhav Tarki masəmīr ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kīni tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipig yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik

24:6: Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rīmīrai v. 7 uə yarmə rīmīrai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. **24:15:** Jon 5:28-29

24:18: Wok 21:17-28

riřkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiria mokrapomh mimə, ‘Kaməriř yo ye nimri mırh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh min.’”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyən mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, məriř takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwakwə kin.”

²⁴ Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əria mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyən ye Yesu Kristo, in ramətəriř kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyən yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nəriřien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rəriř, miřin pik, kini mimə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Riřin pawk kin nəgkiarien kape Pol, məriř rikin raməsik mə Pol tukriřvəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukriřisın in, ror pən, rokrən kin Pol nipig riřsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Məriř nipig Filiks rəta ye gavman, in riřəh Pol raməmir ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiria řagien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisisar ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² İkin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəria mher-pə kin Pol apa Jerusalem. İria kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmir ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Məriř Festas rimə, “Pol raməmir ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmia namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a řimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iria tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin miřəh napitayən nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, riřvən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əria mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem

kasəmīr mīn, mīsərer rao rao kīn Pol. Mamhani-hah pīk in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kīmnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kīni Pol rīni kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapīrien loa kīrik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kīni mīpəh noriahyen Nīmə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kīni raiyoh-pən Pol mīmə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kīn əriə kīsəvsao kīn norien kafam apaikīn, kīni yakəkīr əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rīmə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkīr yo. Ik nakwīrkunta mə yo yakpəh nor-has-pənien kīmi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yīmnkakapīr loa kīrik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kīn, rapəh natuatukien mə yermamə kīrik tukrīvəhsi-pən yo ye kwermīriə. Pəh yo yakərer ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kīni Festas rarar məgkiar kəskəh kīmi namehuə tīksīn kape kot. Kwasīg ikīn, rīni-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərəer ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakīrkun nīvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nīpīg tīksīn ruə mīvən, King Agripa mīne kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Mīsarə nīpīg tīksīn, kīni Festas raməvsao kīmi king kīn nəgkiarien yame kīmnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kīrik e ramarə eikīn e, yame yamehuə a Filīks rīmnəpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kīni nīpīg yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mīne namehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-hah-pə in kīmi yo. Mīsaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīnien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kīmawə jakseighan-pən apnapīg əmə kīn yermamə ye kwermī tīkmīr kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mīni atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasīg ikīn, iriə khauə mhatərhav-pə eikīn e, yakpəh nīwhīnien, mətərig kīn nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rīkwamīr əmə kīn, yīmnəhītə ye kot, mīni mīmə tukhakīr Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikīn, tīkmīr kafan mīnə kīshekīnter, kīni rīkīk raməsīk mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kīrik. Mərig, nīkam. Khapəh nhanīyen. ¹⁹ Iriə kīmisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mīne yermamə kīrik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rīmə yermamə ai in rīmamragh mīn. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkīr narīmnar mīnə a. Ror pən, yīmnaiyoh-pən Pol mīmə, ‘?

Tukmā rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə? ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rīvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrakir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Yo mīn yakorkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rīmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rīmnərər ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mīne Benis kīrauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mīne kasarmaru ye mobael mīnə, mīne namehuə mīnə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua mīnə kape nisaiyen Agripa mīne Benis. Kini Festas rīmə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mīne kimīə fam yamə mīne naksəkwətə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mīne nəmə Isrel apa Jerusalem mīn kamhah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Mərig yakpəh nəmīen nar kīrik yame in rīmnor mə in tukraməkeikei mīmħə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrīvən apa Rom mərər ye nīmri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarien iran rīrkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nīmrim, mīne ye nīmri narmamə mīnə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kīrik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kīraptəəkīn yermamə kīrik, mərig kīpəh nīni-atuatukien nəgkiarien iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakīrkun nīniyen nīkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiarien mīmə, ² “King Agripa. Rīkik ragien pik mə yakamərər ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhāni irak, ³ meinai ik nakīrkun huvə narəyen kapəmawə nəmə Isrel mīne narīmnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, rīrikakun ye nīpig yimnarkəskəh hanə, mamarə kīmawə narīmnə imak ikin, muə meriaji-pə nīpig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta

yo tu, kini tukmā rikiriā ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamā yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nımri mirh meinai yo yakaməruhu nərigien kafak ye nəgkiarieren yame Kughen rımnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarieren a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakaməruhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rımamhə rımragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yımnam mə ratuatuk tuk norien narımnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yımnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nıpig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹ Nıpig rehuə yımnamarkurao ye nıməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yımnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rımauə mırkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rımə, “Mərig nıpig kirik, yımavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhsipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nıpig a, yerkwēiha, yımnaməriwək ye swatuk, məm nıkhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nıkhakien a raməsia pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarieren kirik ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel ramni mımə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rırerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mımə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rımə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nımnam ai taktəkun kimi narmamə, mine narımnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine

ye kwermi nāmā tanā pisin pisin minā. Jakher-pān kin ik takvān mīni-ārhav-pān Yo tuk ərīā. ¹⁸ Takamākeikei mēhitā ye nirkunien kapərīā, pāh kisasar ye nārīgien kapərīā, misāta ye nāpignapien, mhauā ye nikhakien. Kini misāta ye kwermi Setan, mhauā tuk Kughen, pāh tukhani nāfrakisien irak, pāh Kughen tukrīvāh-si ta narpinien kape tāvhaḡā hah kapərīā, kasar ərīā narmamā yamā mine Kughen rimirpen-ta ərīā.”

¹⁹ Kini Pol rirpin mīmā, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamā mine Kughen ramor kimi yo ye nāmērāvhyen a.

²⁰ Yimavān mākupān tuk nāmā Damaskes, kwasig ikīn yimavān tuk nāmā Jerusalem, mine nāmā Judia, mine nāmā tanā pisin pisin minā, mamāvhaḡā kimi ərīā mā tukasākeikei misasar ye nārīgien kapərīā tuk tāvhaḡā hah, mhauā tuk Kughen. Mā narmamā tuksām norien kapərīā, kharkun mā kwāsasar āfrakis ye nārīgien kapərīā tuk tāvhaḡā hah.

²¹ Ror pān, nīpig yimnamāmīr ye Nīmā Ehuā kape Kughen, nāmā Isrel kisasar mhauā mharaptərākin yo, misarkut mā tukshopni yo.

²² Mārīg Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pā ai taktākun, ror pān, yakamni-ārhav Yesu ye nīmri narmamā kimi namehuā minā mine narmamā apnāpig minā. Nāḡkiariēn yame yakamni in əmā mīn e profet minā mine Moses kimmhāni-ārhav apa kupān mhamā tukruā. Kimmhāni mhamā, ²³ ‘Kristo a tukramākeikei mamārīg rahas ye nīpran, mīvān, mīmha. Kini meinai in tukrākupān mamragh mīn ye nīmhaēn, in tukrhajoun nikhakien kimi nāmā Isrel mine nāmā tanā pisin pisin minā mīn.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol ramāḡkiar hanā, kīni Festas rīraptərākin nāḡkiariēn kafan, marar mokrān apomh mīmā, “!Pol! !Ik nakamēnoēno en! Nīmnor pik skul en mor kapām kapā ramēno-eno.”

²⁵ Mārīg Pol rīni-pān tukun mīmā, “Yamehuā kafak. Yakpāh nēno-ēnoyēn. Nāḡkiariēn yame mine yakamni kisatuatuk əmā, kīni misāfrakis. ²⁶ Yakamātḡah tuk nāḡkiariēn kimi King Agripa, meinai yakīrkun mā in ruārkun-ta narimnar minā a. In rīmīvāh fam nāḡkiariēn minā a. Pāh nīēn mā nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nāfrakisien ye nāḡkiariēn kape profet minā uā? Yakīrkun mā ik nakamni nāfrakisien irərīā.”

²⁸ Mārīg King Agripa rarar mīni-pān tuk Pol mīmā, “!Ei! ? Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwā e mā takvi yo yakuā Kristin uā?”

²⁹ Mārīg Pol rīni-pān tukun mīmā, “Nar apnāpig mā nīpig kwakwā uā nīpig apomh, mārīg yo yakamāhuak kimi Kughen mā pāh nīēn mā ik pisin əmā, mārīg kīmīā m-fam yamā mine nakasātərīg kīn nāḡkiariēn kafak ai taktākun, taksor rāmhen

kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarar, ³¹ mhatərhav mhani tuk əriə minə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kirik mə to rīmhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpipəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpiharisin in ai taktəkun.”

27

Pol ritərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol mine narmamə tiksīn min yamə mine kwərapտəրəkin-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwānu minə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rīmikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksīn apaikin, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kini ai yimisarar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nīmətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rīmnəm rao kirik yame rīmatərhav apa yerkwānu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mərig nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwānu a Nidas. Aikin a, nīmətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nīkarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

* **27:1:** Rom in yerkwānu ehūə kirik apa tanə a Itali. **27:2:** Wok 19:29

† **27:6:** Nəgkiarīen kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwānu kirik ye provins Itali.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.† Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mīmə, ¹⁰ “Yo minə tiksīn. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nīmətag ehuə ravən, rao tukrəməteih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnmim.” ¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə rīpəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakien aikin ye nīpig kape nīmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nīvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kīrik aikin rəmərīnu ikīn, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kīraru ye tahik rīmīvhiak ikīn: Kīrik rīvaag-pən ye nīkarin pīhiu ikīn; kīrik rīvaag-pən ye nīkarin prah ikīn.

Nīmətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nīmətag kīrik risi-pīhiu mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nīmətag ehuə kīrik ravən. Nīmətag a kamni kimə, “Notis.” Nīmətag a risi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikīn nīmətag. Yaksəpəh, misəta ye nīmətag rīrəh əmawə mīvən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pīhiu. Aikīn a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkīnien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərig narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnmien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpikīn nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nīmətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rīkwamer kin, nīmətag rīmoh pik əmawə, yimīsarakikīn-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rīkwamer mīn kin, kimīsarakikīn narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nīmətag a rīmnamavən nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mīrh. Mīne yenaiyu minə, yimnhapəh nisəmien kəmhou minə. Kini kimawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəvigīnien nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnərəer ye nīmrimawə mīmə, “Yo minə

† 27:9: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəvigīnien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kīpir.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape nīviyen nītə, pəh Kughen tukrīvəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kīraptərəkīn nəvigīnien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikīn ye nəvigīnien a, nīpig kape nīmətag.

tiksin. To nakpisərig nəgkiarien kafak misəkupən, kini mipihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisarəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nimhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’ ”

²⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksin, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mīmə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisərə ye nahasien a miseriaji nīpig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.” § Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame rīpam ye nəəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan aihuaa əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksin apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehua kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmirien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukripəh nivəh-miraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misərəru nəəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nimraghien kapəmiə. !Səvigin! To kimiə kirik rīpəh nimhəyen.” ³⁵ Pol rimnəgkiar ta, kini mirəh nīpar bred ye nimriə, mini vi

vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərīgiēn kapəriā rhuvə mīn, khavən misəvigīn. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigīn rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao mīnə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nipakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misərəru nərəus ye angka mīnə a kisəmnim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimnərakis ətərəkīn niveiyə ehuə kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrīrəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nənnimien ikin, kini kupən ye rao rimirəhpikin nipakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael mīnə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiā misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael mīnə rorkeikei mə tukrīvəh miragh Pol, kini mini-əhu nərīgiēn kape mobael mīnə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviəviə miseiāi mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksīn aikin mīmə tukharəh nipar-par nai yamə mine tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiāi kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misiə mamərakəpən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misiə mīnə a. Nap rərag, snek ai rītərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməkər-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen mīnə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mipəh noriahyen

* **27:38:** Nəgkiariēn kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.
28:2: 2 Kor 11:27

Pol. ⁶ Kini nēmā aikin khamā ta mā kwermi Pol tikrāsis, uā Pol tukreiwaiyu mēwhan mīmhā. Khawhin ror tu, mērig kisēm mā nar kirik rīpāh norien Pol, kini kisasar ye nērigien kapāria mhamā, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisēmīr ipakā tuk imei yamehuā kape tanā a, nhagin e Publias. Kini yamehuā a ror rhuvā-pā kimi amawā. Mikir amawā mivān ye nēkwai nimā kafan. In mēm vi vi amawā nīpig kisīsār. ⁸ Mērig ye nīpig a, rīm yamehuā a ramhā, mamapir amā ye kafan nīkaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitā. Kini Pol rauru-pān ye kwānmhan kape kwān ai, mērāhu-pān kwermīn iran mēhuak-pān iran, mor huvā in. ⁹ Kwasig ikin, narmamā tiksin kamhamhā ye tanā a khauā tukun, kini Pol rāhuak-pān irāriā, kisāsānin. ¹⁰ Kini iriā khavāhsi-pā narimnar rīpsaah kimi amawā. Nīpig yimisōr apnāpenā tuk nitārhavyen aikin, iriā kimnhavāhsi-pā narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nēriwākien kapāmawā.

Pol ritārhav Molta mivān Rom

¹¹ Kimawā yimisārā makuā kisīsār ye tanā a. Kini rao kirik ramēmīr aikin. Kupan, rīmatārhav apa Aleksandria, muā, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nīmētag. Rao a, kamni kimā “Kwajikovā kīraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavān iran mhavirā. ¹² Yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Saerakus. Mīsārā apaikin nīpig kisīsār. ¹³ Mhatārhav, misaiyu, mhavān, mhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Rejam. Kāni rīkwamer kin, nīmētag kirik rīsī-pīhiu, mīrāh rao yakhavhirā. Kāni rīkwamer kin, yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksām nēmāhuak tiksin. Kini iriā kisaiyoh-pā amawā mā jaksārā kimawā miriā kape nēhuakien kīrīkianā. Kwasig ikin, yaksāriwak, mhavān Rom. ¹⁵ Kini nēmāhuak mīnā apa Rom kisārig nāvsaoyen kin amawā, kini khatārhav mhauā mā tuksām amawā. Khauā misēriaji yerkwānu mir a Apias Maket, mīne Tri Hotel. Pol rām āriā aikin, mīni vi vi Kughen tukun. Kini rīkin ramārinu mīn. ¹⁶ Yakhavān, mhatārhav-pān Rom, gavman reighan kin Pol mā tukramarā pīsīn amā ye nīmā kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol ramāvthag kimi narmamā apa Rom

¹⁷ Nīpig kisīsār ruā mivān, Pol rokrān kin namehuā kape nēmā Isrel, mā tukhauā misākwātā. Khauā misofugin, in rīni-pān tuk āriā mīmā, “Yo mīnā tiksin. Yakpāh noriahyen ātawā kirik, mīpāh noriahyen narāyen kapātawā yame kaha mīnā kapātawā kīmīsārāhu kupān. Mērig kīraptārākin yo apa

28:5: Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovā mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriū e Kastor mīne Poliks.

Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakaməəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yak-sorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisəəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ ”

(Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mimə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar

fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nəriġien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, miṗəh niṗəhyen.

† **28:29:** Keinein mə Luk rimirai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Rom Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

? Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəhsi-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəhmiraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimmokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Daved. Kini Kughen rimmhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsipə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən. ⁶ Kini kimia min, Kughen rimmokrən kin əmia mə kimia kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rımnorkeikei mə tukrivan məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanımtanə kımısərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nıpig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrəh, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Nıprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nıpig rıpsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nıpig m-fam narımnar tiksın kasətəpig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikua ye nımrəghien kapəmiə, rəmhen kin yame rımnor kwənkwan ye nımrəghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nıpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-mıraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rımnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mıpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mımə tukhauə misatuatuk ye nımrı Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımrı Kughen,
tukhashatətə iran mamharpın.” (Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

18 Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwān masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. 19 Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. 20 To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimiririə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimiririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

21 Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiye In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmir əmə ye nəpignapien. 22 Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, 23 kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to ripəh nimhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeiki mhamhə tuk nipig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

24 Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye niprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye niprairiə yame ror naurisien. 25 Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptəək kin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipig m-fam kape rerin. Amen.

26 Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye niprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nipiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pəniyen kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəəhu. 27 Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nipiraovin kapəriə

1:19: Wok 14:15-17; 17:24-28

1:20: Job 12:7-9; Sam 19:1

1:21: Efes

4:17-18 1:22: Jer 10:14; 1 Kor 1:20

1:23: Dut 4:15-19; Sam 106:20

minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame rəpəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarhakin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarhakin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə rəpəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəṛəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini rəpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ ! Rikimiə rəpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mərəpəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnəpig ye

nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nīkam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nīsararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nīpig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nīmraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nīpig mīfam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nīsiayen mine nīmraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nīmeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nīpig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nīpig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nīsiayen mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, məməərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nīmri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nīmri. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nīpig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame rīpəh natuaturkien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nīpig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini

2:4: Efes 1:7; 2 Pita 3:15 2:6: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2 Kor 5:10

2:7: Rom 8:17-18 2:8: 2 Tes 1:8

nipig kasor norien has, rikiriā raməsik mimə, “Norien e raha.”
 16 Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə
 nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu
 Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriā yamə
 mine kaməm mine nətərigien kapəriā yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

17 Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani
 mhamə kimiā kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa
 mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə,
 kini masəgkiar ausit mhamə kimiā əmə nakharkun Kughen,
 kini In rikun pisin əmə əmiə. 18 Kini nakamhani mhamə
 nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei,
 mhamə kimiā nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai
 loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. 19 Kimiā nakamhani pik
 mhamə nakamhakir nimrin pis minə, mhamə nakasəsia-pen
 swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp
 ikin. 20 Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwa-
 jikovə minə meinai kimiā e nakamhavəh loa yame nirkunien
 mine nəfrakisien raməmīr iran. 21 Rhuvə əmə nakshajoun
 narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh
 nhajounien əmiə? Kimiā nakshajoun mhamə narmamə
 tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? 22 Kimiā
 nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig
 rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar
 yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin
 narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?
 23 Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e
 naksakapir loa masoriah nhag Kughen? 24 In e rəmhen kin
 yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag
 Kughen tuk norien hah kapəmīā.” (Aes 52:5)

25 Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses
 ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor
 nimtətien mə kimiā narmamə kape Kughen. Mərig tukmə
 naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi
 yermamə nipran rikək. 26 Tukmə yemə kantri pisin kirik
 raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao
 kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape
 Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. 27 Nəmə kantri
 pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig
 kipəh nivəhyen nao kimi əriā, mərig iriā tuksəkir əmiə nəmə
 Isrel atuaturk meinai nar apnapig kimiā nimnhavəh loa kape
 Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə,
 mərig naksakapir loa.

28 Yakaməgkiar məkneikin meinai nívəhyen nao kimi yermamə, rīpəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nívəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nívəhyen nao. 29 Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rīkin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rīkin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyen əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nīpig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

1 Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “? Tukmə nívəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nívəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kirik rapita narmamə minə tiksīn uə nīkam?”

2 Kini yo jakhorpīn nəgkiarien mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pīsīn pīsīn. Nar yame raməkupan, Kughen rīmnərəhu-pən nəgkiarien atuatur kafan ye kwermimīə. 3 In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksīn khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə rīpəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. 4 !Nīkam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen rīpəh neikuəyen. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nīpig Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur.

Nīpig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nīmnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.”

(Sam 51:4)

Pol rərəhu atuatur nəgkiarien ətəwao tiksīn

5 Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mimə, “Kitawə m-fam kasor norien yame rīpəh natuaturkien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pīsīn əmə ramor ratuatur nīpig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə In ratuatur, rīpəh natuaturkien mə In tukrivəhsi-pə narpīnien kimi ətəwə tuk norien has yame kasor.” 6 Mərig nīkam. Nəgkiarien e rətəwao. To rīpīpəh natuaturkien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpīnien kimi ətəwə tuk təvhagə has, to Kughen rīpīpəh

nivəhyen swatuk tuk nivəhsi-pənién narpinién kimi narmamə m-fam ye tanimtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuatuk, kini tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, ripəh natuatukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinién kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarién ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarién e in rahas. Narmamə tiksín kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarién ətəwao minə məknakin. Kughen tukrəkir əriə nivəhsi-pən narpinién kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuatuk

⁹ ? Kini rhawor? ? Kitawə tukhani naha e taktakun? ? Nakhamə ta mə Kughen tukror nihuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsaninién kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kirik rikək yame ratuatuk, kirikianə əgkap rikək.

¹¹ Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien;

kini yermamə kirik rikək yame ramarha-kin Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen,

iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen,

yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nəgkiarién kapəriə rapien rəmhen kin napienién kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame raməkəwəg,

Neramī narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)

¹⁴ “Nheramriə rukwar kin nher-pənién kin nar hah kimi narmamə;

kini nəgkiarién kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)

18 “Mhapəh nhasiaiyen Kughen nīpig kīrik.” (Sam 36:1)

19 Kītawə kharkun mīmə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mīmə yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nīmri Kughen mīmə In tukrəkīr əriə. 20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nīkam. Loa ramhajoun-pən mə kītawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuatuuk ye nīmri Kughen

21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nīmri. Swatuk e pəh nien mə nəri-pəniən loa kape Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kīrik. 22 In e mə Kughen ramor narmamə kīsatuatuk ye nīmri nīpig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kīsəm nəmhen əmə, 23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkīə ye swatuk kape natuatuukien kape Kughen yame rhuve makhak. 24 Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nīmri, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kīrik mīmə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. 25 Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpiniən mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nīpig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in rīpəh norien narpiniən tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. 26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatuuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nīmri.

27 Ror məknakin, yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nəgkiar-ausitien tuk nar kīrik yame rimnor muə in matuatuuk ye nīmri Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kīrik mhauə misatuatuk ye nīmri Kughen? Meinai yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nəri-pəniən loa muə matuatuuk ye nīmri Kughen. Mərig nhatətəyen

əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptəəkkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pəniēn nəgkiariēn kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pişin pişin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriā. Nar apnapig mə iriā nəmə Isrel uə iriā nəmə kantri pişin pişin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nīkam. Mərig nīpig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

*Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratu-
atuk ye nimirin*

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-
ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” *(Jen 15:6)*

⁴ Nīpig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniēn tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tursor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pişin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nīpig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriā kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriā kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriā tuk norien has minə kapəriā, maməru-kin norien has kapəriā.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru rīpəh nīraptərəkiniēn təvhagə has kapəriə yerkin.”
(*Sam 32:1-2*)

⁹ ?Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? ! Əwəh! Raməmīr min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmini mə in ratuatuk ye nīmrīn. ¹⁰ ?Kini naha nīpig yame Kughen rīmini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nīpig kīvəh nao kimin, uə ye nīpig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rīmini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nīpig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nīmtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nīmrī Kughen meinai rīmnamhatətə ye Kughen nīpig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kīvəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nīmrīn tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksīn min, iriə yame kīvəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kīvəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rīmnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rīmirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nīpig kirik. Mərig loa rīpəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai rīpi mə promes rīpiuə nīpior nəfrakisien kin nīpig narmamə kisəri-pən loa, rīkiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran rīpīrkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rīkək, to kipəh nīniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nīmrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən loa kape Moses

kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyən rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. 17-18 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5)

Kughen rīmīni mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rīmnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rīmnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nīmraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rīmivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kīpəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen 15:5)

Ebrahim rīmīni nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyən kafan rīpəh nei-waiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rīnəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rīmnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rīnaukei. ²⁰ Ebrahim rīmīpəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen mīn, kini mīvəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rīmīrkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” (Jen 15:6)

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin,” kīpəh nīraiye kinmə kape Ebrahim pīsīn əmə, ²⁴ mərig kimirai mīn kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mīmə kitawə kisatuatuk ye nīmrin, mishatətə ye Yermamə yame rīmivəh mīragh Yesu Yermaru kapətawə ye nīmhayen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mīməhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rīmnor In rīmīmragh mīn ye nīmhayen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nīmrin.

5

Nəmərīnuyen mīne nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nīmrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyən kapətawə,

norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuaturuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuaturuk ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swaturuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimmor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimiivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimiivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipiğ Loa kape Moses rimmamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipiğ kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhəmhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimmakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhəmhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimmor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimmor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimməsik nəkwai Kughen miivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimmor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimməkir miivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipiğ kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimmor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimmor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimmor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei miivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi

narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natu-
atukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen
nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor
təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai
Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye
nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai
Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə nar-
mamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə nar-
mamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-
pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen
tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye nar-
mamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun
ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə
ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye
nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru
kapətawə.

6

*Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətəəkien-ien
ətawə*

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə
ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei
masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen
tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuatuatukien. Nipig
nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has,
kitawə tukhapəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to
yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini
to ripəh norien nəkwən. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor
baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramha-
joun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo.
Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame
kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig
kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə
kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror
məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien
wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye
nimhəyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame
kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien
kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen
kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen
kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo
ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas

kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nīpraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah rīpəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to rīpəh norien nəkwān.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kīnmhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh mīn kitawə mīn taktakun, mīne ye nīpīg yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rīmivəh mīragh Kristo ye nīmhayen kafan, to rīpəh nīmha-mīn-ien. Nīmhayen rīpəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rīmamhə mīkīrikiānə əmə, kini ye nīmhayen kafan rīmivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nīmraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kīrikiānə əmə mīn, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rīpəh nīviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rīkək yame to rīvi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk nīvi-pəniēn əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə mīnə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpīg kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-mīn-ien kin nor-nor nīpraimiə mīnə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kīmiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhayen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə mīnə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmrin. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisərə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok mīnə kape norien atuaturuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Rhuvə. Pəh kisor norien mīnə, nar apnapīg mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə rarmarmaru irətawə.” Nīkam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nīkam mə nīpīg nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə

kirik mə taksor nəkwən, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwən. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nimhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nimisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nimisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə ripəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nimiseighan kin nor-nor nipraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nipraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nipig kimiə nimisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nimri Kughen ripəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nimisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a ripəh nivəhsipreyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nimhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rimirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, mamhavəh nimraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nimhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nimraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa ripəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nipig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nipig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar məməri-pən

yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-mīnien piraovīn a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Ye norien kīrikiānə əmə mīn, kimiə nīmisor kīrikiānə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kīn yame kimiə nakwənhāmhə kimiə mīn ye nai kamarkwao kīn. Kini nīpig nakwənhāmhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-mīnien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kīn piraovīn kīrik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rīrkun nəri-pənien yerman pisin kīrik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kīrik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmhəyen kafan. Kini nakamhakwasig kīn mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rīkin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has mīnə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has mīnə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah mīnə a, in nīmhəyen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nīsarə-ətgīnien loa kape Moses, meinai in rəmhen kīn yame kitawə kwənhāmhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towēi mīne. Kini taktakun ai, kitawə slef mīnə kape Kughen; mərig khapəh nīsarī-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kīmīrai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmīn kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kīrik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ? Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rīkitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakīrkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mīne meinai loa ramhajoun yo kīn. Loa to rīpipəh nīni-əhuyen yo mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kīn nar kīrik, kini to yo yakpīpəh nīrkunien norien kape nanīpīnien mə rhawor pən iran mīne. ⁸ Loa ramni-əhu mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kīn nar kīrik kape yermamə kīrik, kini nīpig yakərig loa e, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rīkik tukrəkrəh kīn nar kīrik kape yermamə kīrik. Mərig to loa rīpipəh nīni-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerikik yame rahas to rīpipəh nīviyen yo mə jakanīpīn mamor

təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpīg yimneinein hanə loa, rikik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nīpīg yīmauə mīrkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rīmauə mamragh mīn mīskai, kīni yīmīrkun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kīni yīmnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmḥəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kīni nīpīg yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kīmi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kīni nətərigien yerikik yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yīmnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nīmraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kīni nəgkiarien kape loa rīmīni mə jakaməkeikei mīmḥə meinai yīmnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rīmasi-pən tuk Kughen, kīni nəgkiarien kape loa kīmnhasi-pən ye Kughen kīsəmīrhakə, mīsatuatuk, mhahuvə mīsasitu ye narmamə. ¹³ Kīni tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rīmnəvheikin mīvəhsi-pə əmə nīmḥəyen.” Mərig nīkam, nəgkiarien e rīpəh natuatukien. Nīpīg yīmauə mīrkun nəgkiarien kape loa, nar apnapīg mə loa in rhuvə, mərig rikik rīmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kīni yo yīmnor təvhagə hah yame kwənkwan in nīmḥəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nīmḥəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kītwə kharkun mə loa rīmasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kīn yame yīmauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tīpīr yerikik ye nīpīg mīfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kīni yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pīkien mə jakor. ¹⁶ Nīpīg jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kīn loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah mīnə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah mīnə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak rīpəh neighanien kīn yo mə jakor nar huvə kīrik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kīrik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh

* **7:8:** Gris ramni mīmə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kīn yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rīmamḥə mīrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 **7:11:** Jen 3:13 **7:12:** 1 Tim 1:8 **7:15:** Gal 5:17

norkeikeyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nımraghien kafak ye nıpig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nıpig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nımraghien kafak yame ramor tikmır iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mīmə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrırəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nımraghien kafak ror min məkneikin mīmə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pəniən Nanmın kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarien minə fam e ror məkneikin mīmə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rımnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rıpəh nıvəhsi-pəniən narpiniən kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaniniən kape Nanmın kape Kughen, yame ravəhsi-pən nımraghien wı kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaniniən kape təvhagə hah mine nımhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nirisiniən ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rımnher-pə kin Tini atuatuk rımauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rımnor narpiniən kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tini rımauə nitawın rımnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rımnor məknakin mīmə nəgkiarien atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nımraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniən swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmın kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmın kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmır iriu Kughen; meinai rıpəh nəri-pənien loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimia naxpəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmın kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmın kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmın kape Kristo rıpəh nəmırien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmır irəmiə. Kini nar apnapıg nıpraimia tukraməkeikei mımhə tuk təvhagə hah, mərig nanmın kapəmiə tukramragh meinai rikimia ratuatuk mıhuvə ye nımri Kughen. ¹¹ Nanmın kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmın kape Kughen e yame rımnor Yesu Kristo rımıragh mın ye nimhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimia tukrıpmhə tuk nıpig kirik. Mərig ye Nanmın kafan, Kughen tukrıvəhsi-pən mın nımraghien kimi nıpraimia.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narımnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsanınien kape Nanmın Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmın kape Kughen ramkır əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimia naxharkun mımə in e nəfrakisien meinai Kughen rımıvəhsıpre Nanmın Kafan kimi əmiə, kini Nanmın to rıpəh norien əmiə naxhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nıkam. Nanmın Kafan ramor mə Kughen rımırhi əmiə. Kini Nanmın rımnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmın

8:9: 1 Kor 3:16; 12:3 **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə." **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7

atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə.
 17 Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

18 Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nimraghien kapətawə. 19 Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə. 20 Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame In rimnor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran 21 mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətiti pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pəniənihəvəyən kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

22 Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. 23 Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatur yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. 24 Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. 25 Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim

8:16: 2 Kor 1:22 8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7 8:20: Jen 3:17-19 † 8:22: Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tuksəsanin min. 8:23: 2 Kor 5:2-4

nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpipig irətawə fam rəmhen kin nimirin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen

matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ? Kini yermamə mīn kirik to rirkun nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nīpig ətən mīnə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nīpig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rīvəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nīmraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nīpig mīfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kīmawə yakamhavəh nhagim.

Kīmawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” (Sam 44:22)

³⁷ Mərig ye narimnar mīnə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nīməhəyen, uə nīmraghien, uə agelo mīnə, uə yarmhə mīnə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien mīnə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpīrig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rīmnor, mərig to rīpəh nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpīr maməmhə [tuk nəmə Isrel nīpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kīmrū Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmīn kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuaturuk mīnə, kisəmhen əmə kin kafak atuaturuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rīvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swaturuk tuk nəmə Isrel mīnə tiksīn tukhauə kirikianə iriə mīn. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rīmīrhi əriə mə tīni mīnə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mīvəh-si-pən mīn promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mine promes mīnə tiksīn. ⁵ Kini rīpriə atuaturuk mīnə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rīmīrpen əriə. Kini Kristo rīmasi-pən atuaturuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpīrig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pəniyen ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*) ⁸ Niprai nəgkiarrien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nipig atuatur, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiarrien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarrien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” (*Jen 25:23*)

¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” (*Mal 1:2-3*)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natuaturkien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mimə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pəniyen kimi əriə.” (*Eks 33:19*)

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam.

Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimiini-pən tuk king kape Ijip* mīmə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.”
(Eks 9:16)

¹⁸ Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimmərip kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukməror kirik tukraiyo yə mīmə, “Narmamə to khapəh nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyohyen e mīmə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitip† to ripəh nini-pəniēn tuk yermamə yame rimiiku in mīmə, “?Rhawor e nimiiku məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nīrəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mīrkun nikuhyen nitip kin kiraru - kirik kape nīvai-pəniēn nar əgkap iran; kirik kape nīvai-pəniēn nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun norminien ye narmamə. Tukmərorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehūə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In ripəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mīmə rikin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mīmə In tukror əpu nihuvəyen ehūə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimirpen ta əriə mə tukasarə ye nihuvəyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə,

“Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə,
jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan,
jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mine yako-
rkeikei.’”
(Hos 2:23)

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

26 “Kini ikin atuaturuk, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’ narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nīpnət Kughen yame ramragh.’” (Hos 1:10)

27 Kini Profet Aesea rīmini-ərhav ye nīkarin kape Isrel mīmə, “Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik,

mərig Kughen tukrivəh mīragh kwatīksin əmə,
28 meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

29 Kini rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rīmini kupan mīmə,

“Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rīpiəpəh neighanien kin kwənərəus tīksin kapətawə mə tukhamragh,
to kitawə kīpihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rīmnoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatətəyen

30 ? Nīprai nəgkiarien minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swaturuk kape nhauəyen misaturuk ye nīmri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisaturuk ye nīmri tuk nhatətəyen kapəriə. 31 Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swaturuk kape nəri-pənien loa mə iriə tuksaturuk ye nīmri Kughen. ? Mərig iriə khapəh nisaturukien 32 tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksaturuk ye nīmri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pənien swaturuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.” †

33 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nīpig tuksərer ye nīmri Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

1 Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh mīragh nəmə Isrel, kini nīpig m-fam yakaməhuak

† 9:32: Nəgkiarien e raməmīr ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris rīpəh nīnīyen səpaag, ramni kapier kape nīvhīrəkīnien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə rīpəh nīsi-pəniēn ye nirkunien. ³ To khapəh nīsəri-pəniēn swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nīmriēn, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniēn loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniēn loa tuk nuəyen matu-atuk ye nīmri Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nīmri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiariēn kīrik ye swatuk kape nəri-pəniēn loa mīmə narmamə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. In rimini mīmə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5)

⁶ Mərig nəgkiariēn yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nīmri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukri-pəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13)

(misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukri-pəh nəsikien mīmə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan). ⁸ Rikmiə tukri-pəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiariēn kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiariēn e in nəgkiariēn kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mīmə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rīmivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nīmriēn nīpig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nīpig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nīpig tuksərer ye nīmri Kughen.”

(Aes 28:16)

¹² Nəgkiariēn e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan

nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əriə,

In tukrivəh miragh əriə.” *(Joel 2:32)*

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriə? ? Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ? Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əriə, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənién kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“!Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” *(Aes 52:7)*

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiəriə. Rəmhen kin nəgkiarién yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksín əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarién kapəmawə.” *(Aes 53:1)*

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarién yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarién kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.” *(Sam 19:4)*

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimiə nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.” *(Dut 32:21)*

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginién tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinién Yo kwəsəm Yo; kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriə.” *(Aes 65:1)*

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak,
mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehua tuk nəmә Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarin kape nəmә Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemә Isrel kirik, kwənərәus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərәus kape Isrel mimә In tukrorkeikei әriә, kini iriә tukhauә kafan narmamə minә. Kini In rimipəh nukreikin-pәnien nimeitaan kimi әriә. ? Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmә Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimә, “Yermaru. Nəmә Isrel kimishopni profet minә kafam masoriah-oriah kafam olta.*” Kini yo pisin әmә yakaməmir; kini iriә kisarkut mə tukshopni min yo.” (Fas King 19:10)

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimә, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriә narmamə kafak minә, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuә e Bal.” (Fas King 19:18) ⁵ Kini rəmhen әmә kin ai taktakun mine. Nəmә Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen әriә ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmә Kughen rimivəh miragh әriә ye nihuvəyen kafan, pa rimә rimivəh miragh әriә tuk nar huvә yamә mine kasor. Mərig to ripivəh miragh әriә meinai iriә kasor nar huvә minә, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi әriә, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi әriә, mərig tukripior әmә rəmhen kin nәrokien kirik tuk kapəriә wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamә khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuәyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriә yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriә m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnәrip kəvsəsivә kimi әriә mə tuksəpəh hanә-әmә In. ⁸ Rəmhen әmә kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimә, “Ruә meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nәtәrigien

kapəriә ramapir yeru,

kini mor mə nimririә ripis,

kini mor mimә nimәtirigiriә tukrәru.” (Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimini mimә,

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

Ehua kape Kughen. 11:6: Gal 3:18

* 11:3: Olta in tebol rhakә ye Nimә

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimririə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar, Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmür ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” (Sam 69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamür, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nükam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimürpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, Inihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəməhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermın yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimia nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif

11:11: Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen.

yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpın-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rımnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nıpnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rımnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rımnərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrırpın-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rımnərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nımisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rımnərai ta kwermi nai atuatur tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyeen tuk nhatətə-tımtım-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pəniēn kimi narmamə, kini mırkun nəgkiar-skai-pəniēn kimi əriə. In rımnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mışhatətə ye Kristo, kini In tukrırpın-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini nıprai nəgkiariēn e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rımnərai ta mirpın-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpın-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nırpın-pəniēn əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rımnor mə nəmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiariēn. Mərig norien a raməmır əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam

nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriä.” (*Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34*)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriä, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob.

²⁹ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriä, to ripəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriä mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriä. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriä. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriä norien hah ramraptərəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriä. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmir ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pəniən nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” (*Aes 40:13*)

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkap kape Kughen in əmə in əmə.” (*Job 41:11*)

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan

ramraptərəkin əriə, kini narımnar fam In rımnor mə kafan.
!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nımraghien raməmır iran

¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mımə takhavəh-sipən nıpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuaturuk yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mımə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien mınə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuaturuk.

³ Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuaturuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rımivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nıpig taksəm nəsaninien mınə a, taksəm kapəmiə nımraghien mınə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nımraghien mınə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nıkam?

Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin mınə ripsaah. Kini nor-norin mınə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə mınə. ⁶ Kini Kughen rımivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin mınə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavayen nar kirik kwasig ikın nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyən kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasıtuyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk

nivəhsi-pəniēn mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərəkin tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nimisərhə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipiḡ nəmḡayen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipiḡ m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyēn kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpəniēn nar hah rivən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyēn kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksīn yerpirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə tak-sor norien yame narmamə mifam tuksəm mimə ratuatuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pišin əmə tukripi-ərhəu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.” (Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəḡkiarīen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkərəv,
vəhsi-pən nəviginien kimin;
tukmə rəkwəkwə,
vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a
in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisərə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsihaktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsihaktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsipən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misərə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misərə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiariyen kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.”

(Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nıprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmır pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nıkhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkın əmə norien huvə minə kape nıkhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkın huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nıkakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-arnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuakyamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen ripəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən

13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Loa minə e kasəmır ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 **13:12:** 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11

natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nıkam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen rıpəh nıskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənien nəviginien ye nəsimien əmə, mıpəh nənien nusai nar. ³ Rıpəh nihuvəyen mə yermamə e yame rirkun nənien narımnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rıpəh nənien nusai nar. Kini rıpəh nəmhenien mə yermamə yame rıpəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrıpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rıpəh nihuvəyen mə ik nakamni mimə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mimə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nıpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nıpig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mimə nıpig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nıkarin kape narımnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nıpig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rımamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rıpəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rıpəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran

maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye
 nımraghien kafak mimə
 narmamə m-fam tuksənimkur ye nımrik
 mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’” (Aes
 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə
 tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavyen narımnar fam
 yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape nar-
 mamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik
 yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mımır ye kafan
 nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru,
 kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək
 yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Mərig
 tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik
 ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.
¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini
 nakamən ye nımrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə
 kafam norien ripəh nəri-pəniən swatuk kape norkeikeiyen.
 Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə
 kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimie
 nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə
 piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor
 təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame
 ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen
 ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə
 huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai
 Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien
 mine nımimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nımri
 Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmın
 kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien
 nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini
 mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh
 nisoriahyen wok kape Kughen tuk nəniən naha nəviginien
 yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam
 khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nımri Kughen. Mərig
 rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə
 rəmkimik mən ye nımrin, kini in rətərig pik tukun, mımır ye
 kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh

14:10: 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarrien ye
 v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri
 Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom
 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13

nīsənien nusai nar, mhapəh nħanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamħamir ye nħatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimia nakhavəh nətərigien kirik ye nıkarin kape narimnar minə e, takħaraptərəkin məniwən əmə kimia Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nıpig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nıkam, rhuvə mə tukriyəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə riyəh natuatukien - kafan norien riyəh nərə-timtimien ye nħatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in riyəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nħatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nħatətəyen kapəriə riyəh nuəyen miskai. Riyəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nħatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimriyəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarieren a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nıpig ətən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nıpig ətən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə

⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarieren kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rīp nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə tak-sokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mimə, “Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipig nhatətətəyen kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivəh ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsəoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwagien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerki m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə

15:7: Rom 14:1 * 15:8: Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.” † 15:12: Jese in rim King Deved.

yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmın kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə
 kimi əriə, iriə tuksəm In,
 kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyən
 nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

*Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə
 Rom*

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyən məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənyen kapəriə mane kimi

yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukura-pre məm əmiə. ²⁹ Nipig yakaurə mamərə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə taksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramərə tuk əmiə mfam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nipig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen taksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowiə kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ Ipakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowiə kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmia.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimp as mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmia minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmia.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmia mə taksərig əmia tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwen kapəmia, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen.

Ror məknakin rīkik ragien pīk tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pīk mīmə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavəniēn tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərīnuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkīn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumia. Pəh niहुवəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmīr irəmīə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiariēn kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine pi-autawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan niहुवəyen kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rīrkun norien mīmə kimia naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə meinai yimīni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiariēn e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig tak-takun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəria, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mīmə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwan.

²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rīrkun nar. ! Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rīrkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:19: Rom 1:8; 1 Kor 14:20 **16:20:** Jen 3:15 **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4 **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiariēn ye v. 24 meinai rīkək ye kopi akwas tiksīn kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

? Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

? Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksin kator norien has minə; kini tiksin kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorphin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mine iriə tiksin kimnasor.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes.

² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen

apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rımnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rımnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarieren kafan. ⁶ Rımnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrırerig-pə min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarieren. In Kughen yame rımnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yor-wok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimiə nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarieren yame yakamni ror məkneikin: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin

Kristo.”* ¹³ ?Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnaker ye nai kamarkwao kin tuk əmia uə? Nīkam, pa rimə kimnor baptaes irəmia ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmia kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnəru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimiə kirik min uə nīkam. ¹⁷ Nīprai nəgkiarieren minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimnher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukur əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəripən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarieren ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehua.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarieren iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimnor mə nəgkiarieren kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarieren ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarieren ye v. 12 in e: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21:** Mat 11:25

kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nipiğ kitawə kamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətar iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rımnokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rımnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nipiğ Kughen rımnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nıpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narımnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rımnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nımri Kughen. ³⁰ Kimiə nımnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rımauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rımnor, Kughen rımnor ətawə kisatuatuk ye nımrın, kini mətu karın ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini mımə,

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rımnor kimin.” (Jer

9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimnəsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniən kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nəərə-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmır məniwən, meinaı narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə nivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pəniən Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,
kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape
narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

* 2:1: Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” 2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1

2:4: 1 Tes 1:5

¹⁰ Mərig Kughen rimmor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmın Kafan. Kini Nanmın Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik riphəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmın Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimi vəhşi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimi vəhşi-pə Nanmın yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimi vəhşi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə riphəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmın kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmın kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmın kape Kughen rikək iran, to riphəh nivəhyen narimnar yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to riphəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmın kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmın kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru
mirkun nhajounien In kin nar kirik.” (Aes 40:13)
Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawəm kimia, yimiphəh nəgkiarien kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimia nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmia. ² Nipig yimnhajoun əmia, rəmhen əmə mə yakhavəhşi-pre nah kimi əmia, mipəh nivəhşi-preyen nəviginien skai kimi əmia. Meinai kimia nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmia rəmhen əmə kin norien

kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ? Apolos in pa? ? Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimi vəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, məriḡ Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; məriḡ Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimmnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Məriḡ iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhavhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhavhirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nımar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Məriḡ narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimməs kapəriə nimə, narimnar

fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ?Nakharkun uə nıkam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə? ¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. ¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame

riko iko,
mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” (*Job*
5:13)

²⁰ Kini mamni min mimə,

“Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” (*Sam* 94:11)

²¹ !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə. ²² In rimivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. ²³ Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimnerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yeməhuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig

əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok.
⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rīpəh
 nhajoun-pəniēn mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rīrkun
 nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-
 haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nīpig
 Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə
 mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nīkakien; kini
 mīni-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye
 nīpig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk
 narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nīkarin
 kapəmru Apolos mə takhavəh nīrkunien ikin mhawhai əmiə
 iran. Kini tukmə nakhavəh nīprai nəgkiarīen minə e,
 takasəkeikei misor əmə nəgkiarīen yamə mine kwərai ta,
 mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksīn mə iriə kishaktə
 pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksīn. ⁷ ?Rhawor e nakhamə
 ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nīrkunien minə
 fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pīsīn
 əmə rīmivəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar
 ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nīrkunien
 tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin
 nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə
 nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen,
 mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Rīpi mə nakpihavəh
 ta nīrkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kīpihavəh ta
 nehuəyen e, rīpihuvə. ⁹ Mərig rīpəh norien məknen. Kimawə
 aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə
 kirik yame ravəh narpienien məkneikin mə tukhopni in apa
 rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine
 agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nīmraghien kapəməwə
 tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə
 yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao.
 Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə
 nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien
 kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiēn əmawə, mərig
 kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə tak-
 takun mine, nīkumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini
 yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə,
 kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik
 wok ye kwermimawə. Nīpig kini-hah əmawə, mərig kimawə
 yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi
 əriə. Nīpig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig
 kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nīpig narmamə kamhani hah

əməwə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əməwə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarrien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarrien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nımraghien rerin kimi əmiə nipig yımauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo minı-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamayıoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nımraghien vi yame rımasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye nıməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarrien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nımraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimie rımnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rımnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² ! Mərig kimiə naksausit mhamə nıməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye nıməhuak

kapəmiə. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh mıragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasig.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukriəkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nımri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-mıraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mımə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰ Pa rimə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹ Mərig niprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmiə mımə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig

kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nīpig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsipən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.”

(Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nīpig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu.

² !Nakharkun mə tuk Nīpig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nīmraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ? rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhienien tuk nisəm-əmhienien kapəmiə mus mus minə?

³ !Nakharkun mə ye Nīpig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nīmraghien kape tokrei tanə e, iriə rīmar əmə tuk nəm-əmhienien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksīn, ? rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə?

Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhienien tuk nəm-əmhienien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nəərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nīkam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tīgoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nīmīsəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nīmraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə

rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh.
 8 Mərig nakhapəh nisorien məkneikın. Kimiə nəməhuak pawk
 minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən
 tuk əmiə minə.

9 ?Nakharkun uə nıkam mə yor təvhagə has minə to khapəh
 nhavəniyen apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen
 mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh
 nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə
 narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine
 kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin
 piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə,
 10 mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig
 kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə
 mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə
 tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniyen apa ye
 rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan
 kwajikovə minə. 11 Kini kimiə minə tiksın nımisor məknakin
 apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rımnəspir
 əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk
 ye nımrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yer-
 maru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

12 Narmamə tiksın kamhani məkneikın mhamə, “Narımnar
 fam, rhuvə mə tukur.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien
 mə narımnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın
 kamhani mhamə, “Narımnar fam rhuvə mə tukur.” Mərig to
 yakpəh neighanien kin mə narımnar minə en tuksarmaru ye
 nımraghien kafak. 13 Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien
 ye norien kape nıkirien nıpiraovin mhamə, “Nəviginien in
 rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-
 ru, tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini
 pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakir
 apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rımvəhsi-pə
 nıpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In
 tukrarmaru irətawə tukun. 14 Ye kafan nəsaninien, Kughen
 rımvəh miragh Yesu Yermaru ye nımhəyen kafan; kini In
 tukrivəh miragh min ətawə.

15 ?Kini nakharkun uə nıkam mə nıpraitawə kape Kristo
 pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nıprak yame

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun
 eikuə minə tiksın a Korin kımnhani mhamə nıprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen
 rıpəh nəm-pəniyen nahasien ye nıprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin
 yame nıprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol
 ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nıpraitawə. **6:12:** 1 Kor 10:23
6:13: 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovın kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nıpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovın kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24)

¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rımauə kirikianə iriu min ye nanmın.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovın ramoriah nıpran.

¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmın kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rimivəhsi-pre Nanmın kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpın nəgkiarien kapəmiə yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rımə tukrəpəh əgkəp əmə nıkirien piraovın, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovın kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovın, kini piraovın tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan piroavın tukmə piraovın rorkeikei, kini piraovın tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovın ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan piraovın ramarmaru iran. ⁵ Rıpəh nəmhenien mə yerman uə piraovın tukrıgin tuk nıpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mırəuə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e rıpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen

kin yo. Mərig Kughen rımivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kipəh nisorien mared mine nıpiraovın yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikirriə tukriyəh nəsik-pikien piraovın uə yer-man.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermanu. Ramni mimə, “Piraovın tukriyəh nəpəhyen kafan yerman.” (*Mat 5:32*) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukriyəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukriyəh-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukriyəh nəpəhyen kafan piraovın.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermanu. Yakorkeikei mimə tukmə kimiə kirik, kafan piraovın riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukriyəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovın tukriyəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpig piraovın kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovın mə kape Kughen. To riyyəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame riyyəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəyəh kafan piraovın uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəyəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovın, Kughen riyyəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Piraovın! Tukmə ror nımraghien atuətuk kafam tukror swatuk Kughen tukriyəh mıragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nımraghien atuətuk kafam tukror swatuk Kughen tukriyəh mıragh kafam piraovın.

¹⁷ Mərig in əmə e nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nıməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsığ-pən ta in nıpig Kughen

rimnokrən kın in, pəh in tukripəh nerkwaiğien tukun. Kini tukmə yermamə kırık, kípəh nəsiğpənien in nípig Kughen rimnokrən kın in, pəh tukripəh nətayen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kırık uə kípəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəğkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nípig Kughen rimnokrən kın əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnəəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nípig Kughen rimnokrən kın ik, ik slef əmə kırık uə? Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nípig Kughen Yermaru rimnokrən kın in, in ruauə yermamə yame Kughen rimirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nípig Kughen Yermaru rimnokrən kın in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rivəh ta nimrimia ye nərokien yame nimrin rhaktə. Takhapəh min nisətayen mə takhauə slef kape yermamə min kırık min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nípig Kughen rimnokrən kın əmiə, nimnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimia Kughen.

²⁵ In e nəğkiarien kırık kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kırık tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətəriğien kafak. Mərig kimia nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nəriğien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nípig əutən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kırık piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kırık. Kini tukmə piraovin wi kırık ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kırık. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nípig əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakniəhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nípig əutən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e nıprai nəğkiarien kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kın yame yermamə yame rıpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini

tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nīvəniēn tuk narīmnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapīg əmə, meinai ye tokrei tanə e mīne nīhuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mīne mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rīmnrakurək, rikin raməsik pik əmə narīmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mīne mor piraovīn kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kīraru: kafan piraovīn mīne wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovīn yame rīpəh narkurəkien, uə piraovīn wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mīne kin nīpran mīne nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovīn yame rīmnrakurək ta, in ramətərig pik tuk narīmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiariēn mīnə e tuk nīvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rīmə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nīmraghiēn yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kīrpen yerman kirik mīne piraovīn wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rīmə tukrīwhin pi pom piraovīn, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh nīwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rīnaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kīrarkun narkurəkien kapəriu, pa rīmə kawəsik natuakəmīēn kirik. ³⁷ Kini tukmə kīraru mīn kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rīmənəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nīrpeniēn əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nīpran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nīkīriēn pian a, in mīn a ramor noriēn atuaturək. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturək; kini mərig yerman kirik rīmə tukrəpəh əgkəp-əmə nīkīriēn piraovīn, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovīn tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nīpīg mīfam; mərig tukmə kafan yerman rīmḥə, in

rirkun narkurək-pəniēn ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rīkik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak mivəhsi-pə nəgkiariēn e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nīmraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwān. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiariēn e. In apa kupan, kimiə tiksīn nīmnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nīpig m-fam. Kini taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rīkimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rīpəh nīskaiyen, kini nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginiēn to rīpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisəniēn nusai nar

a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pəniēn naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyēn kafan rīpəh niskaiyēn tukrəm kini rətərig pik tukun kini mīmīr ye nhatətəyēn kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyēn kafan rīpəh niskaiyēn raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamə tukun, yame rikin rīpəh niskaiyēn, rəpəh kafan nhatətəyēn ye Kristo. ¹² Nipig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rikin yame rīpəh niskaiyēn, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramīmīr ye kafan nhatətəyēn, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyēn.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən narok kimin rəmhen kin aposol

¹ ? Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nikam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nikam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tīksin kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyēn məknakin, meinai nīmraghien kapəmīə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpīn nəgkiariēn kape narmamə tīksin yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tīksin, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nipig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin,

uə nɪkam? ⁶ ? Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin ripəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nɪkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsım, kini mipəh nivəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar mıragh, to ripəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narımnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nɪkam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimırai ye loa kape Moses kimə,

“Nıpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”† *(Dut 25:4).*

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmiə, rəmhen kin mə yakəwəsım kirik, mə kimie taksəvigin ikin; in e mə kimie takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpın nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh nırəəhyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə nɪkam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min,

* **9:7:** Nəgkiarieren kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to ripəh ninimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mıragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. Əm-ru min 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kīpəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehua tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavyen kin nəgkiarieren huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nīpig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mīpəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik rīpəh narmaruyen irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvipə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nīpig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvipə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rīpəh narmaruyen irak, nīpig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvipə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rīpəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvipə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nīkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvipə əriə pəh khauə tuk Kristo.† Yimauə məmhen kin narmamə mīfam, mə ye norien minə fam jakvipə tiksīn khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nīpig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam taksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame tak-sarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə taksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə taksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə taksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermın maməsik nımago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai nıprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nıpig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nıpig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen. ⁴ Kini mhanım nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen, meinai kimnhanım nu ye kapier kape Nanmın kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikın pisin pisin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narımnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasıgovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pənien nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tüksəvigin mamhanim, kini masərer mə tüksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” (Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tuxhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipiğ kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tüksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nımraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsıg ətawə e towei mine meinai Nipiğ Kwasıg ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen yame ramuə ye nımraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipiğ m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiariyen. Kini In rıpəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen kirik tukruə ye nımraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipiğ nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen ramuə ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-tımtimien, mə nar kirik tukrıpəh nıvi-pəniyen əmiə ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiariyen kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipiğ kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk nınimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye nıprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipiğ kitawə kasən bred yame kaməkapır-pır kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nıpraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipiğ narmamə kasən nusai nar yame pris rıvəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ? Nakharkun nıprai nəgkiariyen kafak? ? Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi

nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipiğ narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniē misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ? Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narımnar fam ravəhsi-haktə nımraghien kapətawə. ²⁴ Ripəh nihuvəyēn mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın. ²⁵ Sən nusai naha nar mıragh yame kavəh nımrin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narımnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mipəh naiyohyen tukun mə kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar mıragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nəniēn, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta

10:19: 1 Kor 8:4 **10:20:** Dut 32:17; Rev 9:20 **10:21:** 2 Kor 6:15-16

10:22: Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58 **10:23:** 1 Kor 6:12

10:24: Rom 15:1-2 **10:28:** 1 Kor 8:7

ye nəviginién a!" ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanım, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyən, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptəəkən nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipig in raməhuak uə nipig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə ripəh nəvəvhaoyen ye nipig yame raməhuak uə nipig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə ripiəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame ripəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin

tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nımraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin to rıpəh narə-pisinen; kini yerman to rıpəh narə-pisinen, ¹² meinai in apa kupan Kughen rımivəh yerman mor piroavin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nıpiraovin kaseimək kin əriə. Kini narımnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ? piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə nıkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nıkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nıkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rımivəhsi-pən nımar nıkwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rımə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mımə norien pisin min kirik ye yama rıkək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai tak-takun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rıpəh nasıtuyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yımnərig nəvsaoyen kirik mə nıpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yımnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimie ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nıpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatuk kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nıpig nakasəvigin, kimie kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanım, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpi-havən ye nıməhuak. Mərig norien kapəmiə rıpəh nisaiyen nıməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nıkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In e niprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nipig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nipig takhanim rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nipig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame ripəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah niprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nimraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin ripəh nəsik-huvəyen niprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khap-saah nipraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhamhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nimraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nipig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nipig In tukrakir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rivəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nipig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatur ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi

11:25: Eks 24:6-8; Hib 8:8-13

11:26: Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk

22:14-20

11:27: Hib 10:29

11:32: Hib 12:5-6

ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun.
² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nipiḡ nimmhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəḡkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəḡkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəḡkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rivəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nimtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəḡkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiye nīprai nəḡkiarien minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuḡpikinien ye nīprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhən əmə kin nīprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nīpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə

rimnor baptaes irətawə fam mimə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nimətirgin ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nimrin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nimətirgin mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁷? Tukmə niprai jir, nimrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə niprai jir nimətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nikam. Kughen rimnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹ Nimri jir to rıpəh nini-pəniən tuk kwermi jir mimə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pəniən tuk nihun mir mimə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pəniən kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye niməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Niprai nəgkiarien e rimə kimia niprai Kristo, kini kimia m-fam kirikianə kirikianə, kimia nor-norin minə. ²⁸ Kini ye niməhuak, Kughen rimnəkupan mirpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmhajoun minə. Kini mirpen

* **12:13:** Gris ramni nuhpikiniən mimə, “Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28 **12:27:** Rom 12:5

tiksin mə tuksor nımtätien minə, tiksin tuksor huvə narmamə, kini tiksin tuksasitu ye narmamə, kini tiksin kharkun nısasituyen ye nıniyen kape nıməhuak, kini tiksin hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtätien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen

(Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rıkək yerik, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərıgaru, uə ramuh apnapıg bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavıyen nar, kwasıg ikin nar a rıpiuə, mərig norkeikeiyen rıkək yerik, yo nar apnapıg əmə. Kini tukmə yakırkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rıkək yerik, yo nar apnapıg əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rıkək yerik, yo nar apnapıg əmə. ³ Tukmə yakpık-pən fam kafak narımnar kimi yavən hah minə, uə yakeıghan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rıkək yerik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mıpəh norien jalus kimi narmamə, mıpəh nıvəhsi-haktə-atukien in, mıpəh nausitien, ⁵ mıpəh nor-pənien narmamə, mıpəh nərig-atukien in, kini niemha rıpəh nhai-pikien, kini rıpəh nıraptərəkın-tım-tımien rıkin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rıkin rıpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rıkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapıg kin yermamə mə kafan nərigien tukrıpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen,

mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehua kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukripəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to ripəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a ripiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nipig kirik tikripirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nipig kirik tukpiharkək. Kini nirkunien tikripirkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nipərin. ¹⁰ Mərig nipig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukripirkək. ¹¹ Nipig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nipig yimauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nipərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nipig Kwasig, kitawə tuxsəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nipərin əmə; mərig ye nipig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmır: norien kape nhatəyəyən, norien kape nəərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai riptərhav-pə; mine nirkunien kape ninien nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mimə norkeikeiyen tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai riptərhav-pə. ² Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai riptamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-hatəyən nımraghien kape narmamə, mine tuk

nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape niməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə, in ramasitu pik ye niməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape niməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ? Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mıpəh nhoprariyen nıprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rımnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, nivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narımnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ? Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape niməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi niməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ? Kini jakhawor? Jakəhuak yerik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerik,

mərig jakəni mɪn nɪpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ? Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam ripəh nivəhsi-haktəyen nımraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nıməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarien kwatiksın əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien rıpsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarien kape yepsipis minə,

mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’” (Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nımtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nımtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nıpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rıpiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien.

²³ ?Ror məknakin tukmə nıməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rıpiamuə, kini nəgkiarien kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nıkakien. Tuk nar e, in tukrimir mənım-pən nımrin ye nımoptanə maməhuak kimi Kughen,

mamni-ərhav mimə, “Nanmın kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nıpiğ kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nıprai kafak nəgkiarien. Nıpiğ kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirkianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nıpei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai nıprai nəgkiarien mine. Takasəkeikei misor narımnar minə e tuk nərip-tımtımien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprαι nıprai nəgkiarien minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhoprαιyen nıprai nəgkiarien yame kirhini, pəh kirhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mırhipəh nini-əravyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien kimin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-əravyen nar, kwasig ikin nar ai rıpiuə, kharkun nıpiğ atuatuk kape nəgkiarien mine nıpiğ atuatuk kape nıpimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mərig in rorkeikei nəmərinuyen. Ror pən, ye niməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nıpiğ kape nəhuakien, nıpiraovin tukhapəh nisəgkiarien, meinai rıpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape niməhuak, rəmhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kisorkeikei mə tukharkun nar kirik, tukharerig-pən apa yerkwənu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kin. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai niməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiə tiksin nakhamə ta mə Kughen rımivəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmiə pisin əmə. Nakhamə ta mə

kimiə pişin əmə nakharkun nəkirien norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kimiə kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmın Kape Kughen rımivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei minə nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmiə mimə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pişin pişin. ⁴⁰ Mərig ye narımnar fam yame naksor ye nişig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nişig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rımımragh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə, kini nimnhavəh yerkimia, kini misərer timtim iran. ² Tukmə nakharaptərəkkin timtim nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmiə, Kughen tukrivəh miragh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pişin, kini nhatətəyen kapəmiə in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narımnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rımamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nişig kisisə, ruımragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁵ Kini rıməkupan mıtərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mıpıtərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mıpıtərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nişig kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mıpıtərhav-pən tuk Jemes, kini ai mıpıtərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rıməkupan mıtərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rıtərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rıpəh narhayen ye nişig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp;

aposal minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a ripəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmia, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmia, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ?Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen. Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan. ¹⁶ Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyen kafan. ¹⁷ Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmiə ni pran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kipsiserwei. ¹⁹ Ripi mə kitawə kipsisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig ətən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimragh min ye nimhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk

mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nipig atuatur kapəriə. Kristo in rimnəkupan mimragh min, kini nipig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nipig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6) (Mərig nəgkiarieren yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatur tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? !Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimiraghien kapəməwə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rpirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarieren e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasig ikin mīpīhamhə.”

(Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksīn nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksīn kisaiyoh mhamə, “? Rhawor e yermamə yame rīmhə marə mamragh min? ? Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rivi. ³⁷ Nīpig naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mine nīprairiə pisin pisin. Man minə nīprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə nīprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nīpig taksəm narimnar apa yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mīrh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpig tukramragh min iran, to rīpəh min nəmətītien. ⁴³ Nīpig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə taksəm kafan nihuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nīpig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə kupan, in e Adam, in rīmauə mamragh.” (Jen 2:7)
Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə

15:36: Jon 12:24 **15:43:** Fil 3:20-21 * **15:45:** Nəgkiarien Gris ramni,
“Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo.

mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmın rimməkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimməkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmın rīpiuə. ⁴⁷ Yame rimməkupan əgkap kimmor kin nimokrur, mərig yame ror kīraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpig kīrik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to rīpəh nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kīrikiə əmə min, nar yame tukrəmətit to rīpəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimmor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nīpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhəpəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətit, tukraməkeikei mivən ye nīpran yame to rīpəh nəmətitien tuk nīpig kīrik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nīpig narimnar yame tukrəmətit tukrivən ye nar yame to rīpəh nəmətitien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiariyen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimmərowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,
kini norien kape nimhəyen ruirkək.” (Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?
! Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhəgə has in rəmhen əmə kin nar kīrik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhəgə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimmor mə Yesu Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kīrik mə tukrikiu-kiu

15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiariyen Gris ramni min mīmə, “tukror aihuaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13

irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimia fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmia, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əria kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əria khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəməhuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmia, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimia. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmia, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimməhitə ye swatuk ehua tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmia, havəhsi-pən nisaiiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimia kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nıkarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə

mhourə misəm əmiə. In rīpəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nīpig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimnagien nīpig Stefanas mine Fotunatas mine Akaekas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimnharkək, mərig nīpig yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə. ¹⁸ Irisir kimirhirəhsihaktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkəwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

16:12: 1 Kor 3:6 **16:15:** 1 Kor 1:16 * **16:19:** Nəgkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki mə "Esia." **16:19:** Wok 18:2,18,26 **16:22:** Gal 1:8-9; Rev 22:20

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwərəmətit ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini rirəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipiğ ətən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipiğ ətən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Nipiğ kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipiğ yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipiğ Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimiraghien kapətawə, kini nipiğ nakasarə ye nipiğ ətən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmawə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nipiğ ətən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əmawə mə jakhamhə. Mərig nipiğ ətən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh əmawə. In rirkun nivəhsitayen nipiğ ətən minə a tuk əmawə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrivəhsi-ta nipiğ ətən minə a tuk əmawə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nipiğ naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmīr əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniēn nəgkiariēn kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nīpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nīpig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nīpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nīpig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nīkam. Nərigien kafak rīpəh nīsi-pəniēn tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nīpig kirikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nīpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nīpig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiariēn mir e “Əwəh” mine “Nīkam” ye nīpig kirikianə. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimīrhurə mirhīni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to rīpəh nīniyen “Əwəh” mine “Nīkam” ye nīpig kirikianə. Nīkam. Nīpig mīfam, nəgkiariēn kafan kirikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rīmini promes kuvhuun, iriə kimnhauə mīsor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əməwə yaksərər tim tim ye Kristo kitawə-m kimiə. In rīmirpen ətawə, ²² kini mivəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nīmtətiēn ye nīmraghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai,

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14

kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nīpig kīrik ye nīmraghien kapətawə.

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnapəh nīrerig-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mīpiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiarien kimiə əmiə mə taksəri-pən, mərig kimiə nakwəsərer tīmtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien məgkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmhə. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kīrkək, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmhə. ³ Ror pən, yimīrai nəkwəkwə kīrik mher-pre kin, mə jakwəhsi-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nīpig yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nīmrīk rīmnaiyu tuk əmiə. Mərig yimīpəh nīraiyeen nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mərig yimīrai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rīmnor nahasien,* pəh nien mə rīmnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rīmnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimiə khapsaah nīmnhavəhsi-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukīn kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rīkin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrīrkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwak ye narīmnar fam, uə nīkam?† ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukīn norien has kape yermamə kīrik, yo min jakərukīn kafan norien has. Kini tukmə kwən a rīmnor rahas pə kimi yo rəmhən mə jakor

1:22: 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

1:24: 1 Pita 5:3

2:1: 1 Kor 4:21

2:4:

Wok 20:31 * 2:5: Yeməhuak kīrik irəriə rīmnor apnapig nar, mīkir-ta piraovīn vi kape rīmni. Kini Pol rīmīni-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5. † 2:9: Pol rīmə tukrīrkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan mīsher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rīkir-ta pīahuaru kape rīmni, uə nīkam.

mīrhuvə tuk əmru mīnə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru mīnə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnəm mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakin in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin mīnə fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir mīnə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin mīnə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksīn, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksīn yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nīkam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofuginpən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəmawə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimiə, mərig nīkam. Tukmə yepsipis mīnə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəmawə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran. ³ Nimiraghien kapəmiə

ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmın kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarinen minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə tımtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əməwə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarinen vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarinen vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nımraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses, * nikhakien aikin kape Kughen; kini nımri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pəniyen misəm nımrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mırkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmın kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nımri Kughen. ! Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarinen. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nımrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nımrin. ¹⁴ Mərig Kughen rimnor kapəriə kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31;

Jon 6:63; 1 Kor 11:25 * **3:7:** Əm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29 **3:9:** Dut 27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33

tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipiğ kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kini ikin Nanmın kape Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipiğ m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nimri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rimnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhamani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rimnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rimini kupən mimə, “Pəh nikhakien tukrivən məsia-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətıt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nitip raməmətīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, ripəh nisi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nipig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nipig tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen ripəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kipəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeiki tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nıpraimawə yame tuk nipig kirik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nipig mifam ipakə əmə yakamhamhə mə kimiə takhavəh nimraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, In tukror min ətawə-m kimiə tukamhamragh min ye nimhəyen kitawə Yesu, tuk-sarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhəyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nipig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpərig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə ripəh nəpouyen. Nar apnapig mə nıpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nipig mifam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nipig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmiriən ror tu. Mərig kwənkwaırıə in nikhakien yame raməmır rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nimritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nimritawə, kasəmır kape nipig kwəkwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmır kape rerin.

* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nimoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1
4:8: 2 Kor 1:8; 7:5 **4:10-11:** 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36 **4:14:** 1
 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:** Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16

5

Niprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nipraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nipig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nipig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nipraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nipig tukruə yame kitawə tukpihavəh nipraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nipraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nipraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nipig kisarə ye tokrei tanə ye nipraitawə yame tukripimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhəyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nipig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nipraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nipraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mipəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərə əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəməwə; kini yaksorkeikei mə kimisə

min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərigien mə rikimə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhəpəh nisəkirien nimiraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mimiragh min ye nimhəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, nıpran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nivipəyen tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nıpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhəwə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimir Kughen.

6

1 Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni minə,

“Yimnərig ik ye nipig atuaturuk,

mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuaturuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig autən minə ye nimraghien kafan

3 Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyen kafan tukun, tamə narmamə kamhahi hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhəyen, mine ye nipig autən minə, mine ye nipig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yimisor wok ehua, mharəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əməwə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimraghien kapəməwə yame ratuaturuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhahi hah əməwə; tiksın kamhahi huvə əməwə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhahi neikuəyen irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın kharəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimhəyen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig kharəh nhopniyen əməwə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnhani-pre nəgkiarien minə fam mharəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin

kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniən tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kın narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ? norien atu-atuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nıkam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nırani-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nıkam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rırkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mımə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimrik,
kini rırik tukragien mə jakvəh əmia.” (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpirig Pık ramni min mımə,
“Kini jakor Yo mə Rimimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo minə tiksın. Nəgkiarieren minə e yame Kughen rimırpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rıkitawə, mhavəhsita narimnar fam yamə mine kasor nıpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

6:13: 1 Kor 4:14 * **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rıkəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien. **6:14:** Efes

5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhag pısın kape Setan.

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmia ye norien kirik yame rīpəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimia nimisor nar kirik rīpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmia. Yakwəni-pre ta tuk əmia mə yaksorkeikei pik əmia, nar apnapig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimia, mərig yakhajir əmia misəkwan əmia. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmia. Rikik ragien tuk əmia. Kimia nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmia.

⁵ Meinai nīpig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nīpig m-fam, yakamharəh pīkin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəmawə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rīmivəhsi-haktə nərigien kapəmawə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rīmnor rikimawə ramagien, mərig nīpig nīmnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rīmini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimia reihuə tuk yo, mamni mə kimia naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə minə kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rīmnor rikimia rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rīmnor rikimia rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimia rəpou kape nīpig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimia rīmnəpou. Nīkam. Rikik ragien mə nīpig rikimia rəpou, nimisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has kapəmia. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimia nimisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmia rīpəh norien əmia naksəpəh nhatətəyen kapəmia. ¹⁰ Tukmə rikimia rəpou tuk norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimia tukrəpəu tukun, kini misərar ye nərigien kapəmia, pəh Kughen tukrīvəh mīragh əmia. Nərig-rahəsien a rīpəh nīkīr-pənien narmamə ikin rīki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkīr-pən əriə tuk nīmhəyen. ¹¹ Tukmə naksərig rahəs ye norien has minə kapəmia,

rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nimisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pəniēn narpiniēn kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimiriə nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiariēn a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiariēn yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın.

* **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5.

8:1: Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehua, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mine nəgkiarien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nəertimtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nīkam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji nīprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narimnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehua kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəmiə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm

nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to riph napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisakwəkwəyen kin nəviginien.”
(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien.

¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəmawə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rimmorkeikei mə tukrurə məm əmiə.

¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipiğ yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, riphuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimia apa

Akaea nīmīsərer matuk tuk nīvəhsi-pəniēn mane. Kini nīpīg nəməhuak apa Masedonia kīmīsəm mə rikimiə ragien pīk tuk nasituyen, ramor mīn əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu mīn. ³ Məriḡ taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nīmnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəḡkiariēn tuk nīvəhsi-haktəyēn noriēn huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapīg əmə. ⁴ Məriḡ tukmə nakhapəh nisoriēn, nīpīg jakurə kimawə nəmə Masedonia tīksin, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əḡkəpiēn, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhəḡmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mīrhurə mīrhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Məriḡ yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimie m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyēn narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəḡkiariēn e: Yermamə yame raməsīm kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsīm rīpsaah, tukrivəh nəsimien iran rīpsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhəḡin yame ramsi-pən yerkimie mə takhavəh-si-pən. Məriḡ tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, rīpəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyēn kin nihuvəyēn m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nīpīg m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwakwə kin, mhavəh mīn rəmhen məkwakw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar rīpsaah kimi yavən has mīnə,
kini noriēn atuatuk kafan to rīpəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsīm, mīvəhsi-pən mīn nəviginien nan, ye noriēn kirikianə əmə mīn, In tukrivəh-si pən narimnar rīpsaah kimi əmiə mor mīn rīpsaah-īpsaah mīn, mə kimiə takharkun nisāsituyen ye narmamə tīksin mīn. Kini tukror kwənkwan rīpsaah yame ramsi-pən ye noriēn atuatuk kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nīmraghiēn kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nīvhuəyēn kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyēn nīpīg mīfam. Kini nīpīg taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nipran. Tukmə yermamə kirik rikun mə in yermamə kirik

kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nipiḡ yakaməḡkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməḡkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəḡkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərig narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misesrə, mərig nipiḡ in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəḡkiarien in nar apnapig əmə.” ¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipiḡ jakurə kisarə kitawəmirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəḡkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəḡkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpipig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəḡkiar-ausitien mə yo yerpipig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpipig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərig kimawə yakhapəh nisəḡkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, mərig yaksəḡkiar ausit ye wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen ripəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərig yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tiksın kasəḡkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rimnor. Mərig kimawə yaksəḡkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶ mə jakharkun nhavənien ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəḡkiar ausit tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rəḡkiar ausit, pəh tukrəḡkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.” *(Jer 9:24)* ¹⁸ Yakaməḡkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen

yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarieren ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə. ² Yakamarha huvə tuk əmiə, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rimimīə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarieren heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksīn,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarieren, mərig yakirkun huvə nīprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nīpig ripsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nīkarin kape nivəhyen mane? Nīpig yimīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimīpəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyən əmiə. ⁸ Nīpig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nīpig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimīpəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimīpəh naiyohyen əmiə

10:18: 1 Kor 4:4

11:2: Efes 5:26-27

* 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

11:3: Jen 3:4,13

11:4: Gal 1:8-9

11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11

11:6:

1 Kor 2:1,13

11:7: 1 Kor 9:18

kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipig m-fam. ¹⁰ Tukməror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to ripəh ninuyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nīkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein ninuyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovın əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovın əmə agelo kape Kughen. † ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafan

¹⁶ Yakamsım atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsım atuk meinai yakamarmə. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmə, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsihaktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak ripəh nəutəniyen mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai

11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovın agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nıkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nıpig rıpsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nıpig rıpsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nıpig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nıpig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nıpig kirik, kisəsik yo kin kapier apig. Yımavən ye rao m-kisisər, kini rao rəmnim, kini nıpig kirik, yımneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nıpig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nıpig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapıwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nıpig rıpsaah yakpəh napirien yenpig. Nıpig tiksın, nıkumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nıpig rıpsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nıpig rıpsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nok-ieiyen rirkək. ²⁸ Mine narımnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rıpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narımnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rım Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nıpig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rımnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nıtip ehuə kirik, kiruk-pən nəərəus iran,

kivi reiwaiyu ye nıkar kəupə yerkwanu a, kini yımnap ta kın gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rıpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmərərhavyen tıksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rıvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nıprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə nıprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rıvəh yo muavən apa iman. Kini yo yımnařig nəgkiarien erkwaig tıksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein nıniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rıpəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yako-keikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nıvəh-mıraghien atawə

⁷ Kughen rıpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rımnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rımnher-pə kın nəmhəyen ye nımraghien kafak rəmhen kın nırhı nımırh ramhai yo kape nıpig mifam. Nəmhəyen a in rəmhen kın yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nıprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yımnařeikei kimi Yesu Yermaru m-kısısər mə tukrıvəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mımə, “Nıkam. Kafak nıhuvəyen ehua rirkun nıvəh-mıraghien ik; meinai nıpig e in a kafam nəsaninien rımırkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rıkik ramaghien pik yakaməgkiar ausit mamni mə

11:33: Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol rıpəh nıniyen mə in atuk rımnəm nəmərərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nıpig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kın heven yame yerpıřig pik. Nıpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6

kafak n̄asaninien r̄ik̄ək; m̄ar̄ig n̄asaninien kape Kristo ramarə ye n̄imraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, r̄ik̄ik ragien n̄ip̄ig kafak n̄asaninien r̄ik̄ək, kini r̄ik̄ik ramagien n̄ip̄ig kamni hah yo, kini r̄ik̄ik ramagien tuk n̄ip̄ig əutən minə, kini r̄ik̄ik ragien n̄ip̄ig kamor nahasien kimi yo, kini r̄ik̄ik ragien n̄ip̄ig yakam̄ar̄ig n̄əm̄h̄əyen. R̄ik̄ik ragien tuk nar̄imnar minə a meinai yakamor n̄ək̄wai Kristo. Kini tukm̄ə kafak n̄asaninien r̄ik̄ək, n̄ip̄ig a in a, kafak n̄asaninien r̄imauə.

Pol raməgkiar skai kimi n̄əm̄ahuak minə apa Korin

¹¹ Yakam̄əgkiar ausit tuk kafak norien, ram̄ari-p̄ən norien kape yarm̄ər. M̄ar̄ig kimiə n̄imn̄hap̄əh nhav̄əh-si hakt̄əyen yo aik̄in ratuatuk mə tukv̄əh-si hakt̄ə yo ik̄in. Ror p̄ən, jakam̄əkeikei mamor. M̄ar̄ig p̄əh nien mə n̄əm̄ə mine nakamh̄ani mə iriə “ap̄osol huv̄ə minə t̄iks̄in” kisapita yo, nar ap̄nap̄ig mə yo yermam̄ə ap̄nap̄ig əmə. ¹² N̄ip̄ig yimnamarə kitaw̄ə-m̄ kimiə, mamor nar̄imnar mam̄rip̄in yame ramh̄ajoun mə yo ap̄osol əfrakis k̄irik. Yimnor n̄imt̄ət̄ien minə, mine nar eh̄uə yam̄ə mine ramor nakurien kimi narmam̄ə, mine nar ap̄sip̄is minə ye n̄imrim̄iə. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiə nakham̄ə ta mə norien yame yakamor ye n̄im̄ahuak minə t̄iks̄in rapita nar yame yimnor ir̄əmiə uə? N̄ikam. Nar k̄irikianə əmə yakp̄əh norien ir̄əmiə - in e yakp̄əh naiyoh̄yen nasituyen k̄in mane. ? Nakham̄ə ta mə nar e ratuatuk uə rap̄əh natuatukien?

¹⁴ Takt̄əkun ai, n̄ip̄ig yame ror k̄isis̄ər k̄in, najakurə m̄ivaag-pre k̄in əmiə. Kini jakp̄əh naiyoh-preyen k̄in mane k̄irik kimi əmiə, meinai p̄əh nien mə yakorkeikei kap̄əmiə naut̄ə; m̄ar̄ig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen k̄in yame p̄əh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huv̄əyen tuk tat̄ə mine mam̄ə, m̄ar̄ig wok kape tat̄ə mine mam̄ə kwarha huv̄ə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror p̄ən, tukm̄ə yakoriah fam nar̄imnar kafak tuk nasituyen ir̄əmiə, r̄ik̄ik ragien əmə. Kini nar ap̄nap̄ig tukm̄ə yakoriah kafak n̄imraghien tuk nasituyen ir̄əmiə, r̄ik̄ik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, m̄ar̄ig kap̄əmiə tuk yo r̄ik̄əsk̄əh əmə. !In e r̄ip̄əh natuatukien! ¹⁶ P̄əh khani m̄ham̄ə yim̄ip̄əh naiyoh-preyen k̄in mane k̄irik kimi əmiə. M̄ar̄ig kimiə t̄iks̄in nakamh̄ani m̄ham̄ə yaknor nar iko m̄iv̄əh kap̄əmiə t̄iks̄in nar̄imnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakham̄ə ta mə yimn̄her-pre k̄in narmam̄ə t̄iks̄in kafak mə tuksor nar iko tuk n̄iv̄əhyen kap̄əmiə nar̄imnar uə? N̄ikam. ¹⁸ Yimn̄əkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, m̄her-pre k̄in piautaw̄ə k̄irik iriu min. ?M̄ar̄ig Taetas r̄imnor nar iko m̄iv̄əh kap̄əmiə nar̄imnar uə? N̄ikam. Nakharkun mə kap̄əmru n̄ət̄ərigien k̄irikianə əmə, kini yakawor norien k̄irikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarinen minə e tuk nətapigien kın nəgkiarinen kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nımri Kughen, yakamni əmə nəgkiarinen yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kın nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narımnar yame rıpəh nəmhenien, kini jakaməkeikei mægkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nıkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakır apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararinen ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nıpig yame ror kisisər kın yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kıraru uə kisisər kırhını nəgkiarinen kırıkianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarinen kapərisir raməfrakis.” (*Dut 19:15*)* ² Nıpig yımnaurə tuk əmiə, ye nıpig yame ror kıraru kın, yimını-ərhav pre ta nəgkiarinen kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmır isok mamni-pre min. Nıpig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə taksəkır əmhen mə nəgkiarinen kafak in nəgkiarinen kape Kristo uə nıkam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kın aposol kırık kafan. Norien kafan rıpəh nımarien tuk əmiə, mərig norien kafan rıskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nıpig kimırık haktə In ye nai kamarkwao kın, kafan nəsaninien rırkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rırkək. Mərig kimawə yaksor wok kıtawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkır nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nıkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ? Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo

12:21: 2 Kor 13:2 * **13:1:** Nəgkiarinen e raməmır ye Dut 19:15. Nıpran e ramni mə nəkwəkwə kıraru uə kisisər yamə mine Pol rımırai ramvən kimi nıməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarinen kırıkianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8

ramarə ye nımraghien kapəmiə? ! Mərig tukmə kapəmiə nımraghien rıpəh nəri-pəniēn norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmiə! ⁶ Kını yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kını taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kın nəgkiariēn əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiariēn əfrakis kape Kughen. ⁹ Kını tukmə nakasor əmə narımnar yame ratuatuk, kını nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kını rikimawə tukramagiēn əmə. Kını yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kın nəgkiariēn minə e mivəhsi-haktə nərigiēn kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuēn əmiə.

Pol rımnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiariēn kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kın nəgkiariēn kafak. Kapəmiə nətərigiēn tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kını Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kın yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kını pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kını pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:5: 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətiēn mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əria minə.

Galesia Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisərə apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhəni nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh məta mə nəmə Gris kamhəni pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyən in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwənu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimirəvəh miragh Yesu ye nimhəyən kafan. Pəh nien mə

yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərınuyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nımraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rımnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nımisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksım atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rımnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rımnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yımnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak

minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nīpig a yo yimnamərer tım tım tuk nuknei norien kape nəmə İsrəl, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nīpig yimnaməmır hanə ye tip nisınık, Kughen ruirpen ta yo. Kini rımauə ye nīpig atuatur kafan, kini In rımnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə İsrəl. Ye nīpig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nīpig a, yo yimnəsok pihıu mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mırerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mırhivən ta, kini yo yimnarə mırerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimıwarə mırəvəh əmə nīpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nīpig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsı ye Kughen mə nəgkiarın yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nīpig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nımrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rımauə, in kapətawə tikmır. In rımoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nımraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rımnor ye kafak nımraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rımini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mırerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas,

yimīravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nəgienien tuk kapəməwə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21

nægkiarien kimi nāmә Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni әrisir kimә nuknei nimәhuak misir. Nipig kimirhәm mirhirkun mә ye nihuvәyen kape Kughen, In rimivәhsi-pә wok e ye kwermik, kini kimirhuә mirhini-pә tuk әmru Banabas mә jakhavәh kwermimawә minә tuk wok, mamhani mә tuksәwhai wok minә. Kimru yakrәni-әrhav Nәvsaoyen Huvә kimi nāmә Gris, kini irisir karhivәn mirhini-әrhav kimi nāmә Isrel†. ¹⁰ Mәrig kimisaiyoh әmә mә tukmә yakravән, mәrig rikimru tukramәkeikei mamәsik yavән has minә kwuse Jerusalem mә jakwasitu irәriә. Kini rikik rimnagian әmә tuk wok a.

Pol rimnhек Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pән apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarә apaikin, kini Pita rikwasig min muә. Kini mamәvigin iriә in minә tiksин yamә mine kasәhuak. Mәrig iriә pәh nien mә nāmә Isrel.‡ Kini nipig narmamә kape Jemes, yamә mine kimnhasi-pән Jerusalem khatәrhav-pә, iriә kimishek Pita, mhamә, “Ah. Narmamә minә e pәh nien mә nāmә Isrel, tukamәkeikei kәsig-pән әriә, tamә Kughen ripәh nasituyen irәriә.” Kini nægkiarien e kimnhani rimnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivәnien mәvigin iriә nāmә pәh nien mә nāmә Isrel. Pita rigin kin әriә mәknakin, mivi nәмәhuak minә tiksин apa Antiok, yamә mine iriә nәмәhuak minә e ye kwәнәrәus kape nāmә Isrel, iriә min kimnhauә tuk Pita masor norien kape yermamә yame kafan nægkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nәмәhuak yamә mine kipәh nivәhyen nao kimi әriә. Mhavi-pә min Banabas, kini ramgin min kin әriә. Mәrig ye nipig yimnam mә iriә khapәh nisәri-pән-atuatukien swatuk yame Nәvsaoyen Huvә ramni, yimnәrip Pita ye nimri mirh, mamni-pән әusik-әusik mimә, “Nar apnapig ik yemә Isrel, mәrig nakpәh nәri-pәnien natuakәmien kapәrao. ?Kini rhawor e nakamәkeikei kimi narmamә yamә mine pәh nien mә nāmә Isrel mә tuksәri-pән natuakәmien kapәrao?”

¹⁵ “Nәfrakisien mә kirao kimirasi-pән atuatuk ye kwәнәrәus kape nāmә Isrel. Pәh nien mә kirao yemә Gris mir yame nāmә Isrel rikiriә ramәsik mә iriә m-fam yakapir loa minә. ¹⁶ Mәrig taktakun ai kirao krarkun mә pәh nien mә Kughen ramәm mә narmamә yamә mine kisәri-pән loa kape nāmә Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamә yame ramhatәtә әfrakis ye Yesu Kristo, in әmә en ratuatuk ye nimri Kughen. Nәtәrigien e in e ror әtawә tukasәkeikei mishatәtә әmә ye Yesu Kristo mә tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pәh nien

† 2:9: Gris ramni mә iriә tukhavән misәm “Nәмә kivәh nao kimi әriә.” 2:10:

Wok 11:29-30 ‡ 2:11-14: In ikin e, Pita rimnәsik loa kape Moses, yame ramni mә nāmә Isrel tukhapәh nisәvigin-kwisien nәмә Gris. 2:11-14: Wok 11:3

mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuutuk ye nimir Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimir Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivipən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nıkam. Ripəh norien məkneikin. ¹⁸ Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuutukien ye nimir Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimir Kughen. Ror məkneikin, yimnapəh nəri-pənien loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimiraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimiraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimiraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mimhə mivəh miragh yo. ²¹ Nihuvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimir Kughen. Mərig ripimə nəri-pənien loa ripior narmamə kisatuatuk ye nimir Kughen, to nimhəyen kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ?Pa rimnəko-pən məknenkin əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rimivəh narpinien tuk əmiə ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kini mivi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmın Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nıkam? Nıkam. In rimivəh-si pre Nanmın kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiə nimisətigətə əmə

ye Nanmin kape Kughen, mærig taktakun ai nakwəsəpəh misətigta əmə ye nəsaninien kapəmiə. ⁴ Nimişərig nəmhəyen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ? Mærig nimişərig apnapig əmə nəmhəyen e uə? Nīkam. Pəh nien mə kape nar apnapig əmə. ⁵ Mærig pəh nien mə Nanmin kape Kughen ramor nīmətien tiksin kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mærig ramor nīmətien tiksin kimi əmiə meinai nimişərig Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mīshatətə iran.

Nəri-pəniēn loa mine nhatətəyen ye Yesu

⁶ Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao-ərhav ta kin rimiini məkneikin mīmə, “Ebrahim in rimnhatətə tīmtim ye Kughen, Kughen rimiini mə in ratuatuk ye nīmrin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kirikianə əmə,

⁷ narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kisəmhen kin kwənərəus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrivəh narmamə yamə minə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatur ye nīmrin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rimiini-ərhav nəgkiariēn huvə kirik kin Ebrahim mīmə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvəyen kimi tanimtanə iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rimnhatətə tim tim iran. Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pəniēn kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mærig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nīmraghiēn mærig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasiēn. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuaturkien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpiniēn kirik.” (Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatur ye nīmri Kughen. Mærig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatur ye nīmri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (Hab 2:4)

¹² Mærig nəgkiariēn e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniēn loa in ripəh nəmheniēn kin yame

nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniən loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniən loa in swatuk kape nīvəhyen nīmraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (*Lev 18:5*)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pəniən naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpiniən kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivita ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpiniən tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpiniən kimin.” (*Dut 21:23*)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mīmə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nīmraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukriini promes kirik, to kipəh nīvəhsitayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nīpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptəəkkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pəniən loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, ripihajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnəpig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh minə, “? Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, məriḡ loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Məriḡ Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, məriḡ rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan nivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipi havəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Məriḡ nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Məriḡ In atuatur əmə rimnəgkiar-pən atuatur ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipi harkun nhauəyen misatuatur ye nimri Kughen. Məriḡ ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkəkəkə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapiir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptərəkkin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhitə ye nimritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuatur ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Məriḡ taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə

kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə mfam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhaiminien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slefkape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərəkin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətın atuatuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətın minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətın minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərəkin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh

nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkiş ətərəkīn mīn əmiə? ¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən nat-uakəmien kapəriə ye nīpig mīnə kapəriə, mīne makuə mīnə kapəriə, mīne nīpig rhakə mīnə, mīne newk mīnə kapəriə? ¹¹ ! Kəsi narman! !Yo yakamgīn pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yīmnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mīmə apa kupan, kimiə nīmnhapəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yīmauə məm əmiə kisarə, yīmivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə mīn takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukrīraptərəkīn tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nīpig yīmnamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə meinai yīmnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yīmnamhə ye nīpig a, mərig kimiə nīmnhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rīmnərīk mītə əmiə, mərig rikimiə rīmipəh nəsikahayen yo, kini nīmnhapəh nīshekīen yo. Kimiə nīmnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nīmə kapəmiə mīnə, rəmhen əmə kīn yame nakhakīr agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nīmə mīnə kapəmiə mīnə, uə nakhakīr Yesu Kristo raurə ye nəkwai nīmə kapəmiə mīnə.

¹⁵ Kupan, kimiə nīmisorkeikei pik yo, mīsasitu irak ye narīmnar fam ye nīrkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e tak-takun mīne? ¹⁶ Rīkik raməsik mīmə tukmə ror nəgkiarīen əfrakīş mīnə kafak ramor əmiə nakwəsəməkīn yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə mīnə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikīn kapəmiə nətəriгийн kini kimiə nakhakwasig kīn əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakīn mə tuksasitu irəmiə. Kīsorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nīkwasīгийн kīn əriə. ¹⁸ Nəmnhawkīen in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nīpig mīfam, pəh nīen mə ye nīpig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə mīnə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kīn yame mama ramhə mə tukreimək kīn kwajikovə. Yaka-masək pik tuk əmiə meriaji takhauə mīsəmhen kīn Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai tak-takun mīne meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pīkīen kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meīnein mə jakhawor pən iran mīne masitu irəmiə.

Nīvusien ris ye Hega mīne Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorpīn-ru kafak nəgkiarīen. ?Nīmīsəriğ ta naha nhagin

yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nīsərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nīpran irətawə. Piraovin mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tata. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə,

“Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nīrəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” (*Aes 54:1*)

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə.

²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.”

(*Jen 21:10*)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nīpnət pian e slef; kitawə nīpnət pian e yame rīmivəh promes mīnə kape Kughen.

5

Yesu rīmīrisin kafan narmamə mīnə

¹ Nīpig Yesu Kristo rīmīrisin ətawə, rīmnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei mīsərer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmiə, mhəpəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru mīn irəmiə. Apa kupan, loa e, rīmnərik mītə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef mīnə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə mīmə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rīmnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre mīn kimi əmiə mīmə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkap narīmnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nīmetaimiə kimi nīhuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kasəəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nīmrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasəəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kīmivəh nao kimi əriə, uə kipəh nīvəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mīn norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yīmnəm əmiə mīrkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nīmrəghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənhərərig. Kughen rīmnokrən ta kin əmiə. ? Mərig nīpa mīnə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən mīn loa kape Moses? Yakīrkun mə Kughen to rīpəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kīvəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakīrkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə mīn mor kīrikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakīrkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien

mæknakin, nar apnapig mæ in yemehuæ kirik uæ in yemæ hawor pæn iran mine, mærig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minæ mine nowinik minæ. Narmamæ tiksın kamhani mæ yo yakamni-ærhav mæ narmamæ yame kashatætæ ye Kughen, tukamækeikei kivæh nao kimi æriæ. Mærig nægkiarien e ripæh norien næfrakisien kin. To yakpini-ærhav mækneikin, kini narmamæ mine e yame kasæriwæk kimiæ miriæ, rikiriæ ripiagiæn æmæ tuk yo. !Mærig, sæmru! Næmæ Isrel tiksın kasoriah yo mamharpæhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ærhav mæ nimhøyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in æmæ e, in tukrivæh miragh narmamæ. ¹² Ye nætærigiæn kafak, narmamæ mine e yame kashajoun oror æmiæ, mhamæ tukamækeikei kivæh nao kimi narmamæ, rhuvæ mæ iriæ tuksærai ta ægkap æmæ matuk kapæriæ.

¹³ Mærig piak minæ mine nowinik minæ, Kughen rimnokræn kin æmiæ, kini mirisin æmiæ mæ loa kape Moses tukripæh narmaruyen iræmiæ. !Mærig takasærig huvæ æmiæ! Pæh rikimiæ tukripæh næsikien mimæ, “Rhuvæ, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Kimiæ takhapæh nhaniyen mæknakin. Mærig norkeikeiyen kapæmiæ tukramækeikei mor æmiæ rikimiæ ragiæn æmæ mæ taksasitu iræmiæ minæ. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in ramæpkæfugin nægkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mæ, “Takamækeikei morkeikei piam ræmhen kin yame nako-rkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18)

¹⁵ Takasærig huvæ æmiæ. Tukmæ kimiæ nakasor timæht kimi æmiæ minæ, naksæmhen æmæ kin kirævin* yamæ mine kasæs atuk æriæ minæ, kini mus mus kapæmiæ tukroriah æmiæ.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamæ

¹⁶ Ror pæn, yakamni-pre tuk æmiæ mæ kimiæ, Nanmin kape Kughen tukramækeikei mikir æmiæ kini nakhakwasig kin. Kini kimiæ takhapæh nisorien nar has yame nipraimiæ æmæ rorkeikei. ¹⁷ Tævhagæ has minæ a, in e, nimisor narimnar has yame nipraimiæ atuk rorkeikei. Mærig norien e, in ravæhsi-æhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in ripæh norkeikei-minien norien has yame nimnasor hanæ kupan. Norien mir e kawor timæht kimi æriu minæ, ror pæn nakaseinein nisorien norien huvæ yamæ mine rikimiæ ramæsik mæ taksor. ¹⁸ Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, to loa ripæh min narmaruyen iræmiæ.

5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 **5:13:** 1 Pita 2:16 * **5:15:** Nægkiarien Gris ripæh nihiyen kirævin, ramni æmæ nuhpikinien ye timæht, ræmhen kin yame narmamæ kasæs æriæ minæ. **5:17:** Rom 7:15-23

19 Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. 20 Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhawk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. 21 Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehuə min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniyen misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

22 Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. 23 Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye niprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. 24 Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nipraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. 25 Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. 26 Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

1 Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir. 2 Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nipig nakasarə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. 3 Meinai yermamə yame

rikin raməsik mə in yerpərig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarrien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rımnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atu-atuk kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piAUTAWƏ minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarrien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarrien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk niviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə

min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nipig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nipig Kughen ravəhsi-pən nimraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatuk ye nimirin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatuk minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nimap minə e yame kimnəsik yo kin kapiə apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptərəkīn tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimməpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimmrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin

kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rinnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimmnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimmnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimmnəspir norien has minə kapətawə. ! Rinnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimmivəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimmnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuatuk kafan, In tukrofugin narimmnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimmnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimmnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rinnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpig pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipig kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimmhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimmivəhsi pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimmnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimmnar minə a nipig Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipig yame yimmnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen.

17 Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. 18 Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, 19 kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehuə kafan 20 yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. 21 In yerpərig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipiğ ai taktakun mine ye nipiğ yame tukripiuə. 22 Kini Kughen rimnərahupən narimnar m-fam ye kwermın, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. 23 Kini niməhuak in nıprai Kristo; Kristo raməmır fam irəriə, maməmır aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

1 Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, 2 masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmır rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. 3 Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipiğ kitawə kimisarha, təvhagə has rınarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

1:17: Kol 1:9 1:19: Kol 1:11 1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10 1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * 2:2:

Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nıpran ramni Setan. 2:2: Kol 3:7; Taet 3:3 2:3: Kol 3:6

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimmor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimmor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuatur, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhupən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimmor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimmarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimməhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə

tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmın Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmın kafan raməmır ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarın kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarın kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmın kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə mın tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes

yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mi vəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mifam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpilig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun

3:6: Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Ni pran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nimirghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narimnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nipig yermamə kirik tukror nar kirik rīpəh nəmhenien ye nimirmiə, kini rikimiə tukrīpəh nəmḥə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmin kape Kughen rimnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə takasarə kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nipraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmin kape Kughen kirikianə əmə. Kini nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimisərhū-pən tim tim kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rīmtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nimirghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rimnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nipig In rimnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rimnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.” (*Sam 68:18*)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rimnhaktə,” nipran rimə Kristo rimnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rimnhaktə min yerpərig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rimivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rimnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nīməhuak. Kini narmamə kape nīməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame

iriə kisəmhen kin nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miserijai kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nirkunien Ji Kughen, kini misehuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nīpig mifam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukripəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nīkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narimnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə niməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nīprai yermamə. Nīpig nori-norin minə ye nīpran kasor wok atuatur kapəriə ye norkeikeiyen, misor nīpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nīmrighien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nīmrighien kapəriə, rəmhen kin nīrpəhuyen nīpiraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nīpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nīkarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nīmrighien kapəmiə, kini kinhajoun

4:13: Kol 1:28 **4:16:** Kol 1:18; 2:19 * **4:17:** Gris ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nīpran ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape 'hithen man.'" **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2

ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rimmor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpin-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini sərü-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nivəhyen narımmnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarieren kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimmor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misərükın norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərükın norien has kapəmiə minə meinai naksotfugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisıgovinien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rımmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nivəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk nıniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴ Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani

4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 **4:31:** Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

nægkiarien yame ror naurisien, uə nægkiarien ətəwao minə, uə narpakwəyen. Nægkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, məriḡ rhuvə mə taksəḡnəḡin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nīpiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptiḡ kin nar, iriə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptiḡ kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nægkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwān. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpiḡnəpien rimnarmaru irəmiə. Məriḡ taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nīmraghien kapəmiə tukrikuə kin nīhuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpiḡnəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Məriḡ hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,

“!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nīmḡeyen,

Pəh Kristo tukriasia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasəriḡ əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, məriḡ sor norien kape yermamə yame kafan nīrkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nīpiḡ mīfam tukmə naksəm swatuk tuk norien nīhuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nīpiḡ kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, məriḡ takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes

2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:**

Tukmə ror nægkiarien e in nīpe əhuak kirik, yame raməḡkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5

kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nīpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nīpiraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimirin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nīpran yame ripəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nīpiraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nīprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nīpran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin nīprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

Kini iriu tukwarə rəmhen kin nīprairiu kirikianə əmə.” (*Jen*

2:24) ³² Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame

ripam, kini nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə

5:18: Luk 21:34 5:19: Kol 3:16 5:20: Kol 3:17 5:21: 1 Pita 5:5

5:22: Kol 3:18; 1 Pita 3:1 5:23: 1 Kor 11:3; Efes 1:22 5:25: Kol 3:19; 1 Pita

3:7 5:26: Taet 3:5 5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22

in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarien a raurə mın tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nıpiraovın rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nıpiraovın, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tata mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tata mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor. ² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tata mine mamə.” In e loa yame Kughen rımnərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mımə,

³ “Tukmə naksor nar a, narımnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mışhajoun əriə kin swatur kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimie m-fam, mhasiai əriə, mhağın tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nıpig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimie m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimie m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skaiyen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nægkiarien infamien e kafak. Særer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaniñien ehuə. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərərtimtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərərtimtimien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərərtimtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərərtimtim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Særer matuk!

Haraptərəkin nægkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkin kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərərtimtimien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nægkiarien kimi yo, mə jakpəh niginiñien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi

ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarrien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamner-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nımraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikıtawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokran huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak

nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in nəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pəniən nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pəniən Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivəniən ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei

1:6: 1 Kor 1:8 **1:10:** 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kima, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30

mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiğ əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmia, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiğ əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərah-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nimraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimhəyen uə nimragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmia. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmia mə nhatətəyen kapəmia tukramskai mamripin kini mə rikimia tukragien tuk nhatətəyen kapəmia. ²⁶ Kini ye norien a, nipiğ jakurə məm əmia, rikimia tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmia.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmia tukraməkeikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmia. In e ramor nımtətien tuk əria mə Kughen tukrapita əria mivəh miragh əmia. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin

mə taksərig mɪn nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımısəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmɪn kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə mɪnə kini rikimiə rehuə tuk əmiə mɪnə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə mɪnə; kini mhauə kirikianə ye nanmɪn mine nətərigien tuk narımınar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narımınar mɪnə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə mɪnə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə mɪnə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə mɪnə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rımipəh narkutien tuk nıraptərəkınien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rımnpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nıpig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narımınar m-fam muə meriaji-pə mımhə, yame kımnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rımivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kımın yame rapita nhag mɪnə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narımınar fam yamə mine kasəmır ikin mɪnə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tuksənımkur mhavəhsi-pən nisaiyien kımın,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuaturə kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nimraghien kapəmiə tukratuaturə huvə, kini tukpəh nəmpənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhou yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərək kin huvə nəgkiarien kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen

2:11: Rom 10:9 **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10

Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nīpīg yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mīne, ye nīpīg a in a jakher-pre kīn Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kīn Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmīsher-pə kīn in tukruə mīni-əsaah-pə nəvsaoyen kīn əmiə, masitu mīn irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pīk mə tukrəm fam əmiə, kīni rīkin rəpəu meinai ruirkun mə kīmiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pīk, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rīkin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rīkin rehuə tuk in pīsīn əmə, mərig yo mīn, rīkin rehuə tuk yo, mor əswasig kīn narīmnar yame tukror rikik rərhakis pīk. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pīk tuk nher-pre-mīn-ien kīn mə taksəm in, rīkimiə tukragien. Kini mə jakpəh nīvəh-pīk-mīnien yerkiik. ²⁹ Nīpīg taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kīmiə mīn naksor kirikianə kīmiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nīsiāiyen kīmi narmamə yamə mīne kīsəmhen kīn in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh nīgīnien tuk kafan nīmraghien ye nīpīg ətən mīnə, mīmə in tukrasitu irak ye nīpīg kīmiə nīmīseinein nīsasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kīsatuatuk ye nīmri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mīne yakorkeikei pīk əmiə. In e nəgkiarīen infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai mīn əmə nəgkiarīen yame yīmīrai ta kupan raurə kīmi əmiə, mərig pəh nien mə nar ətən tuk yo, kīni in tukrasitu irəmīə mərer əswasig kīn nəgkiarīen eikuə mīnə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mīne kasor norien has mīnə! Iriə kīsəmhen kīn kuri aparū yamə mīne kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mīne kamhavəh nao kīmi narman! [Iriə kīsəmhen kīn yeramə yame ravəh oror nao kīmi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kīvəh nao kīmi yerman mə Kughen tukrīvəh mīragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mīne In rīmnrāi ta norien has mīnə yerkitawə. Kini Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kīmi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kini kitawə kīsausit pīk tuk nar yame Yesu Kristo rīmnrō ye nīmraghien kapətawə,

2:25: Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri mīnə. Nəmə Isrel kamhāni mhamə narmamə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri mīnə. Əm-ru Mat 15:26.

masətigə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh mīragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksīn ye loa mə tukrivəh mīragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nīmraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nīpig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuaturuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə‡. Kimipəh nəm-pəyen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig tak-takun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nīrəsīg, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuaturuk meinai yakaməri-pən atuaturuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuaturuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nīmhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nīpig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnəri. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nīmraghien in rinatuaturuk ta. Nīkam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuaturuk məmhən kin in. ¹³ Yo minə tiksīn. Yakpəh nīniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nīkam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasīg, maməmnhawk tuk

3:3: Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsīg-pən nīpikwarien ye nīpig kamhavəh əmə nīpig eit. Takəm-ru Jen 17:10.

3:5: Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19

narimnar yame raməmīr kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksīn, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksīn. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniēn narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksīn, taksərəer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Awəh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav

3:14: 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18

3:20: Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53 **4:1:** 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.

Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rımnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien!
⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar, mərig ye narımnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narımnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narımnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramraptərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nımnhavəh ye nımraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nımnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nıkam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagenien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagenien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narımnar rıpsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nəkwənharkun ta mə nipig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig yimitərhav Masedonia [tuk

norien wok kafak], kimiə pişin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nipiğ yımavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipiğ Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehua kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rımtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarlen infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kın. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksin kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kın nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kın kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timentiran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmia, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmia nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmia ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmia ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimmor apnəpein-ta

iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarinen əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ İkin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipiğ yame kimiə nimisərig nəgkiarinen əfrakis kape nihuvəyən kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarinen e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarinen kapəmru, mamərer tımtım tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmru kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipiğ kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipiğ mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipiğ nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyən ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipiğ rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpiriğ rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nipiğ nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimnamharkək hanə, mərig Tini, In rinərə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye narimnar minə fam.

¹⁶ In yerpiriğ meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə

mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

17 Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinərə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

18 Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mimragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpirig ye narimnar m-fam.

19 Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,

20 mə tukrərəhu-pə nəmarinuyen ye nıpig nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.

21 In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen.

22 Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nıpran rimnəker ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımın, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nımisərig nəvsaoyen huvə yame ramhəjoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanımtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

24 Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rivəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwəniyen kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine

1:17: Jon 1:1; 8:58 1:18: Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 1:19: Kol 2:9

1:20: Efes 1:10 1:21: Rom 5:10; Efes 2:12 1:22: Rom 5:10; Efes 5:27

rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsipən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiria ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəria. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehuə kape Kristo yame ravəhsipə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mishatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmia m-fam, nıpig kimia nakamharpın huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narımnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimia m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rınnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rınnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmır iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmia kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımnərig mə kapəmia nətərigien kirikianə əmə, kini kimia nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimia nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmia, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame ramei-waiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmia rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta

1:26: Rom 16:25-26; Efes 3:2-9

1:29: Efes 3:7,20; Fil 4:13

2:3: 1 Kor

1:24,30

2:4: Rom 16:18

2:5: 1 Kor 5:3

əmiə kin. Kini pəh nagiendien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmia.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəria, yame nīpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniendien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye nīprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rīvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nīmraghien kapəmia. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rimnəsīg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rīmivəh nao kimi əmiə, mərig rīmivəhsi-ta rikimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nīpig yame kimnakətənim kin əmiə ye nu, ramor nīmtətien mə nīmraghien akwas kape təvhagə hah kapəmia rīmamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimnor əmiə nakhamragh min ye nīmraghien wi. In e nhatətəyen kapəmia ye nəsaninien ehua kape Kughen yame rimnor Yesu rīmimragh min ye nīmhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nīpig Kughen rīpəh hanə nīvəhsi-tayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmia. Mərig nīpig nīmnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rīmivəh mīragh ətawə. Mīrisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rimnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapīg, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiariendien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rimnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rinapita ta əria, mamor-pən kimi əria rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rinapita əria, mofugin əria ye nīmri jir, markis-arkis əria.

Yesu ramarmaru irəmia

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviginien kirik, uə nīnimien kirik, uə nīpig

2:7: Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Emru Kol 1:16. Ye nəgkiariendien kape nəmə Gris, rapəh nīniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nīpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
2:11: Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16;
 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14

rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, mərig nīpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksin kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nīprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nīpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pəniən norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nīmraghien kapəriə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərakin-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nīprai Yesu. Rəmhen kin nīprai yermamə yame rirpīn ikin ye kwənərəus minə ramvən ye nikəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nīmraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nīmraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nīpig nīmishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimie min nīmnhamhə. Kini natuakəmien to rīpəh nīvəniən tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ? Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh nī-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisəniən nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nīpig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehə e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əkgəp-ien irətawə mə nīmraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

¹ Mərig in ai Kughen rīmivəh mīragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimie takasəkeikei misor

rikimiä tukrivän əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiä tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiä tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meina kimia Kristo nakwənhəmhə, kini nimraghien əfrakis kapəmia ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfrakis kapəmia, in əmə e Kristo əmə. Kini nipig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nipiraovin mine narman minə kamhakır apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk ninien; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmia, nimsəriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmia, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermia tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisorhas-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmia minə, mərig in ai kimia nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmia, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar misəriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmia, mor əmia mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmia nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmia, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsığ-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pəniyen ik, uə nimmor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimia narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmia, mərəhu karin əmia mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiä tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmia tukreiwaiyu yetanə; kimia nəmə mar

3:1: Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20 **3:3:** Mat 6:33 **3:5:** Eph 5:5 **3:6:** Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6 **3:8:** Efes 4:25-29; 5:4 **3:9:** Efes 4:22,25 **3:10:** Efes 4:24 **3:11:** Gal 3:28

minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimirimə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuuaa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimbə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei mərū-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəəkīn-tīm-tīm-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nīraptəəkīn-tīm-tīmien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, tak-sarkaoh kīn neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kīrikianə. ¹⁵ Havəh nəmərīnuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rīmnokrən kīn əmiə mə takhauə mīsor kīrikianə, naksarə əmə ye nəmərīnuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarīen kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei mīsəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmīn kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, pəh nəgkiarīen kape Kristo tukraməmīr mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mīfam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarīen m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mīfam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rīmtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slefminə

¹⁸ Nīpiraovīn, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nīpian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nīpiraovīn minə kapəmiə, mhapəh nīsərik-mītə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rīmimīə mine nīsīnmīə, meinai Yermaru kapətawə, rīkin tukragien tukun.

²¹ Kimia tatə minə, takhapəh nīsorien narpīnien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rīmīr.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipiḡ minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipiḡ əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəria. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əria. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əria. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əria

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipiḡ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əria ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əria m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nipiḡ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini

mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipig mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timentim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piautawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mishər-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmər tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhəwor pən iran minə ye nipiḡ rinamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nimraghien kapəriə. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriə tiksın, kasərig nəmhyen. Kini tiksın khapəh nharkun-huvəyen nipiḡ kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əriə. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə, kini mor nhatətəyen kapəriə rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimmhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipiḡ m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipiḡ yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipiḡ mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyeen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipiḡ əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai

nimisə̀əhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsipis tiksın irəmiə, ramor nımtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimia, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimia nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəmhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nipig yimirhuə mirhəm əmiə, rikimia ragien tuk niwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimia nimnhaukreikin-pən nimetaimie kimi nanmi kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipig kimasir yimirhurə mirhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ² Kini kimia nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimsor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətghaa kin nirhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar

apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarien tuk niviye nərigien kapəmiə rīpəh nīsi-pəniēn ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame rīpəh natuatukien. Kini yimīrhipəh nīrharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimīrhipəh nīrhorien məknakin. Məriɡ nīpig yimīrhəɡkiar, yimīrhirkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimīrhəɡkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Məriɡ yimīrhəɡkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rīwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimīrhipəh nīrhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimīrhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimīrhipəh nīrhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrivəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nīrharkutien kimi əmiə mīrhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir məriɡ yakrhipəh nīrhorien. Nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rīmar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tīni minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, məriɡ pəh nien mə yakarhini-ərhav əmə, məriɡ yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nīrhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nīmraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nīmnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə mīrhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimīrhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mīrhipəh nīrhayoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nīmīsəm mharkun nhani-ərhavyen mə nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimīrhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tīni minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimīrhərip tīmīm əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nīmraghien kapəmiə tukratuatuk ye nīmri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rīmnokrən kin əmiə mīmə takhauə pəh In

ramarmaru irəmīā, mīpīk əmīā naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nīpīg m-fam, kīmasīr yakarhīni vi vi Kughen meinai nīpīg nīmnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nīmīsərig tuk əmasīr, kini mhavəh rarə yerkimīā, kini rikimīā rīpəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimīā rīmnsīk mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nīmraghien kapəmīā, kīmīā en narmamə yamə mīne nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə, yakrhīrkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimīā meinai nīmīsor rəmhen əmə kīn nəməhuak mīnə kape Kughen apa Judia kīmīsor. In e, iriə kwənhauə kīrikianə ye Yesu Kristo, məkneikīn nəmə iməriə ikīn, nəmə Isrel, kīmīsasar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmīā ikīn kīmnhauh məknakīn əmīā. ¹⁵ Nəmə Isrel a kīmīshopni Yesu Yermaru, mīne profet kape Kughen mīnə, mīsher-yerhav mīn kīn əmawə yakhaier. Iriə a tikmīr mīnə kape narmamə mīfam. Norien kapəriə ramor rīki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kīmawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kīmī narmamə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrīvəh mīragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksīn kasərəer əswasīg kīn əmasīr. Ye norien e, nīpīg mīfam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mīne narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rīmə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə: nar apnapīg mə yakahrarə isok tuk əmīā tuk kwənpər nīpīg, mərig yakrhorkeikei pīk mə jakrhurə mīrhəm əmīā. Nəfrakisien, nīpraitawə isok tuk ətawə mīnə. Mərig nətərigien kapətawə kīrikianə. Kini yakrharkut pīk mə jakrharerīg-pre mīrəm əmə. ¹⁸ Yīmīrhorkeikei pīk mə jakrhurə mīrhəm əmīā. Yo Pol, yīmīnarkut nīpīg rīpsaah, mərig Setan rīmnrer əswasīg kīn əmasīr. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pīk mə jakrhurə mīrhəm əmīā meinai rikīmasīr ragien tuk əmīā. Kini yakrhərəhu-pən əusīk-əusīk nərigien kapəmasīr mə nīpīg Yesu Yermaru tukrīrerīg-pə mīn, jakrhagien pīk mīrhīni-pən tukun mə kīmīā e kwənkwai wok huvə kapəmasīr. Nəfrakisien, rikīmasīr ramagien pīk tuk əmīā.

3

¹ Yakrhīpəh nīrhəmīen əmīā ror tu, rikīmasīr rəpou; ipakə rikīmasīr rīmnrəkwopīr. Kīmasīr yakrheinein mə kīmīā naksarə huvə uə nīkam. Kini kīmasīr yīmīrhīni mə kīmru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə

tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimihramir kitawə-m kimiə, yimihhini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimihhini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnəpou pik meinai yimneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimiharə ye nahasien kini mirhərig nəmheyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimihivəh nəvsaoyen mə naksərer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniēn swatuk kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipraimiə ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivən-pikiēn tuk nikir-məniwəniēn yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpiniēn kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiariēn a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame in rimnərəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiariēn e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniēn swatuk kape nimraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə

takhavəh mane kape nəviginién*, rəmhen əmə kin yame yimirihini-pre ta tuk əmiə¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisasək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pənién nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mimragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarién atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupənién ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərə. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarién e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturkien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəməriu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərərien ye nəpignapién mə to Nipig Kwasig ramuə, to

* **4:11:** Nəgkiarién kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimimə.” **4:11:**

Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakə 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35

nakhapəh nisakurien rəmhən kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipiɡien uə nəpiɡnapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhən kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpiɡ, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpiɡ. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptərəkien norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhən kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhən kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəɡkiarieren infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik riphəh nəmhənen ye nimirimiə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimmor, mərig nipiɡ mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nipiɡ mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nipiɡ m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipiɡ m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor

5:5: Rom 13:12

5:8: Aes 59:17; Efes 6:14,17

5:10: Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

5:14: 2 Tes 3:6,11

5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9

5:16: Fil 4:4

nægkiarien misir a meinai in a nækwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nægkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəəkən tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrəəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine nīpraimiə mifam tukratuatur mə nīpig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nīpig m-fam tukror kafan nægkiarien, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə[†], rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikən nəkəkəkə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:18: Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 [†] **5:26:** “Nīpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nīmətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuaturək nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhəriğ mə jakarhəkeikei mırhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə məməsük-əusük, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə məmeihuə. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə

fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipiḡ mifam nakasərer tim tim ye nimirghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptəəkīn tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehuə.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipiḡ naksarərer tim tim ye nipiḡ ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivəniən ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuatuk, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipiḡ kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiariən e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipiḡ yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniən nəgkiariən kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimir Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiariən e tukror nəfrakisien kin ye nipiḡ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiariən yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipiḡ mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimirghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimirghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipiḡ m-fam

1 Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipiɡ yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. 2 Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipiɡ kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. 3-4 Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kirik, meinai nipiɡ a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nipiɡ yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam.’† Ye nipiɡ a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. 5 ?Rhawor? ?Nimisəruk in mə nipiɡ yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? 6 Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipiɡ atuatuk kafan. 7 Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukriwəhsi-ta in. 8 Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam,’ məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əgkəp in. 9 Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiks in, mine nimtətien eikuə minə tiks in, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, 10 mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. 11 Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. 12 Mərig Kughen tukriwəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəmhuak minə tukasəkeikei masərer timentim

* 2:1: Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † 2:3-4: Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwerm in kirik. Kamokrən kin in kimə ‘tikmir kape Kristo’ ye 1 Jon 2:18.

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipiḡ mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarieren yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarieren yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarieren yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarieren huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarieren ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarieren kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nipiḡ mifam ramor kafan nəgkiarieren, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipiḡ nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə

atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimirə nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə tak-sarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknakin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pənien kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraiyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimmnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimmni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatak.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimmnərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatak mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiyen tiksın, mə tukasən əmə nəviginiyen yame ratuatak mə tukasən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəmehuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimiini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatak huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimiivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen ripəh nərhəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisiriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərhəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyən kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimməm mə yo yakamraptəəkən huvə wok kafan, ror pən

rəəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, məriḡ nəriḡien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai niḡig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Məriḡ nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mişhatətə niḡig m-fam ye nəḡkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əḡkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo miyəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nəriḡien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukşhatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səḡnəḡin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, məriḡ In pişin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəḡkiarien e kimik rəmhen kin nəḡkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəḡkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Məriḡ narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəməteih-əməteih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Məriḡ yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukriḡəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, miyəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuk-sor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye

nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuutuk əmə. Niehmaa tukrirəkə mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuutuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pəniyen neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pəniyen narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuutuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nrapətərəkintim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuutuk. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuaturuk kape namehua minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nimiraghien kafan nipig m-fam. Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərinuyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwan mhasiai in. ⁵ ?Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nīkam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə ripəh norien məkna, mirəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nimiraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukripəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapisien kin ninimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk nivəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rirkək irəriə; kini mharaptəək kin timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nimiraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nimiraghien kape piraovin kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nikar jir. Iriə nipiraovin yamə mine kasarha huvə tuk nimiraghien kapəriə nipig m-fam. Masor narimnar ye nirkunien. Iriə nipiraovin yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nipig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

3:6: Taet 1:6-9 **3:7:** 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovin yame ramehua ye niməhuak. **3:11:** Taet 2:3

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mīshatətə ye Yesu Kristo mīsətəgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kim ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkin nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mīmə:

Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasipən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginien minə tiksın. Mərig Kughen rimnor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini mīsən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatuk kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatuk kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien

əfrakis minə kape nhatətəyən mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimiraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nīpran rirkək. Məriɡ, takwhai atuk kafam nimiraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nīpram. Məriɡ norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimiraghien kape tokrei tanə, mine kape nimiraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nīpig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Məriɡ In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekin mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimiraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mha-joun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, məriɡ rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Məriɡ takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimiraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimirə nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nīpig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nīkarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimiraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimiraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətəriɡ kin ik.

5

Nisiyaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; məriɡ takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nīpiahuaru minə rəmhen kin yame

nakaməgkiar kimi nisnim atuatur. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nīpiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mīkipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisnriə minə mine rimriə minə mine rīpriə minə. ⁵ Mərig nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nīpran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nīmetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nīməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nīpig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mīvəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nīrai-pən-ien nhagriə meinai, nīpig kirik, kisarpah, mhavən,

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nīpig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukrīpəh min narkurəkien.

misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nipiraovın kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekın, mhapəh nhavəhsi-pəniən kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovın tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisərəhu-pəniən əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigın, takpəh nini-əhuyen.” † (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.” §

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin.*

²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nəərəhu-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

5:13: 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 † **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginiən. § **5:18:** Nəgkiarien e raməmir ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11

²³ Mərig in ai nipiḡ tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipiḡ kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipiḡ kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarieren ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiəriə m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarieren eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarieren pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarieren atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarieren yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarieren yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nipiḡ m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəsərwei ye nəgkiarieren əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipiḡ kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipiḡ tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə

nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotərəkīn əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksīn, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksīn yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukrīskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nīpig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərīnuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nīmraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nīmraghien rerin nīpig nīmīni-ərhav nhatətəyen kafam ye nīmri narmamə. ¹³ Ye nīmri Kughen, yame ravəhsipə nīmraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nīmri Yesu Kristo yame rīmīni-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nīmri Pongjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mīpəh nīpəhyen kirik, mivən meri-aji nīpig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kīpəh nəm-pənien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nīpig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam.

Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam.

In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kīpəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nīpig m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mīmə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nīpig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhupən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsipə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə,

mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıpran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nıkam. Kaseikuə. ²¹Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, yame Pol rīmīrai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kimi pa? Rīmīrai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak mīnə apa Efesas tuksəvhəkin mīn.

?Narəyen rīmnhawor pən iran mīne ye nīpig rīmīrai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nīpig gavman kape Rom rīmīraptərəkīn Pol apa Rom, kīpəh nīvəhsi-pənien in ye kalabus; kīvəhsi-pən əmə in ye kafan nīmə, kini mobael mīnə kīmīsarha tukun apaikīn, masarə iriə mīn, mə in tukrīpəh napien. Kini ai, gavman rīmnhher-yerhav kīn, in rəriwək əmə kape newk kīraru. Mərig nīpig rīmīrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rīmīvəhsi-pən mīn in ye kalabus. Kalabus a ikīn rahas pīk ikīn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kīn narīmīnar mīnə a. Nīpig nəkwəkwə a rīmīnor ta infamien, narīmīnar a rīpior. Kalabus a in rəutən ikīn, kini rīskai tuk narmamə tuk nīvənien mīvaag pən kīn. Luk əmə iriu mīn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukrīpīk nəkwəkwə mīnə kafan muə.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīrkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikīn in rīmīrai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien nīməhuak ye kwermi nəmehuə pīsīn mīnə tīksīn rəmhen kīn Timoti. Nīpig əutən mīnə kamhauə tuk nīməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkīn Nəvsaoyen Huvə, kini mərer tīmtīm ye nhatətəyen kafan, kini mīpəh nīgīnien kīn nīnī-ərhavien Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nīpran tukmə nahasien ruə.

Pol rīmīnə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rīmīrpen-ta yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kīn yo mə jaknī-ərhav promes kafan kape nīmraghien rerīn ye Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kīmīk, Timoti. Timoti, ik narīk yame yakorkeikei pīk. Pəh Kughen, Rīmītawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nīhuvəyen, mīne norkeikeiyen mīne nəmərīnuyen kīmīk.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimirim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisinim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətəgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəm həyen tuk Nəgkiarrien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,
mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə
nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor takun nīm həyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarrien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarrien Huvə a.

¹² Ror pən, yakamərig pik nəm həyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

1:3: Wok 23:1 1:5: Wok 16:1 1:6: 1 Tim 4:14 1:7: Rom 8:15 1:9:

Efes 2:8-9; Taet 3:5 1:10: Hib 2:14 1:11: 1 Tim 2:7 * 1:12: Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig."

¹³Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatur kirikianə əmə, mamrəptəək kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnəəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ²Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnəpig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərok iran. ⁶Ratuatur əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig

keinein narkis-ətərək-in-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,

Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,

kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timentim,

kini kitawə tuksarmaru kitawə min.

Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,

Kini In tukrukrek-in-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,

mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuaturuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətirig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhəjoun atuaturuk nəgkiarien kape nəfrakisien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine niprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə; Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimmor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,”

(*Nam 16:5*)

mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ɖtərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nərəsig iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nərəsig yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehuə kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyen. Ɖri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarrien ətəwao yamə mine niprairia rirkək. Nəgkiarrien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əria mə iria tuksarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə hah, mə iria tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iria tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptəəkkin əria, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisiriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-viviyen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimraghien kapəria. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niprairia, mərig tukhapəh

nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvın əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivəh yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nıpiraovın yamə mine kapəriə nərigien rapəh nıskaiyen. Təvhagə hah kape nıpiraovın minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nıpig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyen kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwırkun-ta nıpig əutən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakırkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra. Mərig Yesu Yermaru rımırəhsi-ta yo ye narımınar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwırkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narımınar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwırkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rırkun nıvəhsi-preyen nırkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh mırəgh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuaturə ətawə, kini

3:5: Mat 7:15,21; Taet 1:16 * **3:8:** Eks 7:11, 22, 9:11. **3:11:** Wok 13:50; 14:5; 14:19 **3:11:** Sam 34:19 **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22

mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuatuk. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatuk norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini miyəhsihaktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatuk mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatuk, misəripən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapətəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, miyən apa Tesalonaeka. Kini kwən a

Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pişin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipiğ nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəhsipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nipiğ kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipiğ a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pişin pişin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamraptərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmır apa Korin. Nipiğ yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipiğ kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rimə, “Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimiwi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəripəniēn nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksīn kape nhatətəyēn mine nəriwək-atuatuk-iēn. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyēn kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ²Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimi-pəh nor-hanəyēn nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyēn. ³Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien

kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rīmivəh mīragh ətawə rīmnərəhu-pə wok e ye kwermik, mīwəhsi-pə nəgkiarīen kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pīkwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rīmtawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mīne nəmərīnuyen kīmik.

Norien yame Taetas rīmnor apa Krit

⁵ Nīpīg yīmatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeiki mor infamīen ye wok yame ramswīn hanə, mīvəhsi-haktə elda mīnə kape nīməhuak yerkwānu mīnə fam ye tanə Krit, rəmhen kīn yame yīmīni-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kīpəh nəm-pənīen nar hah kīrik iran. In, kafan piraovīn kīrīkianə əmə. Kafan kwajīkovə mīnə tukasəkeiki mīshatətə ye Kughen, mhapəh nīsor-apnāpīgīen nar, mhapəh nīsəsīkīen nəkwai rīmriə mīne nīsīnriə, tamə kīni hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kīpəh nəm-pənīen nar hah kīrik iran meinai Kughen rīmnərəhu-pən wok ehūə ye kwermīn. Pəh nīen mə in yermamə yame kapən kapə riskai pīk. To nīemha rīpəh nhai-aihuayen. Pəh nīen mə in yermamə kape nāpīsīen kīn nīnīmīen mīne nəmhokīen mīne neikuəyen tuk nīvəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nīmraghīen tukraməkeiki mor məkneikīn: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikīn, morkeiki mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narīmnar ye nīrkunīen. Norien kafan ratu-atuk. Ramarha huvə tuk kafan nīmraghīen. ⁹ Tukraməkeiki mamraptərəkīn tīm tīm Nəgkiarīen Huvə kape Kughen, yame kīmnhajoun in kīn, pəh in tukrəvhag kīmi narmamə kīn nəgkiarīen atuatuk, kīni mapita narmamə yamə mīne kamhāni hah nhajounīen kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tīksīn meinai ikīn aikīn a, narmamə khapsaah kīmīshaktə mashorukun Nəgkiarīen Huvə kape Kughen. Masəgkiar pīk, nīpran rīrkək, mīseikuə, masəvi kīmi narmamə. Irīə khapsaah kwənərəus kape nəmə Is-rel.† ¹¹ Tukaməkeiki kətāpīg kīn nəgkiarīen kapəriə, meinai nhajounīen kapəriə ramorīah narmamə tīksīn kamhamīr irīə kapəriə narmamə mīnə. Nhajounīen kapəriə rapəh nəmhenīen. Kashajoun məkna mīseikuə tuk nīwəhyen mane. ¹² Rəmhen kīn kwən Krit kīrik kupən, in profet kīrik kapəriə, rīmīni mə, “Nəmə Krit, irīə narmamə kape neikuəyen nīpīg m-fam. Kīsəmhen kīn kuri aparū mīnə. Kīni irīə kasarpah, nīpīg

1:4: Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Gal 2:3 * 1:7: Uə pasta. 1:9: 1 Tim 3:2-7; 2

Tim 2:24-26 † 1:10: Uə, irīə khapsaah kape kwən e kamni kīmə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeiki kəsīg pən Kristīn mīnə. 1:10: 1 Tim 4:7

m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.”¹³ Mərig nəgkiarieren kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai.¹⁴ Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarieren əfrakis.¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimir Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nimir Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuatuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə.¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nimitairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarieren atuatuk.² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapəriə nipiğ m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nimirghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nipiğ mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nipiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nimirghien atuatuk.⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nipiraovin min tiksın kin swatuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə.⁵ Nipiahuaru tukshajoun min nipiraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapəriə, kini kapəriə nimakuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarieren kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapəriə.⁷ Pəh tuksəm nimirghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik.

Nipig nakamhajoun, nimirghien kafam tukramakeikei matuatuk, mor nægkiarien kafam ripam. ⁸ Ik takamakeikei mini əmə nægkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nægkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nægkiarien kape namehuə minə kapəriə, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipig mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimirri namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nægkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriə iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipig kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pəniyen norien has minə mine narimnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimirghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimirghien kapətawə tukramakeikei matuatuk. ¹³ Nimirghien kapətawə tukramakeikei mor məknekin, kitawə tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nimirghien marpin nimirghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takamakeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipig mifam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misərəhu nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimmarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimməkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rīmivəh miragh ətawə, nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rīmivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rīmivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimmow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rīmivəh miragh ətawə,

In e swatur kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimirin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimiraghien rerin.

⁸ Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək.

¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən nəgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatur kirik takuə məm yo apa yerkwano a Nikopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loa e, nhagin e Sinas,

kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwəkwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?

Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwəhən kirikianə. Kini yakarəni rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimia narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukriyəh nivəhsi-pəniē narpiēniē kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rımauə rəmhen kin narik nipig yımmamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rımipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rımauə mırkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukriyəh tamhekim, mamasitu irak ye nipig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiariēn Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rınnap ta iram tuk nipig kwakwə e mə takvəh min in rirerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rura, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvəpə kimi yo. ¹⁸ Mərig tukmə rınnor nar kirik rahah iram, uə rımivəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkəwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kiniēn mə yo yımmasitu iram

1:7: 2 Kor 7:4 * **1:10:** Nhag e Onesimas, nıpran rıma, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2

kini nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakaməəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik.

²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuә ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriә ramosik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatətә ye Yesu Kristo, mərig iriә tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriә khapəh nharkun-huvəyen niprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatətә ye Yesu Kristo, misor rikiriә rəpou. Rhuvə mə iriә tuxharkun mə nhatətəyen kapəriә in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriә rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo in yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye

Yesu Kristo. Kini nimhøyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarieren kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyən mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. In mampik ətəəkın narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarieren kafan. Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpırig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpırig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpırig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan mımə,
“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuaturk.” (Sam 2:7)

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik mımə,

“Yo rimim atuaturk,

kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rimnher-pən kin Nimrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mımə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mımə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nimətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mımə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmır rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuaturk.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien maməməkin norien iko iko minə.
Ror pən, Yo e, kafam atuaturk Kughen,

1:2: Sam 2:8, Jon 1:1-3; Kol 1:16

1:3: Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4

1:3: Jon

14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4

1:3: Kol 1:17

1:3: Taet 2:14

1:3: Fil

2:5-11; Kol 1:15-18.

1:4: Efes 1:20-21; Fil 2:9

Yo yakamə̀əhu kupan ik, kini ik yerpirig rapita ik minə̀ tiksın.”
(*Sam 45:6-7*)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mimə̀,
“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nimmor tanımtanə̀,
Kini Ik nimmor narımnar fam yamə̀ mine kasəmır-pən ye
neai kın kwermim.

¹¹ Narımnar fam minə̀ e tukharkək,
kisəmhen kın neipən yame tukrəmätit,
mə̀rig Ik takamarə̀ kape rerin.

¹² Takarakikin narımnar fam ye tokrei tanə̀ mine ye neai
rəmhen kın yame yermamə̀ ramarakikin neipən mätit.
Takukreikin narımnar fam rəmhen kın yame yermamə̀
ramə̀viruə̀ kın neipən.

Mə̀rig Ik nakpə̀h nə̀viruə̀kinien,
Kini Ik nakamarə̀ kape rerin.”
(*Sam 102:25-27*)

¹³ Kini pə̀h nien mə̀ agelo e yame Kughen rimini-pən
nə̀gkiarien tukun e mimə̀,

“Ik ə̀kwətə̀-pə̀ ye kwermik matuk,
Meriaji nıpig jakor ik takehuə̀ ye tikmır kafam minə̀.”
(*Sam 110:1*)

¹⁴ Mə̀rig agelo minə̀, iriə̀ yorwok minə̀ ə̀mə̀. Iriə̀ nanmin
yamə̀ mine Kughen ramher-pə̀ kın mə̀ tuksarha huvə̀ tuk
narmamə̀ yamə̀ mine In ravə̀h mıragh ə̀riə̀.

2

*Narpınien aikın kape narmamə̀ yamə̀ mine kasor tə̀vhagə̀
has*

¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə̀ mə̀ kitawə̀ tuksətə̀rig
huvə̀ kın naha nhagin yame kwəsə̀rig ta, tamə̀ kitawə̀ kisə̀pə̀h
nə̀gkiarien minə̀ a mhavən isok. ² Nə̀gkiarien yame agelo
minə̀ kimnhani-ə̀rav-pən tuk riptawə̀ minə̀, in nə̀frakisien,
kini narmamə̀ tukhavə̀h narpınien tuk nə̀sikien Loa mine
nə̀pə̀hyen narımnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə̀
kitawə̀ kasor nar apnapig ə̀mə̀ ye nə̀gkiarien huvə̀ yame
ramni swatuk yame Kughen ravə̀h mıragh ə̀tawə̀ iran, to
khapə̀h nisaptayen kın narpınien. Nıvə̀h-mıraghien e, Yesu
Yermaru rimnəkupan mini-ə̀rhav, kini narmamə̀ minə̀ tiksın
kimisə̀rig, mishajoun ə̀tawə̀ kın, mə̀ in nə̀frakisien. ⁴ Kini
Kughen ramripin nə̀gkiarien a mamor nımtätien minə̀, mine
nar apsipis minə̀, mine norien pisin pisin yamə̀ mine kasor
narmamə̀ kisəm kisakur, mivə̀h-si-pən nə̀saninien kimi naha
yermamə̀ yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok,
mamhajoun mə̀ nə̀gkiarien a in nə̀frakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.” *(Sam 8:4-6)*

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatur kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame raməəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In raməəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə.

¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.” *(Sam 22:22)*

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

* **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Əmru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”
(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeiki muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.”
(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeiki muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai tak-takun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”
(Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame

ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhəvirəkin. Mərig Kughen rimməpəhu-pə narimmə m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwān, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimmə yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimmor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timentim tuk nar yame kitawə kwəsəpəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhəpəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

“Tkin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien,

nar apnəpig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimmor

¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mīmə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam,

misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimmhai Yo, yimivəh kwəsū mīmə,

“Triə e to khəpəh nhəvənien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi

narmamə mə tukhəvən misəpis ikin.” ’ ’* (Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukripəh nahəsien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhəukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh.

¹³ Mərig nipig m-fam, tukmə nakhəvəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhəvəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhəgə has tukripəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhəpəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22

3:6: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5

*

3:11: Ol Sam

95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yərhəv əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə ta mə Kughen rimməpəh əriə, misarar, mhəni hah Kughen. Kini Kughen rimmivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mīmə iriə to khəpəh nhəvənien misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.

tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nıpiğ kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarinen, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik rəmhen kin rıpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”†

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarinen kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tıpəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rımnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavənien ikin Kughen ravəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin? In rımnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivənien ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavənien ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmır hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rıpəh nivəhyen nimraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rımnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta. * Mərig nəgkiarinen a rıpəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavənien imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mimə,

“Niemha rımnhai Yo, yimivəh kwəsu mimə,

‘Iriə e to khapəh nhavənien a ikin jakvəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin.’”

⁴ Kughen rımnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavənien aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rımnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mimə,

† 3:15: Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip.

3:16: Nam 14:1-35 3:17: Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * 4:2: In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tıpəvsik.

“Kughen rimmor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipah norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mærig Nækwækwæ kape Kughen ramni min nægkiarien pisin kirik mimæ,

“Iriæ e to khapah nhavænien a ikin yame jakvæhsi-pæn kimi narmamæ mæ tukhavæn misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pæn, ikin kavah nimraghien tuk Kughen ikin a, in ramæmir hanæ mæ narmamæ tukhavæn ikin. Mærig narmamæ kupan tiksın yamæ mine kimisærig Nævsaoyen Huvæ, kimisæpkærhav ye kwænmmaan kavah nimraghien ikin, meinai kimisæsik nækwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwænmo-pin, Kughen rimmæræhu-pæn nipig kirik min tuk nivænien ikin kavah nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nækwækwæ kape King Deved nægkiarien e yamæ yakwærai ta mimæ,

“Taktakun æmæ, takasækeikei misætærig kin kafan nægkiarien, mhapah nisorien kapæmia kapæ riskai pik.” (Sam 95:7-8)

⁸ Rikimiæ tukræsik-ru kwæn e Josua kupan. To Josua ripivæhsi-pæn napisien kimi æriæ ye nipig in rimikir æriæ mhavæn Kenan, Kughen to ripipah nini-pæn-minien mæ tukræræhu nipig kirik kape nivænien ikin kavah nimraghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror mækneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a ramæmir hanæ tuk kafan narmamæ minæ mæ tukhavæn mhavæh nimraghien. Ye norien kirikianæ æmæ min, Kughen rimmapis ye kafan wok minæ kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamæ yame ramvæn imæ mæ tukrivæh nimraghien e, in tukrapis ye kafan wok ræmhen kin yame Kughen rimmapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawæ tuksarkut pik mhamæ tukhavæn imæ mhavæh nimraghien e. Ripah nihuvæyen mæ kitawæ kirik tukræri-pæn norien kape næmæ kupan yamæ mine kimisæsik nækwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nægkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In ræmhen kin nao yame resræ ye nikarin mir. In rirkun næripraiyen mor æpu nætærigien minæ mine rikin pisin pisin ye narmamæ, ræmhen kin yame nao ramhoprai nækæri jir mamor æpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nækirien nætærigien minæ mine riki yermamæ minæ. ¹³ Kughen ramæm narimnar fam ye tokrei tanæ ræmhen kin yame kimnærai kwæskwæh kæpækir kin, kamæm fam. Kini kitawæ tukasækeikei mhani-ærhav fam ægkap narimnar yamæ mine kimisor kimi Kughen.

† 4:8: Stori e ramæmir ye Dut 31:7; Jos 22:4. 4:10: Jen 2:2; Hib 4:4 4:12: 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 4:12: Aes 55:11; Jer 23:29 4:12: Efes 6:17 4:12: 1 Kor 4:5 4:13: Rev 2:23

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptərəkkin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivəniēn ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniēn tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratu-atuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.” (Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.” (Sam 110:4)

⁷ Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar

mamor nəkwān. Tuk nar ai, Kughen rīmnərig In. ⁸ Nar apnəpig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rīmnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rīmnərig rīmnəhajoun in kīn norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rīmauə yemə atuətuk, kini mor swatuk kape nīvəh-mīraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rīmīvəhsi-pən nhag e kīmin mīmə In hae pris rəmhen kīn kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kīmawə yakhavəh nəgkiarīen rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kīn Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiye nəgkiarīen m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksərpah pik tuk nərigien nar kīrik mharkun. ¹² Kimiə nīmīshatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpīhauə ta nəmhəhajoun mīnə kape nəgkiarīen kape Kughen. Mərig nīkam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kaməhajoun mīn əmiə, rīrikakun mīn ye nuknei nəgkiarīen mīnə kape Kughen. Nəfrakīsien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəvīginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə mīnə - khapəh nhavəs-huvəyen nīrkunien tuk swatuk yame ratuətuk. ¹⁴ Mərig nəvīginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nīrkunien ruəmrūə ta, mamhəwhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei mīsarkut pəh rīkitawə rīmrūə; pəh khapəh nhareri-pənien tuk nuknei nhəjounien kape Nəgkiarīen Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nīmə nīpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei mīsəpəh swatuk yame ramkīr-pən əriə ye nīməhəyen, mamhani nəfrakīsien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nīshəjounien nar kīrikianə əmə rəmhen kīn bəptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nīpig yame narmamə tukhamragh mīn ye nīməhəyen kapəriə, uə nīpig yame Kughen tukrīvəhsi-pən narpīnien rerin kimi narmamə. ³ Nīkam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tīksin kwənhəuə ta ye nīkhakien, mwəsən əsigəvin ta nəvīginien yame ramsi-pən ye rao ye neai,

minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rikək tuk əria tuk nararien ye nərigien kapəria tuk nīrerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iria kwəsəripən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsikpən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginién ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmia. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmia, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmia meinai In rimivəh miragh əmia. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərhəhu-pən tim tim nətərigien kapəmia iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iria kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəria rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iria kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəria.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen

22:17) ¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in

rimiwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəəkən tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.” (Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərahupən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmır hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsita taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine

6:15: Jen 21:5 6:16: Eks 22:11 6:17: Rom 4:16 6:17: Nam 23:19; Taet 1:2 6:19: Fil 3:12 6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 6:20: Hib 4:14 6:20: Hib 2:17 6:20: Hib 5:16 * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmır ye Jen 14:17-20.

kwənərəus kafan. Kini mīpəh nīniyen nīpig yame rīmnarha iran, mīne nīpig yame rīmamhə iran. Rəmhen əmə kīn yame in rīmīpəh nīmhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kīn Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rīkim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kīrik. Nar apnapīg mə rīptawə e Ebrahim in yemehuə, mārīg in ramsiai pīk Melkisedek mīvəh-si-pən kafan nar huvə mīnə kīmin rəmhen kīn taet. ⁵ Kītwə kharkun mə ye newk mīnə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris mīnə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapīg mə pris mīnə, iriə mīn kwənərəus mīnə kape Ebrahim, mārīg nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mārīg Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kīrik kape Livae. Mārīg in ravəh taet mīnə kape Ebrahim. Kini in mīvəh-si-pən nīhuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rīmīrpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpīrig tukrīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nīhuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpīrig, kīni Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kīni pris yamə mīne kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mīne tukpīhamhə. Mārīg Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kīmə in ramragh rerin. ⁹ Livae mīne kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mārīg kirkun nīniyen mə nīpig rīpriə Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan mīn kwənərəus, iriə mīn kīmnhavəhsi-pən taet a iriə mīn, ¹⁰ meinai ye nīpig Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kīni ai Livae rīsi-pən ye kwənərəus kape rīpni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kīn Melkisedek

¹¹ Nar apnapīg Loa kape Moses ramni mə pris mīnə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mārīg pris mīnə a kīseinein norien mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri Kughen. Ror pən, pris mīn kīrik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mīne Livae, mārīg in pris rəmhen kīn pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nīpig kīmə tukukreikin norien kape nīrpenien pris, tukaməkeikei kukreikin mīn loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kītwə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame rīsi-pən ye kwənərəus yame rīpəh norien wok kape pris yamə mīne khavaan əru nar mīragh mīnə ye tebol ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kītwə kwənəharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rīmasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kīni nīpig Loa kape Moses raməgkiar kīn wok kape pris mīnə, pa rīmə raməgkiar ye kwənərəus kape

Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kın pris a Melkisedek. ¹⁶ In rımauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nımraghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kın Melkisedek kupan.” (Sam 110:4)

¹⁸ Kımnapəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in rıpəh nasıtuyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nımri Kughen. Kini tak-takun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniyen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rımırpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiariyen tukripam. Mərig nıpig rımırpen pris minə tiksın, in rıpəh nivəhyen kwəsu.

²¹ Mərig Kughen rımivəh əmə kwəsu nıpig In rımırpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kıpəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mımə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’ ” (Sam 110:4)

²² Nəgkiariyen e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rımnor irətawə, yame Yesu rımnor ruə mor nəfrakisien kın, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rımını.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirkianə tukramor wok mor wok mıpimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mımhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-mıraghien ətawə yamə mine kamharpın kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kın kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasıtuyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rıpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nıpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kıpıhavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nıpig Yesu

7:16: Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8 **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24
7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:** Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3

rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimmor kwirig kimin mimə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratu-atuk məmhen ye kafak mak yame yimmor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” *(Eks 25:40)*

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸ Mərig Kughen rimməm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

“Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

7:27: Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26, 28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8, 13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripria minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiria mikir-yerhav əria khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəəkinien promes yame yimnor kimi əria kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əria.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav minə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əria minə, mamhani-pən tuk əria minə mhamə, 'Kughen ror məknei,'

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əria tuk kapəria norien yamə mine ripəh natuatukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,

Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria."(*Jer 31:31-34*)

¹³ Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. ³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin

a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini kapiet mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kini yerpipig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye niprai narimnar minə a.

⁶ Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənie imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivənie ime Ikin Ramərhakə Egkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənie ye nipig kirikianə əmə. Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksın kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənie Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen

9:4: Nam 17:1-10 **9:4:** Eks 31:18 * **9:5:** Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. **9:5:** Eks 25:17-22; Hib 4:16 **9:6:** Nam 28:2-4 **9:7:** Lev 16:2
9:7: Lev 16:34 **9:7:** Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 **9:7:** Lev 16:15 **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2 **9:9:** Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1
9:11: Hib 8:2; 9:24

rimnor. ¹² Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehuə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop”

9:12: Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi

akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran. ‡ **9:14:** Ye

kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni “kimia.” **9:14:** Taet 2:14 **9:15:**

Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34

meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.

²⁰ Kini mini-pən tuk əriə minə,

“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.” (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə ripəh naiyuyen iran, Kughen to ripəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nipig kimnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmīr ye rao ye neai. Mərig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu ripəh nivənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini tak-takun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin. ²⁵ Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei nivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, nivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to ripiərig nəmhəyen nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nimraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə

norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran, In to ripəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nimraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimirin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes rīpiəmhen rīpior nəməhuak minə kīpisatuatuk, mīpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rīpiəspir-ta rikiriə, to kīpihapəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mimə,

“Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ” (Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e

rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun. ⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nipig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nipig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.”

¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”* ¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəria.’” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəria norien has minə,

kini rikik tukripəh nəsik-minien norien minə kapəria yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhavənen imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivənen tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame

10:10: Hib 2:14 **10:10:** Hib 7:27 **10:10:** Hib 10:14; Efes 5:26 * **10:13:** Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8

ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə.
²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwita nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətigtəyən ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisər kirhini-ərhav in;” (*Dut 17:6,7*) kini kwən a tukraməkeikei mīmha. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyən tukun. ²⁹ Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyən kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mīmə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (*Dut 32:35*)

Kini In ramni min mīmə,

10:21: Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19

“Kughen Yermaru tukrækir norien kape narmamə kafan.”
(*Dut 32:36*)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nīgīnien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nīkhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nimisarə ye nīpig ətən kirik, yame rəsəso pik, nimisarig nəmħəyən ehua, mərig nimisərer tīm tīm. ³³ Nīpig tiksīn, narmamə kamhani hah əmiə ye nīmri mirh, masor min narimnar has minə tiksīn irəmiə. Nīpig tiksīn, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Miasitu irəriə nīpig kimməhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nīpig ətən kapəriə. Kini nīpig narmamə kimisəkrəh kīn narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikīn narimnar raməmīr yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig ətən minə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuktu “Kwəh kirik tukruə,

in tukrītərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmrik, iriə tukhashatətə irak mamharpīn. (*Hab 2:3-4*)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik rīpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyən ye Kughen, Kughen tukrīvəh mīragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukrīpiuə, kini nhatətəyən kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmīen narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyən ramhājoun ətawə mə tukpihavəh. ² Rīptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rīmnəgnəgin əriə tukun.

10:32: Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13

10:34: Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

10:36: Hib 6:15; 9:15 **11:1:** 2 Kor 4:18

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimməgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimmhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimmhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatur kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimmhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimmnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimmhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimmnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimmrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimmhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimmnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimmnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimmnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimmnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivəh in mə tukrivən ye taon kirik

yame nuknen riskai, tukraməm̄ir ror tu. Taon e, Kughen əmə r̄imnəriwək iran m̄ivhirək̄in.

¹¹ Mine Sera m̄in r̄imnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnap̄ig mə r̄imnəriəhuaru əgkap, mərig Kughen r̄imivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In r̄imirəh tini e, meinai in r̄imnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim r̄imnəhuaru ta, ipakə əmə r̄imhə, mərig kwənərəus m̄inə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnap̄ig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəm̄hau m̄inə ye neiai mine n̄ipak̄ir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə m̄inə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig n̄ipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen nar̄imnar yamə mine Kughen r̄imini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm nar̄imnar m̄inə e mə iriə kasəm̄ir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ər̄hav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ N̄ipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien r̄ipəh n̄irerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to r̄ipih məkna, kipiharkun n̄irerigien mamhəvən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin p̄isin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen r̄ipəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen r̄imnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim r̄imivəh promes yame Kughen r̄imini-pən tukun m̄imə,

“Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah m̄in,

iriə tukhavəh nhagim.”

(Jen 21:12)

N̄ipig Kughen r̄imə tukrəm nhatətəyən kape kape Ebrahim, kini Ebrahim r̄imnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim r̄ikin r̄imnaməsik mə Kughen r̄irkun norien yermamə ramragh m̄in ye n̄imhəyən. Kini Ebrahim r̄imivəh m̄in tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame r̄imivəh m̄iragh in ye n̄imhəyən.

11:10: Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev 21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 **11:12:** Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17 **11:13:** Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriū kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriū kirəpəh niraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.

²⁵ Mimə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmrāghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nīmri nupan yerman minə, tukripiəh nhopniyen nīmri nupan yerman minə kapəriə.

11:20: Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, "tukshawor nikəkrin." **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, "in ji piakaskəh kape Fero." **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kīraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nīpig nəmə Ijip kimisarkut tuk nīkwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiɡ, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nīpig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nīpig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kīraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nīpig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuaturuk minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisənien əriə. ³⁴ Misher-əpis nap ehua yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nīpiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kīrik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisərh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın,

11:29: Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16 **11:31:** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12 **11:32:** 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20

kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e riphə nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukriřpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisarəer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptəəkın ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseri-aji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukriřivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukriřəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen raməřip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien

11:37: 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8

11:38: 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36

11:40: Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam

25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19 **12:3:**

Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34

kapəmiə. Ye nəgkiarinen e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuaturuk minə, mamni mimə, “Narık, nıpiğ Kughen Yermaru ramərip atuaturuk ik, takpəh norien nar apnapıg iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nıpiğ In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

6 Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuaturuk narmamə yamə mine In rorkeikei əriə, mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rırhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.” (Prov 3:11-12)

7 Ror pən, taksərer tim tim ye nıpiğ əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nıpiğ əutən minə e tuk nəko-atuaturukien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuaturuk məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturukien in uə? Nikam, rikək. 8 Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuaturuk tini minə. To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, ripihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuaturuk minə kafan - kimiə kwajikovə kape swaturuk minə. 9 Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuaturuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nimraghien. 10 Rımtawə minə min kasərip atuaturuk ətawə kape nıpiğ kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuaturuk ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuaturuk rəmhen kin In. 11 Tukmə kərip atuaturuk ətawə, nar a ripəh nimarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swaturuk yame ratuaturuk, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturukien mine nəmərinuyen.

Takasərig əmiə

12 Ror pən, nar apnapıg mə kimiə nakasarə ye nıpiğ əutən, mərig harəh-si haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

13 “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rımhə, Sor swaturuk kapəmiə ratuaturuk huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (Prov 4:26)

14 Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen. Kini misarkut mə taksor mə nimraghien kapəmiə in ratuaturuk, meinai yermamə yame ripəh natuaturukien, to ripəh nivəniən məm Kughen tuk nıpiğ kirik. 15 Takasərig əmiə

tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimia, mikua, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiə mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nıpiraovin. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nıpig kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimiə nakharkun mə kwasig ikin, rikin rıpivən min ye nehuəyen kape nımri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mivəh-sipən min nihuvəyen kimin. Rımnasək pik pawk tukun, mərig rımıpəh nararien ye nərigien kape rımni, kini rımni rıpəh nəhuakien tuk nivəhsi-pənien nihuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus minə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nımətag ehua, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə. Masətag kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rımə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapiet apig.” (Eks 19:12-13) ²¹ Nıpig Moses rımnəm narımnar minə a, in min rımnərig rahas mimə, “!Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehua e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nımri nupan minə kafan. Kimırai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukrıpiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatur yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rımnor

12:15: Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11
12:18-20: Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2

əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame rīpəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimmhapəh nisərigien in nīpig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,

“Nīpig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nīpig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (*Hag 2:6*)

²⁷ Nīpig Kughen ramni mimə, “Nīpig kirik min aikin,” nīpran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To rīpəh niertayen tuk nīpig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (*Dut 4:24*)

13

Nəgkiarien infamien

12:23: Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimmhopni Yesu, in rīpəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. ! Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisərə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nıpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nıpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nımhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nıpiraovın yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovın yame pəh nien mə kafan, mine piraovın yame pəh nien mə kafan atuatuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narımnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rımini mımə,
 “!To yakpəh nəpəhyen ik,
 mıpəh nətəyen iram tuk nıpig kirik!” (Dut 31:6)

⁶ Ror pən kıtawə kharkun nhaniyen mhamə,
 “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
 to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narımnar huvə yamə mine rımatərhav ye nımrəghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to rıpəh nukreikinien. Norien kafan raməmır əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rıpəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatuk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rıpəh nıhuvəyen mə kıtawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisəsitu yen ye narmamə.

13:1: Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33
13:3: Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rımivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimmərig nəmhayen ye nıpran kini mimhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmir rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiyeen narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə rıpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimmor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmərig nəmhayen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu

13:11: Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20

e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nipig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak ripəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksorru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə

mehuə məpomh mīn, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kīraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kīraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pəniən, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kīraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kīrik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kīrik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rīrkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nīpig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrīrkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nīpig kīrik.

Kughen to ripəh norien yermamə kīrik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nīpig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nīpig rimikurao ye nīpig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nīmraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kīrik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsipə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarīen məknakin meinai to nar kīrik ripəh niviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniən kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nīpig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nīmhayen.

1:5: Prov 2:3-6 * **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarīen ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mīn, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimirin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimirin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimirin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimirin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nipig mifam, mipəh nərū-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə

tukmə kisarə ye nīpīg əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə naka-sofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rivəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nīmoptanə.” ⁴ Nīpīg tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimia tiksın nakhahuvə misapita kimia tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yako-keikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimia nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmhayen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimia.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (*Lev 19:18*) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimia nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimia nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimia nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimia narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə

kin yame in ramakapir nægkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nışəkrəhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nışopniyen yermamə.” (Eks 20:13) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikin, ye nægkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətīt, uə nəviginien nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimie kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimie raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nīkam, nægkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmīr pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksīn tukhani mhamə, “Nīkam. Narmamə tiksīn kamhawəh nhatətəyen, kini tiksīn kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nīkam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nīkam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nægkiarien ye nīkarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6

minə, kafan nhatətəyen, nīpran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik rīprau e Ebrahim. Kughen rīmini mə in ratuatuk ye nīmrin tuk norien yame rīmnor, meinai rīmikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapiere yame rīmirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rīmikua kin kwənkwan, in e norien yame rīmnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rīmauə mor nəfrakisien kin, yame rīmini mə, “Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmini mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” (*Jen 15:6*) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nīmrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nīmrin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rīmini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rīmnor. Kini wok e in e yame rīmnor: nīpig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rīmnəhitə ye kafan nīmə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Nīprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rīmamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame rīpəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rīmamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Rīpəh nihuvəyen mə kimia khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape nīməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nīmraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nīmraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nīmraghien kapətawə nīpig rīpsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nīpran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nīpran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nīmətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nīpig kapten ramarar-arar iran, kini nīprai bot minə

fam ramiko-pən a kaptən rorkeikei mə tukrivən pən ikin.
⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehua minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimiraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyen.

⁹ ! Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e riphə nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimri nu kirikianə uə? Nīkam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ? Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nīkam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nīkam. Kini nimri nu oukəh riphə nīkwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ? Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimiraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nimiraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nimiraghien

kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik miyəpəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərahuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərahū nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nimraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ? Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhokien ye nimraghien kapəriə? Narimnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nipraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nipraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nipraimiə.

⁴ !Aweh! Nimisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin ripəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ? Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit, mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (*Prov* 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23 **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuaturuk ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12

əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk kapəmiə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-ororien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen, † mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwan, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimnəruə loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ? Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigətə ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”

¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəmiə neipən. ³ Nəmtəyən rimnəs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpraimiə rəmhen kin yame nap raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig

4:8: Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6 † 4:11: Emru loa e ye Jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19

ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə.
⁴ ! Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye
 nəsımien kapəmiə mərig nımnhapəh nisərokien əriə rəmhen.
 Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame
 nımnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame
 Rəsanin Pik rımnərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin
 nar mıragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhop-
 niyen əriə kamən, meinai kimiə nımnisarə ye tokrei tanə e ye
 nımraghien yame rımar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə
 nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape
 narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nımisərip-
 ərhav narmamə atuatur minə ye nımri mırh, mharuk-pən
 nəgkiarrien əutən irəriə, mışhopni əriə, nar apnapig mə iriə
 kimnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nıpig kape nəmhəyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk
 əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin
 nıpig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə
 tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei
 misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen
 kin yame yəsım kirik rawhin nıpig kape nəviginien meriaji
 tukrimruə kini rıvəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen
 əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə.
 ! Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien
 kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru pro-
 fet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarrien ye nhag
 Kughen Yermaru. Kapəriə nımraghien ramhajoun ətawə
 mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nıpig
 nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə
 kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin
 ye nıpig nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis.
 Nıməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rımnərer
 tim tim ye nıpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yer-
 maru rımnamarha huvə tuk Job. Narımnar ahas minə ripsaah
 rımvəvən tukun; kini ai, Kughen rımnor huvə pik pən kimin.
 Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen
 rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nıpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə
 tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsü ye nhag rao
 ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min.

Nīpig mīfam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Ǝwəh,” kīni pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kīn. Kīni nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kīni pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kīn. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpīnien kīmi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kīmiə kīrik ramarə ye nīpig ətən, rhuvə mə tukrəhuak kīmi Kughen. Tukmə kīmiə kīrik rīkin ragien, rhuvə mə tukrəni nīpei kape nəgnəgīnien. ¹⁴ Tukmə kīmiə kīrik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kīn elda minə kape nīməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kīni iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kīni Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kīni tukmə rīmnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikīn, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kīni mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kīn kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kīn ətawə. Mərig in rīmnaməhuak maməhuak mə nəhig tukrīpəh nīpien, kīni nəhig rīpəh nīpien meriaji newk kīsīsər mīne makuə sikis.* ¹⁸ Kīni maməhuak mīn mə nəhig tukrīp, kīni Kughen rher-pə kīn nəhig, kīni nəsimien mīnə fam kīmisor kwənkwaīriə.

Vi-pə mīn narmamə yamə mīne kapəriə nərigien rīmamir

¹⁹⁻²⁰ Piak mīnə mīne nōwinik mīnə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kīmiə kīrik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kīni kīmiə kīrik rīvi-pə mīn, yermamə yame rīvi-pə yor təvhagə has ramrerīg-pə mīn ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-mīragh kwən a ye nīmhəyen kafan, kīni mamor swatuk kīmin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehūə mīnə kafan.

5:12: Mat 5:34-37 **5:14:** Mak 6:13 **5:15:** Mat 17:18-20
 stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1. **5:18:** 1 King 18:42-45

* **5:17:** Ǝm-ru
5:19-20: Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmiragh min ye niməhyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin

mə kapətawə. Kini nar a to rīpəh nahasien, mīpəh nīmətītien, kini mīpəh nīrkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsanīnien kape Kughen rhotkīmkīmīn ətawə meriaji Kughen tukrīvəh mīragh ətawə. Kini ye Nīpīg Kwasīg, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh mīragh ta ətawə. ⁶ Rikimīə tukragien pīk tuk nar e, nar apnapīg tukmə nīpīg ətən pīsīn pīsīn mīnə kamhauə pawk ye kapəmīə nīmraghien. Mərig kamhauə tuk nīpīg kwakwə əmə. ⁷ Nīpīg ətən mīnə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmīə mə ?nakasərer tīm tīm uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kīrik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, nīpīg ətən mīnə kīsəmhen kīn nap yame raməs-ta nəmkīmīkīen ye kapəmīə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrīnī vī vī əmīə tuk nhatətəyen kapəmīə, mīvəhsi-haktə nhagmīə, mīvəhsi-pre nīsīaiyen ehuə kīmī əmīə ye nīpīg yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nīmnhapəh nīsəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nīsəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimīə rukwar kīn nagīenien yame in rhuvə pīk mapita. To nakhani nəgkiarīen kīrik, mərig to rapəh neriajiēn nagīenien kapəmīə. ⁹ Rikimīə ramagīen məkneikīn meinai kīmīə nakwənhawəh nar e yame nīmīsərəhu-pən nərigīen kapəmīə iran, in e mə Kughen tukrīvəh mīragh kapəmīə nīmraghien.

¹⁰ Profet kupən mīnə kīmnhani-ərhav mə Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyen kīmī əmīə, kini mīsarkut pīk mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrīvəh mīragh narmamə iran. ¹¹ Nanmīn kape Kristo raməmīr irəriə mamhajoun əriə kīn nəmhəyen yame Kristo tukrīg ye nīpran, kini ai, Kughen tukrīpī-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən mīnə kīmīsarkut mə tukharkun swatuk yame narīmnar mīnə a tukhauə iran, mīne nīpīg atuatuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rīmnhajoun profet kupən mīnə mə narīmnar mīnə a kīmnhani-ərhav ye nīkarīn kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nīpīg kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mīne. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarīen kape Nəvsaoyen Huvə kīmī əmīə ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen yame ramsī-pən ye rao ye neai. Kini narīmnar mīnə a khahuvə pīk, ror məkneikīn mə agelo mīnə mīn kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narīmnar yamə mīne kīmnhatərhav-pə.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pæn, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misərəhu-pæn tim tim nətərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiɡ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisinriə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pişin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiɡ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiɡ yame ripəh nor-hanəyen tanımtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipiɡ kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pæn tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimia minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen

tukraməmır kape rerin, to rıpəh nırkəkien tuk nıpıg kırık.
²⁴ Kını Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,
 “Narmamə m-fam kışəmhen əmə kın mənvhırık,
 Kını nıhuvəyən fam kapəriə kışəmhen əmə kın jıhi nai.
 Mənvhırık tukrımsiə, kını jıhi nai tukrəsaah,
²⁵ mərıg nəgkiarın kape Yermaru ramarə kape rerin.”
 (Aes 40:6-8)
 Kını in e nəgkiarın kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə
 kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei mısəpəh norien mınə e ye
 nımraghien kapəmiə, rəmhen kın: norien m-fam kape nor-
 ahas-pənien kimi narmamə, mine norien mınə fam kape
 neikuəyən, mine nını-pıkien əmə nar, mine jalus, mine
 norien m-fam kape nını-hahyən narmamə. ² Takasəkeikei
 mısorkeikei pık nəgkiarın kape Kughen yame rəmtir huvə,
 rəmhen kın yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyən.
 Meinai Kughen rımivəh mıragh əmiə, takasəkeikei mısən
 nəgkiarın kafan mışeihuə kın. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien
 kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pık; rəmhen
 kın yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kırık, mharkun mə in
 rhekın pık.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrıvhırəkın kafan kırık nimə
 kın ətawə narmamə mınə, kını mırpen Səpaag ye nimə
 kırık yame narmamə kimisarakikın ta, mərıg in Səpaag
 huvə kırık yame Kughen tukrəkır məkupən. Kını tukmə
 nakhauə ye nhatətəyən kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə
 mın naksəmhen kın səpaag yame ramragh, yame Nanmın
 kape Kughen rımnəkır mavhırəkın kafan kın nimə. Kını
 Nanmın kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu
 Kristo masor narımnar yame Kughen rıkin ragien tukun,
 rəmhen kın yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaes
 kimi Kughen, rıkin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kın yame
 Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,
 “Səmru. Yımnəkır Səpaag ye nimə kırık apa Saeon*,”
 In səpaag huvə kırık yame yımırpen.
 Səpaag e kape nırapərəkinien nimə,
 kını narmamə yamə mine kışatətə iran, to nıpıg kırık
 khapəh nısaursien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran.
 Mərıg narmamə yamə mine khapəh nıshatətəyən iran, Səpaag

2:1: Efes 4:22; Jem 1:21 2:3: Sam 34:8 2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev

1:6 * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mimə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə, “Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimnor əmiə məknə mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyen mine narimnar yame In rimnor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə apnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nimnharəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikın e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə.

¹² Nipig m-fam kitawə kisərə yerki narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiayen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † 2:10: Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. 2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat 5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.” 2:13: Taet 3:1

yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatum kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehuə minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatum, mərig kapəmiə nəmehuə minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuatum. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rimnəkupən mhajoun norien atuatum a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə, “In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh ninien nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nipran, mərig rimipəh ninien mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimnəruhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkieren narmamə in ratuatum əmə. ²⁴ Ye nipig a,

2:15: 1 Pita 3:16 § 2:17: Gris ramni “Hasiai king.” 2:17: Rom 12:10

2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22:

Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9

Yesu rimmaker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nīpran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rimmərig nəmheyen ye nīpran tuk nivəh-miraghien ətawə.”

(Aes 53:5-6)

25 “Apa kupən, kimiə nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapəmiə.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuaturuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk niviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksəər huvə nikwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nimətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to ripəh nahasien tuk nīpig kirik. In e ye nimraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimri Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuaturuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nīpiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen

rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasıg kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarieren infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihua tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nətərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, mīpihavəh nihuvəyen kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə, “Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam, in to rıpəh niniyen nəgkiarieren has minə, kini in to rıpəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə, kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə, mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukriyəh nəsik-pikien.” (Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasəəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarieren kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatumə. Kini tukmə narmamə

khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisaurs tuk nini-hahyen əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nīpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nīpig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nīpig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nīmtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nīpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nīprai jir, mərig nīpran e kitawə kwəsasar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nīkar Kughen matuk, mamehuə ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nīpig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nīpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nīpran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniyen narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsoriah ta nīpig rehuə tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nīpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin nīnimien; kini masor lafet kape nīrpəhuyen

nipiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimiraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimiraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimia m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-sipre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig

4:3: Efes 2:2-3 4:5: Wok 10:42 * 4:6: Əmru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18. 4:7: Rom 13:11-12 4:8: 1 Pita 1:22 4:11: Rom 12:6-8

nəmhəyen rəmhen kın yame Kristo rımnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nıpig yame Kristo tukrırerig-pə min iran, nıkhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukrıwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nımnakapır loa kirik, uə nımnhopni yermamə, uə nımnəkrəh kın nar kirik, uə nımnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷Ror məkneikin meinai nıpig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kın Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸Nəkwəkwa kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nıpig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nıpig əutən.”
(Prov 11:31)

¹⁹Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kın əriə kisərig rahas ye nıprairiə, tukasəkeikei misərəhu-pən nımraghien kapəriə ye kwermın, yame rımnor narımnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpın.

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape nıməhuak. Yo elda kirik rəmhen kın əmiə, kini yo min yımnəm kın nımrık nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nımraghien rerin yame Kristo tukrıwəhsi-pə. ²Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimiə, rəmhen kın yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig

taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nımraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape nıməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə,
mərig In ramautə-pən kin kafan nıhuvəyən kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” (Prov. 3:34)

⁶Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmır ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatur kafan. ⁷Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹Sərer tim tim ye nhatətəyən kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanımtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyən kirikianə əmə.

¹⁰Mərig takasərig nəmhəyən kape nipig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyən, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nıhuvəyən minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rimnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhəpəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarieren infamien kafan ye nəkwəkwə e

5:2: Jon 21:15-17; Wok 20:28
2:10 5:5: Efes 5:21; Jem 4:6
Mat 6:25-30 5:8: 1 Tes 5:6
Jem 4:7

5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 5:4: Rev
5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 5:7:
5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7 5:9: Efes 6:11-13;

¹² Kwən e Saelas* rimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərərari nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.†
¹⁴Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

* **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas. **5:12:**

Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kinnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nirerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kinnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nımraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nıpig əutən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nımraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwan; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nıkarın kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narımnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrın rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rımnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruırpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narımnar minə a, kini to nakhapəh nhamırien tuk nıpig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rımvəh mıragh ətawə ramar-maru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nıpig mıfam jakaməkeikei mamni-pre narımnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narımnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narımnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rımnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nıpig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narımnar minə a.

¹⁶ Nıpig kimawə yımnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yımnhasım atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nıkam. Kimasır yımırhəm kin nımrımasır mə nəsaninien mine nıkhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasır Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nıpig Kughen Rımtawə rımvəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nıpran rakhak kini məsiə, kini rımnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pık rımini-pən tukun mımə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasır yımırhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarieren kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame

raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksəriğ huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nıpran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpiğ, mine nəgkiarien kafan raməmır yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Məriğ nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; məriğ profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nıpiğ Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Məriğ profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmia, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmia. Mamhaukreikin-pən nımətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əria ye narpinien yame iria atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmia, mhavəhsi-ta nautə kapəmia, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əria. ⁴ Kimia nımisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nıpiğ agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh nıraptərəkinien əmə narpinien kapəriə, məriğ rimnarak-əhu kin əria apa ye nəkwai nımır yame reiwaiyu pik, mirkwəji əria kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iria tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nıpiğ kape Noa, Kughen ripəh nıraptərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən, məriğ rimnhopni əria ye nu ehua yame rimətim mhaktə. Məriğ Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir

1:21: 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12
Jen 6-8; 2 Pita 3:6

2:1: Mat 24:11; Jud 4

2:4: Jud 6

2:5:

a kin nap; kimiwor nimrawk kin ariu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwan. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rimnamarə iriə miriə, kini nipig m-fam in rimnəm norien has minə kapəriə, kini mamərig nəgkiarien has minə kapəriə. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwei Kughen. Kughen rimivəh miragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun nivəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun ni-rəhsita-yen ariə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun niraptərəkinien ariə mor narpinien kimi ariə taktəkun mivən meriaji nipig yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame niprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narimnar e kasor ariə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasaiyen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mərig agelo minə tiksın iriə yerpərig misapita; mərig iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nimri Kughen Yermaru. ¹² Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nirkunien rirkək. Kasor əmə nar yame niprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakin ariə mishopni ariə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiria ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nimap pien. Masoriah nhag niməhuak. Mhauə masəvigin kimiə miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴ Nipig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rimar. Kini nipig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun ariə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimini ta narpinien kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko

masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rimmhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, məriḡ Kughen rimmnor mə dongki tukrəḡkiar rəmhen kin yermamə raməḡkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rirkək, rəmhen kin nīmri nu yame rinəmit, mine napuə yame nīmətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Məriḡ Kughen rimmnərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien.

¹⁸ Iriə kasəḡkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nīpran rirkək. Iriə kasəḡkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Məriḡ nəriḡien has kapəriə ravi pik nəriḡien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.”

²⁰ Məriḡ tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Mīragh ətawə, məkneikin, misasar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmīr ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nīrkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Məriḡ tukmə yermamə rirkun, kini marar, mīpəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mīrəmə, “Kuri tukrīruə, marə, mīrerig-pən min, mamən nīruəyen kafan,” *(Prov 26:11)* mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mīrerig-pən min məsok-əsok ye nīmṯəgei.”

3

Nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksın, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nəriḡien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətəriḡ min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape

2:15: Jud 11; Rev 2:14
22:28-35.

* **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam

Yesu Yermaru yame Rimivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narımnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “? Rhawor? ? Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narımnar yame Kughen rımnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narımnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rımnəgkiar əmə, neai rəmır, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmır, mawəmır huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mw-eriaji nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwan, mhopni əria, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehuə, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narımnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narımnar m-fam məknai, kimia takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karın nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen

3:2: Jud 17 **3:3:** 1 Tim 4:1; Jud 18 **3:4:** Mat 24:48 **3:5:** Jen 1:6-9

3:6: Jen 7:11; 2 Pita 2:5 **3:8:** Sam 90:4 **3:9:** Hab 2:3; 1 Tim 2:4 **3:10:**

Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1 Tes 5:2

ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatukatuk ye nimirin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukriəkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinuyen kimiə min.

¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rapomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimmhəwor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimaue əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimaue mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehue. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimiraghien rerin.

Nəgkiarien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nimiraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimmnar fam, Nəgkiarien e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimirimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarə-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimiraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən

mwarə, kini rimnajiərhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimia min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimia. Kitawə Rintawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimnəspir rikitawə tuk nahsien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatum, to rapəh nakapirien nəgkiarien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, mərə-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimirin. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarien kafan rapəh nəmirien ye nimiragien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatum. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran.

1:2: Jon 1:1-4 **1:3:** 1 Kor 1:9 **1:5:** 1 Tim 6:16 **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 **1:6:** 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5 **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8

5-6 Məriḡ yermamə yame rəri-pən huvə nəḡkiarieren kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimməri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei atawə minə

⁷Yo minə tiksın, pəh nien nəḡkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; məriḡ nəḡkiarieren akwas kirik yame nakwəsəriḡ-ta kupən. Nəḡkiarieren akwas e nəḡkiarieren yame nakwənharkun-ta. ⁸Məriḡ, nəfrakis, ramor mə nəḡkiarieren vi kirik tuk əmiə. Kini, nımraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəḡkiarieren e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpiḡnapien rınamrikək, kini nıkhakien əfrakis rınakhak-pə.

⁹Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nıkhakien, məriḡ raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpiḡnapien. ¹⁰Məriḡ yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nıkhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹Məriḡ tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpiḡnapien, rımuvriḡ əpis in, raməriwək əmə ye nəpiḡnəpien.

¹²Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rınəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimmor.

¹³Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasıḡ ikin Kughen ror narımmnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasıḡ ikin Kughen ror narımmnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

2:5-6: Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: “Məriḡ yermamə yame rəri-pən huvə nəḡkiarieren kafan, in rorkeikei pik Kughen.” **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35 **2:13:** Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33 **2:14:** Jon 1:1

meinai nakwənhaskai, nəgkiarieren kape Kughen raməmir irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

15 Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin. 16 Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. 17 Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

18 Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nipig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nipig Kwasig. 19 Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

20 Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. 21 Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen. 22 ? Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. 23 Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

24 Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarieren yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren a raməmir hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. 25 Kini

2:14: Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10
2:15: Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:**
Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11 **2:18:**
1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon
2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon
8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9

nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nıvi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ? Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mıpəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərierien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuaturuk, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmru! Norkeikeiyen yame Rimtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kın In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasəəhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarien e “təvhagə has” nıpran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsien ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mıpəh nırkunien In.

2:26: 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atu-atuk, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsurasur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to ripəh nirpinien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuaturuk, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəripən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nımhəyen, mhauə imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nımhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, ripəh nivəhyen nımraghien rerin.

¹⁶ Yesu rimnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə ripsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nikam,

3:8: Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7
3:11: Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9
3:15: 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16

riřkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² mipihavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet riřsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmir irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmir irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə niřran ror niřrai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nimmharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimie in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə

3:17: 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9 **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14
3:22: Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18
4:4: Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16

kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətarig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətarigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rımnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məknekin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rımnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawın rımnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rımnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rımnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigtə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məknekin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə

4:6: Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15
4:7: 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10
4:10: Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11
4:12: Jon 1:18 **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24
4:14: Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8
4:16: 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5

tukhapəh nhaginien ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen ripəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nipig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rimtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rimauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisər karhor əpu

4:17: Efes 3:12 **4:18:** Rom 8:15 **4:20:** 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4
4:20: 1 Jon 3:17 **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9 **5:1:** Jon 3:15
5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 **5:1:** 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3
5:2: 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15 **5:3:** Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13 **5:6:** Jon 19:34,35

Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmîn Imərhakə, mine nu, mine nitə* . Nar misir e kisisər karhajoun Yesu. ⁹ Nipig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nikarîn kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmîr ta yerkirîə. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarîn kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rîvəhsi-pə nîmraghien rerîn kimi ətawə, kini nîmraghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkirîə, iriə kamhavəh nîmraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkirîə, khapəh nhavəhyen nîmraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nîmraghien rerîn. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nîmri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun mîn mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rîrkun nîkir-pəniyen ye nîmhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrîvəhsi-pən nîmraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nîmhəyen, kini yakpəh nîniyen mə tuk səhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nîmhəyen.† ¹⁷ Norien has minə

5:7: Jon 14:17 *** 5:8:** Nipig Jon ramni “nu” nipran ramni “baptaes,” kini niprai “nitə” nipran ramni “nîmhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nîmhəyen kape Yesu, mine Nanmîn Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15

5:16: Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nîmhəyen” nipran ramni “kamni hah Nanmîn Rhakə.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rîrkun nîwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nîni-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmîn Imərhakə, to Kughen rîpəh nîwəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmîr kape rerîn.”

fam e, in tǝvhagǝ has, kini mǝrig tǝvhagǝ has minǝ tiksǝn aikǝn khapǝh nhakǝr-pǝnien narmamǝ ye nimhǝyen.

¹⁸ Kitawǝ kharkun mǝ narmamǝ yamǝ mine kwǝsarha vi mhauǝ kwajikovǝ minǝ kape Kughen khapǝh nharpinien ye tǝvhagǝ hah, meinai Ji Kughen rampik ǝtǝrǝkin ǝriǝ, kini yemǝ has e Setan reinein nǝrap-rapien ǝriǝ. ¹⁹ Kini kharkun mǝ kitawǝ e kwajikovǝ kape Kughen minǝ, mǝrig narmamǝ m-fam kape tokrei tanǝ, iriǝ kasǝmir ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawǝ kharkun min mǝ Ji Kughen rimauǝ kini mǝvǝhsi-pǝ nǝrkunien kimi ǝtawǝ, mǝ tukharkun Yermamǝ e yame In nǝfrakisien. Kini kitawǝ kasofugin-pǝn tuk Kughen yame In nǝfrakisien, misofugin-pǝn min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen ǝfrakis, mine nuknei nimraghien rerin.

²¹ Kwajikovǝ minǝ kafak, sǝmir isok tuk nanmi nar yamǝ mine kamhavǝh tamhek Kughen yerkimia.

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13
1:1: Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17

⁴ Rikik ramagien ehuə nīpīg yimnəm narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarieren əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nīpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor nīprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmir yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nini-viviyen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarieren infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarieren minə tiksin min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam, † yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3
1:7: 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:**

1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:**
 Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nīpran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimnərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik.

² Piak keikei, yakwirikun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimnagien nipig yimnərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-timien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-əravyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə,

mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-
ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig
kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk
in mə in yemehuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə.

¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan,
yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə
mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak
minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine
kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə
ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə
ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape nar-
mamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai
narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə
minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien
has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in.
Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə
min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig
to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə
jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərınuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-
pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikın pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əria, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuktosor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əria.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikın minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimmnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kın swatuk yame Kughen rimirəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nəərəhu-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimmhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai

Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasarar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimiə tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuutuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivə-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuutuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrəhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye niprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə,

1:4: Gal 2:4; 2 Pita 2:1 ***** **1:5:** Nam 14:26-35 **1:6:** 2 Pita 2:4 **1:7:** Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10
1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7
1:10: 2 Pita 2:12

Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nipig nakharaptəəkən nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sip-sip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig ripəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhou yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuutuk kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, “! Səmru! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk ninihahyen in.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuutuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

† **1:11:** Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12
1:12: 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3 **1:20:** Kol 2:7

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rīpəh nīskaiyen; kapəriə nəriгийн кīraru. ²³ İpakə narmamə tiksīn khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mīragh əriə. Rikimīə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksīn, mərig takhagin kīn norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meri-aji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nīraptərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mīrkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nīmraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nīmrin mine nīkhakien kafan, rikimīə ragien pīk aikin. Kughen kīrikianə əmə; In ravəh mīragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nīkhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mīpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpərig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrəhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer tımtım. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən

kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhəkin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmia. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmia. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmia. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrui! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuaturuk ye nimiria. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiria tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nīpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermītawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nīpig kirik, ye nīpig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mīmə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rīvən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnalar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk. Kini nau yame resrə ye nikarin mir ramsi-pən ye nəkwən. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nīpig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermīn matuk, mīmə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nīmhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nīmhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre nīprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nīpran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran,

† 1:10: “Nīpig kape Yermaru” e Sande, nīpig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. 1:13: Dan 7:13 1:14: Dan 7:9 1:14: Esik 1:28 1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 1:18: Sam 42:2

iriä seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriä seven.”

2

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimini-pə tuk yo mimə “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriä seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiä norien minə. Yakirkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiä rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimia nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksın aikin kamhani mə iriä aposol minə, mərig iriä khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriä, masəm mə iriä nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiä rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiä, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nimirik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiä.

⁵ Rikimie tukraməsik norkeikeiyen yame nimirə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimirasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiä ye kwənmhaan yame ramərer ikin.

⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriä.

⁷ Yermamə yame nimirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

⁸ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smana, mini-pən mimə,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rimamhə mimiragh min, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nipig əutən, kapəmiä nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiä nautə

2:1: Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mimə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 **2:8:** Rev 1:17-18

riřkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani mın mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimırpen-ta əriə†. Mərig nıkam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhəyen kape nıpiğ ten. Taksərer timtim miseriaji nımhəyen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rinapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak mınə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukriřpəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehuə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nıməhuak mınə apa Pegamam

¹² Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkəwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarın mir, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarər tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kımnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımnərər tim tim tuk nını-ərhavıyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrıvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmı kughen pişin mınə, kini masor apnapığ nar.§ ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararrien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk

† 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15;

21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə mınə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmır ye Nam 22-24;

25:1-2; 31:16. * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6.

əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nıkarın mir.

¹⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapiet hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rimnəgkiarmamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mını-pən mımə,

Ji Kughen, nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərır mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərır. Kini kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwırkun-ta norien kapəmiə. Yakırkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasıtuyen ye narmamə. Kini yakırkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakırkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nımnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovın a yame ramhen kin piraovın kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimıwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararinen ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehua kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən nıməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakırkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pənien nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarinen e kamni kimə

2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 **2:18:** Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. **2:23:** Jer 17:10

‘Nægkiarrien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mimə,

‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə,

mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’

(Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakwəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nægkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

¹ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkəwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriə seven, kini mivəh min kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarrien ramni mimə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nikam, kimiə nakwənhamhə-ta. ² !Sarha-ra! Norien huvə yamə mine kimiə nimisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak.

³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiarrien yame nimnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarahayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nipig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tiksın kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə.

⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin

ye Nəkwəkwə kape Nımraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nımri Rımik mīne kafan agelo mīnə, mə in e in kafak atuaturk yermamə.

⁶ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarīen yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak mīnə.”

Nəgkiarīen ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Filadelfia

⁷ Kini In rīmənəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Filadelfia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisīen mamərhakə, kafan e nəgkiarīen. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien mīnə kapəmiə. ! Səmru! Yīmənəhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwəkwə, mhəpəh nisəpəhyen Yo. ⁹ ! Səmru! Narmamə tiksīn ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhəmə iriə narmamə yamə mīne Kughen rīmīrpen-ta əriə.† Mərig, nīkam. Iriə nəmeikuə mīnə. ! Səmru! Jakor əriə kisənīmkur ye nīmriəmiə, mhəni-ərhav mhəmə Yo yakorkeikei əfrəh əmiə. ¹⁰ Kimiə nīmnhərap-tərəkīn tīm tīm nəgkiarīen yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tīm-tīmien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpig kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanīmtanə, mə tukəkīr nhatətəyen kape narmamə yamə mīne kisəre ye tanīmtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Harəptərəkīn tīm tīm narīmnar yamə mīne nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriəpəh nīvəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehə kirik yame ramhəpəs Nīmə Ehuə kape Kughen kafak. To riəpəh nītərhəvyen ye nīmə a tuk nīpig kirik. Kini jakrai-pən nhəgik vi iran, mīne nhəg kafak Kughen, mīne nhəg taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyen kafan.

3:7: Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9

3:10: Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Harəptərəkīn tīm tīm narīmnar yamə mīne nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriəpəh nīvəhyen kapəmiə kəvəvhəo.” Kəvəvhəo e nərokien.

Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kɪn ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mimə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarrien ramni mimə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kɪn nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei? ¹⁶ Mərig kimie nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷ mərig in ai kimie nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimie nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimie ripis. Nakasaiyu kopie kopie. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kɪn, mə takhapəh nisaurisien kɪn naiyu-kopie-kopie-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimie, mə nimrimie tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik ərie, yakəgkiar skai kimi ərie, kini mərip atuatur ərie. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kɪn məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kɪn in mə tukrəkəwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasiḡ ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmīn Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapiet huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərəi-mərəi kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapiet huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksīn aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksīn, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətēi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmīn kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jeru-bim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimririə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nīprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəvirriə. Nīpig m-fam kasəni nīpei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame

ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

11 “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tukəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimmor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimməgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

1 Məkneikin, yimmə King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermīn matuk. Kimirai-pən nəgkiarīen ye nikarīn mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkīn ye nəpəəg nimmīn m-seven.

2 Məkneikin yimmə agelo əsanīn kirik raməgkiar pik ma-maiyoh mīmə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” 3 Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimməyən, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

4 Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. 5 Kini ai, yemehuə kirik rīmīni-pə tuk yo mīmə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rīnapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

6 Məkneikin, yimmə kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mīne nar mīragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mīne namasur mīnə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimmīn, iriə seven mīn, iriə a kasərer tuk nanmīn kape Kughen iriə seven, yamə mīne rimmher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə.

7 Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərəo-pən mīrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermī King matuk. 8 Mīrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar mīragh mīnə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mīne namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mīne besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien

5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 * 5:8: Nəgkiarīen kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarien m-fam.

¹⁰ Kini nimnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. ! Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “! Amen!” Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehuə rəmhen kin karuəruə, mimə, “! Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape

king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrərəhsita nəmərinyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisisər kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwən ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mimə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’ ”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nihəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nihəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nīmoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nīpərin kisisər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nīmə Ehua kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimmhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ? Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir

* **6:6:** Gris ramni mimə, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nīpig kirikianə əmə, nīmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamarok tuk wok kape nīpig kirikianə, kini raes yame tukən ye nīpig kirikianə, nīpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamarok tuk wok kape nīpig kirikianə.” Mərig nīpran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

narmamə ye tanımtanə, marpın tai nitawmawə?”¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rıvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mımə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksın kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə kın, yame ror sikis kın, yakəm mig ehuə ramkiu. Mırh rıpis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kın nitə.¹³ Kəmhou minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kın nai† yame nimətag ehuə rameitətag kın, kwənkwan yame rapkəh rəsaah.¹⁴ Kini neai rirkək, rəmhen kın yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanımtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə ap-napig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nıkar tukwas minə.¹⁶ Kini kisasək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “! İsaah! Məkwətə-tərəkın əmawə merkwaig kın əmawə ye nımri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip.¹⁷ Meinai nıpig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?”

7

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mamharaptərəkın nimətag kuas ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mə nimətag kirik tukripəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naimınai.² Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məkneikin yınnəm agelo kirik rısi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Mıragh ravəh mə tukror-pən nətətao kın ye kafan narmamə. Mokrən apomh kın agelo minə e kuas yamə mine kıvəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mımə,³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikın

6:12: Joel 2:31; Wok 2:20 † 6:13: Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’

6:14: Aes 34:4 6:15: Aes 2:10,19-22 6:16: Hos 10:8 6:17: Joel 2:11;

Mal 3:2

taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərahupən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.”

⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhupən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan handred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhupən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehua kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehua. Nagheen rehua. Nəsaninien kafan rehua.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən, Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

16 Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

17 Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwān ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermīn, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nipar tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua yame ramuək. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nipərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhou ehua kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimri nu minə nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. ¹¹ Kəmhou a kamni kimə ‘Rəukəh Pīk.’ Rimnor nipar nu rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhou minə, mor nipar mirh ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar makuə ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar kəmhou ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhou risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnəhitə ye nəpəæg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehua. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai

8:12: Aes 13:10; Mak 13:24 * **9:5:** Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik.

əjir. ⁶ Ye nīpig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəvrayuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nīmririə rəmhen kin nīmri yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovīn, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitərəkin nīmagiriə kin aean. Nīpig khaivə, təmərməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nīpikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nīpikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehua yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rīnor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kinnor kin gol, yame ramərer kupən ye nīmri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risīn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin rīrisīn-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nīpig atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisiə əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nīpərin kirikianə, mhapəh min nīpərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmərəhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərəkin nīmagiriə kin aean yame rəvhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nīmar nai yame rīmhiak-īmhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mīrhopni nīpər narmamə ye tanimtanə, mīpəh min nīpərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nīpikovriə. Nīpikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwapah.

† 9:11: Apolion, nīpran e ramni mə, “Yakamoriah.”

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nırhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimiria ripsis, niprairia rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo mın kirik, nagheen rehua, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mırh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehua mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermın matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risifaktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mipəh nırai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermın matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə, “Kughen tukripəh niwhin-minien. ⁷ Mərig nipig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniyen kape kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mırəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətgai, roriah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine

narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə niper nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nimtət mə iriu kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanimtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrisi-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tukso-riah əriu. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipiən. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Niprairiu tukraməmir ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine niperin. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisisər mine niperin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye

* **11:3:** uə tuk nipig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

neai mamni mīmā, “Warer mīrauā.” Napuā rīvāh əriū mīvān ye rao ye neai. Kini tikmir minā kapəriū kisərer əmə misarha əterik irəriū.

¹³ Kini ye nīpig atuatur a, nīmnimien ehuā kirik ramavən moriah nīpər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mīpəh mīn nīpərin naen. Nīmnimien rīmnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kīmnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Aweh! Nahasien ehuā yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruā.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə rīsī-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriū kawarmaru ye tanīmtanə.

Narmaruyen kapəriū tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuā minā, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nīmri Kughen. Misiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nīmivəh kafam nəsaninien ehuā mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

Ik nīmnarə rerin, mamarə mīn ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuā kape Kughen tukruā.

Nīpig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mīvəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuā yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nīpig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanīmtanə.”

¹⁹ Məkneikin kīmnəhitə ye Nīmə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nīmtətien ye Nīrpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nīmnimien ramavən, kini aes raməsaaħ-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nīmtətien ehuā kirik rīmasī-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuā.

Məvhəvhao kin kəmhau twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhəyen meinai rīnor tīpin, kini natukreimək. ³ Kini yimnəm nīmətien pisin kirik rīmasi-pən mīn ye neai. In e nar mīragh ramhen kin algita ehua. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nīpikovin ramuh-ita kəmhau mīnə ye neai. Mīpiki-əhu nīpərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mīpəh mīn nīpərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nīmri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mīnə fam. In rirəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rīmivi-ta kwajikovə en tuk algita, mīwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwtə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rīmnap mīvən apa ye tīpəvsik. Kughen rīmnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nīpig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo mīnə kimnhauh algita mine kafan agelo mīnə. Kini algita mīnə kafan agelo mīnə kimnhauh mīn əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan mīnə kisəpita əriə, mīsher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kimnharəh algita ehua a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanīmtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo mīnə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mīmə,

“Taktəkun ai, Kughen kapətawə rīmivəh mīragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mīn nəsaninien mine nehuəyen ye narīmnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kīnarakikin-əhu Setan ye nīmri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə mīnə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

* **12:4:** Tukmə ror nīpran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksīn ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarīen kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisisər mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

11 Mərig piautawə minə kimmnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

12 Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimmnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

13 Algita rəm mə kimmnarakikin-əhu ye tokrei tanə, ralar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. 14 Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § İkin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti.* 15 Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. 16 Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. 17 Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer tımtım tuk nini-ərhavyen Yesu. 18 Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

1 Kini yımnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. 2 Nar miragh a yımnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. 3 Kimmhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mımragh min. Kimmhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanımtanə kisakur, mhakwasig kin. 4 Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimirəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa İjip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18

* 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.”

mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rimini nəgkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərəer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nīpig ramərəer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapiet mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min,

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nīpig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. **3mru Rev 11:2, 3, mine 12:6.** **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar mīragh yame kapan əpat kīraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar mīragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kīrik rīrkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nīmri nar kīrik, mine norien salem kin nar kīrik. Nətətao e, in nhag narmīragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nīmətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimia takasəkeikei mhavəh nīrkunien. Tukmə nīrkunien kafam rəmhen, nakīrkun nīniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimīrai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kīrik risipən ye neai. Rīkin rehuə rəmhen kin tahik ehua kīrik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khap-saah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nipe vi kīrik apa kupən ye jea kape King mine nar mīragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rīmnərok nīmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nīmraghien, mə nəmkimik rīrkək irəriə. Iriə khapəh nhakīrien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rīnərok-ta nīmraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kīsəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nīpig kīrik. Kini nar kəskəh kīrik rīrkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nīmri Kughen.

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nīniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kīrik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

Agelo misir kisisar

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpilig ye nimago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimmərə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarrien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mimə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nipig atuatur kafan ruauə tuk nəkirrien nimraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimmor rao ye neai, mine nimoptanə, mine tahik, mine nimri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, “!Babilon rimamir! !Babilon rimamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nipəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nipig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisar kin ramkwasig kin əriu. Mokran apomh mamni mimə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nimri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nipig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan.” ¹² Nəgkiarrien e nipran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

¹³ Kini yimnərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mimə, “Takrai-pən nəgkiarrien e ye nəkwəkwə, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’ ”

Kini Nanmin kape Kughen rimə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴ Kini ai yimnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mimə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nipig kape narhakinien nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mipik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mimə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mipik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiye. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsipən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiye aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nimtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nikar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsipən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

* 15:2: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to ripəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to ripəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nimrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitəra kin nimagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rivəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimtətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə.” ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye niprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rəri p rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə, “Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

⁷ Kini yakəriğ min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, məriğ khapəh nisararien ye nəriğien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasəriğ nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Məriğ khapəh nisararien ye nəriğien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak.

¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirkəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimitətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimiini mimə, “! Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29–30; 2 Kron 35:22.

17 Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nımago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuatur ye jea kafan mımə, “Ror infamien.” 18 Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nımmimien ravən. Nımmimien ehuə kirik rıpəh hanə norien rəmhen kin yama. 19 Kini taon ehuə eŞ rarkwopir nıpərin kisisər. Kini taon fam ye kantri mınə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has mınə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. 20 Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə mınə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas mınə. 21 Kini aes rəmhen kin kapiə ehuə risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhahi hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

1 Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mımə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu mınə tiksın. 2 King mınə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanım nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

3 Kini Nanmın kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tıpəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar mıragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarieren yame ramni-hah Kughen ye nıpran. Nar mıragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. 4 Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nıpran mokwan kwenar mıruk-pən ye nımətirgin yame kimnor kin gol mine kapiə yame nımrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nımri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. 5 Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nupanan, nıpran rerkwaiğ, yame ramni mımə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.
IN NİŞİN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.
KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MİNE KASƏMKİMİK.

§ 16:19: Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon.

* 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

⁶ Kini yakəm mə piraovın a rınapıs kin nıtaw narmamə kape Kughen mınə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-əravyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “? Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarrien erkwaig ye piraovın mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapən əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nımnəm, rınamragh, mərig rıpəh nımraghien e towei, mərig pəh nien mə tuku tukrhekımtər, mhaktə-pə ye nəkwai nımır yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar miragh a yame rımamragh, mırkək, mırerig-pə mın, tuk-sakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien nıprai nəgkiarrien e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas mınə seven yame piraovın a ramkwətə-pən irəriə.† ¹⁰ Kasor mın nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirkianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik mın tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nıpig kwakwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rınnamarə, mırkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king mınə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nımnəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king mınə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nıpig kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirkianə əmə tuk nıvəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsanınien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rımırpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru mınə, mine King kape king mınə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nımnəm əriə, ikin piroavın kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nımtətien ye kwhen mınə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri mınə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarrien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nımnəm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovın kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rınnərəhu-pən yerkiria mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirkianə əmə tuk nhavəh-

† 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimməm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

18

Babilon rimamir

¹ Kwasig ye narimnar minə e, yimməm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan. ² Rokrapomh ye rikin ehuə mimə,

“! Rimamir! ! Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir!
Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu atgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,

“Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nırəh-pikinien əmiə.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵ Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwın kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou

tukun. ¹⁰ Kafan nəm həyən tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipiğ kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanımtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nimri narımnar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri narımnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narımnar yame nəmiovın rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nimnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nipiğ kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narımnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəm həyən kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rımavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nipiğ kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narımnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nımtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rımnehuə tuk mane kape taon əsanın a. Mərig kimnoriah in ye nipiğ kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rımivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’ ”

²¹ Mækneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə, “Kınarkwəsis mækneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərər-minien.

²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

²³ Nıkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanımtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nıpran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarieren ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rınarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə, “!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

* **18:22:** Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənarəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mīmə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipiɡ atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nimtətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mīmə, “Rai-pən nəgkiarieren e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginiien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini marar mimi-pə min tuk yo mīmə, “Nəgkiarieren minə e in nəgkiarieren əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mīmə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarieren kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarieren kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən

yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].”

(Sam 2:9) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehua a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehua kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehua minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə.

²⁰ Mərig kimnharaptərəkkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nimtətien pisin pisin minə nipig raməmīr iriu nar miragh a. Ramor nimtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehua yame rewaiye pik, mine jen ehua kirik.

² Rarar mivən miraptərəkkin algita ehua a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkkin kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehua yame rameiwaiye pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə

yamə mine kimnəru nīpətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar mīragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen.⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuətuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nap ehua; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksīn tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nīpig newk wan taosen rīnor infamien, tukrisīn min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanīmtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanīmtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanīmtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nīpakir ye nīkar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanīmtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risifaktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar mīragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehua a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimīwap tuk nīmriin, mīravən mīrarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehua minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksīn. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nīmraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkīr əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan

kape nımhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nımhəyen mine Kwənmhaan kape Nımhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nımhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kıpəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “! Səmru! Taktəkun ai, Kughen rınor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atu-atuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukriri ta nehe nımriəriə fam. Nımhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nımhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rınor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nımrin. In e nımri nu yame rukwar mamarh-iarhav mivəhsi-ərhav Nımraghien Rerın. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə,

† 20:14: Əmru yermamə mir e Nımhəyen mine Kwənmhaan kape Nımhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18. 21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehuə. İkin rapien ikin. In e nımhəyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapiyer huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisər ye nikarin fiak ikin, kisisər ye nikarin pirə ikin, kisisər ye nikarin prah ikin, kisisər ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiyer twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiyer minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometa.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiyer huvə e jasper. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapiyer huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jasper ye kapiyer yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiyer yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiyer yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiyer yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiyer yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiyer yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiyer yame ror seven kin. Kərəhu-pən

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatuk ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pík Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimir Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwən ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsiə-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

21:23: Aes 60:19 * **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mīmə, “Nəgkiarien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rīmīni-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mīmə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəəkīn nəgkiarien yame Kughen rīmīni-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mīni-pə tuk yo mīmə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piām minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəəkīn nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”†

¹⁰ Kini mīni-pə tuk yo mīmə, “Takpəh nivitəəkīn-timtīm-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mīni mīmə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksīn tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukriini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King

† 22:9: Əmru Rev. 19:10.

Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsiaə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.